

Obsah

Demokracia a informatizácia v obecnej samospráve – súčinnosť alebo dilema? <i>Igor Palúš, Mária Hencovská</i>	289
Curator ventris – zastupovanie nascitura v dedičskom konaní <i>Maciej Rzewuski</i>	301
Niektoré možnosti inovovania právnej úpravy výkonu volebného práva v Slovenskej republike <i>Kristína Králiková, Jozef Králik</i>	311
Zákonnosť a prípustnosť zvukových, obrazových a obrazovo-zvukových záznamov vyhotovených súkromnými osobami v trestnom konaní <i>Martin Štrkolec</i>	328
Dispozičné právo poškodeného s trestným stíhaním <i>Peter Čopko</i>	344
Obecná samospráva v reflexii aktuálnych noviel vybraných zákonov <i>Tomáš Alman</i>	358
Vybrané aspekty vzniku a zániku účasti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným <i>Mária Mamojková</i>	369
Aktuálne opatrenia Európskej únie a Slovenskej republiky proti prevádzačstvu <i>Matúš Výrostko</i>	385
Štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania a jeho realizácia vznikom slovenskej národnej štátnosti v československej federácii <i>Jaroslav Chovanec</i>	400

Recenzie

CHOVANEK, J.: <i>Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike</i> (Róbert Jáger)	431
--	-----

Demokracia a informatizácia v obecnej samospráve – súčinnosť alebo dilema?

Igor Palúš
Mária Hencovská *

Abstrakt:

PALÚŠ, Igor – HENCOVSKÁ, Mária: *Demokracia a informatizácia v obecnej samospráve – súčinnosť alebo dilema?* Príspevok sa zaoberá demokraciou a informatizáciou v obecnej samospráve Slovenskej republiky. Autori analyzujú vzťah demokracie a informatizácie poukázaním na spoločné a rozdielne znaky medzi nimi, hľadajú možnosti ich súbežného uplatňovania a využívania z hľadiska teoreticko-spoločenského zdôvodnenia, právnej úpravy, ako aj možnej realizácie v praxi obecných samospráv.

Kľúčové slová:

obecná samospráva, demokracia, informatizácia, spoločné a rozdielne

Democracy and Informatisation in Municipal Self-government - Cooperation or Dilemma?

Abstract:

PALÚŠ, Igor – HENCOVSKÁ, Mária: *Democracy and Informatisation in Municipal Self-government - Cooperation or Dilemma?* The contribution deals with democracy and informatisation in the municipal self-government of the Slovak Republic. The authors analyse the relationship of democracy and informatisation by pointing out to their common and different aspects. At the same time they look for possibilities of their simultaneous application and usage in terms of theoretical and social justification, legal regulation, as well as possible implementation in the practice of municipal self-governments.

Keywords:

municipal self-government, democracy, informatization, common and different

Úvod

Každá múdro fungujúca spoločnosť, každý dobre spravovaný štát si musí osvojiť dva východiskové princípy svojho napredovania – demokraciu a odbornosť. Možno súhlasiť s názorom, že podstatou demokratického štátu podľa čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej Ústava SR alebo ústava) je hľadanie a nachádzanie rovnováhy demokratických foriem a metód uskutočňovania verejnej moci s prvkami odbornosti v riadení štátu ako celku, ale aj jeho jednotlivých súčastí, prostredníctvom ktorých sa

* prof. JUDr. Igor Palúš, CSc. – doc. JUDr. Mária Hencovská, CSc., Fakulta verejnej správy Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach

realizuje verejná moc.¹

Súčasťou princípu odbornosti je nepochybne aj informatizácia ako prejav modernizácie organizovania a výkonu verejnej moci, t. j. prenikania manažérskych prvkov do jej obsahu a systému fungovania v zmysle zavádzania informačných a komunikačných technológií. Ak budeme vychádzať z premisy, podľa ktorej je odbornosť založená na vzdelaní, potom môžeme konštatovať, že niektoré úlohy verejnej moci sa musia plniť na báze odbornosti vychádzajúcej zo vzdelania, iné úlohy verejnej moci sa musia uskutočňovať prostredníctvom princípu demokracie. Medzi demokraciou a odbornosťou (teda aj informatizáciou) však musí byť rovnováha, keď už nie absolútna, tak aspoň primeraná, či akceptovateľná.

Špecifikum slovenskej obecnej samosprávy spočíva v tom, že v nej nachádzajú vyjadrenie obidve zložky spomínanej rovnováhy s tým rozdielom, že kým princíp demokracie je legislatívne zakotvený v spôsobe kreovania i formách výkonu samosprávy, princíp odbornosti sa legislatívne spája len s pozíciou hlavného kontrolóra obce, pre výkon ktorej sa vyžaduje ukončené stredoškolské vzdelanie. Optimálny pre úspešné fungovanie obecnej samosprávy by bol taký stav, keď by sa odbornosť stala súčasťou demokracie. Realita spoločenského života však signalizuje, že v praxi mnohých obecných samospráv tomu tak nie je.

V predložennom príspevku si kladieme za cieľ stručne analyzovať vzťah demokracie a informatizácie v obecnej samospráve z pohľadu ich ústavnoprávneho zakotvenia a realizácie, s poukázaním na spoločné a rozdielne črty obidvoch súčastí dobre fungujúcej inštitúcie, v tomto prípade samosprávy obce.

Demokratické prvky v obecnej samospráve

Vzťah demokratických prvkov a odbornoinformatizačných požiadaviek v obecnej samospráve je nutné hodnotiť na pozadí špecifického postavenia obce, ktorá ako základná jednotka územnej samosprávy, nie je jednoznačnou súčasťou občianskej spoločnosti, ale nie je (čo vyplýva z jej povahy ako samosprávnej korporácie) ani súčasťou štátneho mechanizmu. Možno ju skôr považovať za svojský prvok medzi občianskou spoločnosťou a štátom, pričom táto jej pozícia má schopnosť do budúcnosti ovplyvniť nielen charakter územnej samosprávy, ale aj povahu spoločnosti (pokiaľ sa právny i faktický rozvoj obecnej samosprávy bude uberať požadovaným – v zmysle európskeho štandardu – smerom). Aj preto je nutné venovať vzťahu demokracie a informatizácie v obecnej samospráve náležitú pozornosť a to tak v právnej teórii, osobitne v teórii územnej samosprávy, ako aj v legislatívnej činnosti, pričom je potrebné vo väčšej miere využívať skúsenosti z iných štátov Európskej únie, najmä štátov, V4, ako aj rešpektovať a zohľadňovať požiadavky slovenskej praxe.

Demokratický princíp v obecnej samospráve je ľahko čitateľný, pretože vyplýva priamo z Ústavy SR, ktorá z hľadiska foriem účasti obyvateľov na samospráve obce zakotvuje kombináciu inštitútov zastupiteľskej demokracie (orgány obce) a priamej demokracie (miestne referendum a zhromaždenie obyvateľov obce). Ústava v čl. 69 ods. 1 a zák. č. 369/1990 o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej

1 DRGONEC, J.: Ústavné právo hmotné. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 269.

zákon o obecnom zriadení) v § 10 ods. 1 zakotvujú, že orgánmi obce sú obecné zastupiteľstvo a starosta obce. Kým z ústavy vyplýva, že starosta je výkonný orgán obce, vykonáva správu obce a zastupuje obec navonok (čl. 69 ods. 3), postavenie zastupiteľstva ústava neupravuje, len konštatuje, že obecné zastupiteľstvo tvoria poslanci. Z uvedenej dikcie možno dedukovať, že obecné zastupiteľstvo je zastupiteľský orgán, čo výslovne deklaruje zákon o obecnom zriadení v § 10 ods. 2. Ústava zakotvuje priamu voľbu orgánov obce, pričom volebné právo priznáva obyvateľom obce, ktorí majú v obci trvalý pobyt. Volebné obdobie obidvoch orgánov obce je v zmysle ústavy rovnaké, t. j. 4 roky. Z uvedeného vyplývajú dva závery, prvý, starosta obce a poslanci obecného zastupiteľstva sú jediní predstavitelia obecnej samosprávy, ktorých volia obyvatelia obce, druhý, starosta obce a obecné zastupiteľstvo odvádzajú svoj mandát priamo od svojich voličov, ktorí sú zdrojom konštitutívnej moci v miestnych podmienkach. Inak povedané, starosta obce a obecné zastupiteľstvo sú z hľadiska svojho vzniku (kreovania) na sebe nezávislí.

Kým prvý pilier zastupiteľskej demokracie – ktorej je obecná samospráva súčasťou – t. j. voľby orgánov obce ako jediný legitímny spôsob ich kreovania sa viaže na obecné zastupiteľstvo i starostu, charakter ich mandátu ako druhý pilier zastupiteľskej demokracie, vykazuje vo vzťahu k orgánom obce zásadný rozdiel. Ústava o povahe mandátu poslancov obecného zastupiteľstva – na rozdiel od poslancov Národnej rady SR – nehovorí a výslovne túto otázku nerieši ani zákon o obecnom zriadení. Z obsahu tohto zákona však možno povahu mandátu poslancov obecného zastupiteľstva nepriamo vyvodiť, konkrétne v § 26 (sľub poslanca) a z § 25 ods. 2 (zánik mandátu poslanca). Z obsahu sľubu poslanca obecného zastupiteľstva je zreteľná reprezentatívnosť jeho mandátu (zaväzuje sa riadne plniť povinnosti, ochraňovať záujmy obce a jej obyvateľov) a tiež voľnosť mandátu (uplatňovanie mandátu podľa vedomia a svedomia poslanca), ktorú však limitujú záujmy obce a dodržiavanie ústavy a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov. Reprezentatívnosť mandátu dotvárajú spôsoby jeho zániku, medzi ktorými nie je možnosť odvolania poslanca obecného zastupiteľstva jeho voličmi.

O povahe mandátu poslancov obecného zastupiteľstva sa ústava nezmieňuje, k povahe mandátu starostu obce sa vyjadruje zreteľne v čl. 69 ods. 3, kde sa uvádza: „Dôvody a spôsob odvolania starostu obce pred uplynutím volebného obdobia ustanoví zákon.“ Toto ustanovenie jasne deklaruje imperatívny obsah mandátu starostu obce, ktoré konkretizuje § 13a ods. 3. zákona o obecnom zriadení. Zákonná úprava odvolania starostu obce obsahovala niekoľko problémových, priam kontroverzných miest, ktoré sa negatívne premietali do praxe obecných samospráv,² je chvályhodné, že tieto problematické prvky novela zákona o obecnom zriadení, platná a účinná od 1. 4. 2018 – odstránila.

Slovenská právna úprava – žiaľ – nepozná ukončenie činnosti obecného zastupiteľstva pred uplynutím jeho volebného obdobia, bez ohľadu na to, ako koná, resp. pôsobí, prípadne je dlhšiu dobu nečinné. V našich podmienkach ide o jediný orgán verejnej moci s takouto „výsadou“. Tento stav pretrváva napriek tomu, že vo všetkých

2 PALÚŠ, I.: Ústavno-právny režim odvolania starostu obce (v komparácii v krajinami V4). In: *Verejná správa a spoločnosť*, roč. XVIII. Č. 1, 2017, s. 31 a nasl.

d'alších krajinách V4 (ale aj v mnohých iných štátoch Európskej únie) existuje ústavnoprávna úprava, ktorá ukončenie činnosti zastupiteľského orgánu obecnej samosprávy pred uplynutím jeho voleného obdobia pripúšťa.³ Máme za to, že aj v slovenských podmienkach by právna úprava ukončenia činnosti obecného zastupiteľstva pred uplynutím jeho volebného obdobia, popri existujúcej možnosti odvolania starostu obce, obidva orgány obce viedla k prirodzenej snahe o vzájomnú súčinnosť a spoluprácu pri výkone obecnej samosprávy, čo by nepochybne naplnilo zmysel ich činnosti smerujúci k rozvoju obcí a zabezpečovaniu potrieb ich obyvateľov. Prax obecných samospráv prináša veľa prípadov, ktoré naše úvahy potvrdzujú.

Aj keď je zastupiteľskú demokraciu možno považovať za dominantnú formu participácie obyvateľov na výkone samosprávy obce, nie je správne ju jednostranne forsirovať, pretože voľbami síce dochádza k preneseniu mandátu obyvateľov na ich zástupcov (prvok ústavno-kreatívny), to však má objektívne za následok (najmä v mestách a veľkých obciach) vzdaľovanie rozhodovania a kontroly rozhodnutí od originálneho subjektu moci – obyvateľov obce. Prekonávanie tohto nedostatku, ktorý nesie so sebou nebezpečenstvo odtrhnutia (odcudzenia) vykonávateľov moci od ich primárnych nositeľov, je možné prekonávať využívaním priamych participačných foriem, ktorými sú v zmysle ústavy a zákona o obecnom zriadení – miestne referendum a zhromaždenie obyvateľov obce. Efektívne využívanie týchto foriem, nepochybne obohacuje a kultivuje samotnú delegačnú demokraciu, pretože posúva obyvateľov obce bližšie do decíznej sféry a aj keď nie vždy a bež ťažkostí, a nie vždy optimálne, predsa len učí obyvateľa rozhodovať o širšom okruhu záujmov, než sú jeho vlastné. Objektívne však treba povedať, že aj uplatnenie priamych foriem demokracie má svoje limity, keďže nie všetky záležitosti obce – dokonca, ani nie všetky dôležité veci – možno rozhodnúť týmto spôsobom.⁴

V praxi obecných samospráv sa však uvedené formy priamej demokracie využívajú skôr výnimočne, než pravidelne, resp. často. Prekvapuje to hlavne z hľadiska využívania druhej formy – zhromaždenia obyvateľov obce, ktorá je optimálna pre malé obce a tých je na Slovensku veľa. Dôvodov, prečo sa priame formy demokracie v miestnych podmienkach využívajú v obmedzenom rozsahu je niekoľko, na tomto miestne upozorníme na tri z nich. Prvým, je príliš všeobecná právna úprava obidvoch zmienených foriem občianskej participácie, ktorá hlavne z miestneho referenda robí neefektívny inštitút, ktorého praktické využitie prináša skôr problémy, než efektívny a prínosný výsledok. Druhým dôvodom je neochota, či neschopnosť (alebo obava?) volených funkcionárov obecnej samosprávy vzťahujúca sa hlavne k možnému organizovaniu zhromaždení obyvateľov obce. Tretí dôvod predstavuje pasivita obyvateľov obcí a miest, ktoré neraz jednu, či druhú formu participácie v miestnych podmienkach znefunkčňuje.

3 PALÚŠ, I.: Obecné zastupiteľstvo ako orgán verejnej moci. In: Štát a právo, roč. 01, č. 2, 2014, s. 186.

4 MATULA, M.: Občan a samospráva – soulad nebo konflikt. In: *Formy uskutočňovania obecnej samosprávy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2017, s. 32.

Pre úplnosť však treba dodať, že slovenská právna úprava pozná aj iné formy možnej participácie na výkone obecnej samosprávy. Spomenieme ústavné inštitúty – právo na informácie, sloboda prejavu (slova), ale aj zákonné možnosti, akými sú práca obyvateľov obcí v komisiách obecného zastupiteľstva, účasť na zasadnutiach obecného zastupiteľstva, ktoré sú verejné, využívanie tzv. poslaneckých dní a pod. Ak sme pri hodnotení zastupiteľskej a priamej demokracie kritizovali ich nedôslednú právnu úpravu, na tomto mieste musíme zdôrazniť, že využívanie uvedených inštitútov a možností determinuje hlavne ľudský prvok – ochota a zodpovednosť na strane volených orgánov obce, ako aj iniciatíva a aktívny prístup k riešeniu problémov, na strane obyvateľov obce.⁵ Prax obecných samospráv prináša mnoho prípadov, keď by obyvatelia uvítali, aby orgány obce rozhodli v ich záujme, najlepšie však tak, aby sa oni sami v súvislosti s takýmto rozhodovaním nemuseli nijako angažovať.

Demokracia verzus informatizácia v obecnej samospráve

Princíp odbornosti ústava výslovne nespomína, ak však vychádzame z predpokladu, že odbornosť je založená na vzdelaní, potom ústava nepriamo spája uvedený princíp s niektorými štátnymi orgánmi, keď ako jeden z predpokladov obsadzovania miest (pozícií) v ich rámci, stanovuje požiadavku vysokoškolského vzdelania druhého stupňa, napr. podmienky menovania ústavných sudcov – čl. 134 ods. 3, podmienky menovania sudcov všeobecných súdov – čl. 145 ods. 2. S obdobným ponímaním odbornosti sa však môžeme stretnúť aj v bežných zákonoch, napr. v zákone o prokuratúre, v zákone o advokácii, ale aj nami spomínanom zákone o obecnom zriadení, ktorý viaže obsadzovanie funkcie hlavného kontrolóra obce na absolvovanie stredoškolského vzdelania (ide o jediný prípad vyžadovania vzdelania v obecnej samospráve).

Požiadavkou odbornosti, ktorej súčasťou je aj informatizácia, však možno vyvodit' z čl. 1 ústavy, ako sme to spomenuli v úvode tohto príspevku, a hlavne nemožno obísť všeobecné uznávanú premisu, podľa ktorej je princíp odbornosti a všetky jeho prejavy, imperatívom súčasnej doby a v tomto duchu sa s ním možno stretnúť nielen v politických dokumentoch Európskej únie, ale aj v jej právnych normách. V naznačenom zmysle je princíp odbornosti úzko prepojený s požiadavkou modernizácie verejnej správy, ktorej súčasťou je aj informatizácia v obecnej samospráve. Pokúsime sa objasniť podstatu informatizácie (elektronizácie) v obecnej samospráve v konfrontácii s obsahom princípu demokracie tak, ako sme o ňom hovorili v predchádzajúcej časti príspevku.

Princíp demokracie sa spája s ponímaním obecnej samosprávy ako formy výkonu verejnej moci v miestnych podmienkach a je založený na participácii obyvateľov obce na správe verejných vecí využívajúc osobný kontakt jednotlivca s verejnou mocou. Informatizáciu v obecnej samospráve je nutné vnímať v dvoch rovinách – ako prostriedok prezentácie obce navonok, k vonkajšiemu svetu, ale aj – a nás v ďalšej časti príspevku bude zaujímať táto podoba informatizácie – ako službu poskytovanú obcou jej obyvateľom, ako aj právnickým osobám (či iným subjektom), ktoré akou-

5 PALÚŠ, I.: Vzťah demokracie a odbornosti v obecnej samospráve Slovenskej republiky. In: *Auspícia*, roč. X, č. 2, 2014, s. 35.

koľvek formou spolupracujú, resp. komunikujú s obcou, prípadne jej orgánmi. Ne-spornými výhodami informatizácie ako služby je zvýšenie informovanosti obyvateľov, ponuka elektronických služieb, šetrenie času, ale i materiálu (papier) pri relatívne rýchlom vybavovaní úradných, či iných záležitostí súvisiacich so životom jednotlivca (obyvateľov obce), fungovaním právnických osôb (iných subjektov) v priestore samosprávnej a prenesenej pôsobnosti obce. Osobitne môže byť informatizácia prínosná pre osoby pohybovo indisponované, resp. majúce iné zdravotné problémy, ktoré im sťažujú osobný kontakt s obecnou samosprávou pri vybavovaní ich osobných (súkromných) záležitostí.

Z hľadiska právnej úpravy je rozdielnosť medzi demokraciou a informatizáciou v obecnej samospráve rovnako zreteľná. Princíp demokracie vykazuje štandardnú právnu úpravu majúcu komplexnú podobu, a hoci nie je optimálna a má svoje nedostatky, je v zásadných rysoch kompatibilná s právnou úpravou obdobného inštitútu v krajinách V4.

Právny rámec informatizácie je skôr fragmentárny, poznačený nedostatkom skúseností v danej oblasti, obsahovo pomerne zložitý, ktorý sa však postupne vyvíja a skvalitňuje. V stručnosti považujeme za potrebné uviesť o ňom nasledovné.

Východiskom legislatívnej úpravy s účinnosťou od 1. mája 2019 je zák. č. 95/2019 Z. z. o informačných technológiách vo verejnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Uvedený zákon – ktorý nahradil zák. č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy v znení neskorších predpisov – sa považuje za dôležitý medzník v rozvoji informatizácie verejnej správy, pretože upravuje nielen prevádzku a bezpečnosť informačných systémov, ale aj správu informačných technológií, kompetencie orgánu vedenia a orgánov riadenia, ako aj pravidlá pre nastavenie vnútornej organizácie úradov v oblasti informačných technológií, monitoringu a kontroly.

Predmetný zákon zveril správu informačných technológií Úradu podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu Slovenskej republiky (orgán vedenia) a orgánom riadenia, medzi ktoré patrí podľa § 5 ods. 2 uvedeného zákona aj obec a vyšší územný celok. Rovnaké postavenie ako obec a vyšší územný celok má aj záujmové združenie právnických osôb DataCentrum elektronizácie územnej samosprávy Slovenska (DEUS), ktorého jedinými členmi sú Ministerstvo financií SR a Združenie miest a obcí Slovenska.

Orgány riadenia, v našom prípade obce a DataCentrum, sú povinné zabezpečiť najmä plynulú, bezpečnú a spoľahlivú prevádzku informačných technológií verejnej správy, sprístupňovať informácie o informačných technológiách verejnej správy a poskytovaných elektronických službách, sprístupňovať verejnosti a orgánom verejnej moci údaje z informačných systémov verejnej správy, poskytovať elektronické odpisy a výstupy z informačných systémov verejnej správy, ako aj zabezpečiť dostupnosť informačných technológií.

Pre praktické zavádzanie informatizácie má zásadný význam aj zákon o e-Governmente,⁶ upravujúci niektoré informačné systémy pre výkon pôsobnosti orgánov verejnej moci elektronicky, napr. elektronické podanie, elektronický úradný dokument, spôsob

6 Zák. č. 305/2013 Z. z. o elektronickej podobe výkonu pôsobnosti orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

výkonu moci elektronicky, elektronické doručovanie, elektronické schránky, spôsob vykonania úhrady orgánu verejnej moci a pod. V záujme výkonu verejnej moci elektronicky zabezpečujú príslušné orgány v rozsahu svojej pôsobnosti vytvorenie a prevádzku troch na seba nadväzujúcich prvkov: a) prístupových miest (napr. ústredný portál verejnej správy a špecializované portály), b) spoločných modulov (napr. modul elektronických schránok, platobný modul, modul elektronickej podateľne), c) agendových modulov.

Plošné nasadenie informačných a komunikačných technológií sprevádzané nárastom technologických možností, má za následok rastúcu závislosť spoločnosti na kvalitnom, spoľahlivom a bezpečnom fungovaní informačných systémov. Informačná bezpečnosť sa dotýka všetkých subjektov využívajúcich informačné systémy a teda aj jednotlivcov (obyvateľov obcí, podnikateľov), ktorí sú nielen poskytovateľmi informácií, ale aj ich prijímateľmi.⁷ Na túto skutočnosť reaguje legislatíva Európskej únie, aj legislatíva Slovenskej republiky. Na úrovni Európskej únie je to najmä nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov, a smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2016/680. V slovenských podmienkach je to hlavne zák. č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov a zák. č. 18/2018 Z.z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje ochranu práv fyzických osôb pred neoprávneným spracovávaním ich údajov, práva, povinnosti a zodpovednosť príslušných subjektov pri spracúvaní osobných údajov fyzických osôb, ako aj pôsobnosť Úradu na ochranu osobných údajov v Slovenskej republike.

Z hľadiska zavádzania informatizácie v prostredí obecnej samosprávy v hraniciach stanovených spomínanými právnymi predpismi je realizačným východiskom „Národná koncepcia informatizácie verejnej správy Slovenskej republiky“, ktorú vláda schválila na obdobie rokov 2016–2020.⁸ Uvedený dokument definuje najmä organizačné, technické a technologické nástroje informatizácie štátnej správy a územnej samosprávy v celom jej kontexte. V zmysle jeho obsahu treba považovať za základné ciele informatizácie obecnej samosprávy hlavne zvyšovanie úžitkovej hodnoty služieb, zvyšovanie kvality a efektívnosti informačno-technologických služieb, zvyšovanie dôveryhodnosti a otvorenosti obecnej samosprávy, ako aj zlepšenie informovanosti miest a obcí o projekte SMART. Upresnenie naznačených cieľov a spôsob ich dosiahnutia sú obsiahnuté v dokumente „Stratégia informatizácie miestnej územnej samosprávy na roky 2017–2020“, ktorý prijala Rada združenia miest a obcí Slovenska.

V procese decentralizácie verejnej správy prešlo na obce niekoľko stoviek kompetencií (čo možno hodnotiť ako demokratický prvok výkonu verejnej moci), avšak bez toho, aby tomuto legislatívnemu kroku predchádzala seriózna analýza odpovedajúca na otázku, či sú všetky obce tieto kompetencie schopné personálne a finančne zabezpečiť na požadovanej úrovni. Prax v mnohých prípadoch potvrdzuje, že nie, resp. so značnými ťažkosťami prejavujúcimi sa najmä v rozhodovacej činnosti obecných samospráv alebo nekvalitným poskytovaním služieb. Problémy majú hlavne malé obce o to viac, že v praxi sa nijako výrazne neujala možnosť vytvárať, za účelom zvládnutia decentralizačných úloh, spoločné obecné úrady.

7 MAGDOLEN, M.: Efektívna bezpečnosť informačných zdrojov vo verejnej správe. Dostupné na: [www.minv.sk/swift/data/source/civilna ochrana/dokumentyskr/revue co/web revueco 62014.pdf](http://www.minv.sk/swift/data/source/civilna%20ochrana/dokumentyskr/revue%20co/web%20revueco%202014.pdf)

8 Dostupné na: www.informatizacia.sk/strategicke-dokumenty-is/600

Pri zavádzaní informatizácie sa Slovensko poučilo, táto sa realizuje postupne zohľadňujúc personálne a materiálne možnosti obcí, ako aj schopnosti ich obyvateľov, proces informatizácie a jej výsledky účinne využívať. Nejde teda o proces celoplošný (celoslovenský), ale postupný, čo má nesporne svoje výhody z pohľadu prínosu informatizácie, ale aj budovania dôvery k nej. Daný stav však len z časti možno hodnotiť ako múdry krok, jeho podstata je vyvolaná nevyhnutnosťou, ktorú v slovenských podmienkach predstavuje veľké množstvo malých obcí. Z celkového počtu 2900 obcí je zhruba 1100 takých, ktoré majú menej ako päťsto obyvateľov, a z tohto počtu je viac ako 400 obcí majúcich menej ako dvesto obyvateľov, pričom v najmenších obciach sa počet obyvateľov počíta na desiatky a ich vekový priemer je – obrazne povedané – dôchodkový. Aj pri zavádzaní informatizácie Slovensko dobieha dodnes neuskutočnená komunálna reforma, ktorá mala riešiť problém malých obcí z pohľadu výkonu ich práva na samosprávu, vrátane využívania elektronizácie (informatizácie) ako služby. Je príznačné, že proces postupnej informatizácie nie je ani zďaleka v odbornej literatúre predmetom takej masívnej kritiky, ako bol a je plošný proces decentralizácie verejnej správy.

Obce majú osobitný informačný systém Dátového centra obcí a miest (DCOM), ktorý je podľa § 9a zákona o e-Governmente nadrezortným informačným systémom verejnej správy a poskytuje obciam technické a programové prostriedky na výkon verejnej moci elektronicky, na prevádzkovanie informačných systémov verejnej správy v ich správe, ako aj na zabezpečenie základných činností v oblasti elektronického výkonu vnútorných agend a prevádzku ostatných informačných systémov, ktoré obce (mestá) využívajú.⁹ Správca Dátového centra elektronizácie územnej samosprávy (DEUS) ako realizátor a prevádzkovateľ projektu DCOM, a aktuálne tiež miniDCOM+, zabezpečuje pre obce miesto na sprístupňovanie údajov súvisiacich s výkonom originálnych kompetencií, ktoré podľa osobitných predpisov poskytujú osobitným orgánom verejnej moci, a obce sú povinné ukladať tieto údaje v dátovom centre. Na účely využívania dátového centra obcami, je správca oprávnený získavať údaje z iných informačných systémov verejnej správy a to aj takým obciam, ktoré nevyužívajú dátové centrum.

Pri riešení a rozhodovaní o čiastkových otázkach informatizácie v obecnej samospráve sa uplatňujú tri základné princípy navrhnuté Radou ZMOSu, sú nimi: princíp dobrovoľnosti, diferencovaný prístup a komplexnosť ponuky služieb a komfort jednotlivca (občana). Princíp dobrovoľnosti znamená, že využívanie služieb DEUSu je dostupné pre všetky obce a mestá, reálne ho však využívajú tie, ktoré majú oň záujem. Diferencovaný princíp berie do úvahy veľkosť obcí a miest, t. j. obciam a menším mestám ponúka kompletnú informačno-technologickú podporu, pre väčšie mestá má pripravenú ponuku selektívnych služieb. Komplexnosť ponuky služieb treba vidieť v tom, že pre obce a menšie mestá bude DEUS rozvíjať koncept plného poskytovania informačno-technologických služieb tak, aby v prípade potreby dostali všetky produkty

9 HENCOVSKÁ, M. – MUŠKA, M: Proces informatyzacji miast i miejscowości w samorządach a zasada dobrej administracji s. 75 a nasl., 2019. Prístupné: informatyzacja-internet.pdf. AAR DC. <https://II.senatov.gov.pl/aktualnosci/art,10754,konferencja-informatyzacja-w-samorzadach-jako-istotny-element-dobrej-administracji>.

a služby. Komfort jednotlivca (obyvateľa obce) sa dosiahne tak, aby pri využívaní služieb obecnej samosprávy zadával potrebné údaje pre účely informatizácie len raz („jednakrát a dost“). Legislatívne túto zásadu zakotvil zák. č. 177/2018 Z. z. o niektorých opatreniach na znižovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon proti byrokracii).

O postupnosti informatizácie samospráv, ale tým aj o úspešnosti informačného systému DCOM svedčia aj konkrétne údaje. Toho času využíva služby tohto systému okolo 2100 obcí, t.j. 71% obecných samospráv (do roku 2020 by ich malo byť 86%), čo predstavuje viac ako 2,25 milióna obyvateľov obcí a miest. Za rok 2018 bolo prostredníctvom informačného systému DCOM prijatých viac ako 600-tisíc podaní a cez tento systém bolo odoslaných vyše 1,1 milióna rozhodnutí.¹⁰ Možno konštatovať, že DCOM nielen plní svoje poslanie, ale záujem zo strany obecných samospráv prevyšuje jeho súčasné kapacity. Navyše DEUS hľadá možné riešenia aj v agende preneseného výkonu štátnej správy a otvára diskusiu so zainteresovanými stranami.

Presadzovanie demokratických prvkov v obecnej samospráve je v mnohých ohľadoch podmienené odbornou kvalitou volených predstaviteľov obcí – starostov a poslancov obecných zastupiteľstiev. V naznačenom zmysle pri riešení otázky zodpovednosti orgánov obecnej samosprávy je dôležité posúdiť aj úlohu subjektívneho faktora ako dilemy možného organizačno-riadiaceho diletantizmu. Periodicita obmeňovania volených orgánov obce má totiž dve protipólne stránky: na jednej zabraňuje konzervovaniu moci v miestnych podmienkach, na druhej strane prináša riziko, že novozvolené orgány obce nebudú schopné zaistiť fungovanie správy obce, či mesta, čo sa môže prejavovať v ich pasivite, prijímaní neefektívnych, či rizikových rozhodnutí, v korupčnom konaní, ale aj vzniku novej trestnej zodpovednosti.¹¹ Volebná demokracia nechtiac takýto stav pripúšťa, keď legislatívne negarantuje prvok odbornosti, ktorý by mali kandidáti na volené funkcie v orgánoch obce spĺňať. Navyše zodpovednosť volených funkcionárov má skôr rozmer politický, než právny.

Pri rozvíjaní informatizačných prvkov v obecnej samospráve je situácia z hľadiska personálneho prvku podstatne odlišná. Obsadzovanie administratívnych miest v obecnej samospráve, v širšom slova zmysle úradníckeho aparátu, je viazané na výberové konanie, v rámci ktorého má dominanciu požiadavka odbornosti zakotvená priamo v legislatívnych normách. V naznačenom zmysle musí nájsť výraznejšie uplatnenie osobná zodpovednosť tých pracovníkov obcí a miest, ktorí informatizáciu uvádzajú do života. Právna úprava odvolania starostu, ktorý si neplní svoje povinnosti je podstatne zložitejšia, než ukončenie pracovného pomeru so zamestnancom obecného úradu z tých istých dôvodov, čo samo o sebe môže viesť k vyššej efektívnosti celého procesu informatizácie v podmienkach samosprávy obce. Okrem toho informatizácia (elektronizácia) si vyžaduje na strane obcí nielen odborne pripravených ľudí (pracovníkov), ale aj schopných komunikovať a vnímať obyvateľov obcí ako klientov, vo vzťahu ku ktorým obecná samospráva vystupuje ako služba.

10 Dostupné: https://www.dcom.sk/oznamy-obec/-/aset_publicher/TansOWSR_517/_content/zdruze...; <https://www.zdruzeniedeus.sk/documents/>

11 KLÍMA, K.: Územní samospráva v dilematu vertikální dělby moci. In: *Formy uskutočňovania obecnej samosprávy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : UPJŠ v Košiciach. Fakulta verejnej správy, 2017, s. 12.

Požiadavku vzdelávania v záujme rozvíjania informatizácie obecných samospráv si plne uvedomuje aj DCOM, ktoré ju rozvíja jednak poskytovaním metodologickej podpory (v roku 2018 bolo zrealizovaných týmto spôsobom okolo 4500 hodín), ale aj organizovaním školení pre zamestnancov obcí a iných používateľov (v roku 2018 boli vyškolení predstavitelia 600 obcí a 1000 ďalších používateľov).¹² Do budúcnosti je však nutné, aby obce a mestá obsadzovali pracovné miesta súvisiace s rozvíjaním informatizácie odborníkmi s vysokoškolským vzdelaním, ktorí okrem znalostí z oblasti informačných technológií budú primerane rozumieť aj verejnej správe (územnej samospráve). S takýmto postupom počíta samotný zákon o informačných technológiách vo verejnej správe.

Uplatňovanie princípov demokracie je v obecnej samospráve, tak ako v každej komunite, založené na osobnom kontakte orgánov a zamestnancov obce s jej obyvateľmi. Pravdou však je, že tento osobný kontakt sa v mnohých prípadoch obmedzuje len na účasť obyvateľov na voľbách do orgánov samosprávy obcí, prípadne na hlasovanie v miestom referende, čo v praxi vedie k odcudzovaniu výkonu obecnej samosprávy od jej zdroja, t. j. obyvateľov obce. Na druhej strane je dôvodná obava, že prvok odcudzenia môže mať pri zavádzaní informatizácie stúpajúcu tendenciu a preto je veľmi dôležité nastaviť proces informatizácie ako služby tak, aby ho obyvatelia obcí a iné subjekty chápali ako proces im slúžiaci a uľahčujúci ich život, či fungovanie.

A ešte jeden moment je veľmi dôležitý. Využívanie informatizácie je viac ako uplatňovanie demokratických prvkov podmienené aktivitou obyvateľov obce, ktorí budú ochotní a spôsobilí možnosti elektronicky ponúkaných služieb využívať. Rozvíjanie demokratických prvkov v obecnej samospráve je pasivitou obyvateľov negatívne poznačené, rozvíjanie informatizácie je však bez aktivity a záujmu obyvateľov nemožné. Povzbudzujúce z hľadiska budúceho vývoja v slovenských podmienkach sú dve skutočnosti: prvá, súčasná stredná a hlavne mladá generácia bude viesť ponuky elektronizácie využívať v oveľa väčšej miere, ako to dokáže dnešná generácia starších ľudí, najmä na slovenskom vidieku, druhá, kým demokracia je postavená na záujme obyvateľov o veci verejné, informatizácia ako služba smeruje k vybavovaniu osobných, či súkromných záležitostí obyvateľov, či iných subjektov žijúcich (nachádzajúcich sa) na území obce. Paradoxne prvok egoizmu môže byť v tejto situácii procesu informatizácie (elektronizácie) nápomocný.

Záver

V názve príspevku sme si položili otázku, či demokracia a informatizácia v obecnej samospráve vyjadrujú súčinnosť alebo predstavujú dilemu? Z toho, čo sme v článku stručne uviedli možno dedukovať, že absolútne neplatí jedno ani druhé. Demokracia je základným atribútom obecnej samosprávy z hľadiska historického, teoretického i legislatívneho. Informatizácia je fenomén súčasnej doby (ale i budúcnosti) v meradle celosvetovom, národnom a teda i regionálnom a miestnom. V miestnych podmienkach je vyjadrením modernizácie verejnej správy a tým aj obecnej samosprávy, ktorá je jej súčasťou. Možno povedať, že rozvíjať súčasnú obecnú samosprávu nie je možné inak, než na základe uplatňovania a využívania oboch prvkov – demokracie aj informatizácie.

12 Dostupné: <https://www.zdruzeniedeus.sk/documents/>

Je úlohou právnej úpravy, aby tento imperatív doby preniesla do svojho obsahu a vytvorila podmienky pre symbiózu demokratických foriem samosprávy i využívania pozitívnych prvkov informatizácie. Je úlohou štátu, aby financovanie, materiálne zabezpečenie tohto procesu podporoval a úlohou obecných samospráv, aby svojím konkrétnym konaním presvedčili svojich obyvateľov, ale aj iné subjekty o tom, že rozvíjanie demokratických foriem samosprávy a využívanie elektronických a informatizačných služieb smeruje k uspokojovaniu potrieb a záujmov jednotlivca (obyvateľa obce) ako predpokladu rozvoja obcí a miest.

Literatúra:

- DRGONEC, J.: Ústavné právo hmotné. Bratislava : C. H. Beck, 2018.
- KLÍMA, K.: Územní samospráva v dilematu vertikální dělby moci. In: *Formy uskutočňovania obecnej samosprávy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : UPJŠ v Košiciach. Fakulta verejnej správy, 2017.
- MATULA, M. : Občan a samospráva – soulad nebo konflikt. In: *Formy uskutočňovania obecnej samosprávy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2017.
- PALÚŠ, I.: Ústavno-právny režim odvolania starostu obce (v komparácii v krajinami V4). In: *Verejná správa a spoločnosť*, roč. XVIII. č. 1.
- PALÚŠ, I.: Obecné zastupiteľstvo ako orgán verejnej moci. In: *Štát a právo*, roč. 01, č. 2, 2014.
- PALÚŠ, I.: Vzťah demokracie a odbornosti v obecnej samospráve Slovenskej republiky. In: *Auspícia*, roč. X, č. 2.

Internetové zdroje:

- HENCOVSKÁ, M. – MUŠKA, M.: Proces informatyzacji miast i miejscowości w samorządach a zasada dobrej administracji s. 75 a nasl., 2019. Dostupné: informatyzacja-internet pdf. AAR DC. <https://II.senatov.gov.pl/aktualnosci/art,10754,konferencja-informatyzacja-w-samorzadach-jako-istotny-element-dobrej-administracji>.
- MAGDOLEN, M.: Efektívna bezpečnosť informačných zdrojov vo verejnej správe. Dostupné na: [www.minv.sk/swift/data/source/civilna ochrana/dokumenty/revueco/web revueco 62014.pdf](http://www.minv.sk/swift/data/source/civilna%20ochrana/dokumenty/revueco/web%20revueco%202014.pdf)
- Dostupné na: www.informatizacia.sk/strategicke-dokumenty-is/600
- Dostupné: https://www.dcom.sk/oznamy-obec/-/asset_publisher/TansOWSR_517/content/zdruze...; <https://II.www.zdruzeniedeus.sk/documents/>

Summary: Democracy and Informatisation in Municipal Self-government - Cooperation or Dilemma?

The authors analyzed the relationship of democracy and informatisation in the conditions of municipal self-government in the Slovak Republic. They pointed out their common and different features, while stressing the need to develop democracy and informatisation in synergy and conditionality. They formulated the tasks that the state (especially its legislation) and municipalities must perform in the process.

prof. JUDr. Igor Palúš, CSc.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy, Katedra verejnoprávnych disciplín
Popradská 66
04132 Košice 1
Slovenská republika
e-mail: igor.palus@upjs.sk

doc. JUDr. Mária Hencovská, CSc.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta, Katedra trestného práva
Popradská 66
04132 Košice 1
Slovenská republika
e-mail: maria.hencovska@upjs.sk

Curator ventris – zastupovanie nascitura v dedičskom konaní

Maciej Rzewuski *

Abstrakt:

RZEWUSKI, Maciej: *Curator ventris – zastupovanie nascitura v dedičskom konaní*. Predmetom článku je zastupovanie počatého, avšak ešte nenarodeného dieťaťa v dedičskom konaní. V praxi je táto problematika veľmi komplikovaná a zložitá. Mojou snahou bude pokus vykonať právnu analýzu zohľadňujúcu genézu opatrovníka *ventris*, jej cieľ a právny charakter. Vzhľadom na obmedzené množstvo literatúry sme sa zamerali na vybrané materiálno-právne a procesné otázky.

Kľúčové slová:

opatrovník, *curator ventris*, *nasciturus*, počaté dieťa, nenarodené dieťa, dedičstvo, dedenie

Curator ventris – Representing of nasciturus in Inheritance Proceedings

Abstract:

RZEWUSKI, Maciej: *Curator ventris – Representing of nasciturus in Inheritance Proceedings*. The object of this article is the representation of a child that has been conceived but not yet born in succession cases. In practice, this issue is very complex and ambiguous. I will try to perform a legal analysis, taking into account the origin of the guardianship in question, its objectives and legal nature. Due to its limited framework, the study focuses on selected legal and procedural issues.

Keywords:

guardian, *curator ventris*, *nasciturus*, conceived child, unborn child, inheritance, succession

Úvod

Problematika ochrany počatého, ešte nenarodeného dieťaťa, je komplikovanou a zložitou tézou tak v právnej teórii, ako aj praxi. Vychádzajúc z románskej právnej tradície, titulná tematika zostáva aktuálna vo všetkých európskych právnych systémoch. Napriek tomu, že tieto systémy sú často rôznorodé, miestami dokonca protichodné, ich spoločným menovateľom je ochrana záujmov *nascitura*.

Ochrana budúcich práv dieťaťa je základným cieľom činnosti kurátora *ventris*. Význam tejto inštitúcie sa zdôrazňuje a rozvíja vo vnútroštátnych judikatúrach, vrátane poľskej judikatúry. K vymenovaniu takéhoto kurátora najčastejšie dochádza pri kolíznych situáciách medzi záujmami rodičov a dieťaťa alebo v krajných

* University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Law and Administration, Poland

prípadoch ohrozenia života alebo zdravia dieťaťa, pri zanedbaní povinností zo strany rodičov alebo nutnosti poskytnutia objektívnej pomoci.¹

Vzhľadom na obmedzené množstvo literatúry bude mojou snahou pokus o priblíženie úlohy kurátora *ventris* na pozadí poľského dedičského konania.

1. Historicko-právne črty opatrovníka *ventris*

Nepochybne, väčšina súčasných právnych mechanizmov v oblasti opatrovníctva má svoje korene v rímskom práve.

Opatrovníctvo bolo prvotne inštitúciou súvisiacou s formou rímskej rodiny. Právna spôsobilosť narodeného dieťaťa podľa rímskeho práva vznikla už v období jeho prenatalného života, ak to bolo potrebné pre dobro dieťaťa, napríklad s cieľom dedenia po otcovi (*nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur*).²

Zoznam osôb oprávnených navrhnúť kandidáta na kurátora pre *nascitura* mal predovšetkým *pater familias*, a tiež agnāti, kognāti a osoby dediace po zosnulom. Podobné oprávnenia ohľadne zabezpečenia dedičstva po zosnulom, mali aj veritelia zosnulého. Tu treba zdôrazniť, že určenie kurátora *ventris* nevychádzalo len zo zákona, ale vyžadovalo aj potvrdenie magistrátu. V Ríme boli oprávnenými subjektmi na ustanovenie takéhoto kurátora spočiatku konzul alebo prétor a následne prefekt mesta.³

Základným dokumentom vymenovania opatrovníka pre počaté dieťa bol testament a až potom zákon stanovujúci poradie najbližších príbuzných podľa dedenia majetku. Podľa zásady právnikov sa vyberala osoba, ktorá garantovala náležité vykonávanie zverených povinností. Podľa Zákona 12 tabúl mohol byť kurátorom *ventris* výlučne muž. Až v poklasickom práve bola zohľadnená matka dieťa a vzápätí aj jeho stará matka.⁴

Rímske právo považovalo *nascitura* spočiatku za osobu spravujúcu daný majetok – do momentu pôrodu, ukončenia tehotenstva alebo potratu. Hlavnou povinnosťou opatrovníka *ventris* bolo zabezpečiť tehotnej matke všetky prostriedky potrebné na udržanie tehotenstva až po pôrod. Postupom času sa zoznam oprávnení opatrovníka počatého dieťaťa vyvinul natoľko, že v klasickom práve disponoval rovnakými oprávneniami ako poručník ustanovený pre neplnoletú osobu. K jeho úlohám teda patrili dozor, ochrana a zabezpečenie budúcich dedičských práv nenarodeného dieťaťa. V poklasickom práve sa oprávnenia kurátora obmedzovali práve na stráženie majetku *nascitura*.⁵

Curator ventris bol oprávnený vykonávať všetky činnosti, ktorých cieľom bolo zachovanie majetku *nascitura* v pôvodnom stave. Jeho činnosť v tomto rozsahu bola kontrolovaná o. i. prostredníctvom dvakrát spisovaného inventára (pred nástupom do

1 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 146.

2 KURYŁOWICZ M., WILIŃSKI A.: *Rzymskie prawo prywatne*. Zakamycze: 2005, s. 165; WOŁODKIEWICZ W., ZABŁOCKA M.: *Prawo rzymskie. Instytucje*. Varšava: 2009, s. 85.

3 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 147.

4 Podrobnejšie NICZYPORUK P.: *Prywatnoprawna ochrona dziecka poczętego w prawie rzymskim*. Białystok: 2009, s. 167; LITEWSKI W.: *Rzymskie prawo prywatne*. Varšava: 2003, s. 198.

5 NICZYPORUK P.: *Prywatnoprawna ochrona dziecka poczętego w prawie rzymskim*. Białystok: 2009, s. 167; PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 148.

funkcie a po ukončení jej vykonávania) a zložením zábezpeky.⁶

V stredoveku a v období liberalizmu bol *nasciturus* pod špeciálnou právnou ochranou ustanovením opatrovníka.

Pozornosť si zaslúžia aj riešenia ukotvené v Napoleonovom kódexe, ktorý mal veľký vplyv na rozvoj mnohých občianskych kodifikácií. V súlade s jeho právnymi predpismi, curatora *ventris* ustanovovala z úradnej moci alebo na žiadosť zainteresovaných rodinná rada po smrti otca (čl. 423 c. c.). Zákonodarca ale obmedzil možnosť jeho ustanovenia výlučne na deti pochádzajúce z manželstva.⁷

Podobný rozsah ochrany záujmov *nascitura* sa premietol do mnohých novodobých občianskych kodifikácií. Ako príklad si možno všimnúť, že predpisy § 22 a § 274 ABGB z roku 1811 umožňovali ustanoviť pre nenarodené dieťa zástupcu, ktorý bol povinný zachovať práva počatého dieťaťa nadobudnuté dedičstvom. V § 1912 a § 1918 BGB sa uvádza, že cieľom vymenovania curatora *ventris* je ochrana budúcich práv *nascitura*, pokiaľ je to nevyhnutné. Nemecký zákonodarca mal pritom celý zoznam oprávnení, a to nielen z oblasti dedičného práva. Úloha curatora *ventris* sa končila okamihom pôrodu alebo potratu.⁸

Poľský zákonodarca sa v značnej miere opieral o riešenia prijaté v nemeckom občianskom zákonníku. Dekrétom zo 14. mája 1946 o predpisoch zavádzajúcich opatrovnícke právo sa zrušili dovtedajšie predpisy a boli prijaté jednotné pravidlá ustanovovania curatora *ventris*. Konkrétne sa ustanovilo, že „pre počaté, ešte nenarodené dieťa sa určuje opatrovník, ak je to nevyhnutné pre ochranu jeho budúcich práv“. Poukázalo sa pritom aj na jedného z rodičov, ako na oprávneného zastávať túto funkciu. Doktrína definovala kuratelu pre *nascitura* ako realizáciu ochrany záujmov človeka už *in statu nascendi*. Kuratela pre počaté dieťa podliehala právnej úprave aj v zákone o rodine a opatrovníctve z roku 1964.⁹

2. Cieľ kurately *ventris*

Faktom je, že v prenatálnom období rodičia nemajú právo rozhodovať o *nasciturovi*. Zároveň ešte nie sú ani jeho zákonnými zástupcami. V období pred narodením dieťaťa ale môže byť potrebné chrániť jeho budúce práva a to aj pred konaním samotných rodičov. Na tieto účely sa vymenúva *curator ventris*. Niektorí právni experti tvrdia, že ustanovenie takého opatrovníka je opodstatnené až vtedy, keď samotní rodičia nie sú schopní náležite chrániť budúce práva svojho dieťaťa.¹⁰

6 LITEWSKI W.: *Rzymskie prawo prywatne*. Varšava: 2003, s. 205 a in.; SZYMOSZEK E.: *Prawo rzymskie*. Wrocław: 2005, s. 110; SITEK B.: *Infamia w ustawodawstwie cesarzy rzymskich*. Olsztyn: 2003, s. 96.

7 MAZURKIEWICZ J.: *Kuratela ventris nomine na ziemiach polskich w XIX i XX w.* „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1976, z. 2, s. 60.

8 POZI PIĄTKOWSKI J.: *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1. Wrocław: 1985, s. 1194; PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturosa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 151.

9 WOLTER A.: *Prawo opiekuńcze i przepisy wprowadzające*. Zabrze: 1946, s. 14 i n.

10 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 5; IGNATOWICZ J., GAJDA J. In PIETRZYKOWSKI J.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Varšava: 2015, s. 874; CIEPŁA H. In IGNACZEWSKI J.: *Komentarz do spraw rodzinnych*. Varšava: 2014, s. 805.

Základným cieľom *kurately ventris* je teda ochrana podmiennečne nadobúdaných práv dieťaťa, aby tieto mohlo využívať po jeho narodení. Inými slovami, cieľom tejto kurately je nielen zachovanie predmetných práv, ale aj skutkových stavov (napr. vlastníctva) existujúcich v prenatálnom období.¹¹

Spomedzi ostatných cieľov opatrovníka *ventris* treba spomenúť:

- zabránenie eventuálnemu neoprávnenému prerušeniu tehotenstva,
- zabránenie poškodeniu tela počatého dieťaťa a iným faktorom, ktoré by mohli viesť k poškodeniu jeho zdravia.¹²

3. Právny charakter opatrovníctva *ventris*

Opatrovníctvo predstavuje právnu formu čiastočnej starostlivosti o danú osobu alebo jej majetok. V literatúre sa uvádza, že kuratela je „(...) jedným z prejavov pomoci garantovanej Ústavou Poľskej republiky, akú štát poskytuje subjektu. Kuratela *ventris* bola vymenovaná zákonodarcom a funguje pre ochranu záujmov *nascitura*. Má teda za cieľ široko chápanú ochranu práv *nascitura*. Predstavuje charakteristický civilnoprávny vzťah, v ktorého jadre sú obsiahnuté predmetné práva nenarodeného a im zodpovedajúce povinnosti opatrovníka. Takto stanovený ochranný charakter kurately zohľadňuje základné kritériá, ktoré ju svojím rozsahom odlišujú od ostatných podobných inštitúcií. *Curatela ventris* je predovšetkým súhrnom povinností realizovaných opatrovníkom v prospech počatého dieťaťa. Samotný charakter a oprávnenia opatrovníka predstavujú prostriedky na vykonávanie týchto povinností“.¹³

Okrem toho sa zdôrazňuje, že „(...) v prenatálnom období rodičia nie sú zákonnými zástupcami *nascitura*, nemôžu teda vykonávať žiadne právne kroky alebo procesné úkony v jeho mene. Okrem toho, pred narodením dieťaťa nemôžu byť rodičovské práva plne realizované z niekoľkých dôvodov. Po prvé, z dôvodu nemožnosti určenia pôvodu dieťaťa (s výnimkou detí pochádzajúcich z manželstva). Po druhé, z eventuálneho ohrozenia života nenarodeného dieťaťa, v dôsledku rozhodnutí jeho rodičov týkajúcich sa umelého prerušenia tehotenstva, pričom takéto konanie nie je možné v žiadnom prípade pripísať rodičovským právam a povinnostiam. Vzhľadom na podobnosť kurately a právnej opatery a predovšetkým ohraničený rozsah právnych predpisov, ktoré sa jej priamo týkajú, zákonodarcu odporúča uplatňovanie príslušných právnych predpisov o sociálnej starostlivosti“.¹⁴

Je nesporné, že *curator ventris* „pôsobí v záujme dieťaťa preto, aby v momente jeho narodenia mohlo nadobudnúť právne výhodnejšie postavenie (nadobudol subjektívne práva, vlastníctvo atď.). Tento opatrovník však pôsobí vo svojom mene a vo vlastnej právnej rovine, prostredníctvom verejnoprávneho aktu (na základe súdneho rozhodnutia). Opatrovník má nezávislé právne postavenie, disponujúc vlastnou mate-

11 Pozri SMYCZYŃSKI T.: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Varšava: 2014, s. 349; MATUSIK G.: *Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego*. Rejent 2017, č. 2, s. 103 i n.

12 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 7; SMYCZYŃSKI T.: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Varšava: 2014, s. 350.

13 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 152.

14 Tamže, s. 153. Por. HAAK H.: *Opieka i kuratela. Komentár*. Toruń: 2004, s. 267 i n.

riálnou a formálnou legitimáciou pri súdnych konaniach, ktorých cieľom je ochrana budúcich práv dieťaťa. Jeho právne postavenie má podobu priameho zastupovania. Po ukončení opatery alebo povinností opatrovníka sa aplikuje čl. 174 v súvislosti s čl. 178 § 2 zákona o rodine a opatrovníctve. Bývalý opatrovník je povinný postúpiť na narodené dieťa práva eventuálne nadobudnuté počas trvania kurately (previesť pohľadávky)¹⁵.

4. Dĺžka trvania opatrovníctva *ventris*

Kuratela pre *nascitura* môže byť ustanovená od momentu implantácie oplodneného vajíčka v tele matky, pričom tehotenstvo musí byť potvrdené lekárom. Zdá sa, že ustanovenie kurately *ventris* v období, počas ktorého sa oplodnené vajíčko nachádza mimo maternice matky, nie je možné. Stav pred implantáciou môže trvať určité obdobie, ktoré možno ťažko predpokladať, čo spochybňuje právnu istotu, napr. v súvislosti s dedičstvom bez dedičov.¹⁶

Opatrovníka pre *nascitura* vymenúva poručnícky súd z úradnej moci po vzniku právneho dôvodu alebo na žiadosť oprávneného (čl. 506 a 570 občianskeho súdneho poriadku). Súd v ustanovení zakaždým posudzuje vhodnosť jeho vymenovania. Po vyhlásení rozhodnutia, a v prípade, že by k vyhláseniu nedošlo – po vydaní tohto ustanovenia, je súd povinný prevziať od opatrovníka príslušný príslub.¹⁷

V období trvania opisovanej kurately môžu plniť funkcie kurátorov rôzne subjekty. To znamená, že nie je potrebné, aby súd vydával samostatné ustanovenia o vymenovaní konkrétneho *curatora ventris*. Postačí jedno ustanovenie s vytýčením rozsahu oprávnení opatrovníka.¹⁸

V súlade s ustanovením čl. 180 zákona o rodine a opatrovníctve zanikne zo zákona v momente ukončenia záležitosti, pre ktorú bola ustanovená alebo jej zrušením zriaďovateľským orgánom. Dĺžka trvania kurately *ventris* je determinovaná momentom narodenia dieťaťa. K jej zrušeniu môže dôjsť aj skôr a to v prípade smrti dieťaťa pred jeho narodením. Súd môže na žiadosť opatrovníka alebo z úradnej moci oslobodiť opatrovníka od zastávaných funkcií.¹⁹

15 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 9.

16 Tamže, Nb 12; MATUSIK G.: *Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego*. Rejent 2017, nr 2, s. 91-92. Odmienne GAJDA J.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Varšava: 2000, s. 629.

17 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 154-155; KULAS S. In PIASECKI K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Varšava: 2009, s. 1042.

18 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 13.

19 WALASZEK B.: *Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego*. Varšava: 1971, s. 243; PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 162.

5. Práva a povinnosti opatrovníka *ventris* v dedičskom konaní

Rozsah práv a povinností opatrovníka musí zakaždým vyplývať z výroku súdneho uznesenia o ustanovení opatrovníka. Vzhľadom na to, že *curatela ventris* sa ustanovuje s cieľom chrániť budúce práva *nascitura*, k ustanoveniu kurately dôjde vtedy, keď na to vznikne relevantný dôvod. Zároveň sa netreba obmedzovať na všeobecné rozhodnutie o ustanovení kurately pre počaté dieťa.²⁰

V literatúre sa uvádza, že vo všetkých dôležitých záležitostiach týkajúcich sa počateho dieťaťa musí opatrovník získať súhlas súdu. Toto stanovisko sa zdá byť relevantné len pri prijatí modelu kurately *ventris* ako všeobecnej inštitúcie pre zastupovanie *nascitura*. Na druhej strane, ak sa kuratela uzná za cielenú inštitúciu, ktorá má realizovať súdom jasne určené úlohy, v takom prípade sa opatrovník ustanovený napr. na účely zabezpečenia náhrady škody, nemusí obracať na súd so žiadosťou o osobitný súhlas podľa čl. 156 v súvislosti s čl. 178 § 2 zákona o rodine a opatrovníctve. Ak sa v praxi vyskytne situácia, kedy opatrovník *curator ventris* musí podniknúť ďalšie alebo iné činnosti ako tie, ktoré sú určené v ustanovení, uplatňujú sa predpisy čl. 577 občianskeho súdneho poriadku. V takejto situácii môže poručnícky súd upraviť hoci aj právoplatné ustanovenie a rozšíriť rozsah práv alebo povinností opatrovníka. Potvrdenie vydávané opatrovníkovi na základe čl. 604 zákona musí stanovovať jeho právomoci, ktoré sa obsahovo zhodujú so súdnym ustanovením.²¹

Rozsah a typ práv a povinností *curatora ventris* závisí predovšetkým od cieľa ustanovenia konkrétnej kurately. Hlavnou úlohou opatrovníka je nepochybne ochrana *nascitura*, umocnená tzv. verejným záujmom. Hoci je táto ochrana v zákone stanovená veľmi všeobecne v podobe „ochrany budúcich práv dieťaťa“ – teda práv, ktoré budú dieťaťu prináležať od momentu narodenia, v skutočnosti musí dôjsť k reálnemu riziku ohrozenia týchto práv. Spomedzi rôznych prípadov môže byť reálnou hrozbou opomenutie počateho dieťaťa ako potenciálneho dediča uvedeného napríklad v testamente. Už z tohto dôvodu by sa analýza povinností opatrovníka *ventris* mala začať predstavením ochrany práv *nascitura* na dedičstvo a odkazy, keďže tieto práva sú v praxi najčastejšie predmetom záujmu a realizácie zo strany opatrovníka.²²

Z vyššie uvedenej historicko-právnej analýzy vyplýva, že dedičské práva boli *nasciturovi* priznané najskôr, ako to bolo možné a v maximálnej možnej miere. Navyše, upravenie jeho pozície v dedičskom práve predstavuje akýsi východiskový bod pre stanovenie všeobecnej pozície nenarodeného dieťaťa v súkromnom práve a uznanie jeho statusu v judikatúre.

V súlade s predpismi čl. 927 § 2 občianskeho zákonníka môže byť dieťa počaté už v čase začatia dedičského konania dedičom len vtedy, keď sa narodí živé. Táto norma umožňuje dedenie zo strany počateho dieťaťa v momente smrti poručiteľa, nielen po svojom otcovi, ale aj po matke a iných zákonných alebo závetných poručiteľoch. Podmienkou dedenia zo strany *nascitura* je narodenie živého dieťaťa. V judikatúre sa uvádza, že „hoci podľa čl. 927 § 1 občianskeho zákonníka nemôže byť dedičom

20 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 18.

21 Tamže. Por. JĘDREJEK G.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Varšava: 2017, s. 178.

22 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa. Studia nad Rodziną*. 2011, č. 15/1-2, s. 156.

fyzická osoba, ktorá nežije v momente začatia dedičského konania, dieťa, ktoré je už v momente začatia dedičského konania (v momente smrti poručiteľa) počaté, môže byť dedičom (a teda má právo na zákonný podiel z dedičstva), pokiaľ sa narodí živé (čl. 927 § 2 občianskeho zákonníka).²³

Navyše zákonodarca udelil poručiteľovi možnosť vymenovať iného dediča pre prípad, že počaté dieťa sa narodilo mŕtve (čl. 963 občianskeho zákonníka). Podobne sa oprávnenia *nascitura* formujú na základe závetu, ktorého podstatou je povinnosť dediča uvedeného v testamente previesť povinný majetkový podiel v prospech označenej osoby (čl. 968 § 1 občianskeho zákonníka), a teda potenciálne tiež v prospech počatého dieťaťa. Ba čo viac, v literatúre sa za prípustnú považuje možnosť zaťaženia *nascitura*, v prospech ktorého bol vykonaný zápis, povinnosťou vykonania ďalšieho zápisu v testamente v prospech inej osoby (čl. 968 § 2 občianskeho zákonníka).²⁴

Fakt priznania *nasciturovi* rovnakých práv, aké majú už narodení potomkovia vyplýva aj z ustanovení občianskeho zákonníka, ktoré sa týkajú zákonného podielu dedičstva a daru. Pre potvrdenie podmienenej právnej spôsobilosti počatého dieťaťa ustanovenie čl. 994 § 2 zákonníka zavádza princíp započítania darov do dedičstva pri stanovovaní zákonného podielu potomkov, pričom sa to netýka prípadu, kedy k darovaniu došlo na menej ako tristo dní pred narodením potomka. Ide tu o právo potomka na zákonný podiel z dedičstva, ktoré sa určuje zo stanovenej hodnoty dedičského podielu. Analogicky, pripočítanie daru k dedičstvu, ktorý má prenatálny charakter, má za cieľ základnú ochranu majetkových práv *nascitura*, pretože dieťa zodpovedá aj za dlhy patriace do dedičstva, a to ako subjekt nielen oprávnený, ale aj viazaný.²⁵

Vychádzajúc z vyššie uvedených skutočností možno skonštatovať, že na základe dedičského práva bude *curator ventris* vykonávať rozmanité činnosti v záujme zastupovania budúcich práv nenarodeného dieťaťa, ktoré dieťa de facto nadobudne po narodení.

V literatúre sa zdôrazňuje, že opatrovník vymenovaný pre *nascitura* môže podať žiadosť o zabezpečenie dedičstva. V súlade s ustanovením čl. 635 § 1 občianskeho súdneho poriadku súd zabezpečuje pozostalosť na žiadosť alebo z úradnej moci. Osoby oprávnené na podávanie žiadosti o zabezpečenie pozostalosti stanovuje § 2 regulácie a vymenúva: toho, kto preukáže, že je dedičom oprávneným na dedenie podielu alebo osobou, ktorej bolo odkázané dedičstvo v závete; vykonávateľa závetu; spoluvlastníka veci; spolumajiteľa, čo sa týka práv zanechaných po poručiteľovi; veriteľa, ktorý má písomný dôkaz pohľadávky voči poručiteľovi a príslušný finančný úrad. V zákonomnom zozname oprávnených sa neuvádza opatrovník počatého dieťaťa. V praxi sa k tomuto problému pristupuje tak, že tento opatrovník pôsobí v mene *nascitura*. Treba zdôrazniť, že počaté, hoci ešte nenarodené dieťa je dedičom (za predpokladu, že sa narodí živé). Vzhľadom na to, že *curator ventris* nie je zákonným zástupcom nenarodeného, je potrebné vychádzať z toho, že v dôsledku informácie

23 Rozsudok Odvolacieho súdu vo Varšave z 25. marca 2013, VI ACa 904/11, Legalis.

24 PIETRZAK, H.: *Curator ventris dla nasciturusa*. *Studia nad Rodzinq.* 2011, č. 15/1-2, s. 158–159.

25 Tamže, s. 159; DYONIAK A.: *Pozycja nasciturusa na obszarze majątkowego prawa prywatnego*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994, z. 3, s. 52.

poskytnutej zo strany opatrovníka, konanie začína z úradnej moci dedičský súd.²⁶

Keďže v zmysle čl. 927 § 2 občianskeho zákonníka nasciturus môže byť dedičom, vychádza sa z toho, že *curator ventris* je zainteresovaný vo veci potvrdenia nadobudnutia dedičstva. V takomto konaní bude opatrovník brániť záujmy nenarodeného, najmä z toho dôvodu, aby nedošlo k vydaniu rozhodnutia o nadobudnutí dedičstva s jeho opomenutím. Niektorí predstavitelia doktríny zastávajú názor, že konanie o potvrdení nadobudnutia dedičstva by malo byť v takom prípade pozastavené až do momentu narodenia dieťaťa. Nejestvuje však právny základ na prerušenie konania z tohto dôvodu.^{27 28}

Kurátor *ventris* sa môže zároveň obrátiť na súd so žiadosťou o zabezpečenie dôkazov nevyhnutných na účinné uplatnenie dedičskoprávných nárokov po narodení dieťaťa. Táto žiadosť môže zahŕňať vypočúvanie svedkov, obhliadku (osôb, vecí alebo miest) či dokonca vypracovanie stanoviska zo strany expertov v danej oblasti.

Záver

Problematika ochrany počatého dieťaťa má bohatú romanistickú a občianskoprávnú tradíciu. Niet pochybností o opodstatnenosti ustanovenia *curator ventris* v uvedených záležitostiach, v ktorých to záujmy nenarodeného dieťaťa vyžadujú. Týka sa to rovnako, alebo možno predovšetkým dedičského konania, kde majetkové záujmy *nascitura* vyžadujú primeranú podporu zo strany tretej osoby. Takou osobou je práve opatrovník ustanovený poručníckym súdom.

Pre náležité vykonávanie jemu zverených povinností musí mať aktívnu legitimáciu vo všetkých dedičských záležitostiach, v ktorých boli záujmy *nascitura* nejakým spôsobom porušené alebo ohrozené. *De lege ferenda* by bolo na mieste zamyslieť sa nad vhodnosťou udelenia opatrovníkovi *ventris* právneho statusu zákonného zástupcu počatého dieťaťa, čo by mu rozhodne uľahčilo zastupovanie nenarodeného dieťaťa tak v súdnom konaní, ako aj v jednaní *inter vivos*.

Literatúra:

- BORYSIK W.: Komentár k čl. 927 Kodeksu cywilnego. In OSAJDA K.: Kodeks cywilny. Komentár. Legalis: 2017
- CIEPŁA H. In IGNACZEWSKI J.: Komentarz do spraw rodzinnych. Varšava: 2014, ISBN 978-83-7806-497-8
- DYONIAK A.: Pozycja nasciturusa na obszarze majątkowego prawa prywatnego. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1994, z. 3. ISSN 0035-9629

26 MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 20. Por. CIEPŁA H. In IGNACZEWSKI J.: *Komentarz do spraw rodzinnych*. Varšava: 2014, s. 806.

27 Tak MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár*. Legalis: 2019, Nb 23; MATUSIK G.: Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego. Rejent 2017, č. 2, s. 108 i n.

28 BORYSIK W.: Komentár k čl. 927 Kodeksu cywilnego. In OSAJDA K.: *Kodeks cywilny. Komentár*. Legalis: 2017, Nt 21.

- GAJDA J.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár. Varšava: 2000. ISBN 978-83-255-3557-5
- HAAK H.: Opieka i kuratela. Komentár. Toruń: 2004. ISBN 83-7285-098-4
- IGNATOWICZ J., GAJDA J. In PIETRZYKOWSKI J.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár. Varšava: 2015. ISBN 978-83-255-9954-6
- JĘDREJEK G.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár. Varšava: 2017. ISBN 9788381076814
- KULAS S. In PIASECKI K.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár. Varšava: 2009. ISBN 8373345167
- KURYŁOWICZ M., WILIŃSKI A.: Rzymskie prawo prywatne. Zakamycze: 2005. ISBN 978-83-8092-178-8
- LITEWSKI W.: Rzymskie prawo prywatne. Varšava: 2003. ISBN 978-83-8092-178-8
- MATUSIK G.: Komentár k čl. 182 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. In OSAJDA K.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentár. Legalis: 2019
- MATUSIK G.: Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego. Rejent 2017, č. 2. ISSN 1230-669X
- MAZURKIEWICZ J.: Kuratela ventris nomine na ziemiach polskich w XIX i XX w. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1976, z. 2. ISSN 0070-247
- NICZYPORUK P.: Prywatnoprawna ochrona dziecka poczętego w prawie rzymskim. Białystok: 2009. ISBN 978-83-89620-65-1
- PIĄTKOWSKI J.: System prawa rodzinnego i opiekuńczego, cz. 1. Wrocław: 1985. ISBN 83-04-02032-7
- PIETRZAK, H.: Curator ventris dla nasciturusa. Studia nad Rodziną. 2011, č. 15/1-2. ISSN 1429-2416
- SITEK B.: Infamia w ustawodawstwie cesarzy rzymskich. Olsztyn: 2003. ISBN 8372992347
- SMYCZYŃSKI T.: Prawo rodzinne i opiekuńcze. Varšava: 2014. ISBN 978-83-255-9460-2
- SZYMOSZEK E.: Prawo rzymskie. Wrocław: 2005. ISBN 83-229-2588-3
- WALASZEK B.: Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego. Varšava: 1971. ISBN 978-83-255-6628-9
- WOŁODKIEWICZ W., ZABŁOCKA M.: Prawo rzymskie. Instytucje. Varšava: 2009. ISBN 978-83-255-1088-6
- WOLTER A.: Prawo opiekuńcze i przepisy wprowadzające. Zabrze: 1946

Summary: *Curator ventris* – Representing of *nasciturus* in Inheritance Proceedings

The issue of protection of a conceived child has a rich romanistic and civil tradition. There is no doubt that the provision of *curator ventris* is well founded in those matters where the interests of the unborn child so require. This applies equally, or perhaps in particular, to inheritance proceedings, where the property interests of the council require appropriate third party support. Such a person is the guardian appointed by the guardian court. In order to properly carry out the duties entrusted to it,

it must have locus standi in all matters of inheritance in which the interests of the Government are in some way violated or compromised. De lege ferenda would have to consider the appropriateness of granting a legal guardian the legal representative of a conceived child to the guardian of the conceived child, which would make it easier for him to represent the unborn child both in legal proceedings and in inter vivos proceedings.

prof. UWM, dr hab. Maciej Rzewuski
University of Warmina and Mazury
Faculty of Law and Administration
ul. Warszawska 98 (Budynek WPiA)
10-702 Olsztyn
Poland
e-mail: rzemac@interia.pl

Niektoré možnosti inovovania právnej úpravy výkonu volebného práva v Slovenskej republike

Kristína Králiková *
Jozef Králik *

Abstrakt:

KRÁLIKOVÁ, Kristína – KRÁLIK, Jozef: *Niektoré možnosti inovovania právnej úpravy výkonu volebného práva v Slovenskej republike*. Cieľom príspevku je identifikovať niektoré možnosti konvalidácie volebného práva v Slovenskej republike. Do príspevku integrované poznatky boli nadobudnuté prostredníctvom osobnej skúsenosti autorov, naostatok získanej pri výkone funkcie predsedníčky okrskovej volebnej komisie č. 10 v Bratislave – Dúbravke počas prezidentských volieb 2019. Opierajú sa súčasne o vedecké poznatky získané extrahovaním vedeckej a odbornej literatúry zaoberajúcej sa problematikou volebného práva. Konkrétne poznatky autori zovšeobecňujú a dospievajú k návrhom určitých konkrétnych riešení.

Kľúčové slová:

voľby, volebné právo, volebný vzťah, volebný proces, volebná komisia, Slovenská republika

Some Options of Convalidation the Right to Vote in the Slovak Republic

Abstract:

KRÁLIKOVÁ, Kristína – KRÁLIK, Jozef: *Some Options of Convalidation the Right to Vote in the Slovak Republic*. The aim of the article is to identify some possibilities of convalidation the right to vote in the Slovak Republic. The knowledges were acquired through personal experience of the authors. The new experiences have been gained in the position of the chairwoman of the district election commission no. 10 in Bratislava – Dúbravka during the 2019 presidential election. Scientific and professional literature was also the basis. The authors generalize and propose concrete solutions.

Keywords:

elections, electoral law, electoral relation, electoral process, election commission, the Slovak Republic

* mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA - Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra správneho práva

* prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA - Vysoká škola Danubius, Fakulta práva Janka Jesenského, Sládkovičovo

Úvod

Problematika zabezpečenia zákonnosti a bezporuchovosti chodu štátneho mechanizmu zameriavajúceho sa o.i. aj na ochranu ústavnými predpismi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi normami konštituovaných nástrojov kreovaných účelovo a smerujúcich ku garantovaniu potenciálne slobodnej realizácie oprávnených záujmov obyvateľstva, je v moderných štátoch, ktoré sú zoskupené do Európskej únie, v 21. storočí samozrejmosťou a preto i politickou prioritou. Garantami zákonnosti v každej spoločnosti však sú predovšetkým ľudia, nesúci za dodržiavanie príslušných právnych predpisov zodpovednosť. Za spôsob, formu a metódy, ako aj vyžadovanie striktného dodržiavania pravidiel kreovaných právnymi predpismi, a to aj prostredníctvom nekompromisného uplatňovania sankcií, zodpovedajú však predovšetkým príslušní odborníci, najmä právnici.

I.

Sloboda jednotlivca a kreovanie jej podporných garančných prvkov nie je iba módnym sloganom prezentovaným v médiách či na medzinárodných diplomatických a odborných fórach, ale skutočnou potrebou sprevádzajúcou život každého jednotlivca v modernej spoločnosti 21. storočia. Je prirodzenosťou, prirodzeným právom, avšak aj nevyhnutnou životnou potrebou a podmienkou determinujúcou mieru spokojnosti jednotlivca nespútaného dogmami či tradíciami rôznej proveniencie a dopadu, avšak ani vlastnou vnútornou zviazanosťou ducha. Ľudská civilizácia tzv. západného typu našťastie už konečne dospela historicky k takému štádiu svojho vývoja, že na jej báze kreované tzv. civilizované a tzv. demokratické štáty moderného typu sami vyjadrujú potrebu túto slobodu každého jednotlivca alebo minority strategicky i takticky garantovať rozličnými metódami, formami a nástrojmi. Jedným z najvýznamnejších nástrojov garantovania dosiahnutej slobody ľudského jedinca je aj jeho právo zúčastňovať sa slobodných volieb (aktívne volebné právo) a v slobodných voľbách sa aj o ktorúkoľvek funkciu uchádzať (pasívne volebné právo). Pravda, pod podmienkou, že takýto subjekt spĺňa zákonom predpísané predpoklady a akceptuje príslušné právne regulatívy a subjektívne podmienky. Inštitút volieb a volebného práva sa tak viac-menej pravidelne dostáva do centra pozornosti vari všetkých príslušníkov občianskej spoločnosti. V týchto súvislostiach možno teda akceptovať názor, že voľby sa za určitých okolností zároveň stávajú prostriedkom nadobúdania resp. pozbavovania slobody jednotlivca. Sú tak zároveň aj akýmsi barometrom prezentujúcim súčasný stav spoločenských vzťahov a ich premien. Voľby tiež možno chápať aj ako univerzálny nástroj umožňujúci legálny a legitímny prístup k uchopeniu a realizácii politickej moci určitých skupín obyvateľstva, aj ako prostriedok sebarealizácie politicky ambiciózných jednotlivcov. Prostredníctvom dosiahnutia určitej miery volebného úspechu teda možno dokonca nadobudnúť aj globálnu politickú moc v štáte, alebo získať aspoň určitý, volebným úspechom determinovaný podiel na realizácii takejto moci.

Zrejmé teda je už na prvý pohľad, že demokraticky realizované voľby zástupcov obyvateľstva do všetkých štátnych a samosprávnych funkcií a orgánov majú nesporne celospoločenský význam a ich dôsledky sa súčasne odzrkadľujú aj v kvalitatívnych

parametroch života každého jednotlivca. Sú totiž politicky determinované, a keďže politika a ekonomika sú vo vzájomnom vzťahu sústavného ovplyvňovania a prelínania, potom aj výsledky volieb prejedujú ďalší možný vývoj existujúcich aj budúcich spoločensko-ekonomických vzťahov. Chtiac-nechtiac sa v nich, ako aj v ich výsledkoch, stelesňujú záujmy, pohnútky a ciele určitých skupín obyvateľstva, integrovaných najmä do politických strán a ich koalícií. Občan v postavení voliča si preto buď môže vybrať, alebo musí vybrať svojich zástupcov vo verejných inštitúciách, ktorých personálny substrát sa kreje na základe volieb. Teda, v niektorých štátoch sveta sú voľby povinnosťou, v iných štátoch sú právom občanov. V Slovenskej republike (ďalej len „SR“) sú voľby právom, nie povinnosťou, čo neplatí o všetkých štátnych útvaroch sveta, ale i Európy. Realizujú sa najmä ako pravidelne sa opakujúce procedúry voľby, ale aj ako nepravidelné, mimoriadne resp. predčasné voľby, čo determinuje aktuálna politická situácia v štáte a stav spoločensko-politických vzťahov pulzujúcich v spoločnosti. Medzi jednotlivými druhmi volieb, najmä podľa toho, do ktorých orgánov sú zástupcovia obyvateľstva volení, sú evidentné určité rozdiely. Teda, tie – ktoré voľby sa vyznačujú niektorými obsahovými odlišnosťami, formálnymi rozdielnosťami, avšak v zásade všetky platné a účinné predpisy regulujúce volebné právo stanovujú vždy určité volebné hmotnoprávne aj procesnoprávne konštanty. Právo voliť prezidenta SR majú napr. aj osoby pozbavené spôsobilosti na právne úkony, tiež osoby, ktorým bola osobná sloboda obmedzená z dôvodu:

- a) výkonu väzby
- b) výkonu trestu odňatia slobody, atď.

V prípade iných druhov volieb sú takéto možnosti irelevantné. Tiež, na rozdiel od volieb do Národnej rady SR, nie je v tzv. prezidentských voľbách umožnené hlasovať voličom prostredníctvom poštových zásielok zo zahraničia atď.

V podmienkach SR možno teda identifikovať v podstate detailné rozpracovanie volebno-právnych predpisov, z ktorých je súčasne ale zrejmé, že napr. voľby prezidenta SR sa čiastočne od ostatných volieb do zastupiteľských orgánov odlišujú. Napriek tomu sa voľby v SR tak, ako aj v ostatných členských štátoch Európskej únie, označujúcich sa za štáty demokratické, realizujú voľby ako:

- a) priame a nepriame
- b) všeobecné a doplňujúce
- c) celoštátne, regionálne a miestne
- d) jednokolové, dvojkolové, viackolové
- e) riadne, mimoriadne a opakované

Voľby tak vždy nadobúdajú aj rýdzo právny fundament. Volebné právo je v demokratickom štáte teda tiež vždy založené na spoločensky všeobecne akceptovateľných a akceptovaných princípoch. To znamená, že je koncipované na princípe univerzálnosti (všeobecnosti), rovnosti, priamosti, ako aj tajnosti hlasovania. Takto sa dosahujú očakávané parametre kladené na napĺňanie zásady slobody (oslobodenia) volieb, novovekej Európe „zjavené“ až v modernej dobe pohnútkami, vrcholiacimi Veľkou francúzskou revolúciou v roku 1789 a jej výsledkami. Podotýkame, že v súčasnosti je nevyhnutné venovať mimoriadnu pozornosť najmä slobode volebnej kampane, ktorú považujeme za prvú fázu realizácie volebného práva občanmi – voličmi. Miera slobody volebnej kampane príslušného kandidáta je totiž súčasne ukazovateľom miery

slobody volieb ako celku. Aj miery „oslobodenia sa“ voliča spod područia „volebného nevoľníctva“, t. j. spod čoraz častejšie neblahého vplyvu agresívnej predvolebnej propagandy realizovanej najčastejšie na prospech dosiahnutia volebného úspechu „bohatých“ kandidátov. Ich osobný záujem resp. záujem skupiny ľudí, ktorá takéhoto kandidáta do volebného zápasu vysielala, je neraz v ostrom rozpore so skutočnými záujmami spoločnosti. Nestotožňujeme sa tiež s praxou, pri ktorej dochádza k akýmkoľvek formám eliminácie kandidátov (dokonca aj už zvolených poslancov) a ich vyradenia z volebného boja „pod zámenkou“. Ich vytesnenie z volebných procedúr (alebo priamo už z rozhodovacích procesov) v záujme dosiahnutia určitého politického cieľa určitými konkurenčnými politickými záujmovými zoskupeniami je hmatateľným dokladom o súčasnej „krehkosti“ volebnej demokracie, rozvíjanej najmä v tzv. postsocialistických štátoch.

Zaznamenané „provolebné“ postupy uskutočnené v nedávnej histórii tuzemskými, euroúnijnými i zahraničnými subjektmi stojacimi neraz „v zákulisi“ oficiálnych vnútroštátnych politických prúdov, využívajúcimi pochybné, politickou etikou odsudzované aj nedovolené, i keď úplne alebo čiastočne spĺňajúce kritériá pre právne prípustné politické nástroje využiteľné na dosiahnutie svojich volebných cieľov, predstavujú v prípade ich širšieho využitia vo volebnom zápase veľké nebezpečenstvo aj pre stabilitu existujúcich spoločenských vzťahov, aj pre stabilitu dosiahnutej úrovne právneho vedomia obyvateľstva.¹ Teda, vlastne práva! Platí totiž, že „organizácia volieb i volebnej kampane musí zabezpečovať rovnaké podmienky pre všetkých navrhovaných kandidátov, ako aj kontrolu dodržiavania právnych predpisov upravujúcich voľby.“² Zásada zákonnosti priebehu volieb a ich objektívnej realizácie nesmie byť (resp. nemala by byť) v žiadnom prípade nielen negovaná, ale ani deformovaná. Voľby v takom prípade strácajú akýkoľvek zmysel a stávajú sa iba oponou zakrývajúcou procedúry smerujúce k ovládnutiu spoločnosti, a to najmä skupinami oligarchov, ktoré

- 1 Pripomíname skutočnosť eliminácie poslanca českého parlamentu, kandidáta na prezidenta Českej republiky a predsedu republikánskej strany Miroslava Sládka a jeho vyradenia z volebnej procedúry za účelom tzv. bezproblémového zvolenia prezidentského kandidáta Václava Havla na funkciu prezidenta Českej republiky v roku 1998. K tomu pozri bližšie napr. http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427279 alebo <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Miroslav-Sladek-vzpomina-Kdyz-potrebovali-zvolit-Havla-zavreli-me-na-Pankrac-Jel-v-tom-s-nimi-i-Zeman-452598>. Existuje však aj názor, že zadržanie uvedeného poslanca iba zabránilo konaniu tretieho kola volieb prezidenta, v ktorom by bol Václav Havel bez ohľadu na hlas Miroslava Sládka, a to vzhľadom na pokles potrebnej väčšiny čo by sa stalo v prípade tretieho kola voľby: „...ak nebol prezident republiky zvolený ani v druhom kole, koná sa do 14 dní tretie kolo volieb, v ktorom je zvolený ten z kandidátov druhého kola, ktorý získal nadpolovičnú väčšinu hlasov prítomných poslancov a senátorov“. Pozri Ústava Českej republiky, čl. 58 odst. 7. Obdobne možno uvažovať o procedúrach vedúcich k eliminácii politického subjektu, politickej strany Kotleba – Ľudová strana naše Slovensko z predvolebného boja v roku 2019 (voľby do Európskeho parlamentu). K tomu pozri bližšie: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:20190430TBA01805> alebo <https://www.naseslovensko.net/cinnost/najvyssi-sud-odmietol-zrusenie-ls-nase-slovensko-reakcia-vedenia-strany-po-vynesení-rozsudku/>. Podľa nášho názoru ide o porušovanie princípov slobodných volieb, čím sa takéto štáty, ako demokratické a právne štáty, de facto diskvalifikujú.
- 2 NESVADBA, A. – ZACHOVÁ, A. *Teória štátu a práva*. 2. doplnené vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 51.

vznikli aj ako výsledok procesu privatizácie národného majetku v Československu po roku 1989. Majú potom vôbec nejaké opodstatnenie?! Právna možnosť domáhať sa preskúmania zákonnosti priebehu volieb ktorýmkoľvek občanom vystupujúcim v postavení voliča je totiž podľa nášho názoru ex post aktivitou zbytočnou, ničotnou, neprinášajúcou v zásade žiadny reálny efekt. Toto právo voliča vo vzťahu k voľbám prezidenta štátu a najvyššieho zastupiteľského orgánu, parlamentu, považujeme preto za viac-menej výlučne formálne. Inak však tomu môže byť v prípade deklasovania volebného práva na regionálnej resp. miestnej úrovni, čo samozrejme nepopierame, ba pripúšťame.

Problémom zamestnávajúcim časť odbornej verejnosti, ale aj fragmenty tzv. laickej verejnosti je aj aplikácia konkrétneho modelu volebného systému na slovenské (a azda aj české) spoločenské podmienky. Totiž, azda každý občan chce v podstate vo funkcii štátneho prezidenta, poslanca zastupiteľského orgánu alebo iného voleného funkcionára vidieť tzv. svojho človeka. Nemožnosť zapojiť sa do výberu „svojho“ kandidáta vzhľadom na uplatňovaný volebný systém potom prirodzene mnohých voličov od účasti na voľbách odrádza. Pravdou v podstate je, že teória a realita sú v takto koncipovanej volebnej aréne značne protistojné, keďže v európskej právnej kultúre resp. európskej volebno-právnej kultúre sa historicky konštituovalo členenie volebného systému v zásade iba na tri základné druhy. Všeobecne sa teda akceptuje existencia:

- a) väčšinového volebného systému
- b) systému pomerného zastúpenia
- c) kombinovaného volebného systému³

Nie každý z týchto volebných systémov uplatňovaných vo „volebnej praxi“ však voličom vyhovuje po všetkých stránkach. Hľadanie vhodného volebného systému aplikovateľného na podmienky súčasného slovenského politického prostredia sa však nielen preto postupne dostáva do pozornosti politických subjektov, teda „na pulz doby“. Pocity a potreby hľadať „nové modely“ volieb sú spravidla „na stole“ najmä vtedy, ak tieto politické subjekty vnímajú platný volebný systém ako prekážku brániacu uplatneniu ich vlastných cieľových politických záujmov. Teda, ak im neumožňujú podľa platných volebných pravidiel zaujať vytúžené a očakávané mocenské miesto vo volenom orgáne štátneho aparátu.

Volebný systém a osobitne poslancecký mandát a jeho charakter nesporne bezprostredne vplýva aj na kreovanie, štruktúru a fungovanie štátneho aparátu (štátnej byrokracie). Je teda zrejmé, že výsledky volieb sa odrážajú aj v kvalite a kvantite fungovania orgánov verejnej správy, ako aj všetkých silových zložiek štátu, keďže napr. v Národnej rade SR volená funkcia generálneho prokurátora či prezidenta Policajného zboru je v priamej korelácii s politickým zložením Národnej rady SR. Po tom, ako od roku 1999 došlo k transformácii voľby prezidenta SR z nepriamej „parlamentnej“ voľby na voľbu priamu, občiansku, teda bezprostredne realizovanú občanmi, došlo aj v praktickom živote slovenskej spoločnosti k zabezpečeniu bezprostrednej účasti občanov SR na jeho výbere a zvolení. A to bez akéhokoľvek formálneho sprostredkovateľa ich volebnej vôle, ktorým bola dovtedy Národná rada SR. Občania sa tak volieb

3 NESVADBA, A. – ZACHOVÁ, A.: *Teória štátu a práva*. 2. doplnené vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2008, s. 51–53.

prezidenta SR zúčastňujú aj v postavení voličov, a aj relatívnych organizátorov týchto volieb, keďže sa na ich realizácii spolupodieľajú vo funkcii členov jednotlivých druhov volebných komisií. Voľby prezidenta SR teda patria do rúk všetkých slovenských občanov. Skúsenosti občanov získavané najmä z ich postavenia členov okrskových volebných komisií, najmä ich fungovania, môžu tak pozitívne ovplyvniť aj platnú volebnú legislatívu SR, keďže tieto „pravé dotyky“ s autentickou volebnou realitou možno získať skutočne výlučne len v rolách priamych aktérov výkonu volebného práva zastupujúcich štát. Podceňovanie funkcie člena okrskovej volebnej komisie sa totiž môže odraziť v deformácii samého výkonu jeho funkcie, teda v znižovaní potenciálu funkčnosti celej okrskovej komisie. Táto skutočnosť nás motivovala aj k poukázaniu na niektoré možnosti konvalidácie volebného práva.⁴

II.

Volebný akt predstavuje formalizovaný, právom predpokladaný a regulovaný prejav vôle občana oprávneného voliť, ktorým vyjadruje svoj postoj k vlastnému štátu a jeho orgánom (prípadne iným orgánom, ktoré sa kreujú do podoby kolegiálnych orgánov). Subjekt voliča aj subjekt voleného predstavuje faktor, ktorý možno označiť za zdvojený nezastupiteľný subjekt vystupujúci ako determinujúci faktor pri výkone resp. realizácii volebných vzťahov. Bez voličov by totiž nemohli byť realizované žiadne voľby, rovnako ako by nemohli byť realizované žiadne voľby ani vtedy, ak by voči voličovi nestál jeho hypotetický protipól, ktorým je volený subjekt, kandidát na zvolenie. **Volebný vzťah** teda vytvára vzájomná previazanosť dvoch základných a podstatných subjektov, ktorým je na jednej strane množina voliacich subjektov (voličov, voliteľov) a na druhej strane množina volených subjektov (kandidátov, uchádzačov). Tieto subjekty majú vždy charakter fyzickej osoby a ich postavenie vo volebnom vzťahu formuje jeho subjektívnu stránku. Objektom, predmetom volebného vzťahu je inštitút volieb, a jeho náplňou či obsahom súhrn volebných práv a povinností všetkých subjektov, ktorých sa volebné zákonodarstvo príslušného štátu priamo alebo nepriamo dotýka. Pripomíname, že na strane volených subjektov sa individuálne fyzické osoby môžu organizovať do podoby právnických osôb alebo spoločenských (záujmových) organizácií, napr. aj politických strán a súčasne po získaní dôvery voličov vytvárať príslušné volené orgány, napr. obecné zastupiteľstvá, predstavenstvá akciových spoločností, družstiev a pod. Pod pojmom **volený subjekt** teda máme na mysli kandidátov na funkciu hlavy štátu (prezidenta), poslancov zastupiteľských zborov (parlamentu, orgánov vyšších územných celkov, obcí), ale aj volených členov iných subjektov (napr. sudcov, generálneho prokurátora, členov Súdnej rady a pod.). Na naše účely z tohto pojmu ad hoc vylučujeme volené orgány podnikateľských subjektov a iných inštitúcií, vytvárajúcich si volené orgány dobrovoľne, alebo povinne.

4 Spoluautorka príspevku, mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA, pôsobila v dvojkoľových voľbách prezidenta SR v roku 2019 vo funkcii predsedníčky Okrskovej volebnej komisie č. 10 v Bratislave – Dúbravke. Empiricky tak dospela k určitým aktuálnym poznatkom, ktoré sú čiastočne identifikované a prezentované v tomto príspevku. Spoluautor príspevku, plk. v. v. prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA, v súčasnosti dekan Fakulty práva Janka Jesenského Vysoké školy Danubius v Sládkovičove, pôsobil ako člen volebnej komisie vo voľbách zastupiteľských zborov v 70. a 80. rokoch 20. storočia v Bratislave, hlavnom meste SR.

Zdôrazňujeme pritom, čo je však v podstate nesporné, že v prípade každých volieb ide o významný proces, ktorý by mal vyústiť do úspešného záveru v spoločenskom prostredí každého demokratického štátu. Výslednicou každých volieb a realizácie ich procesnej stránky by teda mala byť úspešná voľba, ktorá predstavuje a stelesňuje základný cieľový politický zámer spoločnosti.

Volebný proces pritom sleduje predovšetkým štátno-politické ciele a v skutočnosti sa aj navonok ako štátno-politický proces prejavuje. **Volebný proces** je však tiež právnym procesom, keďže je realizovaný v súlade s platnými ústavnými, zákonnými i podzákonnými predpismi, normatívnymi právnymi aktami a ustanoveniami príslušných medzinárodných zmlúv. Samozrejme, že ako súhrn právnych procedúr rozvrhnutých do jednotlivých realizačných etáp, má súčasne výrazný politický náboj, efekt a očakávanie. V záujme zabezpečenia úspešnosti volebného procesu preto štát utvára príslušné podmienky na optimalizáciu výkonu volebného práva, a to širokou škálou nástrojov. A to najmä súhrnom precíznych organizačných opatrení, realizovaných vo všetkých etapách a fázach volieb. K organizačným opatreniam je prirodzene nevyhnutné zaradiť aj procedúry kreovania príslušných volebných komisií, zabezpečujúcich zákonnosť priebehu volieb.⁵ Vtedy sa organizačné opatrenia prelínajú s personálnymi opatreniami tak, aby boli vo vzájomnej symbióze.

Slovenský právny poriadok v záujme zabezpečenia volieb stanovuje povinnosť štátu kreovať stálu **Štátnu komisiu pre voľby a kontrolu financovania politických strán** (ďalej len „Štátna komisia“), ktorú definuje ako nezávislý orgán slúžiaci na kontrolu financovania politických strán a politických hnutí, na riadenie volieb a na zisťovanie výsledkov volieb. Je to 14-členný kolegiálny orgán, na čele ktorého stojí predseda volený Národnou radou SR tajným hlasovaním zo všetkých členov komisie. Táto komisia rozhoduje v zbore a za uznášaniaschopnú sa považuje vtedy, ak sú na jej zasadnutí prítomné aspoň $\frac{3}{4}$ jej členov.⁶ Na platnosť rozhodnutia je však potrebná nadpolovičná väčšina jej členov. Táto komisia zasadá v budove Ministerstva vnútra SR. Keďže je Štátna komisia volebným orgánom s celorepublikovou pôsobnosťou, jej funkčná kompetencia je prirodzene ohraničená pre uskutočňovanie všetkých druhov volieb v SR, avšak aj pre ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta republiky, ako aj pre referendum. Jej personálne súradnice sú bezprostredne späté s volebnými výsledkami, na základe ktorých je aktuálne kreovaná Národná rada SR, čiže parlament. To preto, že takmer výlučne iba politické strany a ich koalície disponujú aktívnou legítimáciou na delegovanie členov do tejto komisie, a to na základe ostatných volebných výsledkov, ktoré podmienili personálnu základňu kreovania Národnej rady SR.

Aktívnou volebnou legítimáciou disponuje však aj predseda Ústavného súdu SR, predseda Najvyššieho súdu SR, Generálny prokurátor SR a predseda Najvyššieho kontrolného úradu SR. Je zrejmé, že takto koncipované vzťahy smerujúce ku kreovaniu Štátnej komisie majú byť zrkadlom miery nezávislosti tohto volebného orgánu. Pripomíname ale, že členom Štátnej komisie môže byť podľa platných právnych predpisov iba štátny občan SR s trvalým pobytom na jej území, ktorý musí splňať tiež

5 Pozri napr. zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva, § 13 a n.

6 Bližšie zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva, § 15 alebo *Metodický pokyn na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Štatistický úrad SR a Ministerstvo vnútra SR, 2019. s. 22–23.

požiadavku osobnej bezúhonnosti (preukazovanú výpisom z registra trestov). Zdôrazňujeme však, že preukazovať osobnú bezúhonnosť iba aktuálnym výpisom z registra trestov nepovažujeme za dostačujúce. Za člena Štátnej komisie delegovaná osoba totiž mohla už v minulosti prejsť tzv. očistením, a to výmazom trestu, a tak vyradením z evidencie trestaných osôb príp. omilostením prezidentom republiky. Je samozrejmé, že v aktuálnom výpise z registra trestov takýchto osôb sa teda ich už zahladená trestná činnosť neobjavuje. Vyjadrujeme presvedčenie, že preukazovať bezúhonnosť kandidáta resp. delegovanej osoby do Štátnej komisie možno v budúcnosti (de lege ferenda) výlučne aktuálnym odpisom z registra trestov. Takáto nedôsledne lustrovaná osoba, podľa nášho názoru, nie je dostatočnou zárukou zabezpečenia nestrannosti a serióznosti pôsobenia v Štátnej komisii.⁷

Keďže členstvo v Štátnej komisii nezakladá vznik pracovnoprávného vzťahu, zákonná regulácia upravuje tiež platobné pomery takýchto fyzických osôb. A to formou paušálneho mesačného odmeňovania za výkon funkcie člena Štátnej komisie. Zároveň má takáto osoba aj nárok na náhradu cestovných výdavkov a stravného pod podmienkou, že tieto náklady jej vznikli v súvislosti s výkonom tejto funkcie. S tým súvisí aj jej zákonný nárok na zdravotné poistenie a sociálne zabezpečenie.

Funkcia člena Štátnej komisie podlieha uplatňovaniu zásady inkompatibility, t. j. nezlučiteľnosti s kandidatúrou na funkciu a s funkciou:

- a) prezidenta SR
- b) poslanca Národnej rady SR
- c) poslanca Európskeho parlamentu
- d) predsedu samosprávneho kraja
- e) poslanca zastupiteľstva samosprávneho kraja
- f) starostu obce
- g) poslanca obecného zastupiteľstva

Uplatňovanie princípu nezlučiteľnosti funkcie člena Štátnej komisie s uvedenými funkciami má byť o. i. garanciou jej nezávislosti. V tejto súvislosti však pripomínáme, že úlohy sekretariátu Štátnej komisie, ako aj jej ďalšie úlohy vyplývajúce z platného práva, zabezpečuje osobitný organizačný útvar zriadený na Ministerstve vnútra SR, a to Úrad Štátnej komisie, na čele ktorého stojí vedúci úradu. Štruktúru tohto úradu určuje Ministerstvo vnútra SR, výdavky na činnosť Štátnej komisie a Úradu Štátnej komisie sú uhrádzané z rozpočtovej kapitoly tohto ministerstva. Ministerstvo vnútra SR tiež zabezpečuje organizačné, materiálno-technické a personálne podmienky pre činnosť Štátnej komisie a Úradu Štátnej komisie. Otázka tzv. nezávislosti Štátnej komisie ako aj jej jednotlivých členov musí byť teda vnímaná v týchto súradniciach.

⁷ Túto požiadavku vyslovujeme najmä v súvislosti s medializovanými informáciami o potenciálnej trestnej činnosti prezidenta SR Andreja Kisku, ktorá bola odhalená a aj v súčasnosti je v štádiu vyšetrovania. V prípade seriózneho lustrovania jeho osoby predtým, ako sa začal uchádzať o túto funkciu a začal vykonávať úrad štátneho prezidenta, nemuselo dôjsť k degradácii a dehonestácii tohto štátneho úradu do takej miery ako je značnou časťou verejnosti vnímaná dnes. Lustrácia kandidátov do volených orgánov a úradov by mala byť teda povinná ex lege. K tomu pozri napr. <https://slovensko.hnonline.sk/1025396-kiska-sklamal-transparency-vyhovorky-mal-prijat-zodpovednost-a-ospravedlnit-sa> alebo <https://www.etrend.sk/ekonomika/kiska-prehral-sud-nie-je-vlastnikom-pozemkov-vo-velkom-slavkove.html>.

Sústavu volebných komisií fungujúcich aj počas volieb prezidenta SR ako akýsi jej stredný článok tvoria ďalej **okresné volebné komisie** (ďalej len „okresné komisie“).⁸ Delegovať svojho zástupcu do týchto komisií majú právo politické strany a ich koalície, ako aj petičné výbory. Tieto komisie sídlia a svoju činnosť vykonávajú v budovách určených na tento účel, spravidla v budovách okresných úradov resp. v moderných zrekonštruovaných budovách tzv. klientských centier. Okresné komisie plnia významnú úlohu pri zisťovaní výsledkov hlasovania na základe podkladov excerptovaných zo zápisníc okrskových volebných komisií o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku. Súčasťou tohto „stredného“ volebného článku sú aj odborné sumarizačné útvary okresných volebných komisií. Tento útvar vykonáva v rámci svojej pôsobnosti kontrolu správnosti úplnej zápisnice podľa Projektu automatizovaného spracovania výsledkov hlasovania vo voľbách prezidenta SR. Tento projekt vydáva Štatistický úrad SR.⁹ Okresné komisie vykonávajú svoju činnosť tiež iba ad hoc, pričom pokyn na ukončenie ich činnosti vydáva Štátna komisia a tento pokyn smeruje aj k ukončeniu činnosti ich odborných sumarizačných útvarov.

Bezprostredným „kontaktným“ štátnym orgánom pre voľby ad hoc sa vo vzťahu k voličom javí sumár činností realizovaných **okrskovými volebnými komisiami** (ďalej len „okrsková komisia“). Tieto komisie sídlia a počas volieb pôsobia v budovách určených na tento účel starostami obcí. Rovnako ako pre Štátnu komisiu a okresné komisie, tak aj pre okrskové komisie musí štát vytvárať vhodné materiálne, finančné, organizačné, personálne, bezpečnostné a iné podmienky. V súčasnosti, vzhľadom na zmenu klímy v európskej spoločnosti, je podľa nášho názoru nevyhnutné prioritnú pozornosť venovať práve bezpečnostným opatreniam, ktoré by mali viesť nielen k pokojnému priebehu výkonu volebného práva, ale aj k vytvoreniu pokojnej a bezpečnej pracovnej klímy pre jednotlivých členov okrskových komisií, ktorí bezprostredne dochádzajú do styku s občanmi vo volebnej miestnosti. Predovšetkým pred defektne sa správajúcimi voličmi, ale čoraz častejšie aj pred osobami z externého prostredia, ktoré sa pokúšajú priebeh volieb akýmkoľvek spôsobom narušať, a to aj prostredníctvom útokov na fyzickú integritu členov okrskových komisií, by mali bezpečnostné orgány alebo z dobrovoľníkov sa regrutujúce „volebné hliadky“ ochraňovať právo a poriadok počas volebných dní. Verbálne útoky, ktoré sa objavujú v prostredí malých obcí počas volieb, často totiž korenia v osobných animozitách voličov a občanov obce voči členom, podľa nich z rozličných dôvodov neakceptovateľných osôb, pôsobiacich v okrskových komisiách. Bezpečnostné zložky, napr. príslušníci obecných polícií by mali preto počas volieb zvýšiť ostražitosť a sústrediť sa predovšetkým na prevenciu pred narušovaním volieb. Napr. nevypúšťaním osôb v podnapitom stave alebo pod vplyvom psychotropných látok do volebných miestností, ba ani do ich blízkeho okolia, ale mali by ich dočasne a zákonne obmedziť na slobode, pravda, vždy iba v súlade s platnými právnymi predpismi. A ak ide o voličov, hodlajúcich realizovať svoje volebné právo v takomto

8 Platné volebno-právne predpisy rozlišujú tiež existenciu volebnej komisie samosprávneho kraja, obvodnej volebnej komisie, miestnej volebnej komisie a mestskej volebnej komisie. Pozri zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

9 Bližšie *Metodický pokyn na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Štatistický úrad SR a Ministerstvo vnútra SR, 2019. s. 2.

spoločensky neprijateľnom psychickom a fyzickom rozpoložení, dokonca sa javiacich ako pre jednotlivých členov okrskových komisií potenciálne nebezpečných, príslušníci obecných polícií by im až následne, po ich „osobnej normalizácii“ mali umožniť výkon ich volebného práva. Prípadne aj poskytnutím možnosti voliť mimo volebnú miestnosť.

Práve skúsenosti členov okrskových komisií získané počas priebehu konkrétnych volebných aktivít priamo odhaľujú potenciálne nedostatky nielen vo volebnej praxi resp. pri praktizovaní volebného práva, ale aj „biele“ miesta v platnej volebnej legislatíve. Žiadny právny predpis, žiadny metodický pokyn totiž nemôže predvídať vopred neočakávanú volebnú realitu. Potvrdzujú to aj skúsenosti z činnosti okrskovej volebnej komisie č. 10 v Bratislave - Dúbravke, ktorá okrem bežných, predvídateľných a predvídaných, potenciálne konfliktných situácií bola donútená riešiť aj také prípady, ktoré bolo nevyhnutné „likvidovať“ operatívne na základe „zdravého“ rozumu, avšak vždy iba v súlade s platnými právnymi normami (de lege lata). Napriek tomu, že veľmi vhodnou pomôckou zjednocujúcou postupy okrskových komisií je Metodický pokyn,¹⁰ ktorý vydáva Ministerstvo vnútra SR v spolupráci so Štatistickým úradom SR, nemožno jeho ustanovenia aplikovať vždy a na všetky vzťahy, ktoré „oživávajú“ počas výkonu volebného práva na strane niektorých voličov. Aj keď je skutočnosťou, že tento metodický pokyn svojim obsahom má zabezpečiť jednotnú činnosť predsedov, podpredsedov, členov a zapisovateľov volebných komisií počas organizácie volebného dňa, nemôže jeho tvorca prirodzene predvídať všetky situácie, ktoré môžu vo volebnej miestnosti nastať, a s ktorými sa členovia okrskových komisií musia na mieste aj ihneď vysporiadať.

V uvedených súvislostiach zdôrazňujeme tiež názor, že ani zákonom predpísané zloženie sľubu člena a zapisovateľa okrskovej komisie nemôže mať a vlastne skutočne ani nemá žiadny vplyv na kvalitu činnosti dotknutých osôb pôsobiacich v týchto volebných pozíciách, a preto ho považujeme za obyčajnú formalitu resp. dokonca až za administratívnu záťaž.¹¹

10 *Metodický pokyn na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Štatistický úrad SR a Ministerstvo vnútra SR, 2019, s. 2.

11 Spoluautor príspevku J. Králik sa stretol s absurditou v podobe zloženia sľubu (resp. prisahy) v postavení svedka pred sudcom Špecializovaného trestného súdu v Pezinku. Voči nemu „pod prisahou“ krivo svedčili ďalší dvaja svedkovia, ako sa ukázalo, spáti s neskôr odsúdeným páchatelom trestnej činnosti (sudcom Igorom Škultétyom). K tomu pozri napr.: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/446144-kauza-uplatneho-sudcu-igora-skultetyho-po-15-rokoch-skoncena/> alebo <https://plus7dni.pluska.sk/domov/ma-tom-prsty-harabin-byvaly-sudca-odsuden-y-korupciu-chce-opat-obliec-talar>. Títo svedkovia boli previazaní s obžalovaným služobníkmi a rodinnými väzbami, a to policajt Marcel P. (k tejto osobe pozri bližšie napr.: <https://www.cas.sk/clanok/106045/kauza-oralny-sex-polica-jta-zastavili-trestne-stihanie/> alebo <https://spravy.pravda.sk/cierna-kronika/clanok/142504-vlanajsi-pripad-polica-jta-ktory-si-vraj-vynutil-oralny-sex-stale-vysetruju/>, tiež <https://domov.sme.sk/c/3816395/obvineny-polica-jt-dal-trestne-oznamenie-na-vysetrovatelku.html>) a brat obžalovaného Pavol Š., ktorí preto v prospech obžalovaného aj beztrestne krivo pred súdom vypovedali. Nimi zložená prisaha teda nemala na pravdivosť stránku ich svedeckých výpovedí žiadny pozitívny vplyv, teda neodradila ich od prikročeniu ku krivej výpovedi. Tzv. prisahy vyžadované v súčasnosti súdom alebo iným verejným orgánom v SR možno preto považovať za historický prežitok, dokonca do určitej miery zosmiešňujúci príslušné súdne konania.

Skúsenosti z ostatných slovenských prezidentských volieb potvrdzujú notoricky známu skutočnosť, že najväčšiemu zaťaženiu výkonom volebného práva voličmi sú podrobovaní členovia okrskových komisií. Práve osoby pôsobiace ako členovia okrskových volebných komisií by mali preto nielen spĺňať príslušné psychické, fyzické, morálne, etické, právne a iné požiadavky, ale aj ich honorovanie za výkon tejto činnosti by malo zodpovedať významu ich práce. Honorovanie výkonu ich funkcie v okrskovej komisii totiž možno podľa platných predpisov považovať za úplne zanedbateľné. Dokonca možno konštatovať, že táto ich spoločensky významná práca má skôr charakter výkonu čestnej funkcie ad hoc.¹² A to bez ohľadu na ich čas strávený v rámci realizovaných a voľbám predchádzajúcich odborných preškolení ako potenciálnych členov okrskových komisií, na čas strávený priamo vo volebnej miestnosti bezprostredne pred začiatkom volieb (preberanie volebnej miestnosti a jej inventáru v súlade so zákonnými požiadavkami) a počas konania volieb, ku ktorému sa musí pripočítavať následne tiež čas strávený pri prepočítavaní hlasov a vykonávaní administratívnych prác súvisiacich so spracovaním zápisnice po skončení volieb, a tiež čas čakania na pokyn okresnej komisie, ktorá ukončí jej činnosť.

Rozsah a obsah činností, ktoré musí *ex lege* okrsková komisia v zásade bez akýchkoľvek nedostatkov, teda bezporuchovo realizovať, vymedzuje pre členov povinnosť realizovať v stanovenom čase a vo vyhradenom priestore také aktivity, realizáciou ktorých (sa):

- a) zabezpečuje správny priebeh hlasovania
- b) dopisuje voličov v deň konania volieb do zoznamu voličov
- c) sčítava hlasy a vyhotoví zápisnicu o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku
- d) odovzdáva volebné dokumenty do úschovy obci¹³

Absenciou „volebnej participácie“ volebného článku, ktorý v rámci volebného systému a jeho organizačnej sústavy vytvára subsystém okrskových komisií, by v súčasnosti zrejme nevyhnutne dochádzalo k zmareniu volieb. Reálna prítomnosť

12 Na základe náhodne vyvolaného rozhovoru s anonymným voličom odchádzajúcim z volebnej miestnosti po realizácii výkonu svojho volebného práva došlo k jeho spontánnemu verbálnemu prejavu. Osobne ocenil prístup členov volebnej komisie k voličom nachádzajúcim sa vo volebnej miestnosti, avšak súčasne označil honorovanie členov okrskovej komisie za „hanebné“ a nezodpovedajúce času a energii nimi vynaloženej na prospech zabezpečenia úspešnosti volieb. Svoje vyjadrenie oprel o informáciu, že v okrskovej komisii už raz pôsobil, avšak na výkon tejto funkcie by sa už nedal „nikdy, ničím a nikým zlákať“. Ocenenie práce tejto komisie zaznelo z úst niekoľkých desiatok voličov, čo je potešiteľné, avšak na súčasnom morálnom aj materiálnom (finančnom) odmeňovaní členov volebných komisií to nič nemení. Z výpovedí niektorých voličov opúšťajúcich volebnú miestnosť vyplynulo dokonca absurdné odporúčanie, že štát by mal do okrskových volebných komisií nominovať bezdomovcov, ktorí by tak prežili množstvo hodín v teple s plnohodnotnou stravou a nápojmi, čím by štát aspoň minimálnou mierou hmatateľne participoval na naplňaní svojej vnútornej sociálnej funkcie. V budúcnosti by sme očakávali aspoň oceňovanie členov okrskových komisií udelením pamätnej medaily „Za aktívnu účasť na voľbách v roku ...“, ktorá by bola akou-takou morálnou pozornosťou štátu voči občanom, ktorí de facto nezištne vykonávajú činnosti na prospech jeho fungovania.

13 Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

predpokladaných fyzických osôb na voľbách v úlohe voličov či členov volebných komisií však nemusí byť v budúcnosti nevyhnutne samozrejmosťou. Keďže možno pro futuro uvažovať aj o nahradení tohto orgánu a jeho personálneho substrátu iným sofistikovaným volebným subjektom podľa toho, ako dynamicky bude napredovať technologický pokrok ľudstva. Jeho narastajúca technologická gramotnosť, v dôsledku uplatňovania ktorej aj volebné orgány ako organizačné články verejnej správy ad hoc môžu postupne zaniknúť, môže v určitom časovom horizonte pretransformovať spoločenské vzťahy na spoločensko-technologické vzťahy, a to dokonca s úplným vylúčením „človečenského intelektu“ z ich jadra. Teda, možno výrazné miesto práve v procese realizácie volebného práva získajú najmä také mechanizmy, ktoré vytesnia a zastúpia (nahradia) ľudský faktor dosiaľ participujúci na volebnom procese a jeho miesto zaberú hominoidné produkty (roboty disponujúce nadštandardnou umelou inteligenciou), predstavujúce špičkové výsledky automatizácie a robotizácie všetkých stránok „života“. Pravda, otáznou sa potom stane aj zásada, aplikáciou ktorej sa dosahuje požadovaný stupeň demokratickosti volieb a ich štandard slobody.

III.

Prax je stavbou, teória je jej základným kameňom. Súvzťažnosť týchto dvoch veličín je potom podmienkou racionálneho chápania a finálneho pochopenia aktuálne prežitej skutočnosti. Preto aj nami získané praktické odborné poznatky a skúsenosti budú raz vari, ba možno nesporne účelne využité. Je možné využiť ich v bádateľskom aj pedagogickom procese, ktorý gestorsky zabezpečuje Katedra správneho práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Predovšetkým preto, že ostatná volebná prax a na jej báze formulované poučenia získané prostredníctvom bezprostredného osobného pôsobenia v okrskovej komisii, možno zovšeobecniť a účelovo aj prezentovať. Volebná „horúčka“ sprevádzajúca slovenské prezidentské voľby 2019 vyniesla na svetlo sveta aj niektoré neobvyklé situácie. Tieto situácie nútili členov okrskovej komisie k neodkladným vyhodnocovaniam status quo a k prijímaniu racionálne koncipovaných záverov, transponovaných do ich sofistikovaného konania.

Prvou zo situácií vyžadujúcich si neobvyklé a neodkladné riešenie bola spoločná účasť tzv. jednovaječných (identických) dvojčiat mužského pohlavia na hlasovaní vo voľbách prezidenta Slovenskej republiky dňa 16. 03. 2019. Obidve (takmer identické) osoby vstúpili do volebnej miestnosti spoločne, odeté do rovnakého oblečenia, pričom ich celkový vonkajší výzor bol na úrovni, neumožňujúcej rozoznanie jedného muža od druhého. Preukázali sa každý platným preukazom totožnosti, avšak bolo už na prvý pohľad zrejmé, že pri ich zámene by členovia volebnej komisie neboli schopní určiť, ktorý z nich je držiteľom ktorého preukazu totožnosti. Je samozrejmé, že v prípade, ak by svoje volebné právo využila iba jedna osoba z tejto dvojice, a to dvakrát, a súčasne sa preukázala preukazom totožnosti svojho dvojčata, došlo by nesporne k porušeniu volebného zákona na základe zámeny osôb voličov. Totiž, v prípade, že by následne v inom časovom intervale prišla voliť tá osoba, ktorá sa výkonu volebného práva ešte nezúčastnila, avšak preukázala by sa vlastným preukazom totožnosti (už svojim dvojčatom preukázaným resp. okrskovej komisii už predtým predloženým preukazom totožnosti), nastali by komplikácie pri identifikácii oprávneného voliča. Stanoviť, kto z nich už volil, kto z nich ešte nevolil, kto z nich už opakovane volil, to

by bol problém, s ktorými by sa okrsková komisia vôbec, alebo len ťažko vysporiadala. Zastávame názor, že takýto prípad dosiaľ teória (volebného) práva nezaznamenala, nerozpracovávala a ani spoločenská prax neriešila. Pritom k takejto ťažko riešiteľnej situácii dôjsť reálne naozaj môže, čo potvrdzuje aj naša nedávna skúsenosť z volieb.

Pri hľadaní riešenia sme dospeli k názoru, že v takomto prípade je na účely zabezpečenia zákonnosti volieb potrebné využiť najnovšie poznatky vedy, a to využitím dostupných biometrických údajov o konkrétnej osobe voliča. K dispozícii aktívne fungujúcej okrskovej komisii by mal byť preto podľa nás taký technický prostriedok ad hoc, prostredníctvom ktorého by bolo možné jednoznačne určiť a fyzicky odlíšiť dve takto sa biologicky prelínajúce fyzické osoby.

Druhou situáciou vyúsťujúcou do problému, s ktorým sme sa pri výkone tejto verejnej funkcie priamo stretli, je získanie neodkladnej resp. okamžitej náhrady za absentujúceho člena okrskovej komisie (napr. v prípade jeho náhleho ochorenia, úmrtia, alebo inej prekážky na strane osoby člena okrskovej komisie).¹⁴ Aj takýto prípad sa v reálnej praxi vyskytol pri realizácii aktuálneho výkonu volebného práva. Túto situáciu bolo potrebné riešiť, a to značne komplikovane, pričom však našťastie príslušný miestny úrad disponoval pripraveným náhradníkom a právne predpisy upravujúce výkon volebného práva tak boli dodržané. Podľa našich informácií však k obdobným situáciám dochádza nezmene a okrskové komisie, najmä v malých obciach, nevedia takýto problém operatívne riešiť a vyriešiť. Podľa nášho názoru, personálne defekty vznikajúce týmto spôsobom v okrskových komisiách by bolo možné riešiť tzv. stálou zálohou volebných komisárov, t.j. náhradných členov. Tzv. stálu zálohu volebných komisárov (t.j. okruh náhradníkov za rozličným spôsobom eliminovaných členov okrskových komisií) by mohla vytvárať stála a stále (permanentne) doplňovaná skupina osôb, ktorej penzum by vytvárala otvorená množina špecificky školených fyzických osôb. Napr. grupujúcich sa z radov študentov vysokých škôl, vrátane frekventantov APZ. Tieto osoby, u ktorých sa predpokladá určitá intelektuálna aj vzdelanostná úroveň a primeraný stupeň prípravy na zaradenie sa do spoločnosti, by tak mohli byť k dispozícii operatívne na určitom mieste a v určitom čase v horizonte realizovania volebného práva. Ich zaradenie do portfólia personálnej základne okrskovej komisie by vytváralo klímu volebného komfortu, najmä ak by sa zdržiavali na vopred určenom mieste pre prípad potenciálneho využitia ich služby resp. potreby ujatia sa funkcie vo volebnej komisii. Tieto (paušálne honorované, odmeňované) osoby by prechádzali v roku volieb krátkodobým preškolením tak, aby si osvojili základy volebného práva a oboznámili sa so skúsenosťami iných.

Tretia situácia predstavujúca dosiaľ neidentifikovaný problém, s ktorým sa v praxi bude potrebné operatívne vysporiadať, je problém potenciálnej demoralizácie a personálnej deštrukcie okrskovej komisie.¹⁵ Vzhľadom na v podstate zanedba-

14 K tomu pozri napr.: <http://www7.teraz.sk/slovensko/v-obci-mala-lodina-museli-najst-nahr/387097-clanok.html> alebo <https://www.teraz.sk/bratislavsky-kraj/v-jednom-volebnom-okrsku-v-malackach-sa/384097-clanok.html>, tiež <https://www.cas.sk/clanok/816537/smrť-predseda-volebnej-komisie-gejza-56-zomrel-30-minut-pred-volbami/>

15 K tomu pozri napr.: <https://www.topky.sk/cl/1002081/1779589/Kocnerov-partak-obvineny-z-podvodu-dohlada-na-volby-za-LSNS--Skandal--otvoril-urnu-pred-koncom> alebo <http://tyzdenvdevinskej.sk/o-com-je-spor-zapisovatelky-s-podpredsednickou-miestnej-volebnej-komisie/>.

teľné finančné ohodnotenie členov okrskovej komisie za výkon ich funkcie,¹⁶ často aj ich dubiózne morálne a charakterové vlastnosti prepukajúce v prípade, ak sa na tomto fóre stretnú v malej obci členovia nachádzajúci sa v určitom sporovom konaní, akcelerujúc tak aj možnú akútnu neznášanlivosť vyplývajúcu z ich psychického rozpoloženia determinovaného napr. vývojom politickej polarizácie názorov v rámci okrskovej komisie, môže dochádzať reálne k vzájomným útokom členov komisie medzi sebou. Tieto ataky môžu vyústiť neraz do „trucovania“, do svojvoľného opustenia priestoru volebnej miestnosti a do ignorácie svojho záväzku prevzatého na seba dobrovoľne podrobením sa sľubu člena okrskovej komisie. Opustením volebnej miestnosti a stanoveného postu resp. stratou člena (členov) okrskovej komisie môže dôjsť k porušeniu volebným zákonom stanovených požiadaviek na legálnosť a legitímnosť činnosti, teda až k ohrozeniu bezprostrednej funkčnosti okrskovej komisie. Aj v takomto prípade je potrebné uvažovať o náhradných riešeniach, a to pravdepodobne z personálnych zdrojov vopred určených náhradníkov napr. takým spôsobom, ako sme už uviedli v predchádzajúcom prípade (v popise predchádzajúcej situácie).

Štvrtou situáciou resp. štvrtým problémom čakajúcim na riešenie sa javí možnosť manipulácie s volebnými hlasovacími lístkami.¹⁷ Vzhľadom na existujúcu spoločenskú situáciu, stupeň právneho vedomia a aktuálny morálny stav obyvateľstva, môže vzniknúť situácia, kedy okrsková komisia koná „ako jeden človek“. Teda tzv. rukou spoločnou a nerozdielnou. Máme na mysli možnosť koncentrovania fyzických osôb rovnakého morálneho, politického, sociálneho, konfesijného, kultúrneho, vzdelanostného základu a ich snahu vytvoriť v podstate „volebný“ zločinecký spolok, motivovaný ich spoločným záujmom a vedúcim ku konaniu, ktoré by viedlo až ku kamuflovanému volebnému výsledku. T.j. k dosiahnutiu fiktívnych volebných výsledkov zodpovedajúcich výlučne ich záujmu.¹⁸ Nepoužité hlasovacie lístky sa totiž neskar-

16 V praxi sa dlhodobo možno stretnúť s problémom zabezpečenia personálnej základne okrskových komisií pre nezaujím občanov pôsobiť v ich zostave. Demotivujúco na ich obsadenie totiž pôsobí nízke finančné ohodnotenie týchto členov nezodpovedajúce času strávenému v priestoroch volebných miestností, poskytnutým službám a náročnosti na intelektuálnu výbavu členov týchto komisií. Členmi sú spravidla osoby vekom staršie, často nad 70 rokov veku, prinucované k tejto činnosti v dôsledku ich zlej osobnej finančnej situácie, hľadajúcich akúkoľvek možnosť „prilepšenia si“. Praktické skúsenosti ukazujú, že často majú problémy so sluchom, zrakom, energiou a chápaním resp. vnímaním okolia v dôsledku čoho dochádza k ich častým pochybeniam, ktoré sťažujú činnosť okrskových volebných komisií. Vhodné by bolo motivovať a aktivizovať napr. vysokoškolských študentov právnych a verejnosprávnych odborov, ktorí by týmto spôsobom získavali prax a overovali si nadobudnuté teoretické poznatky. Zároveň by získavali potenciálne kontakty pre ich budúce povolanie a možnú spoluprácu. Tiež by bolo možné využiť potenciál úradov práce evidujúcich krátkodobo nezamestnaných občanov. K tomu pozri napr.: <http://www.ruzinov.sk/sk/aktuality/view/volby-do-ep-hladame-clenov-komisii>

17 K tomu pozri napr.: <https://www.puchovskenoviny.sk/kauza-odstupenia-clenov-mestskej-volebnej-komisie/> alebo <http://tyzdenvdevinskej.sk/o-com-je-spor-zapisovatelky-s-podpredsednickou-miestnej-volebnej-komisie/>.

18 K takýmto situáciám pravdepodobne aj dochádza počas realizovania volieb do obecných zastupiteľstiev a volieb starostov obcí, najmä v tzv. chudobných oblastiach Slovenska. V takýchto regiónoch a obciach sa snažia uchopiť moc do svojich rúk miestne zločinecké spolky kryjúce svoju protispoločenskú činnosť (pseudo)podnikateľskými aktivitami v záujme získania verejných funkcií v obci a prostredníctvom zneužívania týchto verejných funkcií tak získavať finančné zdroje a iné benefity z verejných rozpočtov.

tujú, nelikvidujú bezodkladne (napr. pálením, pofarbením, perforovaním a pod.), ale sú stále v dispozičnom dosahu členov okrskovej komisie. V takomto, veríme, že extrémnom prípade, ktorý sa však v extrémne malej komunite obce stať skutočne môže, môže dôjsť k nahradeniu obsahu tzv. volebnej urny novým obsahom, teda novými volebnými lístkami pripravenými členmi volebnej komisie pôsobiacej ako zločinecká organizácia, ktorý tak bude zodpovedať dohode členov takejto okrskovej komisie. Problém kontroly takéhoto možného konania a jeho odhalenia možno považovať za minimálne komplikovaný. Okrsková komisia je totiž súčasne aj samokontrolným (sebakontrolujúcim) orgánom.¹⁹

Piatou situáciou, teda piatym problémom, ktorý môže teoreticky vyústiť do vážneho problému je stav, keď volič prichádzajúci naplniť si svoje volebné právo disponuje platným voličským preukazom, avšak jeho držbu tejto okrskovej komisii zatají a svoje právo uplatňuje u nej iba na základe platného preukazu totožnosti. Zavinením príslušného pracovníka obecného úradu, ktorý si nesplnil svoju povinnosť (vedome či nevedome) a ktorý nevyškrtol takéhoto voliča z príslušného zoznamu voličov môže dôjsť k situácii, že nezodpovedný volič realizuje svoje volebné právo dvakrát (duplicitne). A to už v inej okrskovej komisii, kde si nárokuje (opätovne) výkon svojho volebného práva, pravdaže, už na základe predloženia svojho stále platného (a po prvom volebnom akte neodobraného) voličského preukazu. V takomto prípade by mal byť neodkladne takýto volič oznámený príslušnému policajnému orgánu, keďže ide o podozrenie zo spáchania trestného činu marenia volieb, prípadne iného prečinu alebo zločinu.²⁰ Samozrejme, že v takomto prípade dochádza aj k skresleniu volebných výsledkov.²¹

Našou šiestou situáciou reagujúcou na identifikovaný problém a spätou so šiestym návrhom vyplývajúcim z účasti na činnosti okrskovej komisie je odporúčanie všeobecne záväzným právnym predpisom, nariadením vlády alebo vyhláškou Ministerstva vnútra SR, podrobne regulovať záväzný metodický postup činnosti okrskovej komisie. V jeho obsahu ako v právnom predpise vyššej právnej sily a záväznosti by bolo vhodné zakotviť dôsledne najmä nevyhnutné administratívno-technické postupy a ďalšie procesné úkony uskutočňované členmi okrskovej komisie ako kolektívneho orgánu na jednej strane a predsedom okrskovej komisie na strane druhej. Tým by sa predišlo nesporne možným kompetenčným sporom prameniacim v kontroverzných výkladoch metodických noriem stanovujúcich obsah a formu postupov uskutočňovaných týmto volebným orgánom ako celkom na jednej strane a jeho jednotlivými členmi na strane druhej.²²

19 K tomu porovnaj KRÁLIK, J. – KÚTIK, J. *Kontrolný systém a jeho subsystemy vo verejnej správe (Základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 119 a n.

20 K tomu pozri napr.: <https://www.webnoviny.sk/muz-chcel-dvakrat-hlasovat-v-prezidentskych-volbach-problem-musela-riesit-komisia/> a tiež <https://www.trnavskyhlas.sk/c/25937-volebny-problem-na-spartakovskej-pripadom-sa-na-volicov-podnet-zaobera-policia.htm>

21 Možno poznamenať, že pri prezidentských voľbách nemusí byť rozhodujúce „utopenie“ jednotlivých desiatok či stoviek hlasov oprávnených voličov, avšak pri voľbách do samosprávnych orgánov, najmä v malých obciach, často rozhoduje aj jediný hlas oprávneného voliča.

22 K tomu pozri napr.: <http://tyzdenvdevinskej.sk/o-com-je-spor-zapisovatelky-s-podpredsednickou-miestnej-volebnej-komisie/> alebo <https://www.noviny.sk/slovensko/124477-clena-okrskovej-volebnej-komisie-zatkla-policia>, tiež <http://www.zmenazdola.sk/blogy/smatana/ako-zabranit-falsovaniu-volieb>

Vzhľadom na skúsenosti preukazujúce možnosť fyzického zničenia volebného zariadenia (napr. volebnej schránky, prenosnej volebnej schránky tzv. urny, či tzv. hlasovacích boxov),²³ v dôsledku ktorých sa oneskorovala nielen činnosť príslušnej okrskovej komisie, ale aj sčítavanie hlasovacích lístkov v pôvodne stanovenom termíne sa náš *ostatný návrh* týka nevyhnutnosti zakotviť všeobecne záväzným právnym predpisom povinnosť dohľadu nad dôstojným priebehom volieb príslušníkmi Policajného zboru, alternatívne obecnej resp. mestskej polície alebo Ozbrojených síl Slovenskej republiky, či Hasičského záchranného zboru, a to v interiery volebnej miestnosti a v úplnej rézii príslušnej obce. Tento návrh vo forme odporúčania opierame o názor, ktorého podstatou je skutočnosť bežného zabezpečovania poriadku ozbrojenými zbormi (napr. Policajný zbor) na verejných, kultúrnych a osobitne športových podujatiach (najmä futbalových a hokejových zápasoch). Ak je totiž štátna moc spôsobilá uviesť do pohotovosti vlastné silové bezpečnostné zložky a obecná samospráva vlastné bezpečnostné zložky v takýchto prípadoch, je nesporne jej prvotnou úlohou spolupôsobiť predovšetkým pri zabezpečovaní verejného poriadku práve počas takých významných spoločenských aktoch, akými sú každé voľby do verejných orgánov a funkcií. Štát a jeho verejná správa by na pokojný priebeh volieb mala dbať o to skôr, keďže voľby sú základným prvkom a nezastupiteľným znakom demokracie. Zároveň sú zrkadlom odrážajúcim kvalitu uplatňovania a ochrany občianskych práv a slobôd v konkrétnom štáte. Ochranu pred možnými teroristickými útokmi nevynímajúc.

Literatúra:

- BARNOVSKÝ, Michal: *Voľby sú vizitkou doby*. In: Pravda, roč. XII, 2002, č. 203 – 20. 09. 2002, s. 1.
- CHOVANEC, Jaroslav: *Ústava Slovenskej republiky – základný zákon štátu*. Bratislava : Procom, 2003. 227 s. ISBN 80-85717-11-5.
- KRÁLIK, Jozef, – KÚTIK, Ján: *Kontrolný systém a jeho subsystemy vo verejnej správe (Základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.
- *Metodický pokyn na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Štatistický úrad SR a Ministerstvo vnútra SR, 2019. 36 s. Bez ISBN.
- NESVADBA, Antonín – ZACHOVÁ, Anna: *Teória štátu a práva*. 2. doplnené vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2008. 210 s. ISBN 978-80-8054-447-8.
- *Pokyn pre voľby prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Ministerstvo vnútra SR, 2019. 40 s. Bez ISBN.
- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

23 K tomu pozri napr.: <https://glob.zoznam.sk/online-volici-na-celom-slovensku-pristupuju-k-urnam-a-kruzkuju-svojho-prezidenta/> alebo <https://www.facebook.com/spravy.rtvs/posts/voliči-v-medzianoch-po-incidente-skúšali-pevnosť-schránkyvvolebnú-miestnosť-otvori/2198227750438035/>

- Zákon č. 162/2015 Z. z., Správny súdny poriadok.
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Summary: Some Options of Convalidation the Right to Vote in the Slovak Republic

The aim of the paper is to identify some possibilities of convalidation of the right to vote in the Slovak Republic. The knowledge contained in the paper was acquired mainly through the personal experience of the authors. The paper also includes experience gained in the function of chairman of the district election commission no. 10 in Bratislava – Dúbravka during the presidential election 2019. The findings is based on scientific knowledge obtained by extracting scientific and technical literature dealing with the issue of the right to vote. The authors generalize the concrete knowledge and come to suggestions of certain concrete solutions.

mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra správneho práva
Sklabinská 1
Bratislava
Slovenská republika
e-mail: kristina.kralikova@minv.sk

prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA
Vysoká škola Danubius
Fakulta práva Janka Jesenského
Richterova 1171
Sládkovičovo
Slovenská republika
e-mail: jozef.kralik@panerouni.com

Zákonnosť a prípustnosť zvukových, obrazových a obrazovo- zvukových záznamov vyhotovených súkromnými osobami v trestnom konaní¹

Martin Štrkolec *

Abstrakt:

ŠTRKOLEC, Martin: *Zákonnosť a prípustnosť zvukových, obrazových a obrazovo-zvukových záznamov vyhotovených súkromnými osobami v trestnom konaní*. V článku sa autor zaoberá rozdielnosťou pohľadov jednotlivých autorov trestnoprávnej doktríny, ako aj judikatúry súdov na zákonnosť a prípustnosť tzv. súkromných nahrávok ako dôkazu pre účely trestného konania v Slovenskej republike. Odvíjajúc sa od uvedeného následne autor v článku ponúka vlastný pohľad na uvádzané interpretačné a aplikačné problémy, a to najmä na podklade ústavnoprávných východísk a analýzy jednotlivých zákonných ustanovení upravujúcich predmetnú materiu, pričom v samom závere článku autor formuluje svoje návrhy de lege ferenda.

Kľúčové slová:

zákonnosť dôkazu, prípustnosť dôkazu, obrazový záznam, zvukový záznam, obrazovo- zvukový záznam, súkromná nahrávka

Legality and Admissibility of Audio, Video and Audio-video Recordings made by Private Persons in Criminal Proceedings

Abstract:

ŠTRKOLEC, Martin: *Legality and Admissibility of Audio, Video and Audio-video Recordings made by Private Persons in Criminal Proceedings*. In the article, the author deals with the analysis of different views of individual authors of criminal law on the legality and admissibility of the so-called. private recordings as evidence for the purposes of criminal proceedings in the Slovak Republic. Based on this, the author then offers his own insight into the presented interpretative and application problems, especially based on constitutional point of view and analysis of certain provisions of legal order, as well as providing proposals de lege ferenda at the end of the article.

1 Predložený príspevok vznikol s podporou a je výstupom riešenia výskumného projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty.“

* JUDr. Martin Štrkolec, PhD. Katedra trestného práva Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach

Keywords:

legality of evidence, admissibility of evidence, video recording, audio recording, video-audio recording, private recording

Úvod

Pre účely predloženého príspevku možno za súkromnú nahrávku považovať zvukovú, obrazovú alebo obrazovo-zvukovú nahrávku vyhotovenú osobou odlišnou od orgánu činného v trestnom konaní a súdu za účelom, aby táto potenciálne mohla slúžiť ako dôkaz v trestnom konaní, ak zobrazuje vonkajšiu podobu alebo vonkajší prejav konkrétnej fyzickej osoby a k jej získaniu došlo bez privolenia dotknutého subjektu alebo s jeho výslovným nesúhlasom. Medzi súkromné nahrávky spadajúce pod vymedzenú definíciu možno zaradiť najmä nahrávky vyhotovené fyzickou, respektíve právnickou osobou prostredníctvom diktafónu, fotoaparátu, videokamery alebo mobilného telefónu, a to bez ohľadu na povahu a charakter použitej aplikácie.

Proces dokazovania je imanentná súčasť každého trestného konania, keďže popri rozhodovaní predstavuje najdôležitejšiu činnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu za účelom naplnenia účelu trestného konania.² Podľa ustanovenia § 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“): „*Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.*“ Aj z vymedzeného účelu trestného konania vyplýva nevyhnutnosť náležitého zisťovania trestných činov orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi, avšak iba za súčasného rešpektovania základných práv a slobôd fyzických a právnických osôb.

Za účelom náležitého zisťovania trestných činov Trestný poriadok pre orgány činné v trestnom konaní a súdy normatívnym spôsobom vymedzuje jednotlivé dôkazné prostriedky, ako aj inštitúty zisťovania osôb, vecí a informácií dôležitých pre trestné konanie vo svojej štvrtej až šiestej hlave, čím týmto orgánom verejnej moci dáva dostatočný normatívny rámec, prostredníctvom ktorého je objektívne možné účel trestného konania naplniť. Súkromná nahrávka však predstavuje dôkaz odlišný od dôkazu zabezpečeného zo strany orgánov verejnej moci, keďže táto je spravidla vyhotovená fyzickou, respektíve právnickou osobou, ktorá nedisponuje právomocami, ktoré Trestný poriadok priznáva jednotlivým orgánom verejnej moci, avšak táto v trestnom konaní „iba“ realizuje svoje procesné oprávnenia. Pre úplnosť je potrebné dodať, že súkromná nahrávka môže byť v niektorých prípadoch vyhotovená dokonca subjektom, ktorý vo vzťahu ku konkrétnemu trestnému konaniu nedisponuje ani základnými procesnými oprávneniami (napr. detektívnou službou – pozn. autora). Zvukový, obrazový alebo obrazovo-zvukový záznam vyhotovený súkromnou osobou je v trestnom konaní potrebné považovať za vecný dôkaz podľa ustanovenia § 153 ods. 3 Trestného poriadku.

2 Bližšie pozri: ŠÁMAL, P. – MUSIL, J. – KUČTA, J. a kol.: *Trestní právo procesné*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck: 2013. s. 345 a nasl.

Vo vzťahu k zákonnosti a prípustnosti (použitelnosti) súkromných nahrávok ako dôkazu v trestnom konaní sa už dlhší čas vedie pomerne rozsiahla odborná diskusia dopĺňaná o príslušnú judikatúru súdov, avšak bez všeobecne uznávaného záveru, ktorý by bolo možné bez ďalšieho použiť pre účely súčasnej aplikačnej praxe. Názory jednotlivých odborníkov, a taktiež prezentovaná judikatúra sú často rozdielne, ba dokonca až protichodné. Spornosť riešení naznačenej otázky je v aplikačnej praxi navyše zvýraznená tou skutočnosťou, že Najvyšší súd Slovenskej republiky doposiaľ k tejto otázke nezaujal jednoznačné stanovisko, čo vytvára ďalší priestor pre nejednotnosť aplikácie práva v predmetnej oblasti.

Absolútne odmietavý postoj k použiteľnosti súkromných nahrávok bol už dávnejšie zaujatý senátom Okresného súdu Pezinok, a to v rozsudku zo dňa 8.10.2012, podľa odôvodnenia ktorého: „*Je zásadne neprípustné, aby si súkromná osoba utajeným spôsobom /postupom, ktorý spočíval v porušení ustanovenia § 2 ods. 7 zákona č. 163/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov, a porušení ustanovenia § 12 ods. 2 Občianskeho zákonníka/ hlasový prejav iného cielené iba za tým účelom, aby ho mohla potenciálne v budúcnosti použiť ako dôkaz v trestnom konaní. Žiaden súd nemôže bez ujmy na náležitom výkone spravodlivosti a to aj za situácie, keď utrpí materiálna pravda, „prirodzené právo“, opierať svoj názor, o to viac záver o vine obžalovaného o dôkaz, ktorý bol nielenže získaný nečestnými prostriedkami, ale predovšetkým nezákonne. Zvukový záznam na diktafón svojvoľne vyhotovený bez súhlasu nahrávaného /bez rešpektovania ustanovení Trestného poriadku a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov/ je neopomenuteľne zaťažený porušením osobnostných práv dotknutej osoby, chránených na úrovni zákonných noriem /napr. Občiansky zákonník/, ako aj Ústavy SR a medzinárodných dohôd /Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd/. Podozrenie z nezákonného konania nie je možné preukazovať dôkazmi získanými z iného nezákonného konania. Nie je možné pripustiť /a to aj keď tým utrpí materiálna pravda/, aby súd iba z dôvodu záujmu spoločnosti na odhaľovaní podozrenia z trestnej činnosti ospravedlňoval iné protiprávne konanie, ktorým došlo k porušeniu iných práv iných osôb. Ani verejný záujem na nájdení materiálnej pravdy nemôže konvalidovať protiprávnosť konania, ktorým je od počiatku nezákonne získaný dôkaz poznačený.“³*

Ešte pred vydaním v predchádzajúcom odseku citovaného rozhodnutia bolo Krajským súdom v Žiline dňa 22.4.2010 pod sp. zn. 1To 42/2010 vydané rozhodnutie, ktoré bolo následne prijaté aj vo forme judikátu Jtk 12/10. Podľa právnych viet citovaného rozhodnutia: „*Každá súkromná osoba má dispozičné práva k záznamu o svojej korešpondencii. Zvukový i obrazový (videohovor) záznam telefonického hovoru a záznam o korešpondencii medzi súkromnými osobami, zabezpečený jednou z komunikujúcich osôb i bez výslovného súhlasu ďalšej komunikujúcej osoby, môže byť v trestnom konaní použitý ako dôkazný prostriedok na dokumentovanie a preukazovanie porušenia ustanovení Trestného zákona. Prípustnosť takého dôkazného prostriedku je potrebné posudzovať s ohľadom na rešpektovanie práva na súkromie zakotveného v čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) a s ohľadom na čl. 6 Dohovoru o práve na spravodlivé súdne konanie. V trestnom ko-*

3 Prístupné dňa 19. 7. 2019 na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a189-sukromna-diktafonova-nahravka-a-nezakonnost-dokazu>

*nani sa nemôže súkromná osoba domáhať beztrestnosti s odkazom na porušenie svojho práva na súkromie – korešpondenciu, ak táto osoba sama v rámci korešpondencie porušila oprávnené záujmy inej osoby chránené Trestným zákonom, pretože ochrana jej súkromia končí tam, kde začína ochrana súkromia a oprávnených záujmov druhej osoby.*⁴

Práve prvé citované rozhodnutie vo svojom odôvodnení kritizuje v predchádzajúcom odseku uvedené rozhodnutie Krajského súdu v Žiline argumentujúc, že hlavným účelom článku 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) nie je iba ochrana jednotlivca pred svojvoľným zásahom zo strany orgánov verejnej moci, ale taktiež ochrana súkromia jednotlivca na horizontálnej úrovni. Z odôvodnenia rozhodnutia Okresného súdu Pezinok ďalej vyplýva, že toto rozhodnutie absolútne odmieta.⁵ Podľa niektorých autorov sú však pravidlá pre posudzovanie zákonnosti dôkazov v kontexte článku 8 Dohovoru aplikovateľné iba na dôkazy získané porušením práva na súkromie zo strany orgánov štátu.⁶ Uvedené je aj v súlade so základnou, i keď niektorými autormi⁷ kritizovanou judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) týkajúcou sa aplikačných problémov súvisiacich s prípustnosťou a použiteľnosťou súkromných nahrávok ako dôkazu v trestnom konaní, aj keď jedným dychom je potrebné dodať, že v predmetnom rozhodnutí sa ESLP napokon z dôvodov v ňom uvedených zaoberal iba súladom vyhotovenia a použitia súkromnej nahrávky s článkom 6 Dohovoru.⁸

Podľa V. Gajdičiara a D. Strigáčovej sa z pohľadu ústavného práva v naznačenom smere za dôležité kritérium považuje rovnováha verejného a súkromného záujmu, čo je v súlade s odôvodnením citovaného rozhodnutia Krajského súdu v Žiline, v odôvodnení ktorého sa konštatuje, že základné právo sa chráni len do takej miery a rozsahu, pokiaľ uplatnením jedného základného práva nedôjde k neprimeranému obmedzeniu, respektíve popretiu iného základného práva, čo zodpovedá aj konštantnej judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky.⁹ „V prípade kolízie základných práv je všeobecným testom riešenia tohto stretu zásada proporcionality, ktorá v podstate znamená to, že ak jeden z účastníkov získava informácie zaznamenaním komunikácie s druhým účastníkom, za podstatnú okolnosť sa posudzuje záujem, ktorý je predmetom konkrétneho konania a možnosti, ktoré mal účastník nahrávajúci komunikáciu k dispozícii na to, aby získal uvedené informácie iným spôsobom, než za cenu porušenia súkromia druhej osoby. Dochádza tu teda k stretu medzi záujmom na ochranu osobnosti toho, koho prejav je bez jeho súhlasu zaznamenaný, a medzi záujmom na ochranu osobnosti toho, kto tento prejav zaznamenáva a následne použije. Do akej miery je ten-ktorý záujem v konkrétnej situácii prevažujúci, to je potrebné v každom

4 Prístupné dňa 19.7.2019 na: http://www.ucps.sk/Jtk_12_2010

5 Prístupné dňa 19.7.2019 na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a189-sukromna-diktafonovala-nahravka-a-nezakonnost-dokazu>

6 Bližšie pozri: NEJEDLÝ, J.: Zákonnosť dôkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. In: *Prameny a nové proudy právní vědy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. s. 78.

7 Bližšie pozri napr.: REPÍK, B.: Ľudské práva v súdnom konaní. Bratislava: MANZ, 1999. s. 238.

8 Bližšie pozri: Rozsudok ESLP vo veci Schenk ca. Švajčiarsko zo dňa 12.7.1988, č. 10862/84

9 Bližšie pozri napr.: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 19.4.2017 vydaný pod č. k.: III. ÚS 104/2017.

*jednotlivom prípade ponechať na posúdenie všeobecnému súdu a tento neriešiť vo všeobecnej rovine.*¹⁰

Z časového hľadiska možno za najaktuálnejší prínos do odbornej diskusie týkajúcej sa možnosti použitia súkromných nahrávok ako dôkazu v trestnom konaní považovať názory P. Šamka, ktorý je zástancom absolútnej nepoužiteľnosti súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní v prípade, že bola táto získaná spôsobom odporujúcim zákonu, a to najmä ustanoveniu § 119 ods. 2 Trestného poriadku, a taktiež ustanoveniu § 12 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“). P. Šamko využitie českej judikatury vrcholových súdov (ktorej v tomto článku nevenujeme pozornosť – pozn. autora), a ktorá za určitých okolností pripúšťa použitie nezákonne vyhotovenej súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní explicitne odmieta s odôvodnením, že pre odlišnú normatívnu úpravu oboch trestných kódexov je komparatívna interpretácia práva v načrtnutých súvislostiach vylúčená. Aplikovanie vyššie citovanej judikatury ESLP na použitie nezákonne vyhotovenej súkromnej nahrávky je podľa názoru P. Šamka vylúčené kogentným charakterom ustanovení § 2 ods. 12 a § 119 ods. 2 Trestného poriadku. Argument, podľa ktorého sa ustanovenia Trestného poriadku o zadovážovaní dôkazov týkajú iba orgánov činných v trestnom konaní a súdu, avšak nie súkromných osôb je podľa P. Šamka potrebné taktiež označiť za nesprávny, pretože nie je možné akceptovať záver, že pri zabezpečovaní dôkazov existujú dva druhy nezákonnosti, a to nezákonnosť spôsobená orgánmi verejnej moci a nezákonnosť spôsobenú súkromnými osobami odlišnými od orgánov verejnej moci.

Argument použiteľnosti súkromnej nahrávky aplikáciou testu proporcionality, teda vzájomného pomerovania verejného záujmu za postihnutie konkrétneho trestného činu so súkromnými záujmami osoby dotknutej vyhotovením súkromnej nahrávky v kontexte ochrany jej osobnosti podľa ustanovení § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka je podľa názoru P. Šamka potrebné odmietnuť z dôvodu, že nezávisí od objektívneho výkladu práva, ale od subjektívneho pohľadu orgánu verejnej moci aplikujúceho právo, keďže neexistujú žiadne objektívne kritériá pre takéto subjektívne vyvažovanie miery jednotlivých právom chránených záujmov. P. Šamko pripúšťa použitie súkromných nahrávok v trestnom konaní iba v ním vymedzených prípadoch, pričom zastáva názor, že výkonom práva ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť možno nahrávku vyhotovenú súkromnou osobou ako dôkaz v trestnom konaní použiť napr. v prípade výkonu svojpomoci podľa ustanovenia § 6 Občianskeho zákonníka, respektíve tiež v prípade analogického použitia ustanovenia § 85 ods. 2 pre účely „chytenia“ páchatel'a trestného činu vyhotovením a následným poskytnutím súkromnej nahrávky orgánom činným v trestnom konaní alebo súdu.¹¹

Z dôvodu načrtnutej interdisciplinarity a rozsahu skúmanej problematiky nie je podstatou ani cieľom predloženého článku vyriešenie a zodpovedanie všetkých otázok, ktoré v súvislosti so zákonnosťou a prípustnosťou súkromnej nahrávky ako dôkazu pre účely trestného konania v aplikačnej praxi vyvstali. Z uvedených dôvodov

10 GAJDIČIAR, V. – STRIGÁČOVÁ, D.: Prípustnosť súkromnej nahrávky pri trestno-procesnom dokazovaní v slovenskej právnej úprave. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č. 6-7, s. 822 a nasl.

11 Prístupné dňa 19.7.2019 na: www.pravnelisty.sk/clanky/a736-skutocne-mozno-pouzit-ako-dokaz-v-trestnom-konani-nezakonne-ziskane-sukromne-nahravky

bude možné vzhliadať naplnenie cieľa predloženého článku ponúknutím vlastného názoru autora na možnosti použitia zvukovej, obrazovej alebo obrazovo-zvukovej nahrávky vyhotovenej osobou odlišnou od orgánu činného v trestnom konaní a súdu ako dôkazu v trestnom konaní, a to najmä v kontexte normatívnej právnej úpravy všeobecne záväzných právnych predpisov a dostupnej judikatúry za súčasného formulovania vlastných návrhov de lege ferenda neopomínajúc reakciu na vyššie zmienené prínosy jednotlivých autorov do odbornej debaty týkajúcej sa predmetnej matérie.

1. Ústavnoprávne a teoretickoprávne východiská princípu zákonnosti v trestnom konaní

Ústavný súd Slovenskej republiky priznal článku 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky povahu ústavného príkazu adresovaného všetkým orgánom verejnej moci, keď podľa jeho právneho názoru: „Článok 2 ods. 2 ústavy predstavuje ústavné pravidlo, v rámci ktorého každý orgán verejnej moci vrátane štátnych orgánov sám (autonómne) určuje nielen to, aký druh právnej úpravy použije pri rozhodovaní, ale aj to, akým spôsobom prikočí k jeho výkladu v súlade s princípom právneho štátu, ktorý je vyjadrený v citovanom článku ústavy. Ústavný príkaz, ktorý je v článku 2 ods. 2 ústavy, je súčasne aj ustanovením povinnosti vykladať ústavné a zákonné normy tak, aby sa tento ústavný príkaz rešpektoval v celom vymedzenom rozsahu.”¹² Konanie orgánov verejnej moci v rozsahu zákona však nie je jediným ústavným príkazom vyplývajúcim z článku 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Okrem tohto príkazu im ústavodarca taktiež prikázal, aby konali spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Z gramatického výkladu predmetného ustanovenia ústavy vyplýva, že orgány verejnej moci môžu konať iba v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Ústavodarcou použitá spojka „a” tak vyjadruje požiadavku kumulatívneho splnenia oboch týchto ústavných povinností orgánov verejnej moci na to, aby ich konanie mohlo byť považované za súladné s princípmi právneho štátu.

Vo vzťahu k fyzickým a právnickým osobám odlišným od orgánov verejnej moci je princíp zákonnosti vyjadrený v článku 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého v zmysle zásady *iura merae facultatis* každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá. Uvedené ustanovenie však nemožno vykladať spôsobom, že každý si môže priznať ľubovoľné právo, pokiaľ zákon nezakazuje priznanie takého práva jednotlivcovi. Aj keď výklad predmetného ustanovenia nie je v právnom poriadku výslovne vymedzený, východiskom interpretácie a aplikácie práva aj v tomto prípade musí byť zdravý rozum, účel základných práv a slobôd a účel všetkých ostatných právnych inštitútov a právnych kategórií. Podľa citovaného ustanovenia ústavy možno dôjsť k záveru, že fyzické a právnické osoby konajú v súlade s princípom zákonnosti, ak realizujú právne normy dvojakým spôsobom. Za prvé postupujú v súlade s požiadavkami realizačnej stránky zákonnosti, ak vo svojich právne relevantných konaniach neporušujú zakazujúce právne normy s charakterom dispozície *non facere*. Za druhé možno uvažovať, že konajú zákonne iba v prípade, ak realizujú svoje subjektívne práva a plnia si právne povinnosti im uložené všeobecne záväznými právnymi predpismi.

12 Bližšie pozri: Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 5.11.2002 vydaný pod č. k.: II. ÚS 143/02.

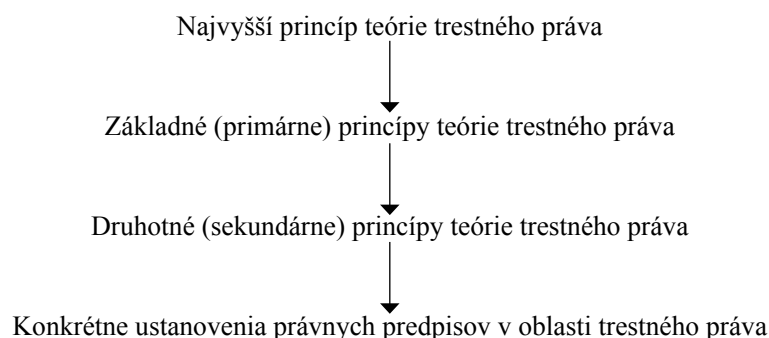
Princíp zákonnosti predstavuje esenciálny princíp právneho štátu, v zmysle ktorého sú všetky subjekty práva ním viazané rovnakým spôsobom. Z pohľadu orgánov verejnej moci uvedený princíp predstavuje požiadavku ich bezvýnimočného dodržiavania práva, a to tak pri jeho tvorbe, ako aj pri jeho aplikácii. Súčasne však máme za to, že princíp zákonnosti sa v právnom štáte nevyčerpáva iba jeho legislatívnou a aplikačnou stránkou vo vzťahu k orgánom verejnej moci. Princíp zákonnosti možno z teoreticko-právneho pohľadu vyčerpať až v prípade, ak rovnako ako orgánmi verejnej moci je právo dodržiavané všetkými jednotlivcami nachádzajúcimi sa na štátnom území.

Na základe, v tejto časti článku doposiaľ uvedeného, možno rozlišovať aplikačnú stránku princípu zákonnosti v trestnom konaní vzťahujúcu sa bezvýnimočne na všetky orgány verejnej moci na ňom zúčastnené, a taktiež realizačnú stránku princípu zákonnosti v trestnom konaní vzťahujúcu sa na všetky právnické a fyzické osoby podliehajúce všeobecne záväzným právnym predpisom účinným na území Slovenskej republiky. Realizačná stránka princípu zákonnosti v trestnom práve sa tak vo vzťahu k subjektom práva odlišným od orgánov verejnej moci, a síce najmä k jednotlivcom nachádzajúcim sa na štátnom území prejavuje buď v ich správaní *praeter legem* alebo v ich správaní *contra legem*. Dodržiavanie princípu zákonnosti v trestnom práve možno badať, ak jednotlivci, ktorým je norma trestného práva hmotného adresovaná túto realizujú spôsobom, že rešpektujú zákaz, ktorý z predmetnej právnej normy vyplýva, a síce dodržiavajú svoju povinnosť *non facere* proti akémukoľvek objektu chránenému zákonom č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). V opačnom prípade, ak jednotlivci konajú, čo je v zmysle zásady *iura merae facultatis* Trestným zákonom zakázané, realizujú normy trestného práva hmotného právne nedovoleným spôsobom. Dôsledkom porušovania princípu zákonnosti v trestnom práve zo strany jednotlivcov je ich vstup do trestnoprávneho vzťahu jednotlivcov – štátna moc. V predmetnom trestnoprávnom vzťahu sú následne orgány verejnej moci povinné postupovať striktné v súlade s článkom 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, teda v súlade s aplikačnou stránkou princípu zákonnosti v trestnom konaní.

V načrtnutých teoreticko-právnych súvislostiach princípu zákonnosti v trestnom konaní nám však vyvstáva zásadná a legitímna otázka. Je naozaj v trestnom konaní nepoužiteľný dôkaz (súkromná nahrávka – pozn. autora), ktorý bol získaný subjektom odlišným od orgánov verejnej moci, čím tento subjekt zasiahol do práva na súkromie osoby, ktorá sa ešte predtým slobodne rozhodla konať spôsobom odporujúcim Trestnému zákonu?

Zahraničná teória trestného práva rozlišuje tri základné druhy právnych princípov. Uvedené princípy sú v subordinačnom postavení, pričom tie hierarchicky nižšie postavené sa odvodzujú od vyšších princípov. Na úplnom spodku týchto princípov sú ustanovenia trestnoprávných predpisov, konkrétne trestnoprávne normy. Každá z platných a účinných právnych noriem tak musí byť z hľadiska subordinácie v prísnom súlade so všetkými nadradenými princípmi trestného práva. Vzájomnú hierarchiu všetkých druhov princípov teórie trestného práva, ako aj postavenie špecifických ustanovení trestných zákonov možno vyjadriť nasledovnou schémou:¹³

13 HALLEVY, G.: *A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law*. Heidelberg : Springer- Heidelberg, 2010. s. 3.

Najvyšší princíp teórie trestného práva sa nazýva princíp slobodnej voľby, respektíve slobodného rozhodovania. Jeho podstatou je požiadavka, že voči jednotlivcovi nemôže byť založená trestná zodpovednosť v prípade, pokiaľ sa sám nerozhodne spáchať trestný čin. Uvedený princíp možno badať v spoločnosti od úsvitu ľudstva.¹⁴ Ak ho aj v priebehu tisícročí určité režimy odmietali, boli následne považované za nelegitímne. Princíp slobodnej voľby vo svojej podstate neguje deterministické prístupy, podľa ktorých je správanie jednotlivca ovplyvňované vonkajšími činiteľmi. Najvyšší princíp teórie trestného práva ponecháva na rozhodnutie jednotlivca, či bude trestnoprávne normy realizovať rešpektujúc povinnosť *non facere* vyplývajúcu z ich dispozície alebo sa rozhodne realizovať trestnoprávne normy spáchaním trestného činu, protiprávnym konaním naplňajúcim skutkovú podstatu trestného činu, na základe ktorého následne vznikne zodpovednosť trestnoprávny vzťah.¹⁵

2. Trestnoprocesné východiská použiteľnosti súkromných nahrávok ako dôkazu v trestnom konaní

Z ustanovenia § 2 ods. 12 Trestného poriadku vyplýva zásada voľného hodnotenia dôkazov, podľa ktorej orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán. Aplikácia predmetnej zásady prostredníctvom orgánov činných v trestnom konaní a súdov je nevyhnutným prostriedkom pre uplatnenie ďalšej základnej zásady trestného konania, a to zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností. Zásada voľného hodnotenia dôkazov slúži účelu, aby sa v každom jednotlivom prípade vzali do úvahy všetky jeho osobitosti. Trestný poriadok nepriznáva žiadnemu dôkazu a priori osobitný význam, respektíve prednosť pred iným dôkazom obstaraným alebo vykonaným v trestnom konaní. Z dikcie citovanej zásady oproti jej predchádzajúcemu zneniu vyplýva požiadavka, aby orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotili iba dôkazy získané zákonným spôsobom, čím Trestný poriadok kla-

14 Porovnaj napríklad: DWORKIN, R.: *Taking Rights Seriously*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1977. s. 180 alebo aj DWORKIN, R.: *A Matter of Principle*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1985. s. 181–204.

15 Bližšie pozri: BRÖSTL, A. – DOBROVIČOVÁ, G. – KANÁRIK, I.: *Teória práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. s. 100.

die dôraz na zákonné získanie a vykonanie dôkazov a zároveň prípustnosť použitia dôkazu v konkrétnom trestnom konaní, pričom jednotliví autori v uvedenom smere odkazujú na ustanovenie § 119 Trestného poriadku.¹⁶

Podľa ustanovenia § 119 ods. 2 Trestného poriadku za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede namieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti. Dôkazné prostriedky sú v predmetnom ustanovení enumerované demonštratívnym spôsobom, ktorý nevylučuje aj použitie iných ako tam uvedených dôkazných prostriedkov pre účely náležitého zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností.

Zákonnou podmienkou, aby dôkazom mohlo byť naozaj všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci je, aby išlo o dôkazné prostriedky získané zákonným spôsobom, tzn. primárne podľa Trestného poriadku alebo podľa iného osobitného zákona. Takýmto osobitným zákonom, podľa ktorého môžu byť získané dôkazy, je podľa nášho názoru napríklad zákon č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, zákon č. 124/1992 Z.z. o vojenskej polícii v znení neskorších predpisov, zákon č. 198/1994 Z.z. o vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov, zákon č. 652/2004 Z.z. o orgánoch štátnej správy v colníctve v znení neskorších predpisov, a taktiež napríklad zákon č. 166/2003 Z.z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov.

Ako už bolo vyššie uvedené práve citované ustanovenia § 2 ods. 12 Trestného poriadku a § 119 ods. 2 Trestného poriadku považuje P. Šamko za absolútnu prekážku použitia súkromnej nahrávky vyhotovenej prostredníctvom fyzickej alebo právnickej osoby ako dôkazu pre účely trestného konania. V ďalších častiach tohto článku sa preto zameriame na interpretáciu dotknutých zákonných ustanovení aj v kontexte ďalších ustanovení Trestného poriadku, respektíve Občianskeho zákonníka.

V prvom rade je nevyhnutné uviesť, že sa plne stotožňujeme s potrebou striktného zachovávaní princípu zákonnosti ako imanentného princípu právneho štátu, a to tak vo fáze obstarávania dôkazov, ako aj vo fáze vykonávania dôkazov, a taktiež v ostatných fázach dokazovania uskutočňovaného v trestnom konaní. V úvode predloženého článku sme uviedli, že argument, podľa ktorého sa ustanovenia Trestného poriadku o zadovážovaní dôkazov týkajú iba orgánov činných v trestnom konaní a súdu, avšak nie súkromných osôb je podľa P. Šamka potrebné označiť za nesprávny, pretože podľa jeho názoru nie je možné akceptovať záver, že pri zabezpečovaní dôkazov existujú dva druhy nezákonnosti, a to nezákonnosť spôsobená orgánmi verejnej moci a nezákonnosť spôsobená súkromnými osobami odlišnými od orgánov verejnej moci. S uvedeným tvrdením sa nemožno stotožniť, keďže z vyššie rozoberaných rozdielov medzi aplikačnou stránkou zákonnosti v trestnom konaní (vzťahujúcou sa na činnosť orgánov verejnej moci – pozn. autora) a realizačnou stránkou zákonnosti

16 Bližšie pozri napr.: ČENTĚŠ, J. et. al.: *Trestný poriadok*. Veľký komentár. Bratislava : EUROKÓDEX. 2014. s. 7.

v trestnom konaní (vzťahujúcou sa na jednotlivcov odlišných od orgánov verejnej moci – pozn. autora) vyplývajú určité materiálne rozdiely.

Z ustanovenia § 119 ods. 2 Trestného poriadku ani z dôvodovej správy zákonodarcu k tomuto ustanoveniu navyše explicitne nevyplýva, ktorý zákon, respektíve zákony sa považujú za tie, v súlade s ktorými musia byť dôkazy získané pre účely trestného konania. Niektorí autori za takýto osobitný zákon dokonca považujú iba už zmienený zákon č. 166/2003 Z.z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov.¹⁷ Takýto reštriktívny výklad ustanovenia § 119 ods. 2 Trestného poriadku však taktiež v načrtnutých súvislostiach nepovažujeme za správny, keďže napríklad prostredníctvom ustanovenia § 92 Trestného poriadku možno pre účely trestného konania „sprocesniť“ aj dôkazy zaistené podľa ďalších osobitných zákonov, a to napríklad podľa zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, zákona č. 124/1992 Z.z. o vojenskej polícii v znení neskorších predpisov, a taktiež podľa zákona č. 652/2004 Z.z. o orgánoch štátnej správy v colníctve v znení neskorších predpisov.¹⁸

Na týchto miestach je nevyhnutné uviesť, že jednotliví autori trestnoprávnej doktríny za osobitný zákon podľa ustanovenia § 119 ods. 2 Trestného poriadku považujú najmä už v predchádzajúcom odseku zmienené zákony. Žiadny z uvedených zákonov však nespadá pod oblasť súkromného práva, v rámci ktorého majú účastníci právnych vzťahov rovné postavenie. Práve naopak, všetky citované zákony sú verejnoprávnou normatívnou reguláciou, ktorá sa vyznačuje princípom subordinácie, a teda nadriadenosti orgánov verejnej moci vo vzťahu k nim podriadeným subjektom práva.

Aj z uvedených dôvodov možno mať pochybnosti k vyššie uvádzaným záverom P. Šamka, podľa ktorého možno za osobitný zákon podliehajúci ustanoveniu § 119 ods. 2 Trestného poriadku považovať aj Občiansky zákonník, ktorý v celom rozsahu spadá do oblasti súkromného práva. Uvedená skutočnosť slúži v prospech argumentácie, že existuje nielen materiálny, ale aj formálny rozdiel medzi nezákonnosťou obstarávania dôkazov v trestnom konaní prostredníctvom orgánov činných v trestnom konaní a súdov a obstarávania dôkazov v trestnom konaní prostredníctvom jednotlivcov, na ktorých sa vzťahuje ustanovenie článku 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

Ustanovenie § 119 ods. 2 Trestného poriadku navyše vo vzťahu k dodržiavaniu princípu zákonnosti používa pojem dôkazný prostriedok („...čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona.“ – pozn. autora), a preto je možné polemizovať aj o skutočnosti, či ustanovenie § 119 ods. 2 Trestného poriadku vyžaduje zákonnosť dôkazu alebo zákonnosť dôkazného prostriedku, ktorý predstavuje predovšetkým procesnú činnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu slúžiacu k spoznaniu skutkovej okolnosti, ktorá má byť zistená.¹⁹ V prípade druhej zmienenej možnosti je namieste otázka, či vzhľadom k demonštratívne výpočtu dôkazných prostriedkov nachádzajúcemu sa v ustanovení § 119 ods. 2 Trestného poriadku je vôbec možné uvažovať o jeho interpretácii tak extenzívnym

17 Porovnaj napr.: ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok*. Veľký komentár. Bratislava: EUKODÉX. 2014. s. 345

18 Bližšie pozri: Tamtiež. s. 28.

19 Bližšie pozri napr.: KORGÓ, D. et al.: *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 208.

spôsobom, že súkromná nahrávka je ako vecný dôkaz v trestnom konaní a priori nepoužiteľná iba z dôvodu, že nebola získaná z dôkazného prostriedku, ktorý upravuje Trestný poriadok alebo osobitný zákon.

Trestný poriadok totiž v žiadnom svojom ustanovení neupravuje proces obstarávania súkromnej nahrávky ako vecného dôkazu pre účely trestného konania, čo v spojení s ustanovením článku 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky dáva fyzickým a právnickým osobám odlišným od orgánov verejnej moci možnosť dôkaz spočívajúci v súkromnej nahrávke obstaráť, a taktiež ho následne do trestného konania predložiť. Uvedené je podľa názoru autora v súlade aj s ďalšími ustanoveniami Trestného poriadku, a to najmä s ustanovením § 119 ods. 3 Trestného poriadku, podľa ktorého dôkazy môžu na svoje náklady obstarávať aj strany trestného konania, a taktiež v súlade s ustanoveniami § 34 ods. 1 Trestného poriadku, § 44 ods. 6 Trestného poriadku, § 46 ods. 1 Trestného poriadku, a taktiež § 54a ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorých má obvinený a obhajca právo obstarávať a predkladať dôkazy, pričom právom predkladať dôkazy disponuje aj poškodený a oznamovateľ.

Záverom trestnoprocesných východísk použitia súkromnej nahrávky v trestnom konaní je nevyhnutné opätovne poukázať na skutočnosti zmienené už v úvode tohto článku, a síce, že Trestný poriadok pre orgány činné v trestnom konaní a súdy normatívnym spôsobom vymedzuje jednotlivé dôkazné prostriedky, ako aj inštitúty zaistenia osôb, vecí a informácií dôležitých pre trestné konanie vo svojej štvrtéj až šiestej hlave, čím týmto orgánom verejnej moci dáva dostatočný normatívny rámec, prostredníctvom ktorého je objektívne možné účel trestného konania naplniť. V kontexte zákonných ustanovení enumerovaných v predchádzajúcom odseku tohto článku, a taktiež z dôvodu posilňovania zásady kontradiktórnosti v trestnom konaní je podľa nášho názoru nevyhnutné, aby sa orgány činné v trestnom konaní a súdy vo fáze hodnotenia dôkazov dôsledne zaoberali zákonnosťou, respektíve prípustnosťou každej súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní, a túto vyhodnotili v závislosti od konkrétnych okolností, za ktorých bola obstaraná, keďže jednotlivé strany trestného konania disponujú procesnými právami dôkazy obstarávať, a taktiež predkladať orgánom činným v trestnom konaní a súdom, avšak Trestný poriadok zákonnosť získania a následného použitia súkromnej nahrávky v trestnom konaní normatívnym spôsobom vôbec neupravuje, čím vzniká potreba aplikovať ústavnoprávne východiská, o ktorých sme sa zmienili vyššie, ako aj jednotlivé ustanovenia Občianskeho zákonníka upravujúce ochranu osobnosti každej fyzickej osoby.

3. Ochrana osobnosti prostredníctvom noriem občianskeho práva v kontexte možnosti použitia súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní

Ochrana osobnosti fyzickej osoby je upravená v rámci ustanovení § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka. Všeobecné východisko predmetnej právnej úpravy predstavuje ustanovenie § 11 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého: „Fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.“ pričom podľa ustanovenia 12 ods. 1 Občianskeho zákonníka sa akékoľvek vonkajšie prejavy fyzickej osoby môžu vyhotoviť a použiť len s jej privolením. V uvedených súvislostiach možno bez ďalšieho ustáliť, že fyzická osoba, ktorej vonkajšie prejavy sú zachytené

prostredníctvom súkromnej nahrávky požíva právnu ochranu podľa citovaného ustanovenia, pričom ustanovenia § 13 a § 16 Občianskeho zákonníka stanovujú sankcie za jeho porušenie, a to primárne vo forme poskytnutia primeraného zadost'učinenia dotknutej osobe, náhrady jej nemajetkovej ujmy v peniazoch a v ostatnom rade náhrady jej škody, pokiaľ jej v intenciách príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka táto vznikla a sú splnené aj ďalšie zákonné podmienky pre jej náhradu.²⁰

Občiansky zákonník ustanovením § 12 ods. 1 umožňuje, aby sa jednotlivé vonkajšie prejavy fyzickej osoby mohli použiť na verejnosti, okrem iného napríklad ako dôkaz v trestnom konaní, avšak len s výslovným alebo konkludentným privolením tejto osoby, keďže jej konkludentné privolenie možno za určitých okolností vyvodiť z ustanovenia § 35 ods. 1 Občianskeho zákonníka.²¹ Občiansky zákonník vo svojich ustanoveniach § 12 ods. 2 a § 12 ods. 3 ustanovuje zákonné dôvody, pri naplnení ktorých je zásah do práva na súkromie fyzickej osoby dovolený priamo ex lege, a teda bez jej privolenia. Na týchto miestach je potrebné uviesť, že osoba, ktorej právo na súkromie je dotknuté prostredníctvom súkromnej nahrávky v drvivej väčšine prípadov neudelí ani konkludentný súhlas na jej vyhotovenie a následné použitie ako dôkazu v trestnom konaní.

„O neoprávnený zásah do osobnosti fyzickej osoby nejde okrem iného v tých prípadoch, keď je zásah dovolený (resp. jeho možnosť je predpokladaná) zákonom. Do tejto skupiny patria prípady, keď je do osobnosti fyzickej osoby zasahované napr. v rámci trestného konania. Takýto zásah podmienený výkonom iného subjektívneho práva alebo zákonom stanovenej povinnosti potom zostáva povoleným za predpokladu, že sa stal v medziach určeným zákonom primeraným spôsobom.“²² V uvedených súvislostiach je potrebné sa stotožniť taktiež s názorom V. Gajdičiara a D. Striháčovej, podľa ktorých: „širším výkladom dikcie „použiť na úradné účely na základe zákona“²³ možno dospieť k záveru, že aj súkromná diktafónová nahrávka môže byť použitá bez privolenia nahrávaného, ak je predložená ako vecný dôkaz v zmysle § 153 ods. 3 TP a ak slúži na náležité zistenie skutkového stavu veci a následné potrestanie páchatel'a. Úradným účelom sa v tomto smere môže rozumieť aj záujem spoločnosti na objasnení trestnej činnosti a zistení páchatel'a. Podobne tento účel definuje I. Fekete, podľa ktorého pod úradným účelom tu zákon rozumie najmä dôkazné účely v trestnom alebo občianskoprávnom konaní s tým, že zákonné úradné licencie na použitie zvukových záznamov bez privolenia fyzickej osoby, ktorej sa týkajú, umožňujú na účely dôkazného konania použiť hmotné nosiče zachytávajúce jednotlivé hodnoty osobnosti fyzickej osoby, ktoré majú bezprostredný vecný vzťah k predmetu úradného konania a na jeho účel, v opačnom prípade by išlo o zásah do osobnosti fyzickej osoby.“²⁴ O možnosti použitia súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní v intenciách prezentovaných názorov jednotlivých autorov svedčí aj zákonné znenie

20 Bližšie pozri: Ustanovenia § 415 a nasl. Občianskeho zákonníka.

21 Bližšie pozri: FEKETE, I. et al.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 1. zväzok. Bratislava : EUROKÓDEX, 2015. s. 122.

22 Tamtiež. s. 123.

23 Bližšie pozri: Ustanovenie § 12 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

24 GAJDIČIAR, V. – STRIGÁČOVÁ, D.: Prípustnosť súkromnej nahrávky pri trestno-procesnom dokazovaní v slovenskej právnej úprave. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č. 6-7, s. 822 a nasl.

ustanovenia § 2 ods. 12 Trestného poriadku, podľa ktorého vykonávajú orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotenie dôkazov nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.

V prospech možnosti použitia súkromnej nahrávky ako zákonného dôkazu v trestnom konaní je možné dospieť taktiež logickou a racionálnou interpretačnou komparáciou ustanovení upravujúcich tzv. zákonné licencie vyplývajúce z § 12 ods. 2 a § 12 ods. 3 Občianskeho zákonníka. Podľa ustanovenia § 12 ods. 2 Občianskeho zákonníka privolenie dotknutej osoby na vyhotovenie a následné použitie súkromnej nahrávky nie je potrebné, ak sa súkromná nahrávka vyhotovuje alebo používa na úradné účely na základe zákona, pričom podľa ustanovenia § 12 ods. 3 Občianskeho zákonníka sa súkromná nahrávka bez privolenia fyzickej osoby smie vyhotoviť alebo použiť primeraným spôsobom tiež na vedecké a umelecké účely a pre tlačové, filmové, rozhlasové a televízne spravodajstvo.

Argumentum ad absurdum, ak by sme teda pripustili záver o tom, že vyhotovenie a následné použitie súkromnej nahrávky v trestnom konaní nemožno z hľadiska zákonnosti subsumovať pod skutkovú podstatu zákonnej licencie vyplývajúcej z ustanovenia § 12 ods. 2 Občianskeho zákonníka, avšak vyhotovenie a následné použitie súkromnej nahrávky zachytávajúcej vonkajšie prejavy fyzickej osoby je podľa ustanovenia § 12 ods. 3 Občianskeho zákonníka možné zákonne použiť pre účely televízneho spravodajstva, dospeli by sme k logickému nezmyslu, že kým vyhotovenie súkromnej nahrávky zachytávajúcej páchatel'a trestného činu pri jeho páchaní nie je v súlade so zákonom, a teda táto nahrávka nemôže byť použitá v trestnom konaní ako dôkaz, tá istá nahrávka môže byť použitá v televíznom spravodajstve ako súčasť reportáže týkajúcej sa spáchania tohto trestného činu. Rovnako nie sú ojedinelé prípady, kedy zamestnanci médií zaznamenávajú a následne používajú v rámci televízneho spravodajstva súkromné nahrávky z úradných miestností, respektíve z ich okolia, na ktorých je fyzická osoba doslova proti svojej vôli nútená odpovedať na otázky novinárov súvisiace s trestným činom, pre ktorý je trestne stíhaná. V súvislosti s v tomto odseku uvedenými úvahami je namieste zamyslieť sa nad skutočnosťou, či napĺňanie účelu trestného konania vymedzeného v ustanovení § 1 Trestného poriadku nelegitimizuje vyhotovenie a následné použitie súkromnej nahrávky vo väčšom rozsahu ako jej vyhotovenie a použitie v rámci televízneho spravodajstva. Z pohľadu zásahov do práva fyzickej osoby na súkromie je pritom počet adresátov súkromnej nahrávky v rámci televízneho spravodajstva niekoľko sto tisíc násobne vyšší v porovnaní s jej použitím ako dôkazu v trestnom konaní.

Záver

Na základe všetkého doposiaľ uvedeného si dovoľujeme konštatovať, že súkromnú nahrávku vyhotovenú, respektíve obstaranú a následne použitú v trestnom konaní, na ktorej sú zachytené vonkajšie prejavy páchatel'a trestného činu je a priori možné použiť ako zákonný dôkaz v trestnom konaní, a to najmä za splnenia zákonných podmienok úradnej licencie zakotvenej v ustanovení § 12 ods. 2 Občianskeho zákonníka, a taktiež iba v prípade, ak pri vyhotovení a použití súkromnej nahrávky v trestnom konaní neboli prítomné tzv. excesy. Excesy v procese vyhotovenia a použitia súk-

romnej nahrávky v trestnom konaní je potrebné posudzovať v každom konkrétnom prípade jednotlivo, a to najmä v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, Ústavou Slovenskej republiky, judikatúrou Ústavného súdu Slovenskej republiky, Dohovorom, ako aj konštantnou judikatúrou EŠLP.

Zároveň je však v procese hodnotenia prípustnosti súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní potrebné mať na zreteli možné zneužitie súkromných nahrávok na iné ako legitímne účely, a preto bude súkromnú nahrávku potrebné pripustiť najmä v prípadoch, ak objasňovanie trestnej činnosti prostredníctvom iných dôkazných prostriedkov by mohlo byť zmarené alebo podstatne sťažené. V odôvodnení meritórnych, ako aj procesných rozhodnutí by sa orgány činné v trestnom konaní a súdy mali dôsledne zaoberať najmä okolnosťami, za ktorých bola súkromná nahrávka obstaraná, respektíve vyhotovená.

K záverom koncipovaným P. Šamkom²⁵ je možné zaujať výhradu spočívajúcu v reštriktívnosti aplikovaného výkladu práva, keď popri výkone práva svojpomoci podľa ustanovenia § 6 Občianskeho zákonníka, ako aj práva obmedzenia osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine podľa ustanovenia § 85 ods. 2 Trestného poriadku by aj napriek doposiaľ uvedenému malo byť pod okolnosti vylučujúce ním avizovanú protiprávnosť vyhotovenia súkromnej nahrávky pre účely trestného konania zaradiť taktiež napríklad výkon práva obvineného obstarávať a predkladať dôkazy podľa ustanovenia § 34 ods. 1 Trestného poriadku, výkon práva obhajcu obstarávať a predkladať dôkazy podľa ustanovenia § 44 ods. 6 Trestného poriadku, ako aj výkon povinnosti každého jednotlivca nachádzajúceho sa na území Slovenskej republiky realizovať právne normy ústavne konformným spôsobom, a to vrátane plnenia si výkonu povinností podľa ustanovení § 415 a § 417 Občianskeho zákonníka.²⁶

Pripustením argumentácie, podľa ktorej nie je zákonným spôsobom s výnimkou výkonu práva povinnosti, respektíve ďalších okolností vylučujúcich protiprávnosť možné vyhotoviť a následne použiť a v trestnom konaní ako dôkaz súkromnú nahrávku, by sme argumentum ad absurdum mohli pripustiť, že napríklad súkromná nahrávka preukazujúca nezákonnosť získavania dôkazu podľa ustanovenia § 119 ods. 4 Trestného poriadku by sa v trestnom konaní nemohla použiť ako dôkaz proti osobe, ktorá takýto dôkaz svojim protiprávnym konaním obstarala, čo je v rozpore s účelom citovaného ustanovenia Trestného poriadku.

Aj napriek všetkému doposiaľ uvedenému je podľa nášho názoru potrebné v každom jednotlivom prípade vyhotovenie a následné použitie súkromnej nahrávky ako dôkazu v trestnom konaní podrobiť testu proporcionality na horizontálnej úrovni, ktorým by v druhom, respektíve treťom rade boli (okrem doposiaľ uvedeného – pozn. autora) vyargumentované a následne zodpovedané otázky, či sa jedná o jediný usvedčujúci dôkaz týkajúci sa otázky viny páchatel'a, či bola súkromnou nahrávkou zaznamenaná verejná alebo súkromná udalosť, či súkromná nahrávka bola určená iba pre tzv. úradné účely alebo či mala byť sprístupnená širokej verejnosti, či povaha spáchaného trestného činu prevyšuje záujem páchatel'a na ochrane jeho osobnosti, a taktiež či bola súkromná nahrávka použitá iba z dôvodu potreby naplnenia účelu vymedze-

25 Prístupné dňa 19.7.2019 na: www.pravnelisty.sk/clanky/a736-skutocne-mozno-pouzit-ako-dokaz-v-trestnom-konani-nezakonne-ziskane-sukromne-nahravky

26 Bližšie pozri: Ustanovenia § 415 a § 417 Občianskeho zákonníka.

ného v ustanovení § 1 Trestného poriadku, respektíve, či jej vyhotovenie sledovalo aj iné ako zákonom vymedzené účely použitia.

Na základe doposiaľ uvedených prístupov k zákonnosti a prípustnosti súkromných nahrávok ako dôkazu v trestnom konaní je možné uviesť, že tieto je za účelom dosiahnutia účelu trestného konania nutné vykladať v súlade s princípmi materiálneho právneho štátu, ako aj v súlade v konštantnou judikatúrou Ústavného súdu Slovenskej republiky týkajúcej sa ústavne konformného výkladu Ústavy Slovenskej republiky.²⁷

De lege ferenda z uvedených dôvodov navrhujeme inšpirovať ustanovenie § 2 ods. 12 Trestného poriadku článkom 16 ods. 2 v nadväznosti na článok 3 ods. 1 zákona č. 160/2015 Z.z. Civilného sporového poriadku v znení neskorších predpisov, podľa ktorých: „*Súd pri prejednávaní a rozhodovaní veci nezohľadňuje skutočnosti a dôkazy, ktoré boli získané v rozpore so zákonom, ibaže vykonanie dôkazu získaného v rozpore so zákonom je odôvodnené uplatnením čl. 3 ods. 1 a Každé ustanovenie tohto zákona je potrebné vykladať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ktoré majú prednosť pred zákonom, judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi chránené.*“

Literatúra:

- BRÖSTL, A. – DOBROVIČOVÁ, G. – KANÁRIK, I.: *Teória práva*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013.
- ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2014.
- DWORKIN, R.: *Taking Rights Seriously*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1977. DWORKIN, R.: *A Matter of Principle*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1985.
- FEKETE, I. et al.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*. 1. zväzok. Bratislava : EUROKÓDEX, 2015.
- GAJDIČIAR, V. – STRIGÁČOVÁ, D.: Prípustnosť súkromnej nahrávky pri trestno-procesnom dokazovaní v slovenskej právnej úprave. In: *Justičná revue*, 66, 2014, č. 6–7.
- GÁBRIŠ, T. – JÁGER, R.: Trestné činy proti životu a zdraviu v predcyrilometodskom a cyrilometodskom práve. In: *Trestné činy proti životu a zdraviu včera a dnes*. Ostrava : Key Publishing, 2015. s. 34–46.
- HALLEVY, G.: *A Modern Treatise on the Principle of Legality in Criminal Law*. Heidelberg : Springer- Heidelberg, 2010.
- JÁGER, R.: Boli kroky československej verejnej moci v rokoch 1938–1939 správne a spravodlivé? In: *Socioekonomické a humanitní studie*. Praha : Bankovní institut Vysoká škola, 2012. Vol. 2, no. 1 (2012), s. 26–30.
- JÁGER, R.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1848*. Banská Bystrica : Belianum, 2019.
- KORGO, D. et al.: *Trestné právo procesné*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013.

27 Bližšie pozri napr.: IV. ÚS 186/07, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 148/06.

- NEJEDLÝ, J.: Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. In: *Prameny a nové proudy právní vědy*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013.
- REPÍK, B.: Ľudské práva v súdnom konaní. Bratislava: MANZ, 1999.
- ŠÁMAL, P. – MUSIL, J. – KUČTA, J. a kol.: *Trestní právo procesné*. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck: 2013
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 5.11.2002 vydaný pod č. k.: II. ÚS 143/02.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 19.4.2017 vydaný pod č. k.: III. ÚS 104/2017.
- Rozsudok EŠLP vo veci Schenk ca. Švajčiarsko zo dňa 12.7.1988, č. 10862/84.
- www.pravnelisty.sk/clanky/a736-skutocne-mozno-pouzit-ako-dokaz-v-trestnom-konani-nezakonne-ziskane-sukromne-nahravky
- <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a189-sukromna-diktafonova-nahravka-a-nezakonnost-dokazu>
- http://www.ucps.sk/Jtk_12_2010

Summary: Legality and Admissibility of Audio, Video and Audio-video Recordings made by Private Persons in Criminal Proceedings

The article deals with the legality and admissibility of private recordings as evidence in criminal proceedings. On the basis of the certain legal provisions as well as the judiciary decisions, the author seeks to offer his own insight into the research issue, also in the context of the well-known views of the authors of criminal law doctrine. At the end of the article, the author notes the need for legislative adjustments in the area under consideration in formulating his own proposals de lege ferenda.

JUDr. Martin Štrkolec, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta, Katedra trestného práva
Kováčska 26
Košice
Slovenská republika
e-mail: martin.strkolec@upjs.sk

Dispozičné právo poškodeného s trestným stíhaním¹

Peter Čopko *

Abstrakt:

ČOPKO, Peter: *Dispozičné právo poškodeného s trestným stíhaním*. Pre trestné konanie Slovenskej republiky je v súčasnosti, rovnako ako tomu bolo aj v minulosti, naďalej charakteristické uplatňovanie zásady legality a zásady oficiality. Zákon č.301/2005 Z.z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov, však obsahuje niekoľko výnimiek z uvedených zásad, pričom niektoré z nich bezprostredne súvisia s osobou poškodeného a právami, ktorými disponuje tento subjekt v priebehu trestného konania. Takouto výnimkou je nepochybne aj jeho právo dať alebo nedať súhlas s trestným stíhaním, právo prípadne už daný súhlas s trestným stíhaním vziať späť, a to v prípadoch stanovených v Trestnom poriadku. Cieľom príspevku je priblížiť tento inštitút, nielen ako významný súkromnoprávny prvok uplatňujúci sa v odvetí verejného práva, ale súčasne poukázať aj na niektoré aplikačné problémy, spojené s jeho realizáciou, osobitne v prípadoch, ak poškodeným je právnická osoba.

Kľúčové slová:

poškodený, súhlas poškodeného, právnická osoba, zásada legality, zásada oficiality, zastavenie trestného stíhania

Right of Disposal of the Aggrieved Person under Criminal Prosecution

Abstract:

ČOPKO, Peter: *Right of Disposal of the Aggrieved Person under Criminal Prosecution*. As in the past, the criminal proceedings of the Slovak Republic continue to be characterized by the application of the principle of legality and of the principle of officiality. Act No. 301/2005 Coll. However, the Code of Criminal Procedure, as amended, contains a number of exceptions to these principles, some of which are directly related to the aggrieved person and the rights that the person has in the course of criminal proceedings. Such an exception is undoubtedly also his right to give or not consent to prosecution, or the right to withdraw such consent to prosecution in cases stipulated in the Code of Criminal Procedure. The aim of the paper is to bring this institute closer, not only as an important private law element, which is used in public law, but also to point out some application problems connected with its implementation, especially in cases where the aggrieved party is a legal entity.

1 Predložený príspevok vznikol s podporou a je výstupom riešenia výskumného projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva – hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno-technické aspekty“.

* JUDr. Peter Čopko, PhD., Katedra trestného práva, Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Keywords:

aggrieved person, consent of aggrieved person, legal entity, principle of legality, principle of officiality, termination of prosecution

Úvod

Trestné konanie v Slovenskej republike, rovnako, ako aj iné odvetvia práva, je vybudované na viacerých zásadách, z ktorých tie najvýznamnejšie sú systematicky začlenené do §2 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov (ďalej len ako Tr. por.“), s označením – Základné zásady trestného konania. V teórii je pritom najčastejšie zaužívané členenie týchto zásad do troch skupín: všeobecné zásady spoločné pre celé trestné konanie, zásady začatia trestného konania a zásady dokazovania,² prípadne členenie na: zásady všeobecné, zásady predsúdneho konania a zásady súdneho konania.³ Bez ohľadu na ich vnútorné členenie sú medzi aktuálne základné zásady trestného konania, okrem iných, zaradované aj zásada legality, rovnako tak aj zásada oficiality. Obe uvedené zásady, na rozdiel napr. od zásady kontradiktórnosti, boli zaradované medzi základné zásady trestného konania aj v čase platnosti a účinnosti predchádzajúceho Trestného poriadku – zákon. č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdom (trestný poriadok). **Zásadu legality** (§ 2 ods. 5 Tr. por.),⁴ pritom možno vymedziť aj ako povinnosť prokurátora stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. **Zásadu oficiality** (§ 2 ods. 6 Tr. por.)⁵ potom, ako povinnosť orgánov činných v trestnom konaní (prokurátora a policajta) ako aj súdu, vykonávať jednotlivé procesné úkony trestného konania iniciatívne, z úradnej povinnosti (*ex officio*, resp. *ex offio*), bez ohľadu na postoj iných subjektov, zúčastnených v trestnom konaní.

Práve prostredníctvom uplatňovania zásady legality je pritom možné vnímať aj jeden z výrazných rozdielov medzi trestným konaním a civilným sporovým konaním. „Sporové súdne konanie o súkromnoprávných veciach je zo svojej povahy ovládané **princípom dispozíciným**. Inak povedané, súkromnoprávny spor nie je možné začať bez procesnej iniciatívy žalobcu. Sporové konanie sa preto zásadne začína na iniciatívny návrh strany sporu, ktorá o sebe tvrdí, že je nositeľom (majiteľom) subjektívneho práva, ktorého ochrany sa dovoľáva.“⁶ Iniciátorom sporového súdneho konania je tak účastník konania, označovaný ako žalobca, ktorý rozhoduje autonómne o tom, či sa

2 Porovnaj. IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017., s. 52.

3 Porovnaj. OLEJ, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2012, s. 16.

4 § 2 ods. 5 Tr. por.: „Prokurátor v trestnom konaní zastupuje štát. Ak tento zákon, medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom (ďalej len „medzinárodná zmluva“) alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorým je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak, prokurátor je povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel.“

5 § 2 ods. 6 Tr. por.: „Ak tento zákon neustanovuje inak, orgány činné v trestnom konaní a súdy konajú z úradnej povinnosti. Väzobné veci sú povinné vybavovať prednostne a urýchlene. Na obsah petícií zasahujúcich do plnenia týchto povinností orgány činné v trestnom konaní neprihliadajú.“

6 ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARIKOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C.H.Beck, 2016, s. 48.

vec – spor vôbec stane predmetom súdneho konania. „Pochopiteľne, dispozičný princíp sa neprejavuje len pri začatí sporového konania, možno však konštatovať, že práve pri začatí sa prejavuje najvýraznejšie. Je totiž výlučnou súčasťou autonómie subjektu práva, či sa rozhodne uplatniť právo na súdnu ochranu svojho porušeného alebo ohrozeného práva žalobou. Ak sa však subjekt rozhodne toto svoje ústavné právo uplatniť, dispozičný princíp sa výrazne oslabuje v prospech princípu procesnej ekonomie.“⁷ Obmedzenia dispozičného oprávnenia po podaní žaloby v sporovom súdnom konaní sa prejavuje napr. aj v tom, že ustanovenia §§ 144,145 zák.č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok, v znení neskorších predpisov umožňujú síce žalobcovi vziať žalobu späť, a to aj v štádiu odvolacieho konania, (kde súd v takomto prípade konanie zastaví), avšak s určitými obmedzeniami, uvedenými v § 146 tohto zákona.⁸

Napriek tomu, že aj v trestnom konaní môže iniciovať začatie trestného konania, vrátane začatia trestného stíhania aj priamo osoba, ktorej v dôsledku spáchania trestného činu vznikla škoda, a to najčastejšie prostredníctvom podania trestného oznámenia, rozhodnúť o tom, či sa skutočne aj začne trestné stíhanie, dôjde k vzneseniu obvinenia voči konkrétnej osobe a následne aj k podaniu obžaloby na súd alebo podaniu návrhu na konanie o dohode o uznaní viny a prijatí trestu na súd, poškodený sám nemôže a nemôže si ho ani nárokovať. Takéto rozhodnutia sú zverené do rúk len orgánom činným v trestnom konaní, v prípadoch rozhodnutia o podaní obžaloby alebo návrhu na konanie o dohode o vine a treste, výlučne prokurátorovi. Rovnako však, až na niektoré výnimky uvedené v §§ 211,212 Tr. por., tento zákon nepriznáva poškodenému ani právo prejavom svojej vôle dosiahnuť nepokračovanie v už začatom trestnom stíhaní. Určitú výnimku z uvedeného však predstavujú práve uvádzané ustanovenia §§ 211,212 Tr. por., ktoré poskytujú poškodenému, pri taxatívne vymedzenom okruhu trestných činov, za splnenia ďalších v tomto ustanovení uvedených podmienok, v prenesenom slova zmysle právo rozhodovať o začatí, nezačatí, prípadne pokračovaní, resp. nepokračovaní v trestnom stíhaní, a to spôsobom udeľovania súhlasu s takýmto postupom. Napriek tomu, že zákonodarca takýto súkromnoprávny prvok včlenil do úpravy trestného konania po prvý krát už v čase platnosti zák.č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok), a to už v roku 1990 (jeho novelizáciou zák.č.178/1990 Zb.), v teórii, rovnako aj v aplikačnej praxi, možno aj v súčasnosti naďalej identifikovať viacero okruhov problémov, ktorým sa venujeme v tomto príspevku. Medzi ne možno nepochybne zaradiť aj prípady, keď v postavení poškodeného vystupuje právnická osoba.

7 ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARIKOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C.H.Beck, 2016, s. 48.

8 § 146 C.s.p. ods. 1 „Súd konanie nezastaví, ak žalovaný so späťvzatím žaloby z vážnych dôvodov nesúhlasí, Na nesúhlas žalovaného so späťvzatím žaloby sa neprihliada, ak dôjde k späťvzatiu žaloby skôr, než sa začalo predbežné prejednanie sporu podľa § 168 alebo pojednávanie. ods. 2 Súhlas žalovaného je potrebný vždy, ak určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného prepisu.“

Hmotnoprávne a procesnoprávne podmienky pre aplikáciu postupu podľa §§ 211, 212 Tr. por.

Ako už bolo vyššie, uvedené ustanovenia §§211, 212 Tr. por., označené ako Súhlas poškodeného, upravujú osobitný inštitút, pri uplatnení, ktorého je začatie trestného stíhania, resp. jeho ďalší postup viazaný na súhlas poškodeného, pričom v teórii sa tiež nazýva dispozičným právom poškodeného.⁹ Pipek v súvislosti s podstatou inštitútu trestného stíhania so súhlasom poškodeného uvádza: „*toto oprávnenie je veľmi výrazné a do značnej miery sa vymyká oficiálnemu modelu trestného procesu, inak založeného na systémovej dôvere v štátne orgány, pretože ide o inštitút, ktorý je prejavom opačnej zásady k zásade oficiality (zásady dispozitívnosti) a tiež jedným z prejavov „privatizácie“ trestného konania*“¹⁰ osobitne pokiaľ ide o jeho iniciačnú fázu. Jelínek uvedené vymedzenie inštitútu dopĺňa o nasledovné: „*možno lepšie než o „privatizácii“ by bolo možné hovoriť o uplatnení individuálneho záujmu jednotlivca v otázke začatia trestného stíhania.*“¹¹ Spoluautori vysokoškolských učebných textov Ivor, Polák, Záhora uvádzajú, že „jeho podstata spočíva v tom, že za určitých podmienok možno trestné stíhanie začať a už v začatom trestnom stíhaní pokračovať len so súhlasom poškodeného. Dispozičné právo poškodeného sa môže uplatniť vtedy, ak je splnená jeho hmotnoprávna podmienka, ako aj procesnoprávna podmienka. **Hmotnoprávnou podmienkou** je, že trestné stíhanie sa týka určitých, v zákone striktnie vymenovaných trestných činov (§211 ods. 1). **Procesnoprávnou podmienkou** je, že trestné stíhanie sa týka toho, kto je vo vzťahu k poškodenému osobou, voči ktorej by mal poškodený ako svedok právo odoprieť výpoveď (§211 ods. 1), teda vtedy, ak by poškodený ako svedok spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania svojmu príbuznému v priamom rade (predkovi, potomkovi), svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, manželovi alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu (§130 ods. 2).“¹²

a/ Hmotnoprávne podmienky

Možno uviesť, že aktuálne, zohľadňujúc poslednú novelizáciu Tr. por. zák. č. 214/2019 Z.z. (účinná od 1. augusta 2019), je v §211 Tr. por. uvedených 34 konkrét-

9 Porovnaj tiež: IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 255.

10 PIPEK, J.: Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. In: *Právník*, 2000, č. 12, s. 1144–1181, Porovnaj tiež. JELÍNEK, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného. In: ROMŽA, S. (ed): *Poškozený trestným činom a obeť trestných činov, možnosti posilňovania ich procesných oprávnení. Zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou: II. Košické dni trestného práva.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Šafárik Press, 2018, s. 12–13.

11 JELÍNEK, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného. In: ROMŽA, S. (ed): *Poškozený trestným činom a obeť trestných činov, možnosti posilňovania ich procesných oprávnení. Zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou: II. Košické dni trestného práva.* Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Šafárik Press, 2018, s. 13.

12 IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 255.

nych trestných činov.¹³ Z hľadiska druhov trestných činov ide tak o prečiny, ako aj o zločiny, vrátane obzvlášť závažných zločinov, z hľadiska zavinenia, tak o trestné činy spáchané úmyselne ako aj o trestné činy spáchané z nedbanlivosti. Z hľadiska systematiky osobitnej časti – zaradenia do jednotlivých hláv osobitnej časti Trestného zákona – zák. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len Tr. zák.) ide o trestné činy zaradené do 1. hlavy Tr. zák. – Trestné činy proti životu a zdraviu (napr. tr. čin ublíženia na zdraví podľa § 157 a 158, do 2. hlavy – Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti (napr. trestný čin porušovania domovej slobody podľa § 194), do 4. hlavy Tr. zák. – Trestné činy proti majetku (napr. trestný čin krádeže podľa § 212 Tr. zák.), do 5. hlavy Tr. zák. – Trestné činy hospodárske (napr. trestný čin porušovania autorského práva podľa § 283 Tr. zák., do 8. hlavy Tr. zák. – Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach (napr. trestný čin krivého obvinenia podľa § 345 Tr. zák.) a do 9. hlavy Tr. zák. – Trestné činy proti iným právam a slobodám (napr. trestný čin poškodzovania cudzích práv podľa § 375 Tr. zák.)

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že v súčasnosti ide o trestné činy, ktoré sú zaradené do šiestich hláv Tr. zák., pritom najviac sú zastúpené trestné činy 4. hlavy – Trestné činy proti majetku. Potrebné je však súčasne uviesť, že aj v prípade, že pôjde o niektorý z trestných činov, kde by boli inak splnené hmotnoprávne podmienky a súčasne aj procesnoprávne podmienky, aplikácia postupu podľa § 211 ods. 1 Tr. por., nebude vždy možná. Tento postup nebude môcť byť použitý v prípadoch (negatívne vymedzenie podmienok), ak takýmto činom bola spôsobená smrť alebo poškodeným je štát, obec, vyšší územný celok, právnická osoba s majetkovou účasťou štátu alebo právnická osoba, ktorá hospodári s verejnými financiami (§ 211 ods. 2 Tr. por.).

Zodpovedať prípadnú otázku, čo viedlo zákonodarcu práve k takémuto výberu – zaradeniu jednotlivých trestných činov do dispozičného oprávnenia poškodeného, nie je jednoduché a jednoznačné. Z dôvodovej správy k zákonu. č. 178/1990 Zb., ktorým bol inštitút súhlasu poškodeného s trestným stíhaním, po prvý krát zavedený do Trestného poriadku (v tom čase zák. č. 141/1961 Zb., konkrétne zaradením § 163a) je možné zistiť skôr len dôvody, ktoré viedli zákonodarcu k zakotveniu tohto nového inštitútu do trestného konania. Vo vzťahu k vymedzeniu konkrétnych trestných činov v § 163a ods. 1, dôvodová správa uvádza len nasledovné: „Do odseku 1 sú zahrnuté

13 § 211 ods. 1 Tr. por. uvádza tieto trestné činy: ublíženia na zdraví podľa § 157 a 158, ohrozovania pohlavnou chorobou podľa § 167, neposkytnutia pomoci podľa § 177 a 178, porušovania domovej slobody podľa § 194, ochrany súkromia v obydlí podľa § 194a, porušovania tajomstva prepravovaných správ podľa § 196 a 197, krádeže podľa § 212, sprenevery podľa § 213, neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 215, neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 216 a 217, neoprávneného zásahu do práva k domu, bytu alebo nebytovému priestoru podľa § 218, neoprávneného vyrobenia a používania platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty podľa § 219, podvodu podľa § 221, podielníctva podľa § 231 a 232, úžery podľa § 235, zatajenia veci podľa § 236, porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a 238, poškodzovania veriteľa podľa § 239, zvýhodňovania veriteľa podľa § 240, poškodzovania cudzej veci podľa § 245 a 246, poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247, porušovania autorského práva podľa § 283, krivého obvinenia podľa § 345, nebezpečného prenasledovania podľa § 360a, ohovárania podľa § 373, poškodzovania cudzích práv podľa § 375 Trestného zákona, ako aj trestný čin opilstva podľa § 363 Trestného zákona, ak inak vykazuje znaky skutkovej podstaty niektorého z týchto trestných činov.

*trestné činy proti zdraviu, majetku a cti jednotlivca a ich okruh korešponduje okruhu priestupkov, ktoré podľa návrhu nového priestupkového zákona majú byť rovnako stíhané len na návrh poškodeného, resp. urazeného na cti.*¹⁴ Ďalšie zmeny citovaného ustanovenia zák.č. 141/1961 Zb. boli realizované zák. č.558/1991 Zb., zák.č. 247/1994 Zb., zák.č. 272/1999 Zb. a zák. č. 422/2002 Zb.

Dôvodová správa k zák.č. 301/2005 Z.z., Tr. por., vo vzťahu k aktuálnej úprave tohto inštitútu – § 211 ods. 1, je však ešte viac strohejšia. Obmedzuje sa len na nasledovné: „*Výnimka zo zásady oficiality, resp. legality spočívajúca v dispozičnom práve poškodeného vzťahujúcom sa na celé trestné konanie, zavedené do trestného práva v roku 1990 sa v podstate preberá. V súlade s poslednou vládnu novelou Trestného poriadku sa súhlas poškodeného nebude vyžadovať pri trestných činoch typických pre domáce násilie.*“¹⁵ Predmetné ustanovenie bolo medzičasom menené 2x, a to zák.č. 262/2011 Z.z. a posledná zmena zák. č. 214/2019 Z.z., ktorá je účinná od 1. augusta 2019. Práve táto posledná novelizácia Tr. por. je vo vzťahu k ust. §211 ods. 1 Tr. por. svojím rozsahom najobsiahlejšia – rozšírenie o 6 trestných činov, z ktorých štyri sú zaradené do 2. hlavy Tr. zákona (do účinnosti tejto novelizácie, nebol zaradený žiadny z trestných činov z tejto hlavy), potvrdzuje tak zvýšený záujem zákonodarcu na posilňovaní súkromnoprávných prvkov v odvetní trestného práva. Na rozdiel od vyššie uvádzaných a citovaných dôvodových správ k tomuto ustanoveniu je aj dôvodová správa k zák. č. 214/2019 Z.z., z hľadiska zmeny ust. § 211 Tr. por., dôslednejšia.

b/ Procesnoprávne podmienky

Ako už bolo vyššie uvedené, okrem naplnenia hmotnoprávných podmienok pre aplikáciu postupu podľa §§ 211,212 Tr. por. musia byť súčasne splnené aj procesnoprávne podmienky. Tou najzákladnejšou je, že musí ísť o osobu páchatel'a/obvineného, ktorý je vo vzťahu k poškodenému osobou, voči ktorej by mal poškodený ako svedok právo odprieť výpoveď.

*„Ide o výnimku zo zásady oficiality a legality (§2 ods. 5 a 6) a pri vymenovaných trestných činoch rieši konflikt záujmu štátu na trestnom stíhaní a záujmu poškodeného, ktorý má blízky vzťah k páchatel'ovi (obvinenému) v prospech poškodeného, ktorý môže byť v dôsledku potrestania páchatel'a nepriamo postihnutý.“*¹⁶ V tejto súvislosti je tiež potrebné uviesť, že ustanovenia §§211, 212 Tr. por. neobsahujú vymedzenie ani pojmu poškodeného, rovnako ani pojem poškodeného, ktorý ako svedok má právo odprieť výpoveď. Pojem poškodeného vymedzuje ustanovenie §46 ods. 1 Tr. por. (Druhá hlava – Súd a osoby zúčastnené na konaní)¹⁷ a pojem poškodeného, ktorý v postavení svedka má právo odprieť výpoveď, vymedzuje ustanovenie § 130 Tr. por. (Šiesta hlava – Dokazovanie).¹⁸ Potrebné je tiež zdôrazniť, že „*pomer poškode-*

14 Dôvodová správa k zákonu č. 178/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok.

15 Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

16 MINÁRIK Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2006, 2010. s. 578.

17 §46 ods. 1 Tr. por. prvá veta: Poškodený je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.

18 § 130 Tr. por. Ods.1: Právo odprieť výpoveď ako svedok má príbuzný obvineného v priamom rade, jeho súrodenec, osvojiteľ, osvojenec, manžel a druh. Ak je obvinených viac a svedok

*ného a obvineného musí existovať v čase, keď sa trestné stíhanie má viesť alebo vedie, a nie v čase, keď bol spáchaný trestný čin. V začatom trestnom stíhaní nemožno pokračovať, ak v jeho priebehu takýto pomer vznikne, a to nielen vtedy, keď poškodený súhlas odoprie, ale aj vtedy, keď o udelenie súhlasu nebol požiadaný.*¹⁹

Ďalšou procesnoprávnou podmienkou pre aplikáciu postupu podľa §§ 211, 212 Tr. por. je, že poškodený oznámi prejav vôle podľa § 211 ods. 1 Tr. por. orgánu činnému v trestnom konaní (prokurátorovi alebo policajtovi) písomne alebo ústne do zápisnice. V prípadoch, kde je trestné stíhanie podmienené súhlasom poškodeného a takýto súhlas nebol daný alebo bol vzatý späť, ide o jeden z dôvodov neprípustnosti trestného stíhania (§ 9 ods. 1 písm. f/ Tr. por.). Preto je potrebné, aby orgán činný v trestnom konaní zisťoval a vyžiadaval si takýto súhlas od poškodeného už pri prvých úkonoch trestného konania. Zo znenia § 9 ods. 1 prvá veta Tr. por. vyplýva (...*trestné stíhanie nemožno začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené*...), že odopretie súhlasu poškodeným v takýchto prípadoch vytvára zákonnú prekážku samotného začatia trestného stíhania.

Platná právna úprava upravujúca obsah poučenia orgánu činného v trestnom konaní vo vzťahu k osobe, ktorá podáva trestné oznámenie ústne – do zápisnice (§ 62 ods. 2 Tr. por.), však takéto poučenie neobsahuje, resp. takúto povinnosť požiadať o súhlas poškodeného, orgánu činnému v trestnom konaní neukladá. Zohľadňujúc, vyššie uvedené, *de lege ferenda* bolo by podľa nášho názoru vhodné, rozšíriť poučenie v prípadoch, uvedených v § 62 ods. 2 Tr. por. aj o informovanie oznamovateľa – poškodeného o právo v zmysle §§ 211, 212 Tr. por. Súčasťou poučenia oznamovateľa by malo tak byť aj zistenie pomeru oznamovateľa, ak je súčasne poškodeným k páchatelovi trestného činu, resp. osobe voči, ktorej smeruje trestné oznámenie (prirodzene, ak je táto osoba identifikovateľná už v čase trestného oznámenia).

V prípade, ak by mal byť oznámený skutok právne kvalifikovaný, ako niektorý z trestných činov uvedených v § 211 ods. Tr. por. a súčasne bude zistený aj pomer ust. §211 ods. 1 Tr. (predpokladaný vzťah medzi poškodeným a páchatelom trestného činu), bez vyžiadania súhlasu poškodeného orgánom činným v trestnom konaní, s poukazom na § 9 ods. 1 písm. f/ Tr. por., trestné stíhanie by ani nemalo začať (nesmie začať). Ak poškodený odoprie takýto súhlas ešte pred začatím trestného stíhania, policajt je povinný rozhodnúť uznesením, ktorým vec odloží, a to podľa §197 ods. 1 písm. c/ Tr. por., z dôvodu, že trestné stíhanie je neprípustné. S poukazom na rozhodnutie R 32/1998: II vhodné je tiež uviesť, že „nedanie súhlasu poškodeného na trestné stíhanie manžela pre skutok, ktorý bol v štádiu pred začatím trestného stíhania

je v uvedenom pomere len k niektorému z nich, má právo odoprieť výpoveď ohľadne iných obvinených len vtedy, keď nemožno oddeliť výpoveď, ktorá sa ich týka, od výpovede týkajúcej sa obvineného, s ktorým je svedok v tomto pomere. Ods. 2/: Svedok je oprávnený odoprieť vypovedať, ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojencovi, manželovi alebo druhovi, alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu. Svedok je oprávnený odoprieť výpoveď aj vtedy, ak by výpoveďou porušil spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá mu bola zverená ústne alebo písomne pod podmienkou mlčanlivosti ako osobe s pastoračnou starostlivosťou.

19 MINÁRIK Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2006, 2010. s. 579.

právne posudzovaný ako trestný čin taxatívne vymenovaný v ustanovení § 163a ods. 1 TP (teraz § 21 ods. 1 – pozn. aut.), nemôže brániť trestnému stíhaniu, ak sa neskôr v rámci trestného stíhania zistilo, že skutok bude treba právne posudzovať ako trestný čin nevymenovaný v § 163a ods. 1 TP (teraz § 21 ods. 1 – pozn. aut.)²⁰

Z vyššie uvedeného tiež vyplýva, že v prípade, ak sa existencia podmienok podľa § 211 Tr. por. zistí až po začatí trestného stíhania, je orgán činný v trestnom konaní povinný vyžiadať si súhlas s trestným stíhaním bezodkladne. Ak poškodený nedá súhlas na trestné stíhanie (odoprie súhlas) orgán činný v trestnom konaní je povinný rozhodnúť uznesením o zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 1. písm. d/ Tr. por., z dôvodu, že trestné stíhanie je neprípustné podľa § 9 (s poukazom na § 9 ods. 1 písm. f/ Tr. por.). V prípade, ak sa existencia naplnenia podmienok podľa § 211 Tr. por. zistí až v priebehu súdneho konania, rozhodne súd I. stupňa uznesením o zastavení trestného stíhania podľa § 241 ods. 1 písm. c/ Tr. por. v štádiu preskúmania obžaloby, ak koná samosudcom alebo v rámci predbežného prejednávania obžaloby podľa § 244 ods. 1 písm. c/ Tr. por., ak rozhoduje senát.

V štádiu hlavného pojednávania rozhodne súd o zastavení trestného stíhania podľa § 281 ods. 1 Tr. por., v štádiu odvolacieho konania rozhodne odvolací súd podľa § 320 ods. 1 písm. c/ Tr. por. tak, že napadnutý rozsudok zruší a trestné stíhanie zastaví. Prípád, ak by bolo trestné stíhanie vedené bez súhlasu poškodeného a bolo aj právoplatne skončené napr. odsudzujúcim rozsudkom, napriek existencii podmienok podľa § 211 Tr. por., zakladá toto zistenie jeden z taxatívne uvedených dovolacích dôvodov podľa § 371 ods. 1 písm. f/ Tr. por. (trestné stíhanie bolo vykonané bez súhlasu poškodeného, hoci jeho súhlas sa podľa zákona vyžaduje), pre podanie dovolania.

Významnou súčasťou uvádzaného dispozičného práva poškodeného je aj to, že súhlas s trestným stíhaním môže poškodený výslovným vyhlásením vziať kedykoľvek späť, a to až dovtedy, kým sa odvolací súd odoberie na záverečnú poradu. (§ 212 ods. 2 Tr. por.). Súhlas výslovne odopretý alebo vzatý späť možno znovu udeliť, iba ak z okolností prípadu je zrejmé, že odopretie súhlasu bolo vykonané v tiesni, pod vplyvom vyhrážky, nátlaku, odkázanosti alebo podriadenosti. (§ 212 ods. 3 Tr. por.)

Jediným prelomením dispozičného práva poškodeného s trestným stíhaním, v zmysle vyššie uvádzaného, je tak úprava obsiahnutá v § 212 ods. 4, ods. 5 Tr. por., ktorá umožňuje orgánu činnému v trestnom konaní, v súdnej časti trestného konania potom súdu, rozhodnúť o tom, že napriek tomu, že súhlas nebol poškodeným daný, resp. bol odopretý, má sa za to, že súhlas bol udelený a teda, že trestné stíhanie môže začať, resp. je možné v ňom pokračovať. Dôvodom, kedy k takémuto výnimočnému rozhodnutiu môžu uvádzané subjekty pristúpiť, je ich zistenie, že súhlas nebol daný alebo znovu udelený iba preto, že poškodený je v tiesni, je mu vyhrážané, je pod nátlakom, v závislosti podriadenosti s tým, že takéto ich zistenia musia vychádzať z okolností, ktoré sú nesporné.

Je tiež zrejmé, že vzhľadom na závažné procesné účinky (ako sú uvádzané vyššie) spájané s udelením súhlasu poškodeného na trestné stíhanie alebo jeho odopretím, prípadne vzatím takéhoto súhlasu späť, musia byť takéto prejavy vôle poškodeného vyjadrené zrozumiteľne a určito, resp. aj konkrétne a jednoznačne.

20 MINÁRIK Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2006, 2010. s. 580.

Je možné uplatniť postup podľa §§ 211,212 Tr. por. v prípade, ak poškodeným je právnická osoba?

Niet pochyb o tom, že v postavení poškodeného sa môže ocitnúť nielen fyzická osoba, ale aj právnická osoba, prípadne štát. Pri spáchaní niektorých trestných činov, osobitne pokiaľ ide o niektoré trestné činy zaradené napr. do 5. hlavy (Trestné činy hospodárske), 4. hlavy (Trestné činy proti majetku), ale aj pri spáchaní iných trestných činov, ide pritom o pomerne častý jav, kde v postavení poškodených sa ocitnú práve právnické osoby. Možno tiež konštatovať vo všeobecnosti, že práva, ktoré priznáva Tr. por. poškodenému, ako jednému zo subjektov trestného konania a súčasne aj jednej z procesných strán, prináležia tak fyzickým osobám ako aj právnickým osobám, ak ide o subjekty, ktorým bola trestným činom spôsobená škoda. V prípade právnických osôb tieto práva v trestnom konaní vykonávajú v zásade štatutárne orgány alebo nimi splnomocnené iné osoby.

Zákonná definícia pojmu právnická osoba je pritom obsiahnutá v zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, v znení neskorších prepisov, konkrétne v jeho druhom oddieli, nazvanom Právnické osoby (§18–§21). Podľa § 18 ods. 2 tohto zákona : *“Právnickými osobami sú: a/ združenia fyzických a právnických osôb, b/ účelové združenia majetku, c/ jednotky územnej samosprávy, d/ iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon.”* Ustanovenie § 20 ods. 1 Občianskeho zákonníka určuje, že: *“Právne úkony právnickej osoby vo všetkých veciach robia tí, ktorí sú na to oprávnení zmluvou o zriadení právnickej osoby, zakladacou listinou alebo zákonom (štatutárne orgány).* Ustanovenie § 20 ods. 2 Občianskeho zákonníka pritom vymedzuje ešte širší okruh osôb, ktoré môžu robiť úkony za právnickú osobu.

Je skutočnosťou, že ustanovenia §§211,212 Tr. por., upravujúce dispozičné právo poškodeného s trestným stíhaním, pozitívne nevymedzujú situáciu v prípadoch, ak sa v postavení poškodeného ocitne práve právnická osoba. Rovnako je skutočnosťou, že pre naplnenie procesnoprávnej podmienky – existencie „blízkeho vzťahu“ medzi poškodeným a osobou, ktorá mala spáchať niektorý z taxatívne uvedených trestných činov v § 211 ods. 1 Tr. por. sa vychádza z ustanovenia § 130 Tr. por., ktoré upravuje právo svedka odoprieť výpoveď. Samotný Tr. por. pritom pojem svedka bezprostredne nedefinuje, upravuje len jeho práva a povinnosti, ako aj postup pri výsluchu svedka ako dôkazného prostriedku. Zo znenia ust. § 127 Tr. por., upravujúceho povinnosť svedčiť vyplýva, že každý je povinný dostaviť sa na predvolanie orgánov činných v trestnom konaní a súdu a vypovedať ako svedok o tom, čo mu je známe o trestnom čine a o páchateľovi alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie. Polák, vo svojej monografii zaoberajúcej sa svedkom v trestnom konaní vo vzťahu k teoretickému vymedzeniu pojmu svedok uvádza: *„ide o fyzickú osobu, odlišnú od osoby obvineného, ktorá je povinná sa dostaviť na predvolanie orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, aby podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku ústne vypovedala ako svedok o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie (napr. o trestnom čine a o jeho páchateľovi), ktoré videla, počula alebo inak vnímala svojimi zmyslami, a ktoré súvisia so skutkom, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie.”*²¹

21 POLÁK, P.: *Svedok v trestnom konaní*. Žilina : EUKÓDEX, 2011 s. 93.

Z obsahu vyššie uvedeného vyplýva, že nositeľom takýchto vlastností, ako sú predpokladané ustanovením § 127 Tr. por. pre povinnosť svedčiť, zrejme môže byť len fyzická osoba. Tento záver podporuje aj nasledovné: „Právo udeliť (neudeliť) súhlas s trestným stíhaním (v prípade taxatívne uvedených trestných činov) na základe § 211 má iba fyzická osoba (poškodený). Pomer poškodeného a osoby, voči ktorej samá právo udeliť (neudeliť) súhlas s trestným stíhaním, musí existovať v čase, keď sa trestné stíhanie vedie.“²² Uvedené preto prirodzene navodzuje predpoklad, že v postavení svedka, ktorý má právo odoprieť výpoveď vo vzťahu k „blízkej osobe“, môže vystupovať len fyzická osoba. Takýto zjednodušený a formalistický prístup by zrejme mal viesť k záveru, že aplikácia postupu podľa §§ 211, 212 Tr. por., v prípade poškodeného – právnickej osoby, neprichádza do úvahy.

V súvislosti s vyššie uvedeným je však potrebné dať opätovne do pozornosti ust. § 211 ods. 2 Tr. por. V predchádzajúcej časti príspevku sme jeho obsah označili ako negatívne vymedzenie podmienok aplikácie §§ 211, 212 Tr. por. Zákonodarca v tomto ustanovení určil, kedy sa ustanovenie § 211 ods. 1 Tr. por., nepoužije. Okrem prípadu, keď je spôsobená smrť, nepoužije sa aj vtedy ak je poškodeným štát, obec, vyšší územný celok, právnická osoba s majetkovou účasťou štátu alebo právnická osoba, ktorá hospodári s verejnými financiami. Takto koncipované ustanovenie – zákon č. 141/1961 Zb. v znení neskorších predpisov, nikdy neobsahoval. Včlenené bolo až do rekonštitúovaného Tr. por. – zák. č. 301/2005 T.z. Dôvodová správa k tomuto zákonu, vo vzťahu k § 211 ods. 2 uvádza len nasledovné: „V odseku 2 sa ustanovuje, kedy nie je potrebný súhlas poškodeného, aj keby išlo o prípady uvedené v odseku 1.“ Z jej obsahu nie je preto možné zistiť, aký bol zámer zákonodarcu, pri koncipovaní tohto ustanovenia a využiť tak metódu historického výkladu. Avšak skutočnosť, že v tomto ustanovení zákonodarca pomerne precízne vymedzil subjekty, kedy sa postup podľa § 211 ods. 1 Tr. por. nebude aplikovať, v prípade právnických osôb uvádza len tie ktoré sú s majetkovou účasťou štátu alebo ktoré hospodária s verejnými financiami, oprávnené môže viesť k záverom, že na prípady ostatných právnických osôb by sa aplikácia ustanovení § 211 ods. 1 Tr. por. mohla a mala vzťahovať.

Vhodné je tiež uviesť, že relevantná platná právna úprava tohto inštitútu v Českej republike, obsiahnutá v §§ 163, 163a zák.č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), v znení neskorších predpisov, takto, resp. obdobne koncipované ustanovenie, neobsahuje. Negatívne vymedzenie sa vzťahuje len na prípady, ktoré sú uvedené v § 163a ods. 1 tohto zákona („a/ keď bola takým činom spôsobená smrť alebo b/ poškodený nie je schopný dať súhlas pre duševnú chorobu alebo poruchu, pre ktorú bola jeho spôsobilosť obmedzená, c/ poškodeným je osoba mladšia ako 15 rokov alebo d/ z okolností je zřejmé, že súhlas nebol daný alebo bol vzatý späť v tiesni vyvolanej vyhrážkami, nátlakom, závislosťou alebo podriadenosťou“). Vzhľadom na vyššie uvedené, nie je možné náležite využiť ani komparatívny výklad, vrátane právnych názorov, ktoré vyjadrili súdy Českej republiky (vrátane Najvyššieho súdu Českej republiky), vo svojich rozhodnutiach k možnosti aplikácie tohto inštitútu na prípady, ak poškodeným je právnická osoba.

22 ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 1. Vydanie. Žilina : EUKÓDEX, 2014 s. 441.

Priamu podporu pre aplikáciu §§ 211, 212 Tr. por. na prípady poškodeného – právnickej osoby nenachádzame ani v komentároch k Tr. por. – Minárik Š. a kolektív. Trestný poriadok. Stručný komentár., resp. Čentéš, J. a kolektív. Trestný poriadok. Veľký komentár, ani v aktuálnych vysokoškolských učebných textoch, ale ani monografii Jurišovej – „*Poškodený v predsúdnom konaní*“.²³

Súčasne je však potrebné uviesť, že v aplikačnej praxi, aj keď skôr ojedinele, bol takýto postup v konkrétnych prípadoch, niektorými súdmi akceptovaný. V tejto súvislosti dávame do pozornosti rozsudok senátu Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 4Tk 1/2016 zo dňa 2.11.2016 v spojení s uznesením senátu Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 4To/29/2017 zo dňa 17.05.2017 a tiež právny názor vyjadrený v uznesení Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 4To/124/2018 zo dňa 14.02.2019. V uvádzaných rozhodnutiach, vo veci konajúce súdy, pripustili akceptáciu postupu podľa § 211 ods. 1 Tr. por., kde ako poškodený/á vystupovala právnická osoba. Vo veci, v ktorej rozhodovali Okresný súd v Banskej Bystrici a Krajský súd v Banskej Bystrici išlo pritom o neziskovú organizáciu (n.o.) a v prípade rozhodnutia Krajského súdu v Bratislave o spoločnosť s ručením obmedzeným (s.r.o.). V oboch uvádzaných prípadoch pritom išlo o podozrenie zo spáchania trestného činu porušovania povinností pri správe cudzieho majetku podľa § 237 Tr. zákona, aj keď v prípade uvádzaného rozhodnutia Okresného súdu v Banskej Bystrici, resp. Krajského súdu v Banskej Bystrici, spáchaného v súbehu s iným trestným činom, ktorý nie je obsiahnutý v taxatívnom výpočte podľa § 211 ods. 1 Tr. por. Argumentácia, obsiahnutá v odôvodneniach týchto rozhodnutí vo vzťahu akceptácie postupu podľa § 211 ods. 1 Tr. por. aj pre právnické osoby v postavení poškodeného, opierala sa predovšetkým o podstatu a zmysel dispozičného práva poškodeného ako osobitného inštitútu, ako aj o využitie logického výkladu – pravidla dôkazu opaku (*argumentum a contrario*), vo vzťahu k ust. § 211 ods. 2 Tr. por. Z hľadiska vymedzenia pojmu „blízkej osoby“, sa ich argumentácia, vzhľadom na osobitosti prípadov síce líšila, zhodne sa však opierali aj o odborný výklad pojmu „blízkych osôb“, resp. spriaznených osôb, aj z hľadiska Občianskeho zákonníka, resp.

Krajský súd v Banskej Bystrici aj o ustanovenia zák.č.7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Potrebné je tiež uviesť, že kým rozhodnutie – rozsudok Okresného súdu v Banskej Bystrici, v spojení s rozhodnutím – uznesením Krajského súdu v Banskej Bystrici, vo svojom výsledku znamenali aj bezprostrednú aplikáciu postupu podľa § 211 ods. 1 Tr. por. pre právnickú osobu – poškodeného, v prípade rozhodnutia – uznesenia Krajského súdu v Bratislave, súdom vyjadrené právne názory nezakladali dôvod, pre toto zrušujúce uznesenie (napadnutý rozsudok okresného súdu bol zrušený z iných dôvodov).²⁴

Napriek tomu, že v prípadoch vyššie citovaných rozhodnutí súdov, vyjadrené právne názory možno považovať skôr za ojedinelé, rozhodne im nemožno uprieť určitý stupeň racionality. O to viac, že nepriamou novelizáciou Tr. por., zákonom č. 274/2017

23 JURIŠOVÁ, K.: *Poškodený v predsúdnom konaní*. Praha : Leges 2017, str. 72–76.

24 ŠAMKO, P.: *Poškodená právnická osoba a obžalovaná fyzická osoba ako osoby blízke a súhlas poškodeného podľa § 211 ods. 1 Tr. por.* www.ppravne.listy.sk/rozhodnutia/a729-poskodena-poskodena-pavnicka-osoba-a-obzalovana-fyzicka-osoba-ako-osoby-blizke-a-suhlas-poskodeneho-podla-§-211-ods.-1-Tr.-por.

Z.z., bola medzi základné zásady začlenená nová zásada, konkrétne v § 2 ods. 21 Tr. por., ktorej cieľom je posilniť tak ochranu obetí, ako aj postavenie poškodeného v trestnom konaní. Využitím dispozičného práva, v zmysle ustanovení §§ 211, 212 Tr. por., poškodený nepochybne prejavuje svoju vôľu a presadzuje svoje individuálne záujmy, ktoré sú spájané nielen s trestným konaním, ale pomerne často aj také, ktoré majú charakter občianskoprávny, rodinnoprávny, obchodnoprávny a pod. Zužovanie možnosti využitia inštitútu súhlasu poškodeného s trestným stíhaním výlučne na fyzické osoby, v dnešnej dobe, kde pomerne veľká časť aktivít, či už podnikateľských, záujmových alebo aj iných, je uskutočňovaná prostredníctvom právnických osôb (špecificky napr. pri jednoosobových spoločnostiach s ručením obmedzeným), kde jediným spoločníkom a štatutárnym zástupcom (konateľom) je tá istá fyzická osoba alebo spoločníkmi takejto spoločnosti, prípadne aj jej konateľmi, sú napr. manželia alebo príbuzní v priamom rade alebo súrodenci, by tak zásadným spôsobom redukovalo základné ciele a zmysel, pre ktorý bol inštitút tohto druhu dispozičného oprávnenia, do trestného konania zavedený. Sme však súčasne toho názoru, že z hľadiska právnej istoty, bolo by vhodné a súčasne aj potrebné, v takomto prípade, *de lege ferenda* včleniť priamo do ust. §211 Tr. por. pozitívne vymedzenie aplikácie postupu podľa §211 aj pre prípady poškodených – právnických osôb. Pre posúdenie vzťahu „blízkych osôb“, mohlo by byť zvolené napr. hľadisko vzťahu štatutárneho orgánu právnickej osoby, ktorej bola spôsobená škoda, niektorým z trestných činov, uvedených v § 211 ods. Tr. por. voči osobe, ktorá sa mala takéhoto trestného činu dopustiť, resp. takýto trestný čin spáchala.

Záver

Je zrejmé, že obsahom tohto príspevku neboli pokryté všetky okruhy problémov spájané s inštitútom súhlasu poškodeného s trestným stíhaním, a už vôbec nie, s dispozičným oprávnením poškodeného v širšom slova zmysle, ale to nebolo ani našim cieľom. Pod dispozičným právom v širšom zmysle pritom možno chápať aj právo poškodeného podať, resp. nepodať trestné oznámenie, aj keď vzhľadom na stále sa uplatňujúcu zásadu legality, ako aj zásadu oficiality, vôľa poškodeného vyjadrená jeho pasívnym postojom, nie je pre prokurátora, resp. orgány v činné v trestnom konaní, rozhodná. Za prejav dispozičného oprávnenia poškodeného v širšom slova zmysle možno tiež považovať aj právo poškodeného dať alebo nedat' súhlas pre aplikáciu zmieru podľa § 220 a nasl. ust. Tr. por. Bez súhlasu poškodeného, aj pri súčasnom splnení všetkých, týmto ustanovením predpokladaných podmienok, nie je možné rozhodnúť o zmieri a zastavení trestného stíhania. V tejto súvislosti je však potrebné zdôrazniť, že kým v prípadoch splnenia podmienok, uvedených v §§ 211, 212 Tr. por., je prejav vôle poškodeného pre orgány činné v trestnom konaní, v súdnej časti aj pre súd, záväzný (vyjmúc výnimky, uvedené v §212 ods. 4,5 Tr. por.), v prípadoch, ak poškodený súhlasí so zmierom a sú inak splnené všetky podmienky, predpokladané §220 a nasl. ust. Tr. por., platná právna úprava takúto povinnosť rozhodnúť, ani prokurátorovi v prípravnom konaní súdu, ani súdu v súdnej časti konania, neukladá. Na vhodnosť, či potrebu zváženia zmeny úpravy tohto inštitútu sme poukázali už skôr.²⁵

25 ČOPKO, P. – ROMŽA, S. *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018.s. 182, 263–264.

Inštitút dispozičného oprávnenia poškodeného s trestným stíhaním, ako sme sa ním zaoberali v tomto príspevku považujeme za prostriedok, ktorý nepochybne prispieva k hospodárnosti a nepriamo aj k rýchlosti trestného konania. Súčasne vytvára, a to poskytnutím práva vziať súhlas s trestným stíhaním späť, predpoklady aj pre uplatnenie prvkov restoratívnej justície, či eliminácie trestnoprávných dôsledkov pre inak blízke osoby, kde spôsobená škoda v dôsledku spáchania trestného činu, môže byť ešte znásobená uložením trestu blízkej osobe.

Ďalšie rozširovanie trestných činov, pri ktorých je možné aplikovať tento postup, považujeme za zmysluplné a opodstatnené, o to viac, že na rozdiel od úvah o zavedení inštitútu súkromnej žaloby, nevyžaduje zásadné zmeny, resp. rekodifikáciu Tr. por.

Literatúra:

- ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 1. Vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, s.r.o. 2014. 944.s. ISBN 978-80-8155-021-8
- ČOPKO, P. – ROMŽA, S.: *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018. 295 s. ISBN 978-80-7380-706-1
- IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava : Wolters Kluwer. 2017. 526 s. ISBN 978-80-8168-593-4
- JELÍNEK, J.: Trestní stíhaní se souhlasem poškozeného. In: ROMŽA, S. (ed): *Poškozený trestným činom a obete trestných činov, možnosti posilňovania ich procesných oprávnení. Zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou: II. Košické dni trestného práva*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Šafárik Press, 2018. s. 9–20. ISBN 978-80-8152-680-0
- JURIŠOVÁ, K.: *Poškozený v predsúdnom konaní*. Praha : Leges, s.r.o. 2017, 128 s. ISBN 978-80-7502-244-8
- MINÁRIK, Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2006, 2010. 1392 s. ISBN 978-80-8078-369-3
- OLEJ, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012, 300 s. ISBN 978-80-7097-965-5
- PIPEK, J. Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. In: *Právnik*, 2000, č. 12, s. 1144–1181
- ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARIKOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6

Elektronické zdroje:

- ŠAMKO, P.: Poškodená právnická osoba a obžalovaná fyzická osoba ako osoby blízke a súhlas poškodeného podľa § 211 ods. 1 Tr. por. www.ppravne.listy.sk/rozhodnutia/a729-poskodena-poskodena-pavnicka-osoba-a-obzalovana-fyzicka-osoba-ako-osoby-blizke-a-suhlas-poskodeneho-podla-211-ods.-1-Tr-por

Právne predpisy:

- zák.č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok)
- zák.č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)
- zák.č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník
- zák.č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok
- zák.č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok, v znení neskorších predpisov
- zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Iné zdroje - dôvodové správy :

- Dôvodová správa k zák. č. 178/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok
- Dôvodová správa k zák.č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, Osobitná časť
- Dôvodová správa k zák.č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Dôvodová správa k zák.č. k zák. č. 214/2019 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia dopĺňajú niektoré zákony

Judikatúra:

- rozsudok Okresného súdu Banská Bystrica, sp. zn. 4Tk 1/2016 zo dňa 2.11.2016
- uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici sp.zn. . 4To/29/2017 zo dňa 17.05.2017
- uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp.zn. 4To/124/2018 zo dňa 14.02.2019

Summary: Right of Disposal of the Aggrieved Person under Criminal Prosecution

The author deals with the problem which relate with gradual enforcement of some elements, which are more characteristic of the civil trial, such as the disposition principle, in the criminal law sector. The manifestations of these features are associated with the injured person who, in the cases listed in the Code of Criminal Procedure, has the right to give or not to give a consent to criminal prosecution, or has the right to take the consent back. Particular attention in the article is focused to the situations where a legal entity finds is appeared in the position of an injured party. The analysis of this relevant legislation, as well as knowledge of application practice, leads the author to conclude on suitability and the necessary for expansion of disposition elements in the criminal proceedings.

JUDr. Peter Čopko, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
Právnická fakulta
Katedra Trestného práva
Kováčska 30
040 75 Košice
Slovenská republika
e-mail: peter.copko@upjs.sk

Obecná samospráva v reflexii aktuálnych noviel vybraných zákonov

Tomáš Alman *

Abstrakt:

ALMAN, Tomáš: *Obecná samospráva v reflexii aktuálnych noviel vybraných zákonov*. Článok analyzuje a pojednáva o posledných novelách vybraných zákonov, ktoré značným spôsobom zasahujú do aplikačnej praxe. Logickým a právnym dôsledkom takýchto zmien je povinná reakcia adresátov nových právnych noriem. Obecná samospráva v tomto prípade musí reflektovať danú situáciu a zabezpečiť zákonný stav. Pre náležité skúmanie problematiky je nutné využiť diapazón vedeckých metód. Okrem už spomínanej analýzy článok využíva metódy ako syntéza, indukcia dedukcia, logická abstrakcia, sumarizácia, čiastočne komparácia a iné.

Kľúčové slová:

územná samospráva, zákonnosť, orgány obce

Local Self-Government in Reflection of Current Amendments of Selected Laws

Abstract:

ALMAN, Tomáš: *Local Self-Government in Reflection of Current Amendments of Selected Laws*. The article analyzes and discusses the latest amendments to selected laws that significantly interfere with application practice. The logical and legal consequence of such changes is the obligatory response of the selected subjects of the new legal norms. In this case, the local self-government must reflect the situation and ensure legal status. For proper examination of the issue, it is necessary to use a diapason of scientific methods. In addition to the already mentioned analysis, the article uses methods such as synthesis, induction deduction, logical abstraction, summarization, partial comparison and others.

Keywords:

local self-government, legality, municipal authorities

Úvod

Téma článku „*Obecná samospráva v reflexii aktuálnych noviel vybraných zákonov*“ je vždy aktuálna a vyvolávajúca relevantnú kritickú diskusiu. Spoločnosť a takisto obecná samospráva musí reflektovať zmeny, ktoré vývoj a čas prinášajú. Obecná samospráva, špeciálne jej personálna zložka (volení a nevolení predstavitelia)

* PhDr. Tomáš Alman, PhD., Katedra verejnoprávných disciplín, Fakulta verejnej správy, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, odborný asistent.

sú priamo dotknutí a zároveň zodpovední za kontinuálny a legálny výkon obecnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky. Teória a predovšetkým aplikačná prax ukazujú, že skutočnosť je často úplne iná a spojená s mnohými pochybeniami. Máme za to, že kvalitatívna a odborná stránka osobnej zložky obecnej samosprávy s pridruženými ďalšími problémami je hlavným dôvodom tohto negatívneho stavu.

Územná samospráva ako imanentný prvok demokratického štátu permanentne zasahuje do sféry práv a právom chránených záujmov osôb, čoho logickým dôsledkom je vzájomný korelačný vzťah. Výsledkom tejto situácie je miestami kritický stav, kedy najviac „zasiahnutí“ sú najmä obyvatelia obce a ostatné kategórie osôb, ktorých existencia je spojená s konkrétnou obcou

Cieľom článku je prostredníctvom analýzy najnovších teoretických poznatkov, dozoru prokurátora nad zachovávaním zákonnosti orgánmi územnej samosprávy, praktického výkonu normotvornej činnosti obecnej samosprávy prierezovo a chronologicky upriamiť pozornosť vedeckej ale aj širšej laickej verejnosti na vybrané najvýznamnejšie právne predpisy dotýkajúce sa územnej samosprávy od začiatku roka 2019 až po súčasnosť, zhodnotiť aktuálny stav a možnosti reflektovať tieto zmeny, poukázať na zložitosť náležitej a profesionálnej reakcie zo strany predstaviteľov obecnej samosprávy a nakoniec poskytnúť riešenia na odstránenie existujúcich nedostatkov.

1. Prehľad vybraných právnych predpisov za obdobie 12/2018 – 03/2019

V nadväznosti na konštatované súvislosti nasledujúca časť článku rezumuje a prehľadovo upriamuje pozornosť na vybrané právne predpisy, ktoré v skúmanom období priamo i nepriamo zasiahli oblasť územnej samosprávy (v ďalšej materii článku už len obecná samospráva). V súvislosti s týmito zmenami vznikla a vzniká zákonná povinnosť konania obecnej samosprávy v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky. Pred enumeratívnym výpočtom je dôležité poukázať na fundamentálne východiská ústavnoprávnej úpravy obecnej samosprávy v Slovenskej republike.

V čl. 64 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len Ústava SR) nachádzame ústavné východisko obecnej samosprávy. Predmetné ustanovenie vymedzuje ako základ územnej samosprávy obec. Podľa nasledujúceho čl. 64a Ústavy SR sú obce samostatné územné samosprávne a správne celky Slovenskej republiky, ktoré združujú osoby, ktoré majú na ich území trvalý pobyt. Článok 65 ods. 1 Ústavy SR ustanovuje, že obec je právnickou osobou, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a so svojimi finančnými prostriedkami. Pre účely príspevku a v zmysle jeho výlučného zamerania na obec je kľúčové aj ustanovenie čl. 67 ods. 1-3 Ústavy SR, ktoré stanovuje, že územná samospráva sa uskutočňuje na zhromaždeniach obyvateľov obce, miestnym referendom alebo orgánmi obce. Ďalšie podrobnosti ustanoví zákon (najmä zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o obecnom zriadení)).

Nasledujúci text článku bude čiastočne vychádzať z Komunálneho spravodajcu pre členské mestá a obce, ktorý je vydávaný pod gesciou Zväzu miest a obcí Slovenska (čísla 1, 2, 4 a 9 za rok 2019). V kontexte chronologického kritéria možno

začať zákonom č. 344/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Novela zasiahla aj zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len Volebný kódex) a zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o volebnej kampani). Účinnosť zmien je od 1. januára 2019. Okrem nepriamych administratívnych záležitostí možno poukázať na voľby do Európskeho parlamentu a § 73 Volebného kódexu, úprava sa týka práva byť volený za poslanca Európskeho parlamentu tak, že dopĺňa požiadavku aby daný občan mal na území Slovenskej republiky trvalý pobyt. Spresňuje sa § 6 zákona o volebnej kampani upravujúci financovanie volebnej kampane kandidátmi vo voľbách do orgánov územnej samosprávy. Podľa nového ustanovenia § 3 ods. 6 toho istého zákona platí od 1. januára 2019 pre voľby vyhlásené po 31. decembri 2018, že nezávislému kandidátovi, ktorý kandiduje iba na funkciu poslanca zastupiteľstva samosprávneho kraja, poslanca obecného zastupiteľstva, poslanca mestského zastupiteľstva alebo poslanca miestneho zastupiteľstva, sa limit nákladov na volebnú kampaň neustanovuje. Do § 16 zákona o volebnej kampani, ktorý upravuje umiestňovanie volebných plagátov sa dopĺňa, že obec všeobecne záväzným nariadením vyhradí miesta a ustanoví podmienky na umiestňovanie volebných plagátov na verejných priestranstvách počas volebnej kampane aj pre voľby prezidenta Slovenskej republiky.

Ďalším, a svojou podstatou veľmi dôležitým pre obecnú samosprávu, je zákon č. 345/2018 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o verejnom obstarávaní) a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinnosť od 1. januára 2019. V čl. I. sa od 1. januára 2019 mení a dopĺňa zákon o verejnom obstarávaní, najvýznamnejšou zmenou je doplnenie § 1 o odsek 14 podľa ktorého platí, že zákon o verejnom obstarávaní sa nevzťahuje na zákazku, ktorej predpokladaná hodnota je nižšia ako 5 000 eur v priebehu kalendárneho roka alebo počas platnosti zmluvy, ak sa zmluva uzatvára na dlhšie obdobie ako jeden kalendárny rok. Novela upravuje podmienky používania elektronického trhu, a to tak, že vypúšťa z elektronického trhu stavebné práce, t. j. znemožňuje zadávať zákazky na uskutočnenie stavebných prác prostredníctvom elektronického trhu. V rámci zjednodušenia postupov jednotlivých druhov zákaziek došlo k spresneniu postupu zadávania zákaziek s nízkou hodnotou a taktiež nový zjednodušený postup pre zadávanie podlimitných zákaziek. Zároveň sa úplne vypúšťa koncept „dvojobáľkového“ predkladania ponúk. Novelou nastáva zjednodušenie právnej úpravy správnych deliktov podľa § 182 ods. 2 zákona o verejnom obstarávaní.

Z finančného hľadiska je pre obecnú samosprávu dôležitý a zároveň výdavkovo značne zaťažujúci zákon č. 347/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Účinnosť zmeny taktiež od 1. januára 2019. V čl. II. uvedeného zákona sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a v § 152a sa upravuje rekreácia zamestnancov. Zamestnávateľ, ktorý zamestnáva viac ako 49 zamestnancov, poskytne zamestnancovi, ktorého pracovný

pomer u zamestnávateľa trvá nepretržite najmenej 24 mesiacov, na jeho žiadosť príspevok na rekreáciu v sume 55 % oprávnených výdavkov, najviac však v sume 275 eur za kalendárny rok. Príspevok na rekreáciu môže za rovnakých podmienok a v rovnakom rozsahu poskytnúť zamestnancovi aj zamestnávateľ, ktorý zamestnáva menej ako 50 zamestnancov. Uvedené sa vzťahuje aj na právne vzťahy zamestnancov pri výkone prác vo verejnom záujme.

Nemožno opomenúť ani zákon č. 372/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 177/2018 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, napríklad ide o zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Z pohľadu obcí sa od 1. januára 2019 v § 21 ods. 2 spresňuje definícia príspevkovej organizácie obce. Namiesto určenia: „menej ako 50 % výrobných nákladov je pokrytých tržbami“ sa určuje: „spravidla menej ako 50 % výrobných nákladov je pokrytých tržbami.“ V tejto súvislosti sa zrušuje povinnosť obce ako zriaďovateľa príspevkovej organizácie zrušiť príspevkovú organizáciu k 31. decembru roka, v ktorom zistí, že tržby príspevkovej organizácie obce nepokrývajú jej výrobné náklady v súlade s odsekom 2 počas najmenej dvoch po sebe bezprostredne nasledujúcich rokoch.

Z pohľadu aplikačnej praxe a z finančného hľadiska je zásadný zákon č. 375/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Účinnosť zmien je od 1. januára 2019 okrem čl. I bodov 5, 8 a 22, ktoré nadobúdajú účinnosť 1. septembra 2019. V čl. I. sa mení a dopĺňa prvý novelizovaný zákon tak, že dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa sa poskytuje bez viazania na ohrozenie sociálnym vylúčením nasledovných prípadoch:

- od 1. januára 2019 na každé dieťa, ktoré navštevuje posledný ročník materskej školy,
- od 1. septembra 2019 na každé dieťa, ktoré navštevuje posledný ročník materskej školy alebo základnú školu.

V čl. II. sa mení a dopĺňa druhý novelizovaný zákon tak, že § 142a zákona určuje, že zriaďovateľ je povinný znížiť úhradu zákonného zástupcu dieťaťa v zariadení školského stravovania o dotáciu poskytnutú podľa osobitného predpisu.

Finančnú stránku výkonu obecnej samosprávy zaťažilo i nariadenie Vlády Slovenskej republiky č. 388/2018 Z. z., ktorým sa ustanovujú zvýšené stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Účinnosť je od 1. januára 2019.

Z administratívneho ale aj finančného pohľadu je významný aj zákon č. 5/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o obecnom zriadení, účinnosť zmeny od 1. februára 2019. Novela zákona ustanovuje odmeňovanie zástupcu starostu pričom rozlišuje, či je alebo nie je dlhodobo uvoľnený zo zamestnania na výkon funkcie zástupcu starostu. Poslancovi, ktorý je dlhodobo uvoľnený zo zamestnania na výkon funkcie zástupcu starostu, patrí plat od obce určený starostom podľa vecnej a časovej náročnosti výkonu funkcie, najviac vo výške 70 % mesačného platu starostu. Poslanec,

ktorý je dlhodobo uvoľnený zo zamestnania na výkon funkcie zástupcu starostu sa považuje na účely tvorby a použitia sociálneho fondu, dovolenky a cestovných náhrad za zamestnanca v pracovnom pomere a obec sa považuje za zamestnávateľa. Poslancovi, ktorý vykonáva funkciu zástupcu starostu a nie je dlhodobo uvoľnený zo zamestnania, patrí mesačná odmena podľa vecnej a časovej náročnosti výkonu funkcie určená starostom, najviac vo výške 70 % mesačného platu starostu bez zvýšenia podľa príslušnej platovej skupiny. Plat resp. odmenu zástupcu starostu obec zverejní na webovom sídle obce do 30 dní od ich určenia starostom. Zároveň sa dopĺňa možnosť ďalšej odmeny určenej v zásadách odmeňovania poslancov pre poslancov, ktorí vykonávajú činnosti, ktoré im vyplývajú z osobitných predpisov, pričom táto odmena sa nezapočítava do sumy maximálnej ročnej odmeny poslanca.

Aktuálne zmeny sa dotýkajú aj iných orgánov obecnej samosprávy, ktoré ich musia obdobne reflektovať. Ide napríklad o vzťah orgánov obecnej/mestskej polície a zákona č. 9/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinnosť od 1. apríla 2019. V článku I. novela ustanovuje nové podmienky v oblasti podnikania v taxislužbe, opatrenia smerujúce k predchádzaniu nelegálneho spôsobu podnikania v taxislužbe a zabezpečuje účinnejšiu kontrolu v tejto oblasti. V článku II. novely dochádza k úprave správnych poplatkov v súvislosti s navrhovanými zmenami v taxislužbe. Podľa článku III. novely sa v zákone č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii upravuje právomoc príslušníka obecnej polície s cieľom zabezpečiť, aby príslušník obecnej polície mohol zastaviť vozidlo za účelom kontroly dodržiavania podmienok prevádzkovania taxislužby. Táto kompetencia súvisí s kompetenciou obce, ktorá vykonáva odborný dozor v taxislužbe. Obec môže zároveň výkonom kontroly poveriť aj príslušníka obecnej polície. Článok VII. novely dopĺňa do textu zákona č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách možnosť obciam prostredníctvom všeobecne záväzného nariadenia ustanoviť úseky miestnych komunikácií aj na zriadenie stanovišť vozidiel taxislužby.

Jednou z najdôležitejších oblastí, ktoré spadajú do pôsobnosti obecnej samosprávy je problematika životného prostredia a špeciálne téma odpadov. Táto sféra bola taktiež značným spôsobom v poslednej dobe novelizovaná. Relevantný je v tomto smere zákon č. 329/2018 Z. z. o poplatkoch za uloženie odpadov a o zmene a doplnení zákona č. 587/2004 Z. z. o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Predmetná zmena nadobudla účinnosť 1. januára 2019. Účelom prijatia zákona je znevýhodnenie skládkovania odpadov, ktoré je posledné v hierarchii odpadového hospodárstva, vytvorenie motivačného faktora pre triedený zber komunálnych odpadov a zvýšenie recyklácie komunálnych odpadov. Dochádza k zrušeniu doteraz platného a účinného zákona č. 17/2004 Z. z. o poplatkoch za uloženie odpadov v znení neskorších predpisov. Príslušné položky a sadzby za uloženie konkrétnych druhov odpadov sa stanovujú v nariadení Vlády Slovenskej republiky č. 330/2018 Z. z., ktorým sa ustanovuje výška sadzieb poplatkov za uloženie odpadov a podrobnosti súvisiace s prerozdeľovaním príjmov z poplatkov za uloženie odpadov. Toto nariadenie nadobudlo účinnosť 1. januára 2019.

Ako ďalší možno spomenúť zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, účinnosť zmeny

je od 1. marca 2019. Zákon upravuje podmienky poskytovania ochrany osobám v pracovnoprávnom vzťahu v súvislosti s oznamovaním kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti, práva a povinnosti osôb pri oznamovaní protispoločenskej činnosti a zriadenie, postavenie a pôsobnosť Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti. Zamestnávateľ, ktorý zamestnáva najmenej 50 zamestnancov, a zamestnávateľ, ktorý je orgánom verejnej moci, ktorý zamestnáva najmenej 5 zamestnancov, je povinný určiť organizačnú zložku alebo osobu, ktorá plní úlohy zamestnávateľa podľa tohto zákona. Na základe zmluvy so zamestnávateľom môže byť zodpovednou osobou aj osoba, ktorá nie je zamestnancom. Zodpovedná osoba musí mať odborné predpoklady na plnenie úloh podľa tohto zákona. V obci a vo vyššom územnom celku je zodpovednou osobou hlavný kontrolór. Zamestnávateľ je povinný zosúladiť vnútorný systém vybavovania podnetov do 30. septembra 2019.

Právnu a faktickú povinnosťou obecnej samosprávy je aj sledovanie judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky. Dôležitým príkladom je nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 20/2014 zo 14. novembra 2018 uverejnený v Zbierke zákonov SR pod č. 33/2019 Z. z., účinnosť od 11. februára 2019. Ustanovenia čl. I § 4, § 5 a § 6 zákona č. 140/2014 Z. z. o nadobúdaní vlastníctva k poľnohospodárskemu pozemku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov nie sú v súlade s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 20 ods. 1 Ústavy SR. Dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky 11. februára 2019 strácajú ustanovenia čl. I § 4, § 5 a § 6 napadnutého zákona účinnosť.

Poskytnutý taxatívny výpočet vybraných legislatívnych a iných zmien sa snaží vystihnúť a zosumarizovať posledné obdobie, ktoré sa vyznačuje značnou turbulentnosťou. Početnosť a charakter tohto stavu vznáša rigorózne požiadavky na promptný, odborný, profesionálny a systematický zásah zo strany zodpovedných osôb v rámci podmienok obecnej samosprávy. Vzhľadom na konštatované však existuje relevantná otázka, či súčasný stav obecnej samosprávy môže pri danom personálnom zložení a finančných možnostiach tieto požiadavky naplniť, a náležite hájiť a rozvíjať potreby a záujmy svojich obyvateľov, respektíve iných kategórií subjektov. Na základe evaluácie najnovších teoretických poznatkov a poznania aplikačnej praxe je preukázané, že realita obecnej samosprávy je v mnohých prípadoch úplne odlišná. V tomto kontexte je nutné hľadať no najmä nachádzať riešenia, ktoré by mohli pomôcť zlepšiť úroveň výkonu samosprávy v miestnych podmienkach Slovenskej republiky.

2. Teória a prax obecnej samosprávy – vybrané problémy a ich riešenia

Okrem nárokov, ktoré sú spojené s povinnosťou rešpektovať zmeny v právnom poriadku Slovenskej republiky, aplikačná prax obecnej samosprávy dlhodobo poukazuje aj na iné problémy. Toto všetko podčiarkuje už naznačený nedostatok personálnej, profesionálnej, odbornej pripravenosti kľúčových aktérov v miestnych podmienkach.

Vychádzajúc z analýzy predmetnej oblasti, pochybenia a nedostatky sa týkajú hneď viacerých sfér. Problémy sú spravidla spojené s formálnou a procesnou stránkou prijímania všeobecne záväzných nariadení (zväčša zverejňovanie návrhov všeobecne záväzných nariadení podľa § 6 ods. 3 zákona o obecnom zriadení, prijatie všeobecne

záväzných nariadení v zmysle § 12 ods. 7 zákona o obecnom zriadení, zverejňovanie prijatých všeobecne záväzných nariadení v zmysle § 6 ods. 8, 9 zákona o obecnom zriadení či nadobudnutie účinnosti všeobecne záväzných nariadení v zmysle § 6 ods. 8 zákona o obecnom zriadení, preberaním textu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov do matérie všeobecne záväzných nariadení, pravidelnou novelizáciou všeobecne záväzných nariadení, nedodržaním povinnosti prijať všeobecne záväzné nariadenie v oblastiach, ktoré im ukladajú zákony, nezákonným definovaním inštitútov, ukladaním povinností, úpravou spoločenských vzťahov, na ktorú nemajú zákonné splnomocnenie, nezákonnosťou pri prijímaní uznesení obecných, mestských a miestnych zastupiteľstiev či pochybením v oblastiach hospodárskej činnosti a nakladania s majetkom obce.¹² Pri riešení akéhokoľvek problému je imanentnou súčasťou identifikácia príčin.

Príčin chybnej normotvornej činnosti a ostatnej činnosti obce je mnoho, ide najmä o:

- neprehľadnú, rozdrobenú právnu a v komplexe zlú právnu úpravu, k zlepšeniu neprispievajú ani niektoré obsahovo nejasné a miestami protirečivé nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky,

- spomínaný slabý vzdelanostný a odborný profil volených i nevolených funkcionárov a zamestnancov,

- nemožnosť malých obcí konkurovať mestám či väčším obciam pri príprave svojich všeobecne záväzných nariadení a celkovo pri výkone samosprávy z hľadiska finančného a personálneho (nutnosť komunálnej reformy)

- neexistenciu inštančného systému, respektíve nadriadeného orgánu (v komparácii so štátnou správou a ochranou zákonnosti),

- absenciu určitého sankčného mechanizmu prokurátora voči nezákonnému postupu orgánu verejnej správy,

- etický a normatívny diskurz zodpovedných osôb³ a ďalšie.

Za komplementárnej identifikácie problémov a ich príčin logicky vyvstáva otázka, akým spôsobom sa dané problémy dajú riešiť, respektíve zmierniť a korigovať. Riešenia existujú no vyžadujú si rôznu mieru angažovanosti, vôle a proaktívneho prístupu najmä zo strany zákonodarcu. Istým riešením by mohla byť užšia spolupráca s vybranými orgánmi ochrany práva, ktorých kompetencie siahajú aj do obecnej samosprávy. Okrem inštitútu verejného ochrancu práv je to najmä prokuratúra Slovenskej republiky (ďalej len prokuratúra).

Zo širšieho kontextu právnych predpisov upravujúcich pôsobnosť prokuratúry vo verejnej správe⁴ vyplýva, že prokuratúra je univerzálnym orgánom ochrany práva. Univerzálnosť spočíva v skutočnosti, že pôsobnosť prokuratúry nie je obmedzená len

1 ALMAN, T.: Normotvorná činnosť obce – vybrané problémy. In: *Medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2018, s. 5–15.

2 ŠVIKRUHA, M.: Význam reformy jednotiek územnej samosprávy na Slovensku. In: *Slovak Journal of Public Policy and Administration*. Roč. 1, č. 3, 2014, s. 220–233.

3 MITAL, O.: Komplementárne pôsobenie etického a právneho normatívneho systému. In: *Časopis pro právní vědu a praxi=Journal of jurisprudence and legal practice*. Roč. 26, č. 2, 2018, s. 259–282.

4 Predovšetkým zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov.

na oblasť trestnú a na výlučné presadzovanie štátnych záujmov, ale je tu aj značný výpočet oprávnení v rámci netrestnej občiansko-súdnej a tzv. mimosúdnej agendy.⁵

Vychádzajúc z predchádzajúcej problematiky, a teda poukázaním na obecnú samosprávu prejav decentralizovanej verejnej moci v štáte, dôvod zavedenia dozoru prokurátora nad zachovávaním zákonnosti orgánmi verejnej správy ako celku hľadáme práve v podstate verejnej správy ako správy vecí verejných vo verejnom záujme prostredníctvom verejnoprávných subjektov. Vzhľadom na skutočnosť, že je v právomoci orgánov verejnej správy vrátane orgánov obecnej samosprávy vydávať právne akty či vykonávať iné právotvorné úkony, a tým priamo rozhodovať o právach a povinnostiach jednotlivca ako adresáta administratívnoprávnych noriem, je nutné zabezpečiť adekvátny dohľad nad ich činnosťou s primeranými právnym prostriedkami na ochranu zákonnosti.⁶

Prokuratúra v zmysle kompetencie dozoru nad dodržiavaním zákonnosti orgánmi obecnej samosprávy musí na základe podnetu dotknutých osôb alebo *ex offio* reagovať a právne riešiť vzniknutý nezákonný stav. Kým v oblasti štátnej správy nie je dodržiavanie zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov zo strany príslušných subjektov akútnym problémom, diametrálne odlišnú situáciu zaznamenáme v rámci územnej samosprávy, špeciálne v rámci obecnej samosprávy. Zistených nedostatkov je v štátnej správe menej, dôvodmi sú najmä existencia inštančného systému štátnej správy, hierarchicky vykonávaná kontrola, relatívne vhodná odborná a kvalifikačná úroveň jednotlivých pracovníkov štátnej správy, jasná a zrozumiteľná právna úprava a podobne. Obecná samospráva sa v dlhodobom časovom horizonte stretáva s množstvom problémov. Vyššie zmienené pozitívne aspekty výkonu štátnej správy v prípade územnej samosprávy, špeciálne v rámci obecnej samosprávy, vykazujú prvok negácie, a teda územná samospráva a jej výkon sú poznačené neexistenciou inštančného systému, nedôslednou vnútornou kontrolou, slabou odbornou a kvalifikačnou úrovňou pracovníkov, vágnou, protirečivou a zastaranou právnou úpravou.⁷

Záver

Pretrvávajúce nedostatky týkajúce sa prijímania všeobecne záväzných nariadení a iných právnych aktov miest a obcí, zákonnosti postupu orgánov pri ich prijímaní, nečinnosti, presahovaní kompetencií, náležitom reflektovaní zmien právnych predpisov svedčia zreteľne o tom, že aj napriek tomu, že od prijatia zákona o obecnom zriadení uplynula doba dlhšia ako 28 rokov, do praxe orgánov územnej samosprávy sa žiaľ platná právna úprava dôsledne nepremietla. Situácia sa však nezlepšuje. Vzhľadom na to, že obce okrem originárnej pôsobnosti vykonávajú aj prenesený výkon štátnej správy, v územnej samospráve by s určitosťou mali trvalo pracovať ľudia vzdelaní, pripravení odborne a morálne plniť úlohy a efektívne spravovať veci verejné.

5 POSLUCH, M. – CIBULKA, E.: Štátne právo Slovenskej republiky. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2006, s. 302.

6 RAUČINOVÁ, P.: Prokurátor ako subjekt kontroly vo verejnej správe. In: *Pocť profesorovi Gašparovi*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008. s. 205.

7 ALMAN, T.: Dozor prokurátora v územnej samospráve. In: Štát a právo. Roč. 3, č. 3–4, 2016, s. 373–374.

Kardinálnym problémom je tiež neprehľadná, rozdrobená právna a v komplexe zlá právna úprava dotýkajúca sa územnej samosprávy, súčasne k zlepšeniu neprispievajú ani niektoré obsahovo nejasné a miestami podľa nášho názoru protirečivé nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky. Predstavitelia územnej samosprávy v rámci výkonu originárnej pôsobnosti často vôbec nevedia, v akom rozsahu môžu regulovať tieto záležitosti prostredníctvom svojich všeobecne záväzných nariadení, čím nesporne prispievajú k neželanému nezákonnému stavu. Obciam pri normotvorbe zreteľne chýba „nadiadnený“, respektíve poradný orgán, ktorý by odborným spôsobom mohol predikovať alternatívy riešenia a to všetko v zmysle ochrany samotného práva. Nepriaznivý stav súvisí aj s čoraz viac proklamovanou skutočnosťou, že malé obce nemôžu z hľadiska finančného a personálneho konkurovať mestám či väčším obciam pri príprave svojich všeobecne záväzných nariadení a celkovo pri výkone samosprávy. Do budúcnosti je určite potrebná komplexná zmena postavenia jednotlivých obcí ako základnej jednotky územnej samosprávy. Zlučovanie obcí alebo iná forma komunálnej reformy sú tak s určitosťou neodvratným imperatívom. Bez ohľadu na nevôľu a neochotu predstaviteľov územnej samosprávy k tomuto kroku, v zmysle ochrany práv a právom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu ako najvyššej hodnoty, je nutné hľadať možný spôsob riešenia. Máme za to, že by k zlepšeniu situácie prispel aj širšie koncipovaný vzdelanostný a odborný cenzus predstaviteľov obce, nakoľko výkon územnej samosprávy si to vyžaduje. V prípade ak nechceme posilňovať pozíciu prokurátora alebo iného orgánu ochrany práva voči orgánom územnej samosprávy a celkovo voči verejnej správe, a zároveň nepresadzovať vyššie zmienené idey, je nutné identifikovať ďalšie možné spôsoby revízie chybných právnych úprav. Pri hľadaní „cesty“ by sa Slovenská republika mala inšpirovať podmienkami v okolitých štátoch,⁸ kde existujú špecifické inštitúty, ktoré napomáhajú chrániť zákonnosť a rozvíjať potreby a záujmy osôb žijúcich a pôsobiacich na území danej obce.⁹

V Maďarsku je oblasť obecnej normotvorby upravená odlišným spôsobom. V zmysle čl. 32 ods. 4 Základného zákona miestna samospráva zasiela svoje nariadenie bezodkladne po jeho vyhlásení župnému úradu vlády a úradu vlády hlavného mesta. Ak zmienené subjekty považujú nariadenie samosprávneho celku, alebo niektoré konkrétne ustanovenie za protiprávne, môžu navrhnúť preskúmanie nariadenia súdom.

Podľa Olexu¹⁰ článok 32 ods. 4 zakotvuje oprávnenie štátu bezprostredne zasahovať do autonómie miestnej samosprávy pri výkone normotvorby. Spôsob, ktorým sa maďarský ústavodarcia rozhodol intervenovať do normotvornej právomoci miestnej samosprávy však nepovažuje za najvhodnejší. Autor má za to, že daný spôsob je vzdialený od moderných metód dozoru slúžiacich na kontrolu a prevenciu porušovania zákonov, ktorých sa dopúšťajú miestne samosprávy. V záujme náležitého dosiahnutia zákonnosti právnych aktov miestnych samospráv by mala byť pomoc samosprávam predovšetkým vo forme poradenstva. Obdobne je dôležité zvyšovať zodpovednosť

8 Najmä v kontexte prijímania miestnych všeobecne záväzných právnych predpisov.

9 ALMAN, T.: Dozor prokurátora v územnej samospráve. In: Štát a právo. Roč. 3, č. 3–4, 2016, s. 377–379.

10 OLEXA, L.: Normotvorná právomoc miestnych samospráv v Maďarsku. In: Územná samospráva a tvorba práva. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 116–118.

miestnych samospráv pri výkone právomoci. Komentované znenie v krajnom prípade môže doceliť úplne opačný efekt, teda stratu pocitu zodpovednosti samosprávnych orgánov. Na druhej strane je v danom ustanovení nutné vidieť záruku, ktorá v značnej miere zabráni právnym následkom protiprávných rozhodnutí, keďže z rozhodovacej činnosti súdov je evidentné, že počet nezákonných nariadení vydávaných miestnymi samosprávami je alarmujúci a neklesá. Zásah do práva obce na samosprávu, ako aj do celej autonómnej oblasti miestnych samospráv, môže z určitého uhla pohľadu predstavovať čl. 32 ods. 5 Základného zákona. Tento článok ustanovuje, že úrad vlády hlavného mesta a župy môže návrhom iniciovať konanie pred súdom, ktorého účelom je určenie zanedbania zákonom ustanovenej právotvornej povinnosti miestnej samosprávy. Ak miestna samospráva právotvornú povinnosť nesplní v lehote uvedenej v rozhodnutí súdu o určení zanedbania právotvornej povinnosti, súd na návrh úradu vlády hlavného mesta a župy nariadi, aby nariadenie vydal v mene miestnej samosprávy vedúci úradu vlády hlavného mesta a župy. Cieľom ústavodarcu je v tomto prípade predovšetkým ochrana výkonu práva obce ako územného spoločenstva osôb na samosprávu pred nečinnosťou voleného zastupiteľského orgánu. Je viac ako zrejmé, že touto subsidiárnou právotvornou funkciou vládnych úradov sledoval ústavodarca hlavne posilnenie dozoru nad miestnou samosprávou.

K odbornému a zákonnému chodu obecnej samosprávy a normotvorby prispieva v Maďarsku aj existujúca funkcia notára, ktorý erudovaným spôsobom kontroluje, koriguje a podieľa sa na príprave normatívnych aktov a individuálnych správnych aktov jednotiek územnej samosprávy a ich orgánov. Notár zároveň signuje všetky rozhodnutia starostov v oblasti preneseného výkonu štátnej správy a dohliada aj na všetky rozhodnutia finančného charakteru.

V Poľskej republike miestne právne akty podliehajú následnej kontrole úradu vojvodstva prípadne aj iným subjektom, dozor je však striktne limitovaný na oblasť zákonnosti. Špecifická situácia nastáva vtedy, keď rozhodovací orgán územnej samosprávy opakovane závažne porušuje Ústavu Poľskej republiky a zákony, predseda vlády vtedy môže navrhnúť rozpustenie daného orgánu, konečné rozhodnutie má vo veci Sejm. Dispozičné právo návrhu odvolania starostu je v rukách vojvodu, samotné odvolanie môže vykonať predseda vlády. V prípade nečinnosti a neplnenia základných funkcií územnej samosprávy, predseda vlády disponuje oprávnením pozastaviť činnosť orgánov územnej samosprávy a ustanoviť komisionárnu radu, ktorá tieto úlohy zabezpečí. Zmienené zásahy zo strany subjektov dozoru sú preskúmateľné súdom.¹¹

Logickým dôsledkom je v tomto smere otázka, či v daných situáciách nedochádza k neprimeraným zásahom do samosprávy z pozície štátu. Odpoveď je v skutku závažná a komplikovaná, nakoľko sa tu do vzájomného vzťahu dostávajú prirodzené právo obce na samosprávu a dôsledná ochrana práv, právom chránených záujmov a povinností fyzických osôb, právnických osôb a štátu. Za paralelnej komparácie oboch významných hodnôt konštatujeme, že pre obec ako základnú jednotku územnej samosprávy v zmysle miestneho spoločenstva osôb a ich náležitých potrieb a záujmov, je meritórny jednotlivec ako adresát administratívnoprávnych noriem a východiskový bod územnej samosprávy ako celku.

11 OROSZ, L. – JIRÁSKOVÁ, V.: Ústavne právo porovnávacie. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2007, s. 277–288.

Literatúra:

- ALMAN, Tomáš: Dozor prokurátora v územnej samospráve. In: Štát a právo. Roč. 3, č. 3–4, 2016, s. 369–380.
- ALMAN, Tomáš: Normotvorná činnosť obce – vybrané problémy. In: *Medzinárodná vedecká konferencia doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2018, s. 5–15.
- MITAL, Ondrej: Komplementárne pôsobenie etického a právneho normatívneho systému. In: Časopis pro právní vědu a praxi=Journal of jurisprudence and legal practice. Roč. 26, č. 2, 2018, s. 259–282.
- OLEXA, Lukáš: Normotvorná právomoc miestnych samospráv v Maďarsku. In: Územná samospráva a tvorba práva. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 111–121.
- OROSZ, Ladislav – JIRÁSKOVÁ, Věra: Ústavné právo porovnávacie. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2007, 284 s.
- POSLUCH, Marian – CIBULKA, Ľubor: Štátne právo Slovenskej republiky. 2. vyd. Šamorín : Heuréka. 2006, 335 s.
- RAUČINOVÁ, Petra: Prokurátor ako subjekt kontroly vo verejnej správe. In: *Pocť profesorovi Gašparovi*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008, s. 205–211.
- ŠVIKRUHA, Martin: Význam reformy jednotiek územnej samosprávy na Slovensku. In: *Slovak Journal of Public Policy and Administration*. Roč. 1, č. 3, 2014, s. 220–233.

Iné zdroje:

- Združenie miest a obcí Slovenska: Komunálny spravodajca pre členské mestá a obce. Roč. 2019, č. 1, 2, 4 a 9.

Summary: Local Self-Government in Reflection of Current Amendments of Selected Laws

The theme "Local Self-Government in Reflection of Current Amendments to Selected Laws" is always actual and offers critical diskusion. The society and also the local self-government must reflect the changes that time brings. However, practice shows that reality is often associated with mistakes. The qualitative and professional side of the local self-government is the main reason The solution should be sought in the direct reform of the local self-government, looking for other options.

PhDr. Tomáš Alman, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy, Katedra verejnoprávnych disciplín
Popradská 66
041 32 Košice 1
Slovenská republika
e-mail: tomas.alman@upjs.sk

Vybrané aspekty vzniku a zániku účasti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným

Mária Mamojková *

Abstrakt:

MAMOJKOVÁ, Mária: *Vybrané aspekty vzniku a zániku účasti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným*. Štúdia interpretuje vybrané aplikačné aspekty vzniku a zániku účasti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným, pričom autorka skúma aj ťažiskové povinnosti zakladajúcich spoločníkov. Príspevok pertraktuje najmä spôsoby prevodu obchodného podielu spoločníka, ďalej zánik účasti spoločníka proti vôli spoločnosti v zmysle §148 ObchZ ako aj zánik účasti spoločníka z iniciatívy spoločnosti v zmysle §149 ObchZ. Výklad sa popri vlastnej empirii autorky opiera o názory uznávaných autorov a judikaturu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

Kľúčové slová:

spoločenská zmluva, spoločník, obchodný podiel, spoločnosť s ručením obmedzeným, základné imanie

Selected Aspects of the Formation and Termination of a Member's Membership of a Limited Liability Company

Abstract:

MAMOJKOVÁ, Mária: *Selected aspects of the formation and termination of a member's membership of a limited liability company*. This article provides an interpretation of selected practical aspects of the formation and termination of a member's membership of a limited liability company, focusing in particular on certain core obligations of the company's founding members. It focuses mainly on the transfer of a member's ownership interest, the termination of a member's membership against the wishes of the company under Commercial Code Section 148, as well as on the termination of a member's membership by the decision of the company under Commercial Code Section 149. In addition to the author's hands-on experience, the interpretation also relies on the viewpoints of widely recognized authors and case law of the Supreme Court of the Slovak Republic.

Keywords:

memorandum of association, member, ownership interest, limited liability company, basic capital

* mjr. JUDr. et. Mgr. Mária Mamojková, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra súkromnoprávných vied.

Úvod

Spoločnosť s ručením obmedzeným je aj po nedávnom zavedení novej právnej formy obchodnej spoločnosti (jednoduchej spoločnosti na akcie) do Obchodného zákonníka stále najfrekvencovanejším typom obchodnej korporácie. Predmetom tejto vedeckej štúdie je interpretácia problematiky vzniku a zániku statusu spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným, keďže tieto dve oblasti bezprostredne predchádzajú aktivizácii práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným ako dominantnej právnej formy obchodnej korporácie v slovenskom podnikateľskom prostredí, ktorej bazálna právna úprava je sústredená v Obchodnom zákonníku (zák. č. 513/1991 Zb., ďalej len „ObchZ“).

1. Vznik statusu spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným

Status spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným môže získať fyzická osoba alebo právnická osoba buď *originárnym* spôsobom, t. z. keď je spoločníkom pôvodným, alebo spôsobom *derivatívnym*, keď nový spoločník nastupuje na miesto predchádzajúceho spoločníka.

Originárnym spôsobom získava fyzická osoba alebo právnická osoba právny status spoločníka:

- a) pri vzniku s.r.o.,
- b) pokiaľ dochádza k zvýšeniu základného imania s.r.o., t. z. pri prevzatí záväzku na nový vklad,
- c) ak nastane situácia, že bol právoplatným rozhodnutím súdu zrušený konkurz na majetok spoločníka, avšak musí ísť o dôvody iné než sú napríklad nedostatok majetku alebo splnenie rozvrhového uznesenia – v tomto prípade bude aktuálna obnova účasti spoločníka v spoločnosti,
- d) ak súd právoplatným rozhodnutím zastaví exekúciu, ktorá bola vydaná na majetok spoločníka – aj v tomto prípade prebieha obnovenie účasti spoločníka v spoločnosti,
- e) pri zmene spoločenskej zmluvy.

Ad a) Pri vzniku s.r.o.

Okamih vzniku spoločnosti s ručením obmedzeným nastáva zápisom do obchodného registra, t. z. zápisom spoločnosti sa z doterajšieho zakladateľa stáva plnohodnotný spoločník novovzniknutej spoločnosti (pojem „plnohodnotný“ uvádzam z toho dôvodu, že spoločník nadobúda určité práva a povinnosti už založením obchodnej spoločnosti úradným overením podpisu posledného spoločníka na spoločenskej zmluve, táto fáza života spoločnosti je však v rámci potenciálnych právnych úkonov limitovaná v zmysle § 64 ObchZ). Spoločnosť s ručením obmedzeným je možné založiť buď zakladateľskou listinou alebo spoločenskou zmluvou. Na to, aby tento dokument rezultoval v založenie spoločnosti, musí obsahovať aspoň nasledujúce údaje:

a) obchodné meno spoločnosti – Obchodným menom sa rozumie názov, pod ktorým podnikateľ vykonáva právne úkony pri svojej podnikateľskej činnosti. Kaž-

dý podnikateľ (bez ohľadu na to, či ide o fyzickú alebo právnickú osobu) vystupuje v podnikateľských vzťahoch pod určitým označením, s ktorým si (najmä ak ide o podnikateľa s primeranou obchodnou tradíciou) spotrebiteľia spájajú určitý okruh výrobkov alebo služieb vrátane stupňa ich kvality. Obchodné meno aj z tohto hľadiska v podnikateľskom prostredí slúži ako najvýznamnejší identifikačný, ale aj marketingový ukazovateľ.

Základnou funkciou obchodného mena je individualizácia podnikateľa. Zásadný význam takéhoto odlišenia možno pozorovať pri podnikateľoch s totožným alebo príbuzným predmetom činnosti, kde by mohlo zo strany spotrebiteľov alebo súťažiteľov dôjsť k zámene subjektov v rámci hospodárskej súťaže.¹ Obchodné meno zaraďujeme medzi priemyselné práva na označenie, ktoré sa vyznačujú svojou absolútnou povahou a vznikajú na formálnom princípe, t. z. podmienkou je splnenie formalizovaného postupu. Pri subjektoch zapisujúcich sa do obchodného registra je pre vznik práv k obchodnému menu podstatný zápis do obchodného registra.

b) sídlo spoločnosti² – Sídlo spoločnosti musia spoločníci preukazovať buď listom vlastníctva, nájomnou zmluvou alebo súhlasom vlastníka nehnuteľnosti. V ideálnom prípade by malo ísť o reálne sídlo, t. z. také, z ktorého bude riadený chod spoločnosti, v zmysle zákona však kreovanie takéhoto sídla nie je povinné, pretože náš právny poriadok (okrem iného aj v nadväznosti na *slobodu usadzovania* ako jedného z princípov práva Európske únie) princíp *reálneho sídla* nereglementuje. V praxi aj

- 1 **Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Obdo V. 26/98:** Nekalosúťažným konaním nie je použitie časti obchodného mena, ktoré už právom používa iný súťažiteľ, ale ktoré nemá rozlišovaciu schopnosť, pretože ide o označenie druhové, a preto nespôsobilé vyvolať nebezpečenstvo zámene alebo parazitovania na povesti.

Z odôvodnenia: Slovo Kartografia, ktoré žalovaný použil na označenie prevádzkarne, tvorí časť kmeňa obchodného mena žalobcu. Ust. § 47 písm. a) Obch. zák. nesporne dopadá aj na prípady, keď sa používa len časť obchodného mena, avšak takej jeho časti alebo v takej úprave či súvislostiach, že to vyvoláva nebezpečenstvo zámene oboch súťažiteľov, teda mylný dojem o ich identite alebo aspoň o organizačnej súvislosti. Avšak aby bolo možné hovoriť o zameniteľnosti z hľadiska nekalej súťaže (ale aj z hľadiska ust. § 12 Obch. zák.), je potrebné, aby predmet, v tomto prípade názov, o ktorého zameniteľnosť ide, bol individualizovaný, t. j. musí mať nevyhnutnú mieru rozlišovacej spôsobilosti. K právnej ochrane preto nie sú v zásade spôsobilé druhové označenia. Rozšíriteľným a ochrániteľným sa stávajú až pripojením dostatočne silného individualizačného dodatku. Časť obchodného mena žalobcu, ktorú použil v označení svojej prevádzky žalovaný, nemá podľa názoru odvolacieho súdu dostatočnú rozlišovaciu spôsobilosť. Slovo kartografia označuje vedný odbor a všeobecne sa používa na označenie študijného odboru i vyučovacieho predmetu.

- 2 **Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Obo 358/98:** Neuvedenie sídla obchodnej spoločnosti pri jej označení ako účastníka zmluvy nemá za následok neplatnosť právneho úkonu, pokiaľ je z jeho obsahu nesporné, kto je účastníkom zmluvy.

Z odôvodnenia: Ani podľa názoru odvolacieho súdu nemožno žiaden z uvádzaných dôvodov považovať za taký, ktorý by odôvodňoval záver o neplatnosti predmetnej úverovej zmluvy. Ak by sa aj pripustil názor, že v zmluve označený žalobca nekorešponduje celkom so svojim označením v obchodnom registri, nejde očividne o taký nedostatok, na základe ktorého by bolo odôvodnené vyvodzovať záver tak, ako to robili žalovaní, že subjekt, ktorý úver poskytol, neexistuje alebo že nie je totožný so žalobcom.

preto dochádza k uvádzaniu fiktívnych sídiel, ktoré sú sice doložené nájomnou zmluvou, ale na danej adrese sa žiadny personálny ani majetkový substrát spoločnosti nenachádza. V bežnom korporačnom dianí preto dochádza (aj) k tomu, že na jednej adrese je zaregistrovaných niekoľko obchodných spoločností.

c) určenie spoločníkov – Pri spoločníkovi, ktorým je právnická osoba, sa uvádza obchodné meno a sídlo právnickej osoby. Pokiaľ ide o fyzickú osobu, je potrebné uviesť meno a adresu trvalého pobytu.

d) predmet podnikania – Ide o činnosť, ktorá bude uvedená v obchodnom registri. V aplikačnej rovine sa stretávame so spoločnosťami, ktoré si do predmetu svojho podnikania uvedú čo najviac činností, ktoré ale v skutočnosti realizovať nebudú. V nadväznosti na to, ak ide o činnosti, ktoré možno subsumovať pod pôsobnosť zák. č. 455/1991 Zb. (živnostenský zákon, ďalej len „ŽZ“), by živnostenský úrad miestne príslušný podľa sídla právnickej osoby alebo bydliska fyzickej osoby mal v zmysle § 58 ods. 2 písm. b) *„z vlastného alebo iného podnetu živnostenské oprávnenie na jednu živnosť alebo viac živností zrušiť, ak podnikateľ nezačal prevádzkovať živnosť v lehote dlhšej ako dva roky od vzniku živnostenského oprávnenia, alebo ak bez pozastavenia prevádzkovania živnosti prestane prevádzkovať živnosť na dobu dlhšiu ako dva roky“*. Citovanú textáciu je však vzhľadom na kvantitu podnikateľských subjektov a relatívne limitované personálne možnosti živnostenských úradov nemožné plnohodnotne naplniť.

e) základné imanie a jeho výšku – T. z. napr. výšku vkladov jednotlivých spoločníkov ako aj určenie, či ide o majetkové alebo nemajetkové vklady.

f) podiel jednotlivých spoločníkov – Obchodný podiel zabezpečuje pre spoločníka zodpovedajúce práva a povinnosti v spoločnosti. Presná výška obchodného podielu spoločníka je určená pomerom jeho vkladu k základnému imaniu spoločnosti, pričom pre výšku obchodného podielu nie je smerodajné, aká časť vkladu spoločníka už bola splatená alebo akú časť už splatili ostatní spoločníci spoločnosti. Takéto určenie výšky obchodného podielu v spoločenskej zmluve je však dispozitívne, t. z. v zmluve možno určiť spoločníkom výšku jednotlivých obchodných podielov na základe iného kritéria. Podiel spoločníka v spoločnosti sa stanovuje v percentách alebo v zlomkoch, pričom každý zo spoločníkov môže mať v danej obchodnej spoločnosti iba jeden obchodný podiel, t. z. súčet podielov všetkých spoločníkov musí tvoriť 100% alebo v zlomku 1/1. Pokiaľ jeden zo spoločníkov nadobudne zmluvou o prevode obchodného podielu ďalší podiel, zvýši sa tým už jeho existujúci podiel (t. z. nezískava ďalší samostatný obchodný podiel). Naproti tomu jeden obchodný podiel v obchodnej spoločnosti môže „vlastniť“ viacero osôb – v oboch prípadoch však platí, že osoby, ktorým patrí obchodný podiel, k nemu nemajú „klasický“ vlastnícky vzťah, pretože takýto podiel nie je *vecou*, ale *inou majetkovou hodnotou* (z tohto dôvodu som v predchádzajúcich riadkoch uviedla pojem „vlastniť“ do úvodzoviek). Na účely právnej praxe (napr. v prípade formulárových návrhov na zápis do obchodného registra v zmysle vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 25/2004 Z. z. z 15. decembra 2003, ktorou sa ustanovujú vzory tlačív na podávanie návrhov na zápis do obchodného registra a

zoznam listín, ktoré je potrebné k návrhu na zápis priložiť) sa však používajú pojmy „vlastník“ a „spoluvlastník“. Zároveň treba uviesť, že aj na právne vzťahy medzi spolumajiteľmi sa primerane aplikujú ustanovenia o spoluvlastníctve.

g) osobné údaje prvých konateľov – t. j. meno, priezvisko, trvalý pobyt a rodné číslo. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že musí byť uvedený aj spôsob konania, t. z. či každý z nich (ak je konateľov viac) môže konať samostatne alebo musia konať spoločne, resp. konajú v zmysle iného určenia. Konateľom môže byť spoločník, ale aj iná osoba, ktorá nie je súčasťou spoločnosti – podmienkou je iba to, že vždy musí ísť iba o fyzickú osobu. Prípadnú zmenu v osobách konateľov je potrebné zapísať do obchodného registra, t. z. (okrem iného) musí byť presne uvedené, od ktorého dňa zanikla alebo naopak vznikla funkcia konateľa v danej spoločnosti s ručením obmedzeným.

h) osobné údaje o členoch dozornej rady – Táto obsahová požiadavka zakladateľského dokumentu platí len za predpokladu, že sa dozorná rada zriaďuje, keďže v spoločnosti s ručením obmedzeným je tento orgán fakultatívnym. Osoba, ktorá je členom dozornej rady, nesmie vykonávať funkciu konateľa a taktiež nemôže zastupovať spoločníka na valnom zhromaždení. Podmienka, ktorú musí spĺňať osoba, aby sa mohla stať členom dozornej rady je, že musí ísť o fyzickú osobu, pričom do úvahy prichádza tuzemská aj zahraničná. V praxi má tento orgán zriadený približne iba 4% spoločností s ručením obmedzeným, čo vyplynulo napr. aj z prieskumu, ktorý som realizovala prostredníctvom revízie údajov v obchodnom registri na vzorke 200 spoločností s ručením obmedzeným, ktoré majú 2 až 5 spoločníkov.³

i) stanovenie správcu vkladu – Môže ním byť aj jeden zo spoločníkov, pričom jeho úlohou je vo vzťahu k obchodnému registru vyhotoviť písomné vyhlásenie správcu vkladu. V minulosti, aj keď iba krátko,⁴ museli mať zakladané spoločnosti účet v banke, na ktorý zakladatelia museli vložiť svoje peňažné vklady, táto povinnosť však už spoločnostiam zanikla. V praxi preto opätovne nastáva situácia, keď počiatočné vklady jednotlivých spoločníkov reálne neboli splatené a správca napriek tomu toto vyhlásenie vyhotoví.

j) informácie ohľadom rezervného fondu – T. z. ako sa rezervný fond bude dopĺňať, či bude zriadený už pri vzniku spoločnosti (aj keď zákon takúto povinnosť neukladá) atď.

Ad b) Pokiaľ dochádza k zvýšeniu základného imania s.r.o. prevzatím záväzku na nový vklad

V zásade ide o obdobný mechanizmus ako pri založení spoločnosti – prípadný záujemca je povinný podieľať sa novým vkladom na zvýšení základného imania spoločnosti. Záväzok na seba preberá vyhlásením, ktoré musí byť písomné, pričom podstatnou náležitosťou je zaviazanie sa k pristúpeniu k spoločenskej zmluve.

3 Vo vyššie uvedenej vzorke (t. j. 200 obchodných spoločností s ručením obmedzeným s počtom spoločníkov 2 až 5) bolo dozorná rada zriadená iba v 8 spoločnostiach.

4 Znenie ObchZ upravovalo túto povinnosť v § 60 ods. 2, predmetný odsek však bol po krátkej účinnosti (t. j. od 1. 12. 2013 do 31. 12. 2015) vypustený najmä z dôvodu jeho aplikačnej obsolétosti.

Ad c) Ak nastane situácia, že bol právoplatným rozhodnutím súdu zrušený konkurz na majetok spoločníka z iných dôvodov, než sú napríklad nedostatok majetku, alebo splnenie rozvrhového uznesenia

Ak v dôsledku konkurzného konania zanikla spoločníkovi účasť v spoločnosti, môže byť jeho účasť obnovená za vopred stanovených podmienok:

- 1) vydanie právoplatného súdneho rozhodnutia, ktorým bol konkurz na majetok spoločnosti zrušený,
- 2) o zrušení účasti spoločníka muselo byť rozhodnuté z odlišných dôvodov než pre nedostatok jeho majetku,
- 3) nástupnícka spoločnosť, na ktorú obchodný podiel spoločníka (ktorému jeho účasť zanikla v súvislosti s konkurzným konaním) prešiel, doposiaľ nepreviedla obchodný podiel obchodnej spoločnosti na ďalšieho spoločníka alebo inú osobu a súčasne valné zhromaždenie ešte stále nerozhodlo o znížení základného imania spoločnosti o sumu vkladu spoločníka, ktorému zanikla účasť.

Ad d) Ak súd právoplatným rozhodnutím zastaví exekúciu, ktorá bola vydaná na majetok spoločníka

V prípade zastavenia exekučného konania na majetok spoločníka právoplatným rozhodnutím súdu nastane obnova účasti spoločníka, ak spoločnosť, na ktorú dotknutý obchodný podiel prešiel, zatiaľ tento obchodný podiel nepreviedla na ďalšieho spoločníka alebo na inú osobu a valné zhromaždenie nerozhodlo o znížení základného imania spoločnosti o vklad relevantného spoločníka.

Ad e) Pri zmene spoločenskej zmluvy

Po dohode všetkých spoločníkov alebo potrebnej väčšiny na valnom zhromaždení spoločnosti (v zmysle § 125 ods. 1 písm. d) ObchZ, ak tak ustanovuje spoločenská zmluva) je možné zmeniť spoločenskú zmluvu, t. z. spoločníkom spoločnosti s ručením obmedzeným sa stane ďalšia osoba.

Derivatívnym spôsobom získava fyzická osoba alebo právnická osoba postavenie spoločníka:

- a) nadobudnutím obchodného podielu spoločnosti prostredníctvom zmluvy o prevode obchodného podielu,
- b) na základe zdedenia obchodného podielu,
- c) v prípade právneho nástupníctva zaniknutej právnickej osoby.

Ad a) Nadobudnutiu obchodného podielu spoločnosti prostredníctvom zmluvy o prevode obchodného podielu

Podmienkou prevodu obchodného podielu spoločníka na ďalšiu osobu, ktorá doposiaľ nebola spoločníkom spoločnosti je, aby to umožňovala spoločenská zmluva, a aby zároveň boli splnené príslušné ustanovenia zakladateľského dokumentu ako aj ObchZ. V takejto zmluve musí byť obligatórne identifikovaná spoločnosť, ktorej

obchodný podiel bude prevedený, kvantitatívne určenie prevádzaného obchodného podielu (t. z., ako som už uviedla, jeho výška určená zlomkom alebo percentuálne). Medzi ďalšie imanentné náležitosti tejto zmluvy zaradíme čestné vyhlásenie nadobúdateľa, ktorý v čase uzavretia danej zmluvy ešte nie je spoločníkom spoločnosti, že k spoločenskej zmluve spoločnosti pristupuje, pričom súčasťou záväzku je aj prístupenie k stanovám, ak boli spoločnosťou prijaté.

Platnosť zmluvy o prevode obchodného podielu je podmienená písomnou formou a následným úradným overením podpisov oboch strán (resp. viacerých zmluvných strán, napr. ak sa na nadobúdateľa prevádza viac ako jeden obchodný podiel – t. z. obchodné podiely viacerých spoločníkov). Takouto zmluvou je založený zmluvný vzťah, ktorý právna teória označuje ako tzv. *absolútny obchod* (v zmysle § 261 ods. 6 písm. a) ObchZ).

Explicitnou úpravou možností dispozície obchodného podielu spoločníkom v spoločenskej zmluve možno v praxi konkrétnu spoločnosť s ručením obmedzeným v jej aplikačno-právnej forme označiť ako osobnú spoločnosť alebo ako kapitálovú spoločnosť (uvedené konštatujem napriek tomu, že v právnej teórii je spoločnosť s ručením obmedzeným označovaná ako kapitálová obchodná spoločnosť s určitými prvkami personálnych subjektov). Z hľadiska podnikateľskej praxe o osobnú obchodnú spoločnosť pôjde, ak v spoločenskej zmluve nebude prevod obchodného podielu prípustný, resp. ak prevod obchodného podielu bude podmienený súhlasom všetkých spoločníkov spoločnosti. O druhú spomínanú, teda kapitálovú obchodnú spoločnosť (t. z. nielen v rámci právnej teórie, ale aj v skutočnom podnikateľskom pôsobení a najmä vo vnútornom personálnom fungovaní spoločnosti), ide v tom prípade, ak je v spoločenskej zmluve umožnený prevod podielu na ďalšie osoby a nevyžaduje sa ani súhlas valného zhromaždenia. Medzi takýmito protipólmi sa nachádza priestor na individuálne dohodnutie podmienok, ktoré budú najlepšie vyhovovať požiadavkám spoločníkov a tiež potrebám danej spoločnosti. Zákonná úprava sa, celkom prirodzene, snaží zaujať akýsi „reglementačný stred“ medzi týmito dvoma krajnými polohami.

Ak je prevod obchodného podielu viazaný v spoločenskej zmluve na súhlas valného zhromaždenia, tento je potrebné mať už pred uzavretím zmluvy o prevode, nie je však vylúčené, aby mohol byť dodaný dodatočne až po jej uzavretí. Zamýšľaný prevod obchodného podielu, ktorý by nebol v súlade so spoločenskou zmluvou alebo zákonnou normou, by bol neplatný.

V zmluve o prevode obchodného podielu sú v zmysle § 115 ObchZ zmluvnými stranami nadobúdateľ a prevodca.⁵ Obligatónymi podmienkami zmluvy sú (ako

5 Podľa Mamojku ml. „registrový súd bude skúmať, či sa spoločnosť, v ktorej sa navrhuje prevod obchodného podielu, v čase podania návrhu na zmenu zapísaných údajov v obchodnom registri nenachádza v jednej zo zmienených fáz (t. j. či sa voči spoločnosti nevedie konanie o jej zrušení, resp. či už spoločnosť nebola zrušená súdom alebo na základe rozhodnutia súdu, resp. či voči spoločnosti nepôsobia účinky vyhlásenia konkurzu alebo účinky povolenia reštrukturalizácie). To však neznamená, že spoločník v týchto fázach nemôže platne uzavrieť zmluvu o prevode obchodného podielu s iným spoločníkom alebo inou osobou. Dôvodom je to, že spoločník *ex lege* nie je povinný konať s odbornou starostlivosťou, t. z. nemusí vedieť, že spoločnosť je napr. v konkurze, a ak aj informáciu o prebiehajúcom konkurznom konaní má, nemusí mať dostatočné právne povedomie na to, aby vedel, že § 115 ods. 3 zakazuje počas konkurzného konania previesť obchodné podiely. Vzhľadom na vyššie uvedené zastávame názor, že ak by spoločník napr. počas konkurzného konania uzavrel zmluvu o prevode obchodného podielu s iným spoločníkom alebo s inou osobou, táto zmluva by bola platná, ale k prevodu by mohlo

som už čiastočne naznačila):

- a) určenie výšky obchodného podielu,⁶
- b) určenie spoločnosti, v ktorej má prevodca obchodný podiel,
- c) či ide o bezodplatný alebo odplatný prevod (ak odplatný, musí byť uvedená výška odplaty, resp. ceny za predmetný obchodný podiel),
- d) je potrebné, aby nadobúdateľ, ktorý nie je v čase uzatvárania zmluvy spoločníkom spoločnosti, vyhotovil vyhlásenie o pristúpení k spoločenskej zmluve a tiež k stanovám, ak ich spoločnosť prijala.

Ad b) Na základe zdedenia obchodného podielu

Podiel v obchodnej spoločnosti, ktorý vlastní fyzická osoba, podlieha dedeniu. Pri dedení obchodného podielu sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka (zák. č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, ďalej len „OZ“) o dedení. V spoločenskej zmluve môžu byť upravené ustanovenia o vylúčení dedenia obchodného podielu, čo však neplatí pre prípad jednoosobovej spoločnosti.

Ad c) V prípade právneho nástupníctva už zaniknutej právnickej osoby

Zánik právnickej osoby môže nastať dvoma spôsobmi – buď s právnym nástupcom alebo bez právneho nástupcu. Ak právnická osoba zanikne prvým spôsobom, tak jej podiel v obchodnej spoločnosti automaticky prechádza na právneho nástupcu.

dôjsť až po tom, čo skončí konkurzné konanie, resp. po tom, čo voči spoločnosti – v zmysle formulácie obsiahnutej v § 115 ods. 3 – prestanú pôsobiť účinky vyhlásenia konkurzu. V týchto súvislostiach môže vzniknúť otázka, či konateľ je zodpovedný za škodu, ktorá vznikla spoločníkovi tým, že uzavrel zmluvu o prevode obchodného podielu s iným spoločníkom alebo s inou osobou, ale v čase uzavretia zmluvy nevedel o tom, že spoločnosť je napr. v konkurze, prípadne o tom vedel, ale nepoznal obmedzenia formulované v § 115 ods. 3. Prikláňame sa k tomu, že spoločník bude môcť požadovať náhradu škody u konateľa, aj preto by konateľ mal bezodkladne a zrozumiteľne notifikovať všetkých spoločníkov nielen o špecifickej fáze „života“ spoločnosti (t. j. voči spoločnosti sa vedie konanie o jej zrušení, resp. spoločnosť bola zrušená súdom alebo na základe rozhodnutia súdu, resp. voči spoločnosti pôsobia účinky vyhlásenia konkurzu, resp. voči spoločnosti pôsobia účinky povolenia reštrukturalizácie), ale informovať ich aj o účinkoch s tým spojených vrátane zákazu prevodu obchodného podielu v zmysle § 115 ods. 3“ (MAMOJKA ml., M.: Komentár k § 115 ObchZ. In: Mamojka, M. a kol.: Obchodný zákonník, Veľký komentár; 1. zväzok, Bratislava : EUROKÓDEX, 2016).

- 6 **Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Obo 102/2001:** V prípade odplatného prevodu musí byť v zmluve uvedená aj jeho cena alebo spôsob jej určenia. Tá musí byť určená dohodou zmluvných strán, pretože spôsob vypočítania jeho výšky Obchodný zákonník nepredpisuje (ani dispozitívne). Je preto možné, aby cena obchodného podielu bola vypočítaná ako výška vyrovnacieho podielu, muselo by to však byť v zmluve výslovne uvedené.

Z odôvodnenia: Z ustanovenia § 115 OBZ, ktoré upravuje spôsob prevodu obchodného podielu spoločníka spoločnosti s ručením obmedzeným, vyplýva, že zmluva o prevode obchodného podielu musí mať písomnú formu a podpisy na nej musia byť úradne overené. Pokiaľ ide o náležitosti takejto zmluvy, z hľadiska jej určitosti a zrozumiteľnosti, vyžadovaných pre každý platný právny úkon v zmysle § 37 ods. 1 OZ, zmluva musí obsahovať jednoznačne špecifikovaný prevádzaný obchodný podiel a musí z nej byť zrejmé, či ide o prevod bezodplatný alebo odplatný.

Príkladmi zániku právnickej osoby s právnym nástupcom sú prípady:

- a) splynutia,
- b) zlúčenia,
- c) rozdelenia,
- d) rozdelenia zlúčením obchodných spoločností.

2. Zánik statusu spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným

Spoločník stráca právne postavenie spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným súčasne so zánikom tejto spoločnosti, t. z. okamihom výmazu spoločnosti z obchodného registra. K zániku statusu spoločníka *pred* zánikom obchodnej spoločnosti ako takej, t. z. počas vykonávania jej podnikateľských aktivít, dochádza nasledujúcimi spôsobmi:

- a) obchodný podiel spoločníka bol prevezený,
- b) valné zhromaždenie rozhodlo o vylúčení spoločníka zo spoločnosti a to z dôvodu nesplnenia jeho vkladovej povinnosti,
- c) valné zhromaždenie rozhodlo o vylúčení spoločníka zo spoločnosti a to z dôvodu nesplnenia jeho príplatkovej povinnosti,
- d) súd rozhodol o vylúčení spoločníka zo spoločnosti pre závažné porušenie jeho povinností,
- e) rozhodnutím súdu, ktorý na návrh samotného spoločníka zruší jeho účasť v spoločnosti,
- f) majetok spoločníka sa dostal do konkurzného konania,
- g) návrh na vyhlásenie konkurzu na spoločníka bol zamietnutý,
- h) obchodný podiel spoločníka bude podliehať exekúcií,
- i) zmenou spoločenskej zmluvy.

Ad a) Prevodom obchodného podielu spoločníka

Obchodný podiel jedného zo spoločníkov môže byť prevezený na inú osobu iba ak je táto možnosť priamo upravená v spoločenskej zmluve danej spoločnosti a za splnenia ďalších podmienok, ktoré stanovuje spoločenská zmluva a ObchZ. Po nadobudnutí obchodného podielu nadobúdateľom osoba prevádzajúca svoj obchodný podiel stráca postavenie spoločníka spoločnosti (niektoré prvky prevodu obchodného podielu boli spomenuté v predchádzajúcom texte v rámci derivatívneho vzniku statusu spoločníka).

Ad b) Valné zhromaždenie rozhodlo o vylúčení spoločníka zo spoločnosti z dôvodu nesplnenia vkladovej povinnosti

Vkladová povinnosť v rámci spoločnosti s ručením obmedzeným je jednou z základných povinností každého spoločníka, okrem iného aj z dôvodu kapitálovej podstaty tejto právnej formy obchodnej korporácie. Pokiaľ si ju spoločník nesplní v určenej lehote, tak podstupuje riziko vylúčenia zo spoločnosti. O takomto vylúčení má kompetenciu rozhodovať valné zhromaždenie jednoduchou väčšinou, pokiaľ v spoločenskej zmluve nie je stanovený vyšší počet hlasov. Ak sa valné zhromaždenie zhodne na vylúčení osoby, ktorá si nesplnila vkladovú povinnosť, tak táto osoba prichádza o postavenie spoločníka v tejto spoločnosti.

Ak je spoločník v omeškaní a nesplatil svoj vklad do základného imania v stanovenej lehote, môže mu spoločnosť pohroziť vylúčením zo spoločnosti a touto formou ho vyzvať, aby si svoju povinnosť splnil. V rámci výzvy určí spoločníkovi aj primeranú lehotu na splnenie tejto povinnosti, ktorá však nesmie byť kratšia ako tri mesiace. Ustanovenia ObchZ dávajú, ako som už naznačila, spoločnosti *možnosť* vylúčiť spoločníka, nie je to však *povinnosťou*.

Ak nie je v záujme spoločníkov vyzývať spoločníka, ktorý sa dostal do omeškania so splatením vkladu (napr. z dôvodu blízkych rodinných či iných osobných väzieb), je vhodné, aby spoločníci na valnom zhromaždení prijali vo forme uznesenia rozhodnutie, kde sa dohodnú, že spoločnosť upustí od vyzývania spoločníka na uhradenie vkladu. V takomto prípade budú konatelia „oslobodení“ od svojej povinnosti vyzvať spoločníka na splatenie vkladu, pokiaľ toto uznesenie nebolo prijaté v rozpore s právnymi predpismi, spoločenskou zmluvou a stanovami.

„V podnikateľskej praxi sa po vylúčení spoločníka zo spoločnosti v kadučnom konaní a po následnom prechode jeho obchodného podielu na spoločnosť javí ako najvhodnejšie riešenie rozdelenie tohto obchodného podielu na toľko rovnakých častí, koľko spoločníkov zostáva v spoločnosti, a následný prevod týchto častí na všetkých zostávajúcich spoločníkov. Tento model je protežovaný (okrem iného) z toho dôvodu, že takýmto rozdelením a následným prevodom sa k pôvodnej výške obchodného podielu každého spoločníka pripočíta rovnaká časť obchodného podielu vylúčeného spoločníka (aj keď v tejto fáze ide terminologicky de iure o obchodný podiel patriaci spoločnosti), t. j. žiadnemu zo spoločníkov sa po rozdelení a prevode predmetného obchodného podielu nezlepší ani nezhorší právne postavenie v spoločnosti. V praxi je postup nasledujúci: valné zhromaždenie najskôr rozhodne o zodpovedajúcom rozdelení uvoľneného obchodného podielu a následne rozhodne o prevode rozdelených častí na zostávajúcich spoločníkov. Aj keď na rozhodnutie o tomto prevode postačuje v zmysle § 127 ods. 3 prostá väčšina hlasov prítomných spoločníkov, tak v skutočnosti bude možné prijať rozhodnutie o prevode všetkých častí rozdeleného obchodného podielu na zostávajúcich spoločníkov iba so súhlasom všetkých spoločníkov, pretože v zmysle zmluvnej slobody nikto nemôže byť proti svojej vôli nútený nadobudnúť celý obchodný podiel ani jeho časť.“⁷

Ad c) Valné zhromaždenie rozhodlo o vylúčení spoločníka zo spoločnosti z dôvodu nesplnenia príplatkovej povinnosti

Ak sa spoločnosť pri svojom hospodárení dostala do straty, táto sa môže uhradiť z financií sústredených v rezervnom fonde, zo zdrojov externých, ďalej zo zisku z predchádzajúcich období, ktorý doposiaľ nebol rozdelený, prípadne využitím tzv. *príplatkovej povinnosti*. Jej podstatou je, že valné zhromaždenie má v kompetencii uložiť povinnosť svojím rozhodnutím spoločníkom, aby prispeli a podieľali sa na úhrade strát, ktoré má spoločnosť, a to formou plnenia peňažnými prostriedkami nad rámec vkladu do základného imania, pričom táto suma môže byť stanovená až do polovice výšky vkladov poskytnutých v základnom imaní. Spoločník musí splniť svoju

⁷ MAMOJKA ml., M.: Komentár k § 113 ObchZ, s. 452. In: Mamojka, M. a kol.: *Obchodný zákonník, Veľký komentár, I. zväzok*. Bratislava : EUKÓDEX, 2016.

príplatkovú povinnosť v termíne určenom vo výzve adresovanej spoločníkovi zo strany spoločnosti. Ak na túto výzvu spoločník nedokáže reflektovať príslušným príplatkom, tak spoločnosť má možnosť spoločníka vylúčiť. O takomto vylúčení rozhoduje rovnako ako v predchádzajúcom prípade valné zhromaždenie a to jednoduchou väčšinou hlasov, čo však platí len ak spoločenská zmluva neformuluje prísnejšie kritériá. Pokiaľ valné zhromaždenie dosiahne konsenzus a rozhodne o vylúčení daného spoločníka, tento stráca právne postavenie spoločníka v spomínanej spoločnosti.

Spoločníkom môže byť príplatková povinnosť uložená iba vtedy, ak táto povinnosť bola dohodnutá v spoločenskej zmluve a v sume, aká bola určená s prihliadnutím na zákonné obmedzenie – ako som už uviedla, táto povinnosť smie byť uložená do polovice výšky základného imania danej spoločnosti. Na úhrade strát sa spoločníci podieľajú úmerne k výške svojho vkladu. *„Rozhodnutie o uložení príplatkovej povinnosti možno vnímať ako výrazný zásah do aktuálneho majetkového postavenia spoločníka, ktoré môže zasiahnuť aj jeho osobný majetok. Aj z tohto dôvodu je prekvapujúce, že zákon pre aktivizáciu príplatkovej povinnosti uznesením valného zhromaždenia nevyžaduje aspoň dvojtretinovú väčšinu všetkých hlasov spoločníkov v zmysle § 127 ods. 4 ObchZ. Určitém ospravedlním by mohla byť práve „dvojfázovosť“ realizácie príplatkovej povinnosti spočívajúca v spomínanej tvorbe spoločenskej zmluvy a následného rozhodnutia valného zhromaždenia.“*⁸ Základný rozdiel medzi príplatkovou a vkladovou povinnosťou je ten, že predmetom príplatkovej povinnosti smie byť iba plnenie peňažné. Splnením príplatkovej povinnosti spoločníka nevzniká spoločníkovi nárok na zvýšenie vkladu a tiež sa nemení ani výška obchodného podielu spoločníka v spoločnosti.

Ad d) Súd rozhodol o vylúčení spoločníka zo spoločnosti pre závažné porušenie jeho povinností

Obchodná spoločnosť môže podať návrh na súd a domáhať sa vylúčenia spoločníka len za kumulatívneho splnenia nasledujúcich podmienok:

- musí ísť o také porušenie povinností spoločníka, ktoré možno klasifikovať ako závažné,
- spoločnosť upozornila spoločníka na neplnenie jeho povinností a v nadväznosti na to mu poslala písomnú výzvu na ich plnenie s tým, že spoločnosť spoločníka zároveň upovedomila o možnosti následného vylúčenia zo spoločnosti,
- spoločník aj napriek predchádzajúcej výzve a s ňou spojenému upozorneniu naďalej závažne porušuje svoje povinnosti,
- s návrhom na vylúčenie spoločníka súhlasili spoločníci, ktorých hodnota vkladov predstavuje najmenej jednu polovicu celkového základného imania spoločnosti.

Spoločníci si môžu v spoločenskej zmluve upraviť aj ďalšie povinnosti spoločníka okrem už spomínanej vkladovej povinnosti alebo povinnosti prispieť na úhradu straty spoločnosti, pri nesplnení ktorých môže spoločnosť vylúčiť spoločníka. Medzi ďalšie takéto povinnosti možno zaradiť napr. špecifikáciu zákazu zneužívať práva spoločníka (najmä v zmysle zneužívania menšiny alebo väčšiny hlasov v kontexte § 56a ObchZ, keďže znenie dotknutých ustanovení je pomerne všeobecné), povin-

8 MAMOJKA ml., M.: *Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným*, s. 125.

nosť spoločníka osobne sa zúčastňovať na činnosti spoločnosti, povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie, povinnosť rešpektovať obchodné tajomstvo (ako posilnenie ochrany spoločnosti v nadväznosti na § 17 a nasl. ObchZ) a pod. Ak rozhodnutie súdu o vylúčení spoločníka vo vyššie uvedených súvislostiach nadobudne právoplatnosť, dotknutá osoba prichádza o právny status spoločníka v danej spoločnosti.

Ad e) Rozhodnutím súdu, ktorý na návrh samotného spoločníka zruší jeho účasť v spoločnosti

V zmysle § 148 ObchZ jednostranné vystúpenie spoločníka zo spoločnosti s ručením obmedzením nie je prípustné, nikoho však nemožno prinútiť, aby ostal spoločníkom v spoločnosti proti svojej vôli. V takomto prípade prichádza do úvahy alternatívny zánik účasti spoločníka v spoločnosti spôsobom, ktorý už bol vo svojich základných prvkoch interpretovaný v predchádzajúcom texte – ide o prevod obchodného podielu zmluvou na ďalšieho spoločníka alebo na inú osobu.⁹

Ak o podiel spoločníka nie je prejavovaný záujem z vnútra spoločnosti ani z externého prostredia, môže sa spoločník domáhať, aby súd rozhodol o zrušení jeho účasti v spoločnosti. V návrhu na zrušenie účasti je nevyhnutné zo strany spoločníka špecifikovať dôvody, pre ktoré nie je možné od neho spravodlivo vyžadovať, aby aj naďalej ostával v spoločnickej štruktúre príslušnej právnickej osoby.

Dôvody, pre ktoré je možné zrušiť účasť spoločníka súdom, sú v zásade tieto: zdravotné komplikácie, zmena v oblasti osobných pomerov, ak bol spoločník ustanovený do verejnej funkcie a jej vykonávanie nie je zlučiteľné s ďalším pôsobením v spoločnosti¹⁰ atď. Účasť spoločníka v spoločnosti využitím ustanovení § 148 ObchZ zaniká dňom právoplatnosti rozhodnutia súdu.

Ad f) a g) Majetok spoločníka sa dostal do konkurzného konania

Ďalším dôvodom zániku účasti spoločníka v spoločnosti je zamietnutie návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku. Predmetné skutočnosti, ako som už predznamenal, významne zasahujú do zák. č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštruktú-

9 V nadväznosti na problematiku prevodu obchodného podielu a podstatných častí zmluvy upravujúcej tento prevod, sú viaceré podstatné aplikačno-právne skutočnosti obsiahnuté v rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Obo 102/2001, podľa ktorého odplatný prevod musí byť obsiahnutý v zmluve, ktorej súčasťou je uvedenie ceny alebo spôsob jej určenia, pričom cena musí byť logicky výsledkom dohody účastníkov tohto právneho vzťahu, pretože spôsob jej výpočtu ObchZ neupravuje. V nadväznosti na toto rozhodnutie môže byť cena za obchodný podiel určená tak, že bude zodpovedať výške vyrovnacieho podielu.

10 Príslušná judikatúra reaguje na variabilné motivácie spoločníka zrušiť svoju účasť v spoločnosti na základe rozhodnutia súdu – v odbornej spisbe je často spomínaný napr. rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Obo 110/2000, v zmysle ktorého je nízky počet hlasov spoločníka v porovnaní s počtom hlasov ostatných spoločníkov nedostatočným dôvodom na zrušenie jeho účasti v spoločnosti. Naopak podľa toho istého rozsudku napr. vytvorenie novej spoločnosti zo strany ostatných spoločníkov (aj keď by v zmysle spoločenskej zmluvy spoločnosti nešlo o exaktné porušenie povinnosti) môže byť považované za takú vzťahovú disharmóniu, že spoločníkovi vytvorí priestor na zrušenie jeho účasti prostredníctvom rozhodnutia súdu, t. z. v zmysle § 148 ObchZ.

ralizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, t. z. táto oblasť vykazuje vysokú mieru interdisciplinarity. Aj z tohto dôvodu sa v rámci tejto časti textu a objektívnych rozsahových limitov tohto príspevku obmedzím na konštatáciu, že konkurzné konanie zásadne ingeruje do personálneho substrátu spoločnosti, v rámci podstaty konkurzného konania však nemá byť hendikepom pre spoločnosť ako takú – aj preto zákon vo viacerých prípadoch svojím znením prikrčil k úprave zániku účasti spoločníka, ktorého majetok je predmetom konkurzného konania. Pokiaľ súd v konkurznom konaní dospel k názoru, že majetok spoločníka, ktorý mu prináleží v rámci spoločnosti s ručením obmedzeným, nebude dostatočný ani na úhradu nákladov spojených s konkurzom, tak takéto konanie zastaví pre nedostatok majetku.

Ad h) Exekúciou na obchodný podiel

Takáto situácia nastáva iba vtedy, ak podľa spoločenskej zmluvy nie je možné obchodný podiel previesť na inú osobu alebo na prevod podielu je potrebný súhlas valného zhromaždenia.

Ad i) Súhlasom všetkých spoločníkov o zmene spoločenskej zmluvy alebo rozhodnutím ustanovenej väčšiny na valnom zhromaždení

Ak spoločenská zmluva obsahuje v ustanoveniach o kompetenciách valného zhromaždenia aj právo rozhodovať o zmene zakladateľského dokumentu, je možné dosiahnuť, aby doterajší spoločník prestal byť spoločníkom spoločnosti s ručením obmedzeným s tým, že takýmto zánikom účasti v spoločnosti (t. z. bez prevodu obchodného podielu), vzniká spoločníkovi právo na vyrovnací podiel v zmysle § 61 ObchZ.

Záver

Zánik účasti spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným je, ako som už naznačila v predchádzajúcich riadkoch, interdisciplinárnu oblasťou, v rámci ktorej síce zohráva ťažiskovú úlohu ObchZ, najmä v prípadoch posudzovania majetkového postavenia spoločníka sa však aktivizujú viaceré ustanovenia Exekučného poriadku či Zákona o konkurze a reštrukturalizácii. Aj z tohto dôvodu nemohla moja vedecká štúdia interpretovať všetky aspekty zániku účasti spoločníka v dotknutej právnej forme obchodnej korporácie, preto som sa výkladovo sústredila na tie, ktoré sú v praxi najfrekvencovanejšie. V súlade s týmto cieľom som prízvukovala význam niektorých rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky týkajúce sa prevodu obchodného podielu (najmä vo vzťahu k forme zmluvy a k určeniu ceny za prevod obchodného podielu), ďalej ustanovení ObchZ umožňujúcich vylúčenie spoločníka zo spoločnosti proti jeho vôli, ako aj dôvodov zrušenia účasti spoločníka v spoločnosti z jeho vlastnej iniciatívy. Všetky vyššie uvedené spôsoby sú predmetom pomerne konštantnej doktríny aj judikatúry, aj preto sa domnievam, že nemusia byť predmetom diskusie o zásadných normatívnych zmenách v ObchZ. Tento názor si dovoľujem uviesť do záveru môjho príspevku reflektujúc to, že aktuálne prebiehajúca rekodifikácia súkromného práva počíta s nahradením záväzkovej časti ObchZ úplne novou právnou úpravou, zatiaľ čo oblasť korporačného práva (vrátane spoločnosti s ručením ob-

medzeným) zostane viac-menej nedotknutá (okrem časti všeobecnej reglementácie obchodných spoločností s dôrazom na sprehládnenie vzniku a zániku funkcie člena orgánu spoločnosti, čo však nie je predmetom môjho príspevku). V týchto súvislostiach si preto dovoľujem uviesť, že podobne ako v prípade iných polemík ohľadom flexibility personálneho substrátu v spoločnosti s ručením obmedzeným, je zásadným predpokladom stabilnej spoločnickej štruktúry existencia komplexnej spoločenskej zmluvy, ktorá využíva dispozitívne fragmenty dotknutých ustanovení (t. j. napr. doplnenie povinností spoločníka nad rámec zákonného znenia) a zároveň zohľadňuje argumentáciu obsiahnutú v citovaných rozhodnutiach Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

Literatúra:

- BĚLOHLÁVEK, A., J. a kol. *Komentář k zákonu o obchodních korporacích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- DĚDIČ, J. – KUNEŠOVÁ - SKÁLOVÁ, J.: *Společnost s ručením omezeným z právního a účetního pohledu*. Praha : Polygon, 1999.
- ELIÁŠ, K.: Převody a přechody obchodního podílu ve společnosti s omezeným ručením. In: *Právník* 1996, roč. 134, č. 7, s. 626–644.
- HANES, D.: *Spoločnosť s ručením obmedzeným v novej právnej úprave*. 4. prepracované vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2002.
- DVOŘÁK, T.: *Společnost s ručením omezeným 2*. Praha : ASPI, 2005. 516 s.
- MAMOJKA, M.: Obchodné právo a efektivita jeho vplyvu na podnikateľské prostredie. In: *II. Právnické dni Karola Planka. Desať rokov slovenskej štátnosti, zákonodarstva a jeho perspektívy*. Nadácia profesora Karola Planka. Bratislava. 2004.
- MAMOJKA, M. a kol.: *Obchodný zákonník, Veľký komentár*. 1. zväzok, Bratislava : EUROKÓDEX, 2016.
- MAMOJKA, M., ml.: *Ekvivalencia práv a povinností spoločníka v spoločnosti s ručením obmedzeným*. Bratislava : Veda, 2008.
- OVEČKOVÁ, O.: *Obchodný zákonník. Komentár*. 3. Vydanie. Bratislava. IURA EDITION, 2012.
- PATAKYOVÁ, M.: *Obchodný zákonník. Komentár*. Praha, C.H.BECK, 2010.
- PISARČÍKOVÁ, M. – POVAŤAJ, M. a kolektív: *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda , 2000.
- SUCHOŽA, J. – HUSÁR, J., a kolektív: *Obchodné právo*. Bratislava, IURA EDITION, spol. s r.o., 2009.
- ŠTENGLOVÁ, I.– HAVEL, B. – CILEČEK, F. – KUHN, P. – ŠUK, P.: *Zákon o obchodních korporacích. Velké komentáře*. Praha: C. H. BECK, 2013.
- ŠTENGLOVÁ, I. – PLÍVA, S. – TOMSA, M. a kolektív: *Obchodní zákonník: Komentář*. 12. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.
- TUROŠÍK, M.: Konsenzus v rímskom obligáčnom práve. In: *Konsenzus v práve*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2013, s. 137–141.

- TUROŠÍK, M.: Niektoré teoretické vymedzenia typov plnení v rímskom práve. In: Štát a právo : vedecko-teoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republike. Bratislava : Občianske združenie Štát a právo, 2016. Roč. 3, č. 3–4 (2016), s. 420–427.
- TUROŠÍK, M.: Kúpna zmluva. tretia časť, hlava 2, diel 1 (§ 409 – § 470). In: *Obchodný zákonník : veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex, 2016, s. 240–309.
- TUROŠÍK, M.: Genéza úrokov a ich obmedzení ako ochrana ekonomicky slabšieho subjektu v rímskom práve. In: *Pôžička či úžera? : nútený výkon rozhodnutia - historickoprávne základy a problémy aplikačnej praxe I*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta, 2017, s. 301–307.
- ŽITŇANSKÁ, L. – OVEČKOVÁ, O., a kolektív: *Základy obchodného práva*. Bratislava, IURA EDITION, spol. s.r.o., 2009.

Judikatúra:

- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Obdo V. 26/98
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Obo 358/98
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Obo 102/2001
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 4 Obo 110/2000

Právne predpisy:

- Zák. č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov (Občiansky zákonník)
- Zák. č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov (Obchodný zákonník)

Summary: Selected aspects of the formation and termination of a member's membership of a limited liability company

The termination of a member's membership of a limited liability company is, as noted above, is an interdisciplinary issue and relies primarily on the Commercial Code. That said, especially in cases involving a review of a member's assets, a number of sections contained in the Enforcement Code and the Act on Bankruptcy and Restructuring are applicable. This is in part why my research could not interpret all aspects of the termination of a member's membership of a company, prompting me to focus on its most common aspects. In pursuit of this goal, I highlighted the importance of some decisions of the Supreme Court of the Slovak Republic that had to do with the transfer of an ownership interest (especially in relation to the contract's form and the determination of the value of the ownership interest), as well as the importance of Commercial Code provisions that allow for expelling a member against his wishes as well as the termination of his membership at his own request. All of the aforementioned possibilities are subject to well-established legal doctrine and case law. As a result, I believe that they should not necessarily be the subject of discussions concerning normative changes in the Commercial Code. I am of this opinion because the ongoing recodification of private law envisages replacing the so-called liability section of the Commercial Code with completely new legislation. By contrast, corporate-law provisions, including those governing limited liability companies, will remain largely untouched (except general provisions governing companies with a focus on bringing more transparency into the formation and termination of a member's membership of

the corporate body, which is not, however, the subject of my article). Against this backdrop, and similarly as is the case with other controversies regarding the flexibility of the human aspect of a limited liability company, I believe that the key prerequisite for a stable membership structure lies in the existence of a comprehensive memorandum of association that makes use of the discretionary aspects of the provisions concerned (e.g. by specifying the member's obligations beyond the wording of the law) while accounting for reasoning contained in the relevant rulings of the Supreme Court of the Slovak Republic.

mjr. JUDr. et. Mgr. Mária Mamojková, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra súkromnoprávných vied
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: maria.mamojkova@minv.sk

Aktuálne opatrenia Európskej únie a Slovenskej republiky proti prevádzacstvu

Matúš Vyrostopko *

Abstrakt:

VYROSTOPKO, Matúš: *Aktuálne opatrenia Európskej únie a Slovenskej republiky proti prevádzacstvu*. Príspevok sa zaoberá aktuálnymi opatreniami proti prevádzacstvu na úrovni Európskej únie a v Slovenskej republike. Autor ponúka prehľad jednotlivých operácií proti prevádzacstvu na úrovni Európskej únie. Na vnútroštátnej úrovni sa orientuje na Slovenskú republiku, kde skúma tak právne nástroje, ktorými je najmä trestný postih prevádzacstva, ako i ďalšie opatrenia proti prevádzacstvu. Niektoré opatrenia proti prevádzacstvu sa prirodzene kryjú s opatreniami proti nelegálnej migrácii, keďže ide o úzko spojené problematiky. Autor v príspevku taktiež poukazuje na problémové oblasti spojené s prevádzacstvom ako negatívnym javom a odporúča možné riešenia. Pri výskume vychádza z legislatívnych i koncepčných dokumentov, aktuálnych správ i prác domácich a zahraničných autorov, pričom využíva najmä vedecké metódy analýzy, syntézy, komparácie, dedukcie a indukcie.

Kľúčové slová:

prevádzacstvo, nelegálna migrácia, migračná kríza, trestný čin

Contemporary Measures of the European Union and the Slovak Republic against Human Smuggling

Abstract:

VYROSTOPKO, Matúš: *Contemporary Measures of the European Union and the Slovak Republic against Human smuggling*. The paper deals with current measures against human smuggling at the level of the European Union and in the Slovak Republic. The author offers an overview of current operations against human smuggling at the European Union level. At the national level, he focuses on the Slovak Republic, where he examines legal instruments, criminal sanctions for human smuggling in particular, and other measures against human smuggling as well. Some measures against human smuggling naturally coincide with measures against irregular migration, as these are closely related issues. The author also points out problem areas related to human smuggling as a negative phenomenon and recommends possible solutions. The research is based on legislative and conceptual documents, current reports and works of domestic and foreign authors, using mainly scientific methods of analysis, synthesis, comparison, deduction and induction.

Keywords:

human smuggling, irregular migration, migration crisis, criminal offence

* PhDr. Matúš Vyrostopko, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy, Katedra verejnoprávných disciplín, interný doktorand.

Úvod

Problematika nelegálnej migrácie a prevádzachtva sa v dôsledku príchodu veľkého počtu neregulárnych migrantov do Európskej únie od roku 2015 stala aktuálnou problematikou, ktorá si žiada rýchle a efektívne riešenia. Keďže značná časť nelegálnych vstupov do Európskej únie a prechodov medzi hranicami prebieha za pomoci prevádzachov, je prirodzené, že orgány Európskej únie ako i členské štáty prijímajú opatrenia, ktorými sa snažia o znížovanie a elimináciu prevádzachtva a s ním spojených negatívnych javov – najmä nelegálnej migrácie, obchodovania s ľuďmi, či nelegálneho zamestnávania. Domnievame sa, že pre priaznivý výsledok týchto opatrení je potrebná spolupráca a koordinácia aktérov na úrovni Európskej únie a jednotlivých členských štátov.

Prevádzachtvo ako negatívny jav a právne východiská opatrení proti prevádzachtvu

Je možné povedať, že prevádzachtvo je negatívny spoločenský jav, ktorého existencia a nepriaznivý rozvoj v posledných rokoch môže byť spôsobený niekoľkými činiteľmi. V prvom rade je možné hovoriť o motivácii migrantov emigrovať do inej krajiny. Táto motivácia môže mať dobrovoľnú i nútenú povahu, kedy ide o všeobecne známe push a pull faktory emigrácie, ktorým sa z dôvodu rozsahových požiadaviek príspevku nebudeme venovať. Ak už však takáto motivácia existuje a migrant sa rozhodne na cestu do Európskej únie pre nelegálnu alternatívu, je prirodzené, že sa často obráti práve na prevádzachov, ktorí najčastejšie za finančnú, či materiálnu výhodu tento presun uskutočnia. Jedným z fundamentálnych faktorov, ktoré k rozvoju prevádzachtva prispievajú je teda jednoduchý fakt, že ide o výnosný biznis, ktorý je financovaný samotnými neregulárnymi migrantmi. Domnievame sa, že ako ďalší činiteľ rozvoja prevádzachtva je možné zaradiť napr. neexistenciu legálnych trás, resp. ich obmedzenú infraštruktúru.

Napriek tomu, že sa pri analyzovaní problematiky snažíme využívať interdisciplinárny prístup, žiada sa na tomto mieste spomenúť základnú právnu úpravu prevádzachtva na medzinárodnej, európskej a vnútroštátnej úrovni. Na medzinárodnej úrovni sa problematika priamo dotýka Protokol Organizácie spojených národov proti pašovaniu migrantov po súši, mori a letecky, dopĺňujúci Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu, ktorý podľa Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 33/2005 Z.z. nadobudol pre Slovenskú republiku platnosť 21. októbra 2004 (ďalej len: „Protokol OSN proti pašovaniu migrantov“). Na úrovni Európskej únie ide najmä o tzv. Návratovú smernicu¹ a tzv. Kódex Schengenských hraníc². V Slovenskej republike je pri analýze

1 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území (ďalej len: „Návratová smernica“), ktorá bola do slovenského právneho poriadku transponovaná do zákona č. 594/2009 Z.z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a následne do zákona č. 404/2001 Z.z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

2 Nariadenie Európskeho parlamentu Rady (EÚ) 2016/399 z 9. marca 2016, ktorým sa ustanovuje kódex Únie o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc) (kodifikované znenie) (Ú. v. EÚ L 77, 23.3.2016).

opatrení proti prevádzacstvu potrebné zaoberať sa Ústavou Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov), zákonom č. 404/2001 Z.z. o pobyte cudzincov v znení neskorších predpisov, ako i zákonom č. 300/2005 Z.z. Trestným zákonom v znení neskorších predpisov (ďalej len: „Trestný zákon”), pri kvalifikovaní konaní spojených s nelegálnou migráciou a prevádzacstvom ako trestný čin. Okrem uvedených právnych dokumentov je potrebné povedať, že problematiku prevádzacstva orgány Európskej únie taktiež koordinujú prostredníctvom ďalších koncepčných dokumentov napr. v podobe akčných plánov. V Slovenskej republike ide predovšetkým o dokument Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020 schválený Uznesením vlády SR č. 574 z 31. augusta 2011 a dokument Národná stratégia integrovaného riadenia hraníc na roky 2019 až 2022 prijatý Uznesením vlády SR č. 27 z 23. januára 2019.

Prečo je potrebné „bojovať“ proti prevádzacstvu?

Boj proti prevádzacstvu a prevádzacským sieťam je možné označiť za samozrejmé opatrenie, bez ktorého by počet prichádzajúcich neregulárnych migrantov do Európskej únie (ďalej aj: „EÚ“) nebolo možné efektívne znížovať. Uvedený výrok súvisí s faktom, že väčšina migrantov sa do EÚ snaží dostať práve za pomoci prevádzacov. Podľa Europolu a Interpolu až 90% migrantov zaplatilo prevádzacom za cestu do EÚ.³ Z tohto údaju je možné dospieť k dvom úvahám. Efektívny boj proti prevádzacstvu by mal vo výraznej miere prispieť k zníženiu nelegálnej migrácie ako takej. Rovnako toto vysoké percento môže vypovedať o tom, že časť neregulárnych migrantov sa na nebezpečnú cestu bez istého výsledku vyberá na základe klamlivých informácií prevádzacov o tom, čo ich v Európskej únii čaká.

Komunikáciu potenciálnych neregulárnych migrantov s prevádzacmi v súčasnosti značne uľahčuje existencia a využívanie sociálnych médií. Ako v tejto súvislosti uvádzajú Dekker a Engbersen, sociálne médiá podľa nich nie sú len významným nástrojom komunikácie migrantov, ale priamo sa podieľajú na tom, kde a ako vzniknú nové legálne, či nelegálne migračné trasy.⁴

Ak predpokladáme, že časť neregulárnych migrantov má prístup k internetu a sociálnym médiám, na ktorých s prevádzacmi komunikujú, už na tomto mieste sa teda ako jedno z opatrení proti prevádzacstvu ponúka reakcia orgánom Európskej únie v podobe jasných a pravdivých informácií o legálnosti pobytu v štátoch Európskej únie.

Potrebu skúmania vzťahu nelegálnej migrácie a sociálnych médií potvrdzuje aj iniciovanie oficiálnej štúdie Európskou komisiou. Výsledky štúdie však poukazujú na zásadný nedostatok takýchto opatrení. Ako zdôrazňuje skupina autorov Sanchez et. al, migranti si uvedomujú, že väčšina oficiálnych kampaní sa snaží neregulárnych imigrantov z cesty do Európy odradiť. V tomto zmysle je z pohľadu migrantov podľa autorov nepravdepodobné, že kampane alebo webové stránky, ktoré sú migrantmi

3 GLADSTONE, R.: Smugglers Made at Least \$5 Billion Last Year in Europe Migrant Crisis. In: *Nytimes.com* [online] 17.05.2016 [cit. 11.07.2019]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/05/18/world/europe/migrants-refugees-smugglers.html>

4 DEKKER, R. a ENGBERSEN, G.: How social media transform networks and facilitate migration. In: *Global Networks*. Roč. 14, č. 4, s. 401–418.

vnímané ako prichádzajúce priamo od orgánov EÚ, podporujú úsilie migrantov o zlepšenie ich kvality života. Migranti im teda vo väčšine prípadov nedôverujú a na cestu sa vyberú.⁵

Potrebu boja proti prevádzkačstvu a jeho pozíciu ako základného opatrenia proti nelegálnej migrácii je ďalej možné odôvodniť negatívnymi dôsledkami, ktoré jeho existencia spôsobuje. Je možné povedať, že využívanie nelegálnych trás za pomoci prevádzkačov má okrem negatívnych dopadov súvisiacich so samotnou nelegálnou migráciou ďalšie negatívne dôsledky. V prvom rade migranti, ktorí sa do EÚ snažia dostať za pomoci prevádzkačov, ohrozujú seba a blízkych, s ktorými cestujú. V druhom rade, platením za nelegálnu cestu podporujú prevádzkačov v ďalšej činnosti, a teda nepriamo prispievajú k ďalšiemu rozvoju prevádzkačských sietí.

V neposlednom rade, spolu s prevádzkačstvom narastajú ďalšie podoby organizovanej kriminality ako nelegálne zamestnávanie, či obchodovanie s ľuďmi.

2. Opatrenia proti prevádzkačstvu na úrovni Európskej únie

Základným koncepčným dokumentom upravujúcim problematiku boja proti prevádzkačstvu na úrovni Európskej únie je tzv. Európsky akčný plán boja proti prevádzkačstvu na roky 2015 až 2020.

Európsky akčný plán boja proti prevádzkačstvu na roky 2015 až 2020 bol Európskou komisiou prijatý 13. mája 2015 a za základnú úlohu stanovuje transformáciu prevádzkačských sietí z „nízkeho risku a vysokého výnosu“ na „vysoký risk a nízky výnos“. Konkrétne ciele ďalej vymedzuje do štyroch skupín. Ide o:

- posilnenú policajnú a súdnu činnosť
- efektívne získavanie a zdieľanie informácií o prevádzkačských sieťach
- vylepšenú prevenciu prevádzkačstva a nelegálneho pomáhania migrantom
- silnejšiu spoluprácu s tretími krajinami.⁶

Pri každom zo štyroch cieľov EK zdôrazňuje vybrané konkrétne úlohy. V rámci posilnenej policajnej a súdnej činnosti je podľa EK potrebná legislatívna revízia v oblasti prevádzkačstva, zriadenie jednotných kontaktných centier zaoberajúcich sa prevádzkačstvom v každom členskom štáte, či vytvorenie skupiny zaoberajúcej sa prevádzkačstvom na úrovni Eurojustu. Pre aplikáciu efektívneho získavania a zdieľania informácií o prevádzkačských sieťach je podľa Európskej komisie potrebné monitorovanie s plným využitím systému Eurosur, rozšírenie podpory Europolu pri odhaľovaní internetového obsahu, ktorý používajú prevádzkači, či posilnenie JOT MARE⁷ ako

5 SANCHEZ, G., et. al.: *A study of the communication channels used by migrants and asylum seekers in Italy with a particular focus on online and social media*. Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2018, 51 s.

6 EU Action Plan against migrant smuggling (2015–2020). In: europa.eu [online] 27.05.2017 [cit. 05.08.2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf

7 JOT MARE je spoločný operačný tím Europolu. V rámci neho by mal podľa Európskeho akčného plánu boja proti prevádzkačstvu na roky 2015 až 2020 pôsobiť operačný tím *ad hoc*, ktorý by mal za cieľ efektívnejšie zhromažďovanie informácií a lepšie operačné kapacity. Pri svojej činnosti by mal úzko spolupracovať s agentúrou Frontex (EU Action Plan against migrant smuggling (2015 – 2020) 2015).

informačného strediska pre boj proti prevádzaniu migrantov. Medzi konkrétne kroky, ktoré podľa EK majú prispieť k prevencii prevádzachstva a nelegálneho pomáhania migrantom patria informačné a preventívne kampane v tretích krajinách o rizikách prevádzachstva, návrhy na začatie rokovaní o readmisii s najčastejšími krajinami pôvodu migrantov, či vymedzenie cieľov, pokiaľ ide o počet kontrol, ktoré sa majú každý rok uskutočniť v hospodárskych odvetviach najviac vystavených nelegálnemu zamestnávaniu. V rámci užšej spolupráce s tretími krajinami EK zdôrazňuje najmä financovanie projektov v tretích krajinách na podporu zavádzania stratégií boja proti prevádzaniu migrantov a optimalizáciu využívania prostriedkov EÚ vďaka spoločnému alebo koordinovanému plánovaniu.⁸

Uvedené ciele a stratégie Európsky parlament ďalej rozoberá v dokumente z roku 2016. Ako v tomto dokumente uvádza EP, prevádzachstvo migrantov stále predstavuje nízky risk s vysokým výnosom. Podľa Europolu v roku 2015 prevádzachské siete zarobili 3 až 6 miliárd EUR. Európsky parlament svoje tvrdenia ďalej opiera o závery agentúry Frontex a jej akcie s názvom „Triton“, podľa ktorej loď s 360 migrantmi „zarobí“ za jednu „cestu“ približne 2,5 milióna EUR. Čo sa týka prevádzachstva vo vnútri EÚ, podľa záverov EP prevádzachi zarobia v priemere 3000 EUR za migranta, ktorého prepašujú cez Bulharsko a okolo 1000 EUR za migranta, ktorého dostanú z Grécka ďalej do EÚ. Prevádzachstvo je naďalej „lukratívnym biznisom“ v Turecku, v mestách Istanbul, Izmir, Edirne a Ankara.⁹

Podľa zistení Europolu a Interpolu z roku 2016, v Európskej únii a mimo nej, existuje viac ako 250 centier, kde sa prevádzachi združujú a organizujú prevádzanie osôb. Napriek odhaleniu kľúčových centier sa prevádzachi často prispôbia a vytvoria nové centrá v závislosti od vonkajších faktorov akými sú hraničné kontroly, či počasie. Prevádzachstvo osôb do EÚ zostáva výnosným biznisom, ktorý sa vyskytuje vo viac ako 100 krajinách sveta.¹⁰

Boj proti prevádzachstvu je v praxi vykonávaný prostredníctvom tzv. operácií. V súčasnosti prebiehajú v Európskej únii tri operácie s názvami Sophia, Themis a Poseidon.

Operácia Sophia bola spustená Radou Európskej únie v máji 2015. Jej cieľom je „rozbit“ biznis model prevádzachov v Stredomorí. Od roku 2015 do roku 2018 sa na základe tejto vojenskej operácie podarilo zatknúť 143 prevádzachov a zničiť 545 lodí využívaných na prevádzanie neregulárnych migrantov do EÚ. Operácia bola viac krát predĺžená a aktuálne je jej plánovanému ukončeniu 31. decembra 2018 bol jej mandát znova predĺžený. Pre úspech operácie Rada Európskej únie posilnila jej mandát a rozšírila právomoci na výcvik Líbyjskej pobrežnej stráže a námorníctva, zásah proti

8 EU Action Plan against migrant smuggling (2015 – 2020). In: europa.eu [online] 27.05.2017 [cit. 01.08.2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf

9 Európsky parlament. Combatting migrant smuggling into the EU. In: Europarl.eu [online] 2016 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581391/EPRS_BRI%282016%29581391_EN.pdf

10 Interpol a Europol. Europol-interpol report on migrant smuggling networks. In: Europol.eu [online] 2016 [cit. 20.08.2019]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/europol-interpol-report-migrant-smuggling-networks>

pašovaní zbraní na otvorenom mori mimo pobrežia Líbye a dohľad nad nezákonnou prepravou vývozu ropy z Líbye.¹¹

Ešte pred posilnením mandátu operácie Sophia viacerí autori kritizovali práve jej pôsobnosť len na medzinárodné vody okolo Talianska. Zo slovenských autorov jej obmedzenú pôsobnosť kritizoval napríklad Medelský.¹²

Operáciu Themis spustila Európska agentúra pre pohraničnú a pobrežnú stráž (ďalej len: „Frontex“) 1. februára 2018 a nahradila tak predchádzajúcu operáciu Triton, ktorá prebiehala od roku 2014. Bezpečnostná súčasť operácie Themis má zahŕňať zhromažďovanie spravodajských informácií a ďalšie kroky zamerané na odhaľovanie zahraničných bojovníkov a ďalších teroristických hrozieb na vonkajších hraniciach. V rámci tejto operácie Frontex ďalej pôsobí v centrách (hotspotoch) v Taliansku, kde pomáha vnútroštátnym orgánom pri registrácii migrantov, vrátane prevzatia odtlačkov prstov a potvrdenia ich národnosti.¹³

Najdlhšie pretrvávajúcou operáciou proti prevádzkačstvu je v súčasnosti operácia Poseidon, ktorá bola spustená už v roku 2006. Aktivity sa v rámci tejto operácie orientujú na sledovanie hraníc pozdĺž gréckej námornej hranice s Tureckom. Na zasadnutí 23. apríla 2015, vedúci predstavitelia EÚ vyzvali k rýchlemu posilneniu operácií Triton (nahradená operáciou Themis v roku 2018) a Poseidon a aspoň strojnásobenie finančných prostriedkov pre tieto aktivity.¹⁴

V tomto kontexte nemožno opomenúť, že boj proti prevádzkačstvu je možné označiť za súčasť boja proti nelegálnej migrácii. Niektoré opatrenia presahujú prevádzkačstvo, resp. sa na snahe o jeho elimináciu snažia len nepriamo. Na úrovni Európskej únie aktuálne prebieha niekoľko opatrení proti nelegálnej migrácii. Medzi kľúčové je podľa nás potrebné zaradiť existenciu readmisnej dohody s Tureckom o výmene neregulárnych migrantov za legalizovaných utečencov, ktorí majú nárok na ochranu a pomoc, posilňovanie Európskej pohraničnej a pobrežnej stráže (Frontex), či opatrenia v krajinách pôvodu migrantov.

Na základe uvedených cieľov a záverov je možné povedať, že prevádzkačstvo je v EÚ stále problémom, ktorý intenzívne pretrváva a je súčasťou problematiky nelegálnej migrácie v EÚ. Napriek snahám orgánov Európskej únie, členských štátov, ako aj agentúry Frontex a Europolu, prevádzanie osôb je stále hrozbou, ktoré si vyžaduje a naďalej bude vyžadovať plnú pozornosť politických lídrov i odbornej verejnosti.

11 Európska rada a Rada Európskej únie. Saving lives at sea and targeting criminal networks. In: europa.eu [online] 2018b [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/migratory-pressures/sea-criminal-networks/>

12 MEDELSKÝ, J.: Aktuálne migračné trasy a EUNAVFORMED (SOPHIA). In: Marczyová, K., Medelský, J., Odler, R., et. al., eds. *Aktuálne problémy migrácie v Európe a jej ľudskoprávna dimenzia*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladateľstve Eva Rozkotová, 2016, s. 166–186.

13 Frontex. Frontex launching new operation in Central Med. In: Frontex.eu [online] 02.01.2018 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launching-new-operation-in-central-med-yKqSc7>

14 Európska rada a Rada Európskej únie. Saving lives at sea and targeting criminal networks. In: europa.eu [online] 2018 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/migratory-pressures/sea-criminal-networks/>

3. Úloha Slovenskej republiky v boji proti prevádzachtvu

V kontexte opatrení, ktoré Slovenská republika prijíma proti prevádzachtvu, je v prvom rade potrebné povedať, že SR ako člen Európskej únie opatrenia prijíma s ohľadom na európsku právnu úpravu nelegálnej migrácie, rešpektuje medzinárodné dohovory a podieľa sa na opatreniach proti nelegálnej migrácii na úrovni Európskej únie. Napriek tomu, že sa i na tomto mieste snažíme identifikovať a analyzovať opatrenia proti prevádzachtvu, vzhľadom na vzťah nelegálnej migrácie a prevádzachtva, ale i ďalších foriem organizovanej kriminality sa účinky niektorých opatrení budú prekryvať.

Jedným zo základných nástrojov a opatrení proti prevádzachtvu je jeho právna úprava a právny postih. V tomto kontexte Slovenská republika menej závažné konania kvalifikuje ako priestupky v zákone č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len: „zákon o pobyte cudzincov“), v prípade závažnejších konaní ide o negatívne javy legálne a legitímne kvalifikované ako trestné činy v zákone č. 300/2005 Z.z. Trestnom zákone v znení neskorších predpisov (ďalej len: „Trestný zákon“). V tejto súvislosti je možné hovoriť o troch formách trestnej činnosti súvisiacej s nelegálnou migráciou:

- prvou formou nelegálnej migrácie ako trestnej činnosti je **tzv. prekročenie štátnej hranice**, pričom je stíhaná osoba za samotný akt prekročenia štátnej hranice, ak sú naplnené znaky skutkovej podstaty uvedených trestných činov,
- druhou formou nelegálnej migrácie ako trestnej činnosti je **tzv. prevádzachtvo**, za ktoré je trestne stíhaný ten, kto nedovolené prekročenie štátnej hranice SR organizuje, alebo také konanie umožní, alebo v ňom pomáha – v tomto prípade je teda trestne stíhaná osoba za pomoc, organizovanie, alebo napomáhanie pri nedovolenom prekročení štátnej hranice – pre trestný postih pri základnej skutkovej podstate nie je vyžadovaný úmysel získať finančnú, alebo inú materiálnu výhodu,
- tretou formou nelegálnej migrácie ako trestnej činnosti je taká trestná činnosť, kedy je trestne stíhaný ten, kto **pomáha nedovolene zotrvať, alebo sa zamestnať na území SR**, iného členského štátu EÚ, alebo Dohody o EHP

Vzhľadom k predmetu príspevku a obmedzeným rozsahovým možnostiam sa na tomto mieste nebudeme zaoberať priestupkami, ktoré kvalifikujú menej závažné konania spojené s nedovoleným prekročením hranice, alebo zotrvaním na území SR, ani prvou a tretou formou nelegálnej migrácie ako trestnej činnosti.

V súvislosti s druhou formou trestnej činnosti je potrebné, ako už vyššie v príspevku spomíname, znova povedať, že nelegálna migrácia je často uskutočňovaná za pomoci prevádzáčov, preto je prirodzené, že zákonodarca takéto konanie trestne postihuje. Je potrebné spomenúť, že záujem prevádzachtvo v zmluvných štátoch kvalifikovať ako trestný čin je vyjadrený aj na medzinárodnej úrovni a to v Protokole Organizácie spojených národov proti pašovaniu migrantov po súši, mori a letecky, dopĺňujúci Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu, ktorý podľa Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 33/2005 Z.z. nadobudol pre Slovenskú republiku platnosť 21. októbra 2004 (ďalej len: „Protokol OSN proti pašovaniu migrantov“).

Podľa § 355 ods. 1 Trestného zákona ten, kto pre osobu, ktorá nie je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo osobou s trvalým pobytom na území Slovenskej

republiky, organizuje nedovolené prekročenie štátnej hranice SR alebo prechod cez jej územie, alebo také konanie umožní, alebo v ňom pomáha, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov. Ako uvádza Klimek, na naplnenie konania postačuje 1 prevádzaná osoba.¹⁵

Prísnejšie sa potrestá páchatel' podľa § 355 ods. 2 Trestného zákona v prípade, že v úmysle získať pre seba alebo iného priamo či nepriamo finančnú výhodu alebo inú materiálnu výhodu pre osobu, ktorá nie je štátnym občanom Slovenskej republiky alebo osobou s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky organizuje nedovolené prekročenie štátnej hranice Slovenskej republiky alebo prechod cez jej územie, alebo také konanie umožní, alebo v ňom pomáha, alebo na takýto účel vyrobí, zaobstará, poskytne alebo drží falošný cestovný doklad alebo falošný doklad totožnosti. Páchatel' sa v tomto prípade potrestá odňatím slobody na tri až osem rokov. V prípade, že páchatel' spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a získa ním pre seba alebo iného väčší prospech, z osobitného motívu, spôsobom, ktorý môže ohroziť životy a zdravie prevádzaných osôb alebo znamená neľudské zaobchádzanie alebo ponížujúce zaobchádzanie, alebo zneužívanie prevádzaných osôb, alebo spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 závažnejším spôsobom konania, potrestá sa podľa § 355 ods. 3 Trestného zákona odňatím slobody na sedem až desať rokov. Ak osoba spácha činy uvedené v odseku 1 alebo 2 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, získa ním pre seba alebo iného značný prospech, alebo spácha činy uvedené v odseku 1 alebo 2 ako člen nebezpečného zoskupenia, potrestá sa podľa § 355 ods. 4 Trestného zákona na desať až pätnásť rokov. Najprísnejšie sa potrestá páchatel' vtedy, keď spácha trestný čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb, získa ním prospech veľkého rozsahu, alebo za krízovej situácie. Páchatel' sa v tomto prípade podľa § 355 ods. 5 Trestného zákona potrestá odňatím slobody na dvanásť až dvadsať rokov.

Výška trestu odňatia slobody prevádzačov v Slovenskej republike sa javí ako adekvátne, resp. je možné diskutovať o jej navýšení. Domnievame sa, že zníženie trestnej sadzby by bolo neopodstatnené a mohlo by viesť k zvýšenému záujmu prevádzačov o prevádzanie neregulárnych migrantov cez Slovenskú republiku do ďalších členských štátov, keďže vo väčšine prípadov je Slovenská republika pre neregulárnych migrantov len tranzitným územím.

V tomto kontexte je však zaujímavé porovnanie trestného postihu prevádzačstva v jednotlivých členských štátoch podľa toho, či sa pre naplnenie skutkovej podstaty vyžaduje úmysel získať pre seba alebo iného za konanie výhodu. Porovnanie trestnosti prevádzačstva v členských štátoch Európskej únie je možné vidieť v tabuľke č. 1. Informácie sú aktuálne k roku 2014. Je potrebné zdôrazniť, že v určitých štátoch dochádza od roku 2015 k sprísneniu postihu, ide napr. o Maďarsko.

15 KLIMEK, L.: Trestnoprávny systém na zabránenie napomáhaniu nelegálnemu prísťahovalectvu v Európskej únii a jeho dopad na právny poriadok Slovenskej republiky. In: *Justičná Revue*. Roč. 65, č. 11, s. 1490 – 1504.

Tabuľka č. 1: „Pomoc migrantom pri nelegálnom vstupe a postih takýchto činov v Európskej únii v roku 2014“.

	Humanitárna pomoc (aspoň čiastočne) vyňatá z trestného postihu	Pre postih je vyžadovaná finančná, resp. iná výhoda	Právny systém pre postih nevyžaduje výhodu, resp. odmenu
Nelegálny vstup	IE, UK, BE, ES, AT, GR, LT, FI	IE, PT, DE, LU	UK, ES, FR, BE, NL, DK, SE, FI, EE, LV, LT, PL, CZ, SK, HU, SI, IT, HR, BG, RO, GR, CY

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Európsky parlament 2016, s. 7.¹⁶

Legenda:

AT – Rakúsko, BE – Belgicko, BG – Bulharsko, CY – Cyprus, CZ – Česká republika, DE – Nemecko, DK – Dánsko, EE – Estónsko, ES – Španielsko, FI – Fínsko, FR – Francúzsko, GR – Grécko, HR – Chorvátsko, HU – Maďarsko, IE – Írsko, IT – Taliansko, LT – Litva, LV – Lotyšsko, MT – Malta, NL – Holandsko, PL – Poľsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Spojené kráľovstvo.

V oblasti nelegálneho vstupu teda v roku 2014 väčšina členských štátov EÚ pre trestný postih za pomoc migrantom pri prekročení hranice zvolila najprísnejšiu alternatívu, podľa ktorej sa pre trestný postih prevádzachstva nevyžaduje úmysel získať finančnú alebo inú materiálnu výhodu. Do tejto kategórie štátov patrí aj Slovenská republika, keďže pre trestný postih v základnej skutkovej podstate nie je vyžadovaný úmysel získať pre seba alebo iného priamo alebo nepriamo finančnú alebo inú materiálnu výhodu. Konanie s takýmto úmyslom je prísnejšie upravené v kvalifikovanej skutkovej podstate.

Medzi štáty, ktoré pre trestný postih vyžadujú finančnú, resp. inú odmenu, alebo nepostihujú (aspoň čiastočne) humanitárnu pomoc, patrí napr. Írsko, Grécko, Litva, či Belgicko. Trestný postih, resp. kvalifikovanie konania ako priestupok nemôže byť a samozrejme nie je jediným opatrením proti prevádzachstvu v Slovenskej republike. V tejto súvislosti zostáva naďalej jedným z kľúčových opatrení ochrana vnútorných a spolupráca na ochrane vonkajších hraníc.

Základným strategickým dokumentom v tejto oblasti je v SR Migračná politika SR s výhľadom do roku 2020 (ďalej len: „Migračná politika SR“), ktorá nepriamo odkazuje na konkrétne opatrenia proti nelegálnej migrácii, ktoré má SR záujem prijímať. V tejto súvislosti vláda SR 18. marca 2015 schválila Národný plán riadenia kontroly hraníc Slovenskej republiky na roky 2015 – 2018. Na realizáciu jednotlivých aktivít v boji proti nelegálnej migrácii a prevádzachstvu sa podľa Národného plánu riadenia kontroly hraníc predpokladalo do roku 2018 s výdavkami vo výške 18 198 955 eur. V súčasnosti je už aktuálna Národná stratégia integrovaného riadenia hraníc na roky 2019 až 2022 prijatá Uznesením vlády SR č. 27 z 23. januára 2019, ktorá vo viacerých smeroch nadväzuje na predchádzajúce stratégie.

16 EU Action Plan against migrant smuggling (2015–2020). In: europa.eu [online] 27.05.2017 [cit. 01.08.2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf

Problematicu prevádzachstva vláda Slovenskej republiky v Migračnej politike SR spája s ďalšími negatívnymi javmi, najmä s problematikou obchodovania s ľuďmi a uvádza spoločné opatrenia na ich elimináciu. Podľa SR je činnosť v tejto oblasti potrebné zamerať na posilňovanie kontroly monitorovania pracovných agentúr ponúkajúcich prácu v zahraničí, medzinárodnú spoluprácu orgánov činných v trestnom konaní, informačné kampane o nelegálnej práci, prevádzachstve a obchodovaní s ľuďmi, reintegráciu obetí obchodovania s ľuďmi do spoločnosti, či identifikáciu detských obetí obchodovania s ľuďmi.

Migračná politika SR sa ďalej v súvislosti s prevádzachstvom venuje v 5. bode problematike ochrany hraníc. Hneď v písmene a) 5. bodu Migračnej politiky SR je uvedené, že jednou z úloh migračnej politiky súvisiacou s ochranou hraníc SR je definovanie národných plánov riadenia kontroly hraníc SR. Medzi ďalšie úlohy migračnej politiky v tejto oblasti SR stanovuje napr. zavedenie a ďalší rozvoj systému technického zabezpečenia využívaného pri kontrole hraníc, posilňovanie spolupráce s ostatnými čl. štátmi EÚ a agentúrou Frontex, posilňovanie spolupráce medzi konzulárnymi úradmi členských štátov, zabezpečovanie odbornej prípravy pracovníkov vykonávajúcich kontrolu vonkajších hraníc v oblasti práv a povinností cudzincov v rámci medzinárodnej ochrany, či prijímanie opatrení umožňujúcich zavedenie a vykonávanie kontrol pohybu osôb na vnútorných hraniciach, na základe aktuálneho vývoja migračnej situácie.

Pri snahe o akési zadelenie jednotlivých opatrení sa stotožňujeme s Mrlianovou et. al., ktorí jednotlivé opatrenia proti nelegálnej migrácii a prevádzachstvu rozdeľujú na opatrenia pred vstupom, pri vstupe a počas pobytu na území členského štátu Európskej únie (v našom prípade v Slovenskej republike). Uvedená kategorizácia opatrení sa nám javí ako opodstatnená a kopíruje záujem zákonodarcu, ktorý podobne kategorizuje priestupky spojené s nelegálnou migráciou, ako i ďalšie dokumenty.

V tomto kontexte je možné medzi opatrenia pred vstupom cudzinca na územie SR zaradiť napr. opatrenia v krajinách pôvodu migrantov, či analýzu rizík, vo fáze pri vstupe cudzinca najmä hraničné kontroly a hraničný dozor a vo fáze pobytu cudzinca realizáciu vnútroštátnych kontrol, či úspešnú readmisiu a návrat.¹⁷

Podľa Chabrečka je v súčasnosti spolupráca pohraničných orgánov Slovenskej republiky a Ukrajiny realizovaná na troch úrovniach – najvyššej, regionálnej a miestnej. Na najvyššej úrovni je spolupráca zabezpečená prostredníctvom hlavných hraničných splnomocnencov Slovenskej republiky a Ukrajiny, ktorých funkciu vykonáva v SR riaditeľ hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a predseda Štátnej pohraničnej služby Ukrajiny na ukrajinskej strane. Na regionálnej úrovni ide o hraničných splnomocnencov, ktorých funkciu vykonáva v SR riaditeľ Riaditeľstva Hraničnej a cudzineckej polície Sobrance. Na miestnej úrovni je spolupráca zabezpečovaná prostredníctvom pomocníkov hraničných splnomocnencov. Na najvyššej úrovni sú riešené základné aspekty vzájomnej spolupráce ktoré sú zaznamenané v zápisniciach o stretnutí, na regionálnej úrovni hraniční splnomocnenci riešia praktické otázky spojené s vyhodnocovaním aktuálnej situácie a koordináciou podriadených orgánov pôsobiach na spoločnej hranici atď. Na miestnej úrovni pomocníci hra-

17 MRLIANOVÁ et al.: *Praktické opatrenia v boji proti nelegálnej migrácii*. Bratislava : IOM, 2011, 85s.

ničných splnomocnencov zabezpečujú výkon služby vo zverenom úseku spoločnej hranice.¹⁸

Lendelová zdôrazňuje v súvislosti s kontrolou hranice s Ukrajinou spoluprácu Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru Slovenskej republiky so Štátnou hraničnou službou Ukrajiny. „*Najefektívnejší formát predchádzania pokusom o nelegálne prekročenie hranice je spoločné hliadkovanie na hranici, ktoré sa vykonáva od decembra 2013 na základe Dohody medzi Správou Štátnej hraničnej služby Ukrajiny a Ministerstvom vnútra SR. Raz ročne sa uskutočňuje spoločné cvičenie príslušníkov zaradených do spoločných hliadok. Pravidelne sa konajú stretnutia odborníkov v oblasti hraničnej kontroly so zapojením zástupcov colných úradov, na ktorých sa posudzujú možnosti optimalizácie vybavovacích úkonov na jestvujúcich hraničných priechodoch*“.¹⁹

Podstatnou súčasťou efektívnosti prijatých opatrení proti prevádzačstvu je teda spolupráca so štátmi, s ktorými SR susedí. Slovenská republika má v tejto súvislosti uzatvorené zmluvy nielen s Ukrajinou, ale aj s Českou republikou, Poľskou republikou, Rakúskou republikou a Maďarskom.

4. Sú prijímané opatrenia a ich implementácia na úrovni Európskej únie a Slovenskej republiky dostatočné? Čo ďalej? Analýza problémových oblastí.

Napriek zrejmemu znižovaniu počtu prichádzajúcich neregulárnych migrantov po roku 2015 do Európskej únie, kedy vypukla tzv. migračná kríza (v Slovenskej republike je tento počet v porovnaní s inými členskými štátmi stále na jednej z najnižších úrovní), je potrebné povedať, že je možné identifikovať viacero problémových oblastí.

V prvom rade je možné povedať, že akási politická nevôľa časti členských štátov podieľať sa na niektorých opatreniach proti prevádzačstvu môže sťažovať koordinovaný prístup, ktorý si táto problematika vyžaduje. Prirodzene, záujem a právo členských štátov chrániť si svoje vlastné hranice, ako i rozhodovať sa, kto a za akých okolností môže na jeho územie vstúpiť, je plne legitímne a vychádza priamo zo štátnej suverenity. Takáto nejednotnosť sa objavila napr. pri tzv. „systéme povinných kvót“, ktorý však mal byť len riešením prerozdelenia migrantov, ktorí sa nachádzajú na území Európskej únie a majú právny nárok na postavenie utečenca – nie je ho teda možné považovať za také opatrenie, ktoré by malo priamo viesť k zníženiu počtu neregulárnych migrantov na území Európskej únie (v konečnom dôsledku je možné povedať, že nejde ani o hlavný cieľ tohto opatrenia), no napriek tomu považujeme za dôležité uviesť tento príklad ako potvrdenie náročnosti nájdenia spoločných riešení pri komplexnom boji proti prevádzačstvu a nelegálnej migrácii. Konflikt, ktorý je možné označiť za konflikt solidarity vs. suverenity vyústil do žalôb na Súdny dvor EÚ zo strany členských štátov ako aj Európskej komisie.

18 CHABREČEK, L.: *Nelegálna migrácia na slovensko-ukrajinskej schengenskej hranici*. Prešov : ADIN, 2016, 126 s.

19 LENDELOVÁ, M.: Mechanizmy prechádzania nelegálnej migrácii cez ukrajinsko-slovenskú hranicu a štandardy tolerancie. In: CHABREČEK, L., ed. *Nelegálna migrácia na slovensko-ukrajinskej schengenskej hranici*. Prešov : ADIN, 2016, s. 28–34. s. 30.

Jedným z opatrení proti prevádzachtvu, na ktorého podpore sa taktiež nedohodli všetci politickí lídri jednotlivých členských štátov, je posilnenie Európskej agentúry pre pohraničnú a pobrežnú stráž (Frontex). Napriek tomu, že na potrebe ochrany vonkajších Schengenských hraníc ako na kľúčovom opatrení sa predstavitelia členských štátov zhodnú, ďalší presun suverenity, resp. i čiastočná strata kontroly nad touto ochranou zo strany členských štátov je taktiež citlivou záležitosťou. Prihliadajúc na doterajšie výsledky aktivít tejto agentúry, ako i predpokladaného budúceho vývoja nelegálnej migrácie sa domnievame, že čiastočné posilnenie Frontexu spojené s navýšením personálnych a finančných kapacít bude nevyhnutné.

Za jeden z hlavných problémov pri aplikácii opatrení proti prevádzachtvu je naďalej možné označiť nedostatočnú aplikáciu návratovej politiky. Aj keď cieľom návratovej politiky je vracať neregulárnych migrantov, ktorých pobyt v niektorom členskom štáte Európskej únie nebol zlegalizovaný a nejde teda o opatrenie priamo smerované proti prevádzachtvu, domnievame sa, že nedostatočne efektívne vykonávané návraty prevádzachtov, ale i samotných neregulárnych migrantov určitým spôsobom podporia, resp. motivujú k ceste do EÚ. Domnievame sa, že nepriaznivý výsledok uskutočnených návratov môže byť spôsobený viacerými faktormi. Na jednej strane ide o nedostatočnú prípravu a kontrolu neregulárnych migrantov z roku 2015, kedy sa migračná kríza v Európskej únii naplno prejavila. Podľa viacerých autorov bolo personálne zabezpečenie na hraniciach v tomto čase hlboko poddimenzované. Na druhej strane je možné poukázať na prirodzenú nevôľu neregulárnych migrantov priznať sa k nelegálnemu pobytu, čo značne sťažuje identifikáciu a odhalenie osôb, ktoré už na území Európskej únie sú, keďže sa kontrolám vedome vyhýbajú. Významným inštitútom v tomto kontexte môže byť tzv. asistovaný dobrovoľný návrat, za pomoci Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM), ktorá okrem iných členských štátov pôsobí i v Slovenskej republike so sídlom v Bratislave a kanceláriou v Košiciach. Migrant sa tak môže vyhnúť potenciálne stresujúcej situácii v kontakte s policajnými zložkami a bezpečne sa dostať do krajiny pôvodu.

Za problematický je možné označiť i vzťah, resp. konflikt medzi vládami niektorých členských štátov a niektorých neziskových mimovládnych humanitárnych organizácií. Napriek tomu, že záujem pomôcť ohrozeným a zraniteľným migrantom je pochopiteľný, legitímny a dovoľme si tvrdiť i správny, poskytovanie pomoci by nemalo byť argumentom pre nedodržiavanie práva Európskej únie a členských štátov. Navrhujeme uskutočňovanie užšej spolupráce pracovníkov agentúry Frontex s dobrovoľníckymi organizáciami a jasné vymedzenie ich pôsobenia. Súčasné operovanie niektorých dobrovoľníckych organizácií na mori môže neregulárnych migrantov motivovať k výberu nelegálnych trás a prevádzachtom „uľahčiť prácu”.

Problémov súvisiacich s prevádzachtvom a nelegálnou migráciou je prirodzene viac, no rozsahové možnosti príspevku neumožňujú venovať sa detailne všetkým záležitostiam. V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že boj proti nelegálnej migrácii a prevádzachtvu si vyžaduje sériu dlhodobých, premyslených a nadväzujúcich opatrení, na ktorých budú spolupracovať predstavitelia jednotlivých členských štátov spolu s inštitúciami Európskej únie. Je taktiež možné predpokladať a dúfať, že v prípade príchodu podobného počtu neregulárnych migrantov do Európskej únie ako v roku 2015, budú orgány Európskej únie a politickí lídri lepšie pripravení a ochotní spoloč-

ne sa podieľať na ochrane vonkajších hraníc. Ideálnym riešením by však bolo takejto situácii predísť sériou preventívnych riešení ako vyriešenie nepokojov v krajinách pôvodu migrantov a elimináciu dôvodov ich emigrácie, čo je však možné považovať a ukazuje sa ako značne náročné vzhľadom k politickej situácii v týchto krajinách. Podľa viacerých autorov je možné v budúcnosti očakávať emigráciu veľkého počtu migrantov z Afriky a Blízkeho Východu. Jedným z dôvodov sú klimatické zmeny, ktoré k emigrácii prispievajú najmä v strednodobom a dlhodobom horizonte. V dôsledku klimatických zmien budú podmienky podľa odborníkov čoraz menej vyhovujúce pre život a podľa vedeckých odhadov môžu klimatické zmeny prispieť k migrácii vyše 140 miliónov ľudí z Afriky.

Záver

Boj proti prevádzkačstvu v Európskej únii a v Slovenskej republike v súčasnosti predstavuje súbor opatrení, ktoré orgány Európskej únie a jednotlivé členské štáty prijímajú s cieľom znížiť počet prichádzajúcich neregulárnych migrantov a eliminovať prevádzkačské siete. Tie sú mnohokrát prepojené s ďalšími formami organizovanej kriminality ako obchodovanie s ľuďmi a nelegálne zamestnávanie, čo ešte navyšuje ich závažnosť. S ohľadom na presah štátov, ale i Európskej únie si boj proti prevádzkačstvu vyžaduje koordinovanosť a spoluprácu a to nielen na politickej a policajnej úrovni. Medzi aktuálne prebiehajúce opatrenia na úrovni Európskej únie je možné zaradiť najmä prebiehajúce operácie Sophia, Themis a Poseidon, ako i samotné pôsobenie Európskej pohraničnej a pobrežnej stráže (agentúry Frontex). V Slovenskej republike ide okrem spolupráce na ochrane vonkajších hraníc mimo SR o dozor a kontrolu na hranici s Ukrajinou, ale aj o trestný postih trestných činov prevádzkačstva. Napriek intenzívnej snahe všetkých aktérov, prevádzkačstvo v Európskej únii predstavuje problém, ktorý si pozornosť bude vyžadovať zrejme i v nadchádzajúcich rokoch. Poukázať je možné na viaceré problémové oblasti, najmä nedostatočne efektívne uskutočňované návraty migrantov, či nejednotnosť v politickej vôli jednotlivé opatrenia implementovať. Je možné predpokladať a dúfať, že v prípade ďalšieho príchodu veľkého množstva neregulárnych migrantov budú orgány EÚ a jednotlivé štáty lepšie pripravené, ako tomu bolo v roku 2015, kedy vypukla tzv. migračná kríza. Okrem iných faktorov viacerí autori za jeden z dôvodov odchodu veľkého počtu migrantov z ich pôvodných krajín považujú klimatické zmeny a ide nepochybne o problematiku, ktorou je potrebné sa intenzívne zaoberať.

Literatúra:

- DEKKER, R. – ENGBERSEN, G.: How social media transform networks and facilitate migration. In: *Global Networks*. Roč. 14, č. 4, s. 401–418. ISSN 1470–2266.
- EU Action Plan against migrant smuggling (2015 - 2020). In: europa.eu [online] 27.05.2017 [cit. 05.08.2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf
- Európska rada a Rada Európskej únie. Saving lives at sea and targeting criminal networks. In: europa.eu [online] 2018 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/sk/policies/migratory-pressures/sea-criminal-networks/>

- Európsky parlament. Combatting migrant smuggling into the EU. In: Europarl.eu [online] 2016 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581391/EPRS_BRI%282016%29581391_EN.pdf
- Frontex. Frontex launching new operation in Central Med. In: Frontex.eu [online] 02.01.2018 [cit. 22.08.2019]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launching-new-operation-in-central-med-yKqSc7>
- GLADSTONE, R.: Smugglers Made at Least \$5 Billion Last Year in Europe Migrant Crisis. In: Nytimes.com [online] 17.05.2016 [cit. 11.07.2019]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2016/05/18/world/europe/migrants-refugees-smugglers.html>
- CHABREČEK, L.: *Nelegálna migrácia na slovensko-ukrajinskej schengenskej hranici*. Prešov : ADIN, 2016, 126 s. ISBN 978-80-89540-80-8.
- Interpol a Europol. Europol-interpol report on migrant smuggling networks. In: Europol.eu [online] 2016 [cit. 20.08.2019]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/europol-interpol-report-migrant-smuggling-networks>
- KLIMEK, L.: Trestnoprávny systém na zabránenie napomáhaniu nelegálnemu prísťahovalectvu v Európskej únii a jeho dopad na právny poriadok Slovenskej republiky. In: *Justičná Revue*. Roč. 65, č. 11, s. 1490–1504. ISSN 1335-6461.
- LENDELOVÁ, M.: Mechanizmy prechádzania nelegálnej migrácii cez ukrajinsko-slovenskú hranicu a štandardy tolerancie. In: CHABREČEK, L., ed. *Nelegálna migrácia na slovensko-ukrajinskej schengenskej hranici*. Prešov : ADIN, 2016, s. 28–34. ISBN 978-80-89540-80-8.
- MEDELSKÝ, J.: Aktuálne migračné trasy a EUNAVFORMED (SOPHIA). In: Marczyová, K., Medelský, J., Odler, R., et. al., eds. *Aktuálne problémy migrácie v Európe a jej ľudskoprávna dimenzia*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladateľstve Eva Rozkotová, 2016, s. 166-186. ISBN 978-80-87975-50-3.
- MRLIANOVÁ et al.: *Praktické opatrenia v boji proti nelegálnej migrácii*. Bratislava : IOM, 2011, 85s. ISBN 978-80-89506-15-6.
- *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 33/2005 Z.z. Protokol proti pašovaniu migrantov po súši, po mori a letecky, doplňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu*. In: noveaspi.sk [online]. 2005 [cit. 12.09.2019]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/59713/1/2>
- SANCHEZ, G., et. al.,: *A study of the communication channels used by migrants and asylum seekers in Italy with a particular focus on online and social media*. Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2018, 51 s. ISBN 978-92-79-79986-0.
- *Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov)*.
- Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 128 z 18. marca 2015. Národný plán riadenia kontroly hraníc Slovenskej republiky na roky 2015 až 2018. In: rokovania.sk [online]. 18.03.2015 [cit. 12.08.2019]. Dostupné z: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-172292?prefixFile=m_
- Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 27 z 23. januára 2019. Národná stratégia integrovaného riadenia hraníc na roky 2019 až 2022. In: rokovania.sk [online]. 23.01.2019 [cit. 15.08.2019]. Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23504/1>
- Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 574 z 31. augusta 2011. Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020. In: emn.sk [online]. 31.08.2011

[cit. 05.08.2019]. Dostupné z: https://www.emn.sk/phocadownload/documents/migracna_politika_sr_2020_sk.pdf

- zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Summary: Contemporary measures of the European Union and the Slovak Republic against human smuggling

The fight against human smuggling in the European Union and the Slovak Republic is currently a set of measures taken by the EU institutions and individual Member States to reduce the number of arriving irregular migrants and to eliminate human smuggling networks. In particular, ongoing operations Sophia, Themis and Poseidon, as well as the current activities of the European Border and Coast Guard Agency (Frontex), are among the currently ongoing measures at the European Union level. In the Slovak Republic, in addition to cooperation on the protection of external borders outside the Slovak Republic, this involves supervision and control at the border with Ukraine, but also criminal prosecution of criminal offenses of human smuggling. Despite the intense efforts of all actors, human smuggling in the European Union is still a problem that will probably need attention in the coming years. It is possible to point out several problem areas, in particular the poorly implemented migrants return policy, or the lack of consistency in the political will to implement individual measures. It is to be assumed and hoped that in the event of the arrival of a large number of irregular migrants, the EU institutions and individual Member States will be better prepared than in 2015, when the so-called 'migration crisis' began.

PhDr. Matúš Výrostko
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy, Katedra verejnoprávnych disciplín
Popradská 66
04001 Košice
e-mail: matus.vyrostko@student.upjs.sk

Štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania a jeho realizácia vznikom slovenskej národnej štátnosti v československej federácii

Jaroslav Chovanec *

Abstrakt:

CHOVANEK, Jaroslav: Štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania a jeho realizácia vznikom slovenskej národnej štátnosti v československej federácii. Štúdiá analyzuje a hodnotí najvýznamnejšie udalosti a dokumenty vyjadrujúce štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania a jeho premietnutie do slovenskej národnej štátnosti. V štúdiu je štátoprávny odkaz SNP osobitným spôsobom premietnutý aj do významných politickomocenských a ústavnoprávnych dokumentov. Predovšetkým bol štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania prenesený do Košického vládneho programu z 5. apríla 1945. Štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania bol premietnutý aj do Ústavy ČSR 9. mája 1948, a to do samostatnej 5. kapitoly: Slovenské národné orgány. Celá 5. kapitola Ústavy ČSR 9. mája 1948 bola vymenená ústavným zákonom č. 33/1956 Zb. o slovenských národných orgánoch. Výmena sa uskutočnila v pozitívnom zmysle slova v prospech slovenského národa a Slovenska. Podľa tejto ústavnoprávnej úpravy riešenie štátoprávneho postavenia slovenského národa a Slovenska v ČSR sa nazývalo asymetrickým modelom (inak model *sui generis* – model svojho druhu) riešenia vzťahov Slovákov a Čechov v ČSR. Nadväzujúc na uvedené sa žiada poukázať na negatívnu skutočnosť, že Ústava ČSSR z roku 1960 nerešpektovala štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania, teda zásadu rovný s rovným. Ba naopak, tým, že zrušila Zbor povereníkov Slovenska, ako aj bezduchým zakotvením postavenia a právomoci Slovenskej národnej rady iba skomplikovala riešenie národnostnej otázky v ČSSR. Uvedomujúc si chyby a nedostatky v riešení národnostnej otázky v ČSSR a poznajúc príklad a skúsenosti ZSSR z riešenia národnostnej otázky formou federácie, prišli SNR, KSČ a KSS v roku 1968 v rámci demokratizácie spoločnosti a štátu s iniciatívou prehodnotiť dovtedajší asymetrický model riešenia národnostnej otázky v ČSSR a doriešiť štátoprávne vzťahy Slovákov a Čechov na princípe práva národov na sebaurčenie formou federácie. K realizácii tohto zámeru došlo 27. októbra 1968 prijatím ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii NZ ČSSR, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1969.

Kľúčové slová:

Slovenské národné povstanie, Slovenská národná rada, štátoprávny odkaz, Československá republika, slovenská národná štátnosť, Košický vládny program (1945), Ústava 9. mája 1948, asymetrický model, Ústava ČSSR z roku 1960, československá federácia (ČSFR), Česká socialistická republika, Slovenská socialistická republika.

* Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc., Katedra právnych a humanitných vied FMK UCM v Trnave.

State-law legacy of the Slovak National Uprising and its implementation by the establishment of Slovak national statehood in the Czechoslovak Federation

Abstract:

CHOVANEČ, Jaroslav: *State-law legacy of the Slovak National Uprising and its implementation by the establishment of Slovak national statehood in the Czechoslovak Federation*. The study analyzes and evaluates the most important events and documents expressing the state-law legacy of the Slovak National Uprising and its projection into the Slovak national statehood. In the study, the SNP's state-law legacy is also reflected in significant political and constitutional documents. In particular, the state-law legacy of the Slovak National Uprising was transferred to the Košice Government Programme of 5 April 1945. The state-law legacy of the Slovak National Uprising was also reflected in the Constitution of Czechoslovak Republic (the CSR) of 9 May 1948, in a separate chapter 5: The Slovak National Authorities. The entire 5th chapter of the Constitution of the CSR of 9 May 1948 was replaced by Constitutional Act no. 33/1956 Coll. on Slovak national authorities. The exchange took place in a positive sense of the word in favour of the Slovak nation and Slovakia. According to this constitutional regulation, the handling of the constitutional status of the Slovak nation and Slovakia in the CSR was called asymmetric model (also sui generis model - model of its kind) of dealing with relations of Slovaks and Czechs in the CSR. In connection with the above, it is required to point out the negative fact that the 1960 Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic (the CSSR) of 1960 did not respect the state-law legacy of the Slovak National Uprising, i.e. the principle of equality. On the contrary, by abolishing the Corps of Commissioners (Zbor povereníkov) of Slovakia, as well as by the mindless anchoring of the position and powers of the Slovak National Council, it only complicated the handling of the nationality issue in the CSSR. Recognizing the mistakes and shortcomings in the handling of the nationality issue in the CSSR and knowing the example and experience of the USSR in handling the nationality issue in the form of a federation, the Slovak National Council, the Communist Party of Czechia and Communist Party of Slovakia came in 1968 within the democratization of the society and state with the initiative to review the then asymmetric model of the dealing with the nationality issue in the CSSR and resolve the state-law relations of Slovaks and Czechs on the principle of nations' right to self-determination in the form of a federation. This intention was carried out on 27 October 1968 by the adoption of Constitutional Act no. 143/1968 Coll. on the Czechoslovak Federation by the National Assembly of the CSSR, which entered into force on 1 January 1969.

Keywords:

Slovak National Uprising, Slovak National Council, state-law legacy, Czechoslovak Republic, Slovak National Statehood, Košice Government Programme (1945), Constitution of 9 May 1948, asymmetric model, Constitution of the CSSR of 1960, Czechoslovak Federation (Czechoslovak Federative Republic), Czech Socialist Republic, Slovak Socialist Republic.

Pred 75. rokmi dňa 29. augusta, t. j. v roku 1944, vypuklo Slovenské národné povstanie proti nemeckým fašistickým okupantom a domácim fašistickým zradcom a kolaborantom, ako aj proti nacisticko-fašistickému režimu slovenskému štátu – Slovenskej republike. Jeho prípravu programovala Vianočná dohoda z konca decembra 1943, ktorá zjednotila proti fašizmu domáci komunistický odboj a občiansky odboj. Vianočnou dohodou vznikla ilegálna Slovenská národná rada, ktorá pripravovala a organizovala spolu so svojím vojenským ústredím Slovenské národné povstanie, ktoré malo mnohostranný význam (vojensko-politický, morálny, medzinárodný a štátoprávny). V našej štúdii je významným spôsobom zhodnotený štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania pre vznik slovenskej národnej štátnosti, ktorý sa pred päťdesiatimi rokmi – v rokoch 1968/1969 v demokratizačnom procese v československej jari (dňa 27. októbra 1968 bol schválený ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii a 1. januára 1969 nadobudol účinnosť) premietol demokratickou a ústavnou cestou do československej federatívnej štátnosti ako zloženého federatívneho štátu, v rámci ktorej sa vytvorili dva národné štáty: Slovenská socialistická republika a Česká socialistická republika. Oba národné štáty si realizovali právo národov na sebaurčenie v duchu medzinárodnoprávných dokumentov OSN a v duchu štátoprávneho odkazu Slovenského národného povstania.

* * * * *

Politický a právny stav v oblasti riešenia štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej Československej republike, vytvorený Slovenským národným povstaním, i samotná existencia reprezentanta suverenity slovenského národa – Slovenskej národnej rady ako zákonodarného, vládneho a výkonného orgánu s pôsobnosťou na celom území Slovenska, ako aj predstavy a stanoviská slovenskej politickej reprezentácie, že obnovená Československá republika má byť federatívnym štátom dvoch rovnoprávných národov Čechov a Slovákov, sa stali základným východiskom i na prípravu a rokovanie delegácie SNR o prvom programe vlád Národného frontu Čechov a Slovákov.

O predpokladanom federatívnom riešení štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej Československej republike, ktoré presadzovala najmä Komunistická strana Slovenska, G. Husák napísal: „Vedenie KSS nastolilo otázku obnovenia štátneho spolužitia bratských národov Čechov a Slovákov v obnovenej ČSR. Po určitých kolísaniach tento cieľ celá strana prijala a statočne zaň aj bojovala. Vedenie strany jasne postavilo aj otázku samobytnosti slovenského národa a jeho postavenia v obnovenej ČSR na základe rovný s rovným. V týchto časoch sa myslelo podľa vzoru ZSSR na federatívne riešenie; nikto na iné riešenie nemyslel. Problémy v tejto otázke však boli pod vplyvom Londýna v nekomunistických skupinách.“¹

Na základe uvedeného možno povedať, že program a ciele vytýčené v Slovenskom národnom povstaní, ktoré sa mali realizovať v obnovenej Československej republike, najmä v otázkach usporiadania štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov na základe rovný s rovným, ktorá mala byť vyjadrená i v inštitucionálnej oblasti formou federácie, boli u slovenských komunistov jednoznačne jasné. Slovenskí komunisti predpokladali, že sa tento štátoprávny program a ciele po oslobodení a obnovení ČSR stanú reálnou skutočnosťou.

1 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 69.

V tejto súvislosti treba poukázať na skutočnosť, že predstavitelia zahraničného odboja v Londýne na čele s prezidentom Benešom neuznávali samobytnosť slovenského národa. V riešení slovenskej otázky a postavenia Slovenska v obnovenej ČSR vychádzali z *reakčnej* ideológie čechoslovakizmu. Prezident Beneš spolu s londýnskou vládou až do novembra 1944 neuznával Slovenskú národnú radu ako politickú reprezentantku, ani samobytnosť slovenského národa. Nakoniec pod tlakom udalostí bol nútený zmeniť svoje stanovisko a uznať Slovenskú národnú radu i samobytnosť slovenského národa. Treba osobitne zdôrazniť, že v Slovenskom národnom povstaní: „Slovenský národ prvýkrát vo svojej histórii mal reálnu možnosť, aby na demokratickom a revolučnom základe prebojoval a uskutočnil svoje právo na sebaurčenie, na suverénne rozhodovanie o vlastnom národnom a štátnom bytí. Tým dal tiež jednoznačnú a presvedčivú odpoveď na čechoslovakistické koncepcie *buržoázie a maloburžoázna* emigrácia, hoci nerada, musela pod týmto reálnym tlakom svoje stanoviská revidovať a uznať samostatnosť slovenského národa i nevyhnutnosť a záväznosť úpravy československých vzťahov podľa princípu rovný s rovným, proklamovaného a prakticky politicky prebojovaného KSČ a KSS.“²

Ešte pred moskovskými rokovaniami o prvom programe vlády Národného frontu Čechov a Slovákov a o štruktúre a osobnom obsadení vlády Československej republiky konali sa medzi Klementom Gottwaldom a Gustávom Husákom vo februári 1945 v Moskve viaceré rozhovory o skúsenostiach z národnej a demokratickej revolúcie, ktorá sa začala Slovenským národným povstaním, a o ich prehlbovaní na oslobodenom území Československej republiky. Rozhovory sa týkali aj riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej Československej republike. O obsahu týchto rozhovorov Husák okrem iného napísal: „... Na požiadanie K. Gottwalda napísal som 5. februára aj písomnú správu (asi 33 strán) o situácii na Slovensku, o príprave a priebehu Slovenského národného povstania ... V premnohých rozhovoroch bolo celkom jasné, že K. Gottwald nielen súhlasil s koncepciou a líniou Slovenského národného povstania, ale vysoko oceňoval prácu Komunistickej strany Slovenska v ilegale i za Slovenského národného povstania, vysoko hodnotil boj slovenského ľudu. Nemal kritické poznámky, nebola nijaká závažnejšia otázka, ktorú by bol vedeniu komunistickej strany vyčítal ... Československí komunisti v Moskve žili v tom čase – február 1945 – pod dojmom stanoviska G. Dimitrova k československému vzťahu: u obrovskej väčšiny súdruhov, s ktorými som hovoril, žila myšlienka federatívneho riešenia štátoprávneho usporiadania ČSR. Bolo to riešenie komunistické, podľa príkladu sovietskeho, tou cestou sa dala vtedy už aj Juhoslávia. Lepšie riešenie nik nepoznal. Vedenie Komunistickej strany Slovenska za Povstania prakticky zastávalo toto stanovisko, i keď termín »federácia« sme nepoužívali z ohľadu na Londýn. Tak rozmýšľal v Povstaní Šverma, s touto mienkou som sa stretol aj v Moskve. Aj Gottwald bol v tom čase v podstate za federatívne riešenie.“³

Predstavy a názory slovenských komunistov na riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej Československej republike sa teda nevyvíjali izolovane od predstáv a názorov moskovského vedenia KSČ, ani od predstáv a názorov

2 GROSPÍČ, J. – CHOVANEC, J. – VYSOKAJ, J.: *Košický vládny program – program budování lidově-demokratického Československa*. Praha, 1977, s. 18–19.

3 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 611–612.

predstaviteľov medzinárodného robotníckeho hnutia. Georgi Dimitrov ich pri rokovaní so zástupcami KSČ a KSS v Moskve 6. decembra 1944 vyjadril takto: „... najlepším riešením vzťahu Čechov a Slovákov v oslobodenej ČSR by bolo, aby Česi a Slováci boli v rovnoprávnom postavení, aby v Čechách bola česká vláda, aby na Slovensku bola slovenská vláda a aby bola spoločná federatívna vláda československá. Aby bol parlament český i parlament slovenský a okrem toho spoločný parlament československý.“⁴

Stanovisko G. Dimitrova významne ovplyvnilo formovanie názorov na túto problematiku, nielen pokiaľ išlo o československých komunistov v Moskve, ale aj doma. Dávalo slovenskému národu nádej, že jeho túžby, za ktoré bojoval v Slovenskom národnom povstaní, sa stanú skutočnosťou, a že sa tieto otázky doriešia v jeho prospech na nadchádzajúcich moskovských rokovaníach.

V tomto období na Slovensku, ktoré postupne oslobodzovala Sovietska armáda a Československý armádny zbor, Slovenská národná rada a revolučné národné výbory opäť – ako za Povstania – vystúpili z ilegality a stali sa nositeľmi miestnej štátnej moci a správy. Tak sa začal proces obnovovania Československej republiky. Významnú a nenahraditeľnú pomoc im pritom poskytovali Sovietska armáda a Československý armádny zbor, ktorému velil generál Ludvík Svoboda. Z ilegality vystúpila aj KSS a jej orgány začali svoju činnosť. Tým sa vytvárali i priaznivé podmienky na formovanie názorov na riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov v obnovení Československej republiky, a to tak, ako boli proklamované v Slovenskom národnom povstaní.

Dňa 4. februára 1945 Slovenská národná rada prijala Manifest vytyčujúci hlavné úlohy ľudovej moci v oslobodenej republike. V Manifeste Slovenská národná rada okrem iného vyhlásila požiadavku vytvorenia federatívneho štátu, ktorú formulovala takto: „Ovocím zápasu nášho národa bude nová Československá republika, ktorá bude slovanským, ľudovodemokratickým štátom. Starý centralizmus v ňom nebude mať miesto. V dorozumení s predstaviteľmi českého národa upravíme v novom Československu pomer Slovákov a Čechov na základe úplnej rovnosti tak, aby na Slovensku Slováci a v Čechách Česi si spravovali svoje veci, kým ústredný snem a ústredná vláda budú spravovať len spoločné veci jednotného a nedeliteľného štátu.“⁵

V tejto súvislosti treba upozorniť, že v diskusii na zasadnutí „rady pléna“ SNR 17. februára 1945 vystúpil za komunistov L. Novomeský, ktorý objasnil obsah Manifestu SNR a vyjadril konkrétne predstavy komunistov na riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov takto: „Platforma je jasná ... Národné povedomie slovenské ... bojíme sa povedať len slová ... slovenská vláda, ústredná vláda, ústredný snem.“ Tieto predstavy vyjadril aj schémou: „... prezident, ústredná vláda, ústredný snem, česká vláda, český snem, spoločné: zahraničie, vojsko; nespooločné: osveta.“⁶ Zo schémy jasne vidieť, že ide o projekt budúceho federatívneho štátu Čechov a Slovákov,

4 Cesta ke Květnu I. – 2. Dokumenty, Praha, 1965, s. 519.

5 Pozri: 1945, február 4. – Manifest Slovenskej národnej rady. In: RÁTKOŠ, E. – RUDOHRADESKÝ, Š.: *Slovenské národné orgány 1943 – 1968*. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1973, s. 542–544.

6 VARTÍKOVÁ, M.: K problémom postavenia slovenského národa v ČSR v rokoch 1945 – 1948. In: *Sborník 50 let – 1918 – 1968 – Československa*. Praha, 1968, s. 75.

vytvorený na národnom základe,⁷ a to i napriek tomu, že sa v ňom priamo nepoužíva termín federácia.

Významnú úlohu v kryštalizácii názorov slovenských komunistov na riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovennej ČSR zohrala košická konferencia KSS, ktorá sa konala v dňoch 28. februára – 1. marca 1945. Na tejto konferencii Gustáv Husák vo svojom referáte presne formuloval konkrétnu formu štátneho zriadenia obnovennej ČSR. „Ako si my predstavujeme novú ČSR? Vychádzajúc zo skutočnosti dvoch rovnoprávných národov, želáme si federatívny štát, štát jednotný a spoločný, v ktorom by si však každý z národov vládol sám, ale pritom by spoločným zostalo, čo je nevyhnutne potrebné na zachovanie silného a jednotného štátu. Na Slovensku má mať slovenský národ *svoju slovenskú demokratickú vládu* a svoj slobodne volený *parlament*, ktoré by rozhodovali o všetkom, čo sa netýka spoločného záujmu oboch národov. O spoločných veciach má rozhodovať *spoločná vláda a spoločný parlament*. Až do ustanovenia demokraticky volených orgánov funkciu slovenskej vlády a parlamentu má zastávať Slovenská národná rada, ktorá je nateraz jediná oprávnená hovoriť a rokovať v mene nášho národa ...“⁸ Požiadavku federatívneho štátoprávneho usporiadania obnovennej Československej republiky prerokoval G. Husák s moskovským vedením KSČ, a to priamo s K. Gottwaldom. Napísal o tom: „Stanoviská, ktoré som v referáte uviedol, vyplývali buď z Gottwaldových návrhov, alebo boli výsledkom spoločných diskusií.“⁹

Na základe tohto významného faktu vedenie Komunistickej strany Slovenska formulovalo tento štátoprávny program v riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov a presadzovalo ho aj v Slovenskej národnej rade, ktorá si ho osvojila. Taktiež za ňu zvädzalo zápas s E. Benešom a jeho stúpencami. A je len samozrejmé, že tento štátoprávny program komunisti v delegácii Slovenskej národnej rady na moskovských rokovaniach presadzovali.

Moskovské rokovania sa konali v marci 1945. Boli to rokovania medzi moskovským vedením KSČ, delegáciou londýnskej vlády, prezidentom Benešom a delegáciou Slovenskej národnej rady. Hlavný dôraz sa kládol na otázku štátoprávneho riešenia vzťahov Čechov a Slovákov v obnovennej Československej republike. Stanovisko E. Beneša a jeho londýnskej *emigrantskej* vlády k slovenskej otázke bolo podmienené ideovými východiskami čechoslovakizmu. Slovenská národná rada, ktorej táto skutočnosť bola dobre známa, si uvedomovala, že úspech pri rokovaniach jej môže prijsť len rozhodný a zodpovedný postoj.

S predstavami slovenskej komunistickej reprezentácie o riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov sa stotožňovali aj predstavy slovenskej povstaleckej a antifašistickej nekomunistickej reprezentácie, teda občianskeho odboja. Vychádzali z princípu práva národov na sebaurčenie, z uznania svojbytnosti slovenského národa, z existencie Slovenskej národnej rady, ktorá mala postavenie reprezentanta suverenity slovenského národa a zvrchovanú moc na Slovensku, ako i z toho, že riešenie

7 Pozri CHOVANEC, J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978, s. 36.

8 Pozri: 1945, február 28. (Košice) – hlavný referát G. Husáka na konferencii KSS. In: *Za národnú slobodu a ľudovú demokraciu. Dokumenty z košickej pracovnej konferencie Komunistickej strany Slovenska*. Bratislava : Dokumenty, 1971, s. 78 – 102.

9 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 614.

štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej Československej republike malo byť inštitucionálne vyjadrené formou federácie podľa vzoru ZSSR. Takto formulované predstavy o štátprávnom riešení vzťahu Čechov a Slovákov sa výrazne prejavili už v dokumentoch SNR a KSS z obdobia príprav a priebehu Slovenského národného povstania a taktiež na oslobodenom území republiky v Košiciach začiatkom roka 1945.

Ako podklad na rokovanie o riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej republike priniesla delegácia SNR uznesenie SNR prijaté 2. marca 1945 v oslobodených Košiciach. Toto uznesenie mala delegácia SNR na rokovaníach predložiť a presadzovať.

Podstata uznesenia bola predovšetkým v tom, že:

- slovenský národ bude rovnoprávny s českým národom v rámci jednotnej a nedeliteľnej Československej republiky; nová vláda oficiálne osvedčí, že sa nestotožňuje s vyhlásením čsl. vlády v Londýne z 30. júna 1943 o jednotnom československom národe;
- budúce ústavné riešenie vzťahu slovenského národa k českému národu sa uskutoční na základe rovnosti a dohody oboch národov;
- prezident a nová vláda ešte pred príchodom na Slovensko potvrdia postavenie Slovenskej národnej rady, a to v tom zmysle, že SNR vykonáva celú zákonodarnú, vládnu a výkonnú moc na Slovensku okrem spoločných vecí;
- vzťahy Slovenskej národnej rady k novej vláde Československej republiky upravuje tak, že delí kompetenciu a vymedzuje, čo bude patriť do výlučnej kompetencie povereníctiev SNR, vymedzuje kategórie vecí, ktoré pokladá za veci čiastočne spoločné a čiastočne patriace do kompetencie ústredných národných úradov pri Slovenskej národnej rade;
- v novom Československu sa uplatní v plnom rozsahu zásada vyslovená v Ústave ČSR, že všetka moc pochádza z ľudu;
- riešenie otázok hospodárskych a sociálnych bude v duchu myšlienky demokracie, a to tak, aby rozdelenie národného dôchodku medzi všetko obyvateľstvo bolo čo najrovnomernejšie a aby život každého občana bol ľudský a dôstojný; nový štát bude spočívať na nových hospodárskych a politických základoch; v ňom sa uskutočnia veľké sociálne premeny, pôda má patriť tomu, kto na nej pracuje, robotníctvo sa zúčastní na správe podnikov, v ktorých pracuje;
- od prezidenta a novej vlády sa očakáva uskutočnenie návrhu predloženého hlavnému veliteľovi čs. brannej moci a ministrovi národnej obrany šéfom čs. vojenskej misie v Moskve koncom decembra 1944, ktorý si v plnom rozsahu osvojuje a podľa ktorého vojenské útvary čs. brannej moci organizované prevažne z brancov slovenskej národnosti označia sa ako slovenské a budú používať cvičný poriadok a povel v slovenskej reči; ústredným služobným jazykom v služobnom i obcovanom styku budú rovnocenné slovenčina i čeština; slovenským dôstojníkom, rotmajstrom a poddôstojníkom, pokiaľ sa neprehrešili proti národnej dôstojnosti slovenskej a neboli dobrovoľnými pomocníkmi Nemcov a zradcov, ponechá sa vojenská hodnosť dosiahnutá v slovenskej armáde; návrhy na prevzatie a zaradenie veliteľského zboru bývalej slovenskej armády a čsl. armády podáva SNR; zaradenie českých dôstojníkov do slovenských útvarov vyžaduje súhlas SNR;

- očakáva sa, že nová vláda pojme do svojho programu zásadu primeraného zastúpenia Slovákov vo všetkých úradoch a ustanovizniach centrálneho charakteru;
- pre rozdielny vývoj a oddelený štátny život slovenského a českého územia trvá na tom, aby na prechodnú dobu zostalo Slovensko samostatnou hospodárskou, colnou a menovou jednotkou, a to do tých čias, kým nebude možné vzájomné vzťahy jednotne upraviť.¹⁰

Toto uznesenie Slovenskej národnej rady možno charakterizovať ako projekt riešenia štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov na zásade „rovný s rovným“. I keď v uznesení SNR z 2. marca 1945 sa výslovne nehovorí o federácii, z formulácie o rozdelení kompetencie i vzťahu celoštátnych orgánov k orgánom slovenským možno vyvodzovať, že v podstate išlo o federatívne štátoprávne usporiadanie budované na národnom základe. Čo sa týka hospodárskych otázok, uznesenie SNR obsahovalo revolučný, demokratický, pokrokový a pre pracujúcich prítiažlivý program, čo malo pozitívny vplyv na ďalší vývoj národnej a demokratickej revolúcie v Československu, ktorá so sebou niesla i prvky socialistických premien spoločnosti.¹¹

V súvislosti s prípravou moskovských rokovaní treba upozorniť na skutočnosť, že moskovské vedenie KSČ ešte v januári 1945 vypracovalo predbežný návrh kapitoly vládneho programu o riešení štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov. Tento návrh sa pripravoval ešte za prítomnosti Gustáva Husáka v Moskve. Obsahoval silné federalizačné prvky. Z jeho obsahu vyplývalo, že riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov by sa malo uskutočniť formou federácie. Návrh prekračoval rámec VI. kapitoly schváleného Košického vládneho programu a z tohto aspektu smeroval k akejsi špecifickej forme československej federácie, formálne nevyjadrenej.¹²

Uznesenie Slovenskej národnej rady z 2. marca 1945 bolo úplne v súlade s pôvodným návrhom moskovského vedenia KSČ.¹³ Žiaľ, toto uznesenie a pôvodný návrh moskovského vedenia KSČ sa na rokovaníach nestali ani len predmetom diskusie. Bolo to preto, že E. Beneš a jeho stúpenci na tieto dokumenty reagovali veľmi podráždene a odmietavo. Najmä návrh na riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov v obnovenej ČSR, obsiahnutý v uznesení Slovenskej národnej rady z 2. marca 1945, vyvolal u reprezentantov českej *buržoázie* veľké pobúrenie. Obvinili

10 Pozri: Uznesenie Slovenskej národnej rady z 2. marca 1945 o úprave štátoprávných vzťahov Slovákov a Čechov. In: RÁTKOŠ, E. – RUDOHRADESKÝ, Š.: *Slovenské národné orgány 1943 – 1968*. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1973, s. 544–546.

11 Pozri CHOVANEC, J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978, s. 40.

12 Tamtiež, s. 40.

13 Delegácia SNR listom z 21. marca 1945 oboznámila prezidenta Beneša a všetky delegácie, ktoré sa zúčastnili na moskovských rokovaníach, s uznesením SNR z 2. marca s týmto komentárom: „Slovenská národná rada, počínajúc dohodnutím spreď Vianoc 1943, pokračujúc deklaráciou z 1. septembra 1944 i vo všetkých svojich ďalších prejavoch jasne sa osvedčila, že ako politický reprezentant slovenského národa je nedvojzmyselne za jednotnú Československú republiku ako spoločný štát národa slovenského a českého. Cestu k pevnému a konsolidovanému štátu vidíme práve v spravodlivom a čestnom usporiadaní pomeru oboch týchto národov. Tento cieľ mala na mysli Slovenská národná rada, keď prijala priložené uznesenie ako návrh na riešenie nadhodnených otázok.“ HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 643–644.

SNR, že chce z československej republiky spraviť „dvojštátie“.¹⁴ Negatívne stanovisko E. Beneša a jeho stúpencov k uvedeným návrhom ako podkladu pre moskovské rokovania vyvolalo v moskovskom vedení KSČ i u Gottwalda obavy z roztržky, ktorá hrozila ešte skôr, než sa začnú samotné rokovania.

V tomto období si ani Sovietsky zväz neželal roztržku medzi predstaviteľmi zahraničného odboja (londýnskym a moskovským vedením) a predstaviteľmi domáceho odboja (SNR). Túto skutočnosť potvrdzuje aj G. Husák, ktorý bol prítomný pri rozhovoroch K. Gottwalda s J. V. Stalinom o problémoch obnovennej Československej republiky a ktorý napísal, že Stalin radil Gottwaldovi „veľkú citlivosť a ohľaduplnosť pri riešení slovenskej otázky«, radil však aj rátať s Benešom, dohodnúť sa s ním, akceptovať ho ako prezidenta“.¹⁵ Stalinove rady boli podmienené obavami, aby nedošlo k roztržke s prezidentom Benešom a jeho stúpencami, čo by bolo mohlo negatívne pôsobiť na spoločný postup so západnými spojencami, podobne ako to bolo v prípade roztržky medzi poľskou odbojovou politickou reprezentáciou. J. V. Stalin sa chcel vyhnúť roztržke najmä preto, že československá londýnska vláda ako jediná uzavrela 12. decembra 1943 so Sovietskym zväzom spojeneckú zmluvu.

Gustáv Husák o rozhovoroch z januára a februára 1945 v Moskve, ktoré predchádzali moskovským rokovaniam o vládnom programe a o riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovennej ČSR, napísal: „Gottwald bol v duši za federatívne riešenie, ale obával sa, ako to prijmu v českých krajinách, kde nacistická okupácia zvýšila národnú citlivosť a vyčíňanie ľudáckych klérofašistov a protislovenské nálad. Gottwald sa obával, že Beneš a jeho kruhy môžu zneužiť v šovinistickej kampani federatívne riešenie nacionálnej otázky u nás proti KSČ. Tieto obavy znásoboval V. Kopecký, u ktorého už vtedy občas prepukali šovinistické tendencie. Raz v rozhovore s Gottwaldom a so mnou prudko obhajoval Benešovu koncepciu krajinských národných výborov pre Čechy, Moravu a Slovensko, proste administratívny princíp. Veľmi sme sa o tejto otázke pohádali. Gottwald ho zahriakol: uznával dôvody pre federatívne riešenie, trápila ho však otázka, čo bude v českých krajinách. »Vy už viete, čo máte na Slovensku, vývin sa dá dobre odhadnúť, ale my nevieme, čo nájdeme doma medzi českým ľudom, akú pozíciu má Beneš, ako ľud prijme nás a naše stanovisko, aké kádre domá nájdeme.« Bolo to asi v tom zmysle, že Slováci musia brať ohľad aj na zmýšľanie českého ľudu. Slovenskí komunisti boli za federatívne riešenie. Gottwald sa mu nebránil, skôr by som povedal, že ho akceptoval. Ale ešte váhal, ešte si to chcel rozmyslieť. Na tom sme zostali pri mojom odchode z Moskvy.“¹⁶

Neuplynul ani mesiac a Klement Gottwald revidoval svoje stanovisko k riešeniu štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovennej ČSR, ktoré malo byť inštitucionálne vyjadrené formou federácie. Urobil tak hneď pri prvom stretnutí s delegáciou Slovenskej národnej rady, ktorá priletela do Moskvy 12. marca 1945. Člen delegácie SNR za KSS G. Husák o tom napísal: „Gottwald tušil, že okolo slovenskej otázky bude pri rokovaníach najväčší boj. Chcel dohodu s Benešom, zmierňoval preto požiadavky strany v iných otázkach, hľadal prijateľné riešenie aj v slovenskej. Hneď po príchode do Moskvy som v rozhovore s ním vybadal, že do určitej miery zmenil

14 Pozri *Cesta ke Květnu I.* – 2. Dokumenty. Praha, 1965, s. 411.

15 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 612.

16 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 612–613.

svoje stanovisko. Nechcel už ani len nastoliť federatívne riešenie: jednak sa obával roztržky s benešovskými kruhmi, jednak sa domnieval, že by takéto stanovisko KSČ zneužili benešovské kruhy na nacionalistickú agitáciu proti strane v masách českého ľudu. Nevie, čo nás čaká doma, opakoval. To, čo na Slovensku dnes máte, to si udržíte. Tým sa postavenie Slovákov zatiaľ rieši. Neskôršie uvidíme, aká bude situácia, môžeme sa k otázke zase vrátiť. V tomto zmysle sa mu nepáčilo ani uznesenie Slovenskej národnej rady z 2. marca 1945. Videl v ňom komplikácie pre rokovania. Naliehal na nás, aby sme ustúpili, aby sme nesťažovali celkovú dohodu.¹⁷

Situácia pred moskovskými rokovaniami a počas nich bola veľmi zložitá a komplikovaná najmä preto, že E. Beneš a jeho stúpenci zotrúvali pri riešení slovenskej otázky na pozíciách čechoslovakizmu. Delegácia Slovenskej národnej rady, uvedomujúci si nebezpečenstvo, ktoré by priniesla roztržka, po rozhovoroch s Klementom Gottwaldom ešte pred moskovskými rokovaniami ustúpila od svojich pôvodných návrhov a stotožnila sa s novým návrhom moskovského vedenia KSČ, ktorý bol formulovaný stručnejšie, všeobecnejšie a menej vyhranene. Husák o tom píše: „Ustúpili sme, ale žiadali sme jasný konštitučný záväzok vlády a politických strán, že daný stav bude zabezpečený aj v novej ústave. V tomto zmysle bol ešte pred rokovaniami zredigovaný aj posledný odsek 6. kapitoly.“¹⁸

S novým, respektíve pozmeneným návrhom 6. kapitoly vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov, ktorý vpracovalo moskovské vedenie KSČ a predložilo na rokovanie v Moskve 24. marca 1945, nesúhlasili a mali k jeho obsahu a formuláciám veľké výhrady predovšetkým predstavitelia národnosocialistickej strany a ľudskej strany. Nerešpektovali ani skutočnosť, že s predloženým návrhom súhlasila delegácia SNR, s ktorou moskovské vedenie KSČ návrh prerokovalo ešte pred oficiálnym rokaním a ktorá už ustúpila od pôvodného návrhu moskovského vedenia KSČ, ako aj od požiadaviek federatívneho štátu, obsiahnutých v uznesení SNR z 2. marca 1945.

V diskusii na prvom rokovaní o 6. kapitole návrhu vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov za komunistov vystúpil Václav Kopecký, ktorý stručne charakterizoval predložený návrh moskovského vedenia KSČ takto: „Kapitola je napísaná pomerne stroho, trizvo. K tomu nás viedol ten dôvod, aby moskovské rokovanie ani navonok nestálo v znamení štátoprávných sporov medzi Čechmi a Slovákami. Okrem toho sme považovali mnohé veci za dostatočne vyriešené a domnievali sme sa, že preto stačí obmedziť sa na takéto formulácie. A nechceli sme tiež, aby sa rokovanie točilo hlavne okolo slovenskej otázky. My sme to všetko navrhli už skôr, potom prišli Slováci s memorandom uzneseným doma a uložili svojim šiestim právoplatným zástupcom, aby to tu obhajovali. Teraz porovnávajte. My sme napriek tomu v tejto našej pôvodnej textácii nič nezmenili. Môžete porovnávať, čo Slováci žiadajú, a čo sme im my dali. Naš návrh je vyjadrený v štyroch bodoch, o ktorých sme boli ubezpečovaní, že je o nich všeobecná zhoda. Sú to štyri body, ktoré formuloval Gottwald: 1. uznanie svojbytnosti, 2. uznanie právomoci Slovenskej národnej rady, 3. uznanie tvorenia slovenských vojenských útvarov a 4. prísľub, že to všetko nie je provizórne, že je to stav trvalý, ktorý bude neskôr vyjadrený konštitučne. Aj Slováci teda súhla-

17 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 644–645.

18 HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975, s. 645.

sili s našimi štyrmi bodmi. Súhlasili s tým, aby nová československá vláda vyjadrila svoje stanovisko.¹⁹

Moskovské vedenie KSČ napriek silnému nátlaku a búrlivej diskusii od návrhu neustúpilo a obhajovalo ho jednotne so slovenskými komunistami. Tento návrh chápalo vo vzťahu k Slovákom ako minimum, pričom vychádzalo z konkrétnej situácie. Potvrdzujú to opäť slová Václava Kopeckého, ktorý povedal: „My trváme na tejto formulácii. Sme presvedčení, že toto je minimum, ak sa má nová vláda vytvoriť. Vy ste nijakú platformu nenavrhlí a neviem, či by nebolo praktickejšie navrhnúť, ako má znieť táto kapitola. Keby popri tejto našej kapitole Stránský a Hála vypracovali novú formuláciu a predložili ju Slovákom. Toto oboje nech Slováci posúdia. Je to vec ohromnej politickej závažnosti. Nedokážeme si predstaviť, že by niektorá strana, ktorá nesúhlasí so štyrmi bodmi, mohla vstúpiť do vlády. Preto nech sa obidve formulácie predložia Slovákom. Ak sa nedohodneme, tak zodpovednosť za následky napadá na nás. My si nedokážeme predstaviť udržanie štátnej jednoty inak ako na základe prijatia týchto podmienok. Kto obhajuje inú platformu, podporuje rozbitie štátnej jednoty.“²⁰

Jednoznačné stanovisko na podporu návrhu moskovského vedenia KSČ vyjadril i Klement Gottwald, ktorý tiež vyzval predstaviteľov národnosocialistickej strany a lidovej strany, aby predložili iný návrh, keď im pôvodný nevyhovuje. Ak s ním budú Slováci súhlasiť a ak nebude diametrálne odlišný, budú s ním súhlasiť aj českí komunisti.²¹

Rozdielne stanoviská pri rokovaní o návrhu 6. kapitoly vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov medzi českými komunistami a predstaviteľmi sociálnej demokracie, národnosocialistickej strany a lidovej strany sa vynútili nové rokovanie, už za prítomnosti delegácie SNR, ktoré sa konalo 25. marca 1944. Na rokovaní sa zúčastnili: Za komunistickú stranu: Gottwald, Kopecký, Slánský, Nosek, Laštovička. Za sociálnych demokratov: Fierlinger, Laušman, Majer, Pacák. Za národných socialistov: Stránský, David, Uhlíř, Drtina. Za lidovú stranu: Hála. Za Slovenskú národnú radu: Šrobár, Ursíny, Styk, Husák, Novomeský, Šoltész. Na tomto rokovaní predložili predstavitelia národnosocialistickej strany nový návrh 6. kapitoly vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov; predniesol ho Stránský. Návrh národnosocialistickej strany sa od návrhu moskovského vedenia KSČ odlišoval v tom, že neobsahoval stať o tvorení slovenských vojenských útvarov (obsahovo s ním súhlasili, ale odporúčali, aby bol začlenený do vojenskej kapitoly programu vlády), a v tom, že považoval stav vecí na Slovensku za provizórny.²²

O návrhu národnosocialistickej strany sa rozvinula veľká diskusia, v ktorej boli predstavitelia národnosocialistickej strany donútení ustúpiť, stiahnuť svoj návrh a súhlasiť s návrhom komunistov. Svoj postoj vyjadrili tak, že súhlasili s formuláciami 1. a 2. odseku, ako ho navrhovali sociálni demokrati. Žiadali však zmenu posledného odseku, a to v tom zmysle, že vláda nie je kompetentná prepožičiavať Slovákom národnú svojbytnosť, ako o tom hovoril sám Stránský. V diskusii vystúpil za slovenských komunistov Gustáv Husák, ktorý okrem iného povedal: „Možno, že to budú

19 *Cesta ke Květnu I – I. Dokumenty*. Praha, 1965, s. 413–414.

20 Tamtiež, s. 414.

21 Pozri tamtiež.

22 *Pozri Cesta ke Květnu I. – I. Dokumenty*. Praha, 1965, s. 425–426.

Slováci sami, ktorí budú žiadať čo najsilnejšiu centrálnu vládu a centrálny parlament, keď sa zide ústavodarné Národné zhromaždenie. Ale dnes to tak nie je. Dnes je obava, aby sa všetko nevrátilo do starého stavu. Vláda musí jasne povedať, že bude republika budovaná na nových základoch. Vo vašom návrhu je niekoľko bodov, ktoré nám potvrdzujú obavy. Prečo stále vystrkovať provizórnosť, prečo stále zdôrazňovať jeden moment, ktorý má zastrieť momenty iné? Zasa to budú ľudia vidieť ako chytristiku. A my chceme, aby tu bol pevný konštitučný prísľub novej vlády, že nejde o dočasný prísľub, ale o pevnú líniu československej politiky. Ide o to, aby sa vzbudila dôvera ... Preto žiadame, aby tu bol konštitučný prísľub daný ako vec trvalá.²³

Po obsiahlej diskusii o návrhu 6. kapitoly, ktorý predložili predstavitelia národnosocialistickej strany, bolo rokovanie prerušené, aby sa delegácia Slovenskej národnej rady mohla samostatne poradiť. Potom diskusia o slovenskej otázke pokračovala. Stanovisko delegácie SNR predniesol Gustáv Husák, a to v tom zmysle, že v 1. odseku delegácia SNR trvala na úvodnej textácii, v 2. odseku súhlasila s návrhom formulácie sociálnych demokratov a posledný odsek navrhla formulovať takto: „Nová vláda Československej republiky sa bude starať o to, aby pri ústavnom riešení pomeru národa slovenského a českého boli konštituované slovenské orgány moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej tak, ako ich dnes má slovenský národ v SNR. O budúcom rozdelení kompetencie medzi orgány ústredné a slovenské dohodnú sa legitímni zástupcovia národa slovenského a českého.“²⁴

K prednesenému stanovisku delegácie SNR zaujali predstavitelia národnosocialistickej strany negatívny postoj. V diskusii o tomto stanovisku rovnako ako o návrhu národnosocialistickej strany sa vystriedalo niekoľko diskutujúcich a niektorí vystúpili i viackrát. Klement Gottwald k ich odmietavému postoju okrem iného povedal: „... odmietate prijateľný kompromis vo veci života štátu. Republika i tak bude, bude to republika nová a bude postavená na zdravom pomere Čechov a Slovákov. A keď nebude chcieť niekto budovať, bude sa budovať bez neho.“²⁵ Po širokej diskusii nakoniec predstavitelia národnosocialistickej strany spoločne opustili zasadaciu miestnosť, čím bolo ďalšie rokovanie o návrhu 6. kapitoly vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov znemožnené. Na druhý deň, 26. marca, sa opäť pokračovalo v rokovaní o slovenskej otázke. Na tejto schôdzke prečítal David vyhlásenie predstaviteľov národnosocialistickej strany, v ktorom prijímajú formulácie navrhnuté delegáciou SNR. Tým bolo po krátkej diskusii rokovanie o návrhu 6. kapitoly vládneho programu Národného frontu Čechov a Slovákov ukončené. Návrh bol prijatý jednomyseľne, ako konštatoval predsedajúci posledného dňa rokovania Bohumil Laušman.²⁶

Ústupok delegácie SNR na moskovských rokovaniach od pôvodných požiadaviek na riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov formou federácie znamenal kompromis, ktorý urobili najmä komunisti, a to preto, lebo pochopili dôvody českých komunistov a rešpektovali zahraničnopolitické aspekty tohto obdobia. Miloš Gosiorovský o tom napísal: „Slovenskí komunisti mali porozumenie pre tieto Gottwaldove argumenty o nepripravenosti českej verejnosti na federatívne riešenie,

23 Tamtiež, s. 429–430.

24 *Cesta ke Květnu I. – I. Dokumenty*. Praha, 1965, s. 434.

25 Tamtiež, s. 436.

26 Tamtiež, s. 438.

ako aj o dôsledkoch, ktoré by z toho vyplynuli pre postavenie komunistickej strany v českých krajinách, ak by sa trvalo na tomto riešení. A tak sa našiel spomenutý kompromis v 6. hlave Košického vládneho programu. To bola vynikajúca pomoc slovenského národa bratskému českému národu, najmä jeho najlepším predstaviteľom – českým komunistom – v ich boji proti pokusom rafinovanej českej buržoázie na čele s Benešom zneužiť národnooslobodzovací boj českého ľudu pre jej úsilie o obnovu predmníchovských kapitalistických pomerov.²⁷

Moskovské vedenie KSČ upustilo od pôvodného variantu navrhovaného vládneho programu v oblasti riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov pod tlakom toho, že chcelo udržať jednotu Národného frontu, jednotu s prezidentom Benešom a jeho stúpenkami. Túto skutočnosť zdôvodňovalo, ako sme už spomínali, neznalosťou situácie v českých krajinách a tým, že nevie, ako v týchto otázkach zmýšľa český národ. Ústupky E. Benešovi si vyžadovala aj medzinárodná situácia v protifašistickej koalícii, kde sa počítalo s perspektívnou povojnovou spoluprácou medzi ZSSR a západnými veľmocami.

Tým, že delegácia Slovenskej národnej rady a moskovské vedenie KSČ upustili od pôvodných návrhov riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovené Československej republike a že v novom návrhu vládneho programu, ktorým vypracovalo moskovské vedenie KSČ, boli vynechané otázky týkajúce sa delby kompetencie medzi ústrednou vládou a Slovenskou národnou radou, respektíve medzi ministerstvami a poverenictvami, ako aj otázky prechodných opatrení, vyhli sa československí komunisti počas moskovských rokovaní štátoprávnym konfliktom.

Riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov dohodnuté na moskovských poradách bolo vyjadrené v 6. kapitole Košického vládneho programu, ktorá v riešení tejto otázky potvrdzovala len to, čo si slovenský národ v Povstaní vybojoval. Svedčia o tom obsah a niektoré formulácie Košického vládneho programu týkajúce sa otázky riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov. „Uznávajúc, že Slováci majú byť pánmi vo svojej slovenskej zemi práve tak ako Česi vo svojej českej domovine a že republika bude obnovená ako spoločný štát rovnoprávných národov, českého a slovenského, vyjadří vláda toto uznanie dôležitými štátnopolitickými aktmi. V Slovenskej národnej rade, opierajúcej sa o národné výbory v obciach a okresoch, bude vidieť nielen oprávnenú predstaviteľku samostatného slovenského národa, ale aj nositeľku štátnej moci na území Slovenska (moci zákonodarnej, vládnej a výkonnej), ako to zodpovedá osobitnej dohode Slovenskej národnej rady s prezidentom republiky a s československou vládou v Londýne.“²⁸

Takto formulované otázky riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v Košickom vládnom programe mohla delegácia Slovenskej národnej rady akceptovať iba za predpokladu, že po oslobodení Československa sa k nim bude možné vrátiť, čo si zabezpečila konštitučným záväzkom vlády. Delegácia SNR si konštitučným záväzkom zabezpečila i to, že existenciu Slovenskej národnej rady ako zákonodarného, vládneho a výkonného orgánu na Slovensku potvrdí i nová Ústava Československej republiky. Okrem toho sa vláda v Košickom vládnom programe zaviazala: „O budúcom rozdeľovaní kompetencie medzi orgány ústredné a slovenské dohodnú

27 GOSIOROVSKÝ, M.: Horizonty federácie II. In: *Pravda* 22. augusta 1969.

28 *Košický vládny program*. Bratislava, 1978, s. 110.

sa legitímni zástupcovia národa českého a slovenského. V ústredných štátnych úradoch, inštitúciách a v hospodárskych orgánoch celoštátneho významu bude Slovákom zabezpečené primerané zastúpenie čo do počtu, ako aj čo do významu.“²⁹

Obidva tieto záväzky vlády Československej republiky mali pre slovenskú politickú reprezentáciu veľký význam, lebo na jednej strane umožňovali vrátiť sa k riešeniu vzťahu Čechov a Slovákov a na druhej strane zabezpečili rovnoprávnosť medzi Čechmi a Slovákami i formou primeraného zastúpenia v celoštátnych ústredných orgánoch, čo sa prejavilo už v konkrétnom osobnom zložení prvej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov, ktorá bola vymenovaná dekrétom prezidenta republiky 4. apríla 1945. V tejto vláde bolo 16 Čechov a 9 Slovákov.³⁰

Slovenská národná rada, a najmä komunisti v nej zastúpení, pri riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov rešpektovali konkrétnu historickú situáciu pri obnovovaní ČSR a kladení jej ľudovodemokratických základov, respektíve vývojovú etapu národnej a demokratickej revolúcie, v ktorej nechceli vzhľadom na perspektívne programové ciele – budovanie socializmu v ČSR – svojimi federatívnymi požiadavkami spôsobiť rozbitie jednoty Národného frontu Čechov a Slovákov. Pritom sa však federácie ako formy štátneho zriadenia nevzdávali, ale odkladali toto riešenie na príhodnejšie obdobie. Vychádzali z predpokladu, že po oslobodení celej ČSR Sovietskou armádou sa situácia zlepší a vytvoria sa i podmienky na realizáciu federatívnych požiadaviek. Na druhej strane predstavitelia západného zahraničného československého protifašistického odboja na čele s prezidentom Benešom, ktorí boli zástancami čechoslovakizmu, sa domnievali, že po oslobodení ČSR sa situácia zmení v ich prospech a že otázky štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov sa budú riešiť podľa starých predmníchovských poriadkov. E. Beneš a jeho stúpenci predpokladali, že veľkú časť územia Československa oslobodia západní spojenci, čo im umožní nastoliť štátnopolitický kapitalistický systém z obdobia prvej ČSR. Situácia okolo riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v obnovennej ČSR bola teda veľmi zložitá, čo nakoniec podmienilo i jej kompromisné riešenie. Výstižnú charakteristiku vtedajšej situácie podal historik Viliam Plevza, ktorý napísal: „Slovenská politická reprezentácia pristúpila na toto kompromisné riešenie v presvedčení, že pomery po oslobodení celej republiky Sovietskou armádou sa vyjasnia tak, aby sa zásada federatívnej úpravy vzťahov českého a slovenského národa mohla realizovať. Reprezentanti zahraničného odboja na Západe boli zasa presvedčení, že po ukončení vojny sa postupne zmení pomer politických síl a že zásadnému riešeniu slovenskej otázky i jej štátoprávnej podoby sa budú môcť vyhnúť.“³¹

Košický vládny program, ako bol dohodnutý na moskovských rokovaníach a potom 5. apríla 1945 vyhlásený v Košiciach, bol kompromisom medzi slovenskými komunistami, ktorí chceli riešiť štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov na federatívnom princípe, a reprezentantmi československej nacionalistickej buržoázie, ktorá chcela zostať na platforme jednotného centralistického štátu, budovaného na ideológii čechoslovakizmu.

29 Košický vládny program. Bratislava, 1978, s. 101.

30 Pozri menovací dekrét prezidenta republiky zo 4. apríla 1945 v publikácii *Program prvej domácej vlády republiky, vlády Národného frontu Čechov a Slovákov*. Zbierka dokumentov, Ministerstvo informácií, publ. č. 2/45, Košice 1945, s. 5.

31 PLEVZA, V.: Československá štátnosť a slovenská otázka v politike KSČ. Bratislava, 1971, s. 176.

Košický vládny program, i keď bol kompromisom v riešení národnostných vzťahov Čechov a Slovákov, mal však veľký štátoprávny význam, lebo uznal samobytnosť slovenského národa a prijal zásadu rovný s rovným; uznal Slovenskú národnú radu ako reprezentantku suverenity slovenského národa a nositeľku zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku a uznal potrebu vytvárania slovenských národných vojenských útvarov (plukov, divízií atď.) a taktiež prijal konštitučný záväzok vlády, že pri budúcom ústavnom riešení pomeru národa slovenského a českého budú konštituované slovenské národné orgány zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci, ako vznikli v Slovenskom národnom povstaní a ako ich má slovenský národ v Slovenskej národnej rade.³²

Zásady rovnoprávných vzťahov medzi slovenským a českým národom, stanovené Košickým vládny programom a upravujúce postavenie slovenských národných orgánov, nebránili ďalšiemu štátoprávnomu vývoju v smere federatívneho usporiadania Československa. Štátoprávny vývoj medzi našimi národmi sa však týmto smerom neorientoval. Z Košického vládneho programu bol potom vytvorený základ pre asymetrický model štátoprávneho riešenia vzťahov Čechov a Slovákov.³³

Riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov na zásade rovný s rovným, ako bolo upravené a vyhlásené v Košickom vládnom programe, prebojovali v zložitých podmienkach národnooslobodzovacieho boja, no najmä v Slovenskom národnom povstaní, predovšetkým komunisti. I v období národnej a demokratickej revolúcie, po oslobodení Československej republiky Sovietskou armádou to boli komunisti, ktorí bojovali za spravodlivé a demokratické riešenie národnostnej otázky v Československu. „Pri rokovaníach v Moskve – a neskôr v Košickom vládnom programe – sa otázka československého vzťahu v štátoprávnej sfére zúžila na vzťah »Slovenská národná rada – ústredná vláda«, čo vytvorilo základ pre budovanie asymetrického usporiadania, ktoré sa postupne dôsledne uplatňovalo v celom spoločenskom a politickom živote.“³⁴

Slovenská politická reprezentácia predstavovaná SNR predpokladala, že vznikom Českej národnej rady sa pre ňu vytvoril partner, a tým aj predpoklady pre asymetrické, respektíve federatívne riešenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov. Z tohto hľadiska vychádzala i koncepcia možného federatívneho usporiadania štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov, ktorú za komunistov opäť vyjadril v dennej tlači L. Novomeský: „Náš náhľad na štruktúru nového Československa je ten, aby takisto ako slovenský národ i český národ mal svoj zákonodarný a vládny orgán. Spoločné veci bude vybavovať spoločná ústredná vláda a spoločný snem. Takéto riešenie pokladáme za záruku, že nová republika bude skutočne silná a jednotná.“³⁵

32 Košický vládny program. Bratislava, 1978, s. 99.

33 Pozri TRELLA, R. – CHOVANEC, J.: *Nové štátoprávne usporiadanie ČSSR*. Bratislava, 1971, s. 58; CHOVANEC, J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978, s. 42; GROSPÍČ, J. – CHOVANEC, J. – VYSOKAJ, J.: *Košický vládny program budování lidově-demokratického Československa*. Praha, 1977, s. 64.

34 PLEVZA, V.: *Československá štátnosť a slovenská otázka v politike KSČ*. Bratislava, 1971, s. 177–178.

35 Pravda 27. mája 1945.

Treba však povedať, že Česká národná rada sa ustanovila v dňoch 29. – 30. apríla 1945 a pôsobila najmä v Májovom povstaní českého ľudu proti nemeckým fašistickým okupantom. Krátko po príchode košickej vlády do Prahy zanikla, respektíve premenila sa na prípravný výbor pre voľbu Krajinského národného výboru v Čechách.³⁶ Ďalej sa žiada upozorniť na skutočnosť, že vláda ČSR na svojom 14. zasadnutí 10. mája 1945 schválila uznesenie o skončení činnosti Českej národnej rady.³⁷

V tejto súvislosti treba upozorniť na významnú skutočnosť, že „programové princípy riešenia slovenskej otázky a československého vzťahu“, ako zdôraznil Viliam Plevza, „formulovala povstalecká garnitúra slovenskej komunistickej politickej reprezentácie od konca mája 1945 aj na stránkach obnoveného Nového slova. Jej predstavitelia upozorňovali, že zásada rovný s rovným, ak chce v štátoprávnej oblasti vyjadrovať skutočnú národnú svojbytnosť, vyžaduje si adekvátnu zákonodarnú a vládnu konštrukciu nielen na slovenskej, ale aj na českej strane ...“³⁸

Tieto predstavy slovenskej povstaleckej komunistickej garnitúry v tomto období neboli osamotené, ale korešpondovali s predstavami slovenskej politickej reprezentácie – s predstavami Slovenskej národnej rady, ktorá sa na svojom zasadnutí 26. mája 1945 uzniesla o návrhu na riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov formou federácie na národnom princípe. Tento návrh vychádzal z toho, že: „Československá republika je štátom dvoch rovnoprávných a rovnocenných národov – slovenského a českého. Československá republika má jednu hlavu štátu, československý snem a československú vládu, slovenský snem a slovenskú vládu, český snem a českú vládu. Do ústavnoprávneho usporiadania vecí vykonáva zákonodarnú a vládnu moc na Slovensku SNR.“³⁹ Toto uznesenie obsahovalo aj rozdelenie kompetencie na celoštátnu a národnú, ktorú presne špecifikovalo v tom smere, že vypočítavalo, čo patrí do pôsobnosti: čs. snemu (IV), čs. vlády (V) a negatívnu formou určovalo, čo patrí národným snemom a národným vládam (VI, VII). V poslednej časti (VIII) upravovalo otázky financovania spoločných vecí.⁴⁰

Uznesenie Slovenskej národnej rady z 26. mája 1945 bolo posledným návrhom SNR na federatívne usporiadanie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov. Toto uznesenie SNR bolo vlastne podkladom na rokovanie o prvej pražskej dohode, ktoré sa konalo 31. mája – 1. júna 1945 na spoločnej schôdzi československej vlády a delegácie SNR o vzájomných vzťahoch. Otázky týkajúce sa federatívneho usporiadania ČSR, ktoré obsahoval návrh SNR, sa však premetom rokovania nestali. Rokovalo sa iba o sporných otázkach kompetencie československej vlády a SNR. Výsledkom tohto rokovania bolo prijatie tzv. prvej pražskej dohody.⁴¹ Týmto faktom sa riešenie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov formou federácie opäť odsunulo.

36 Pozri *Cesta ke Květnu I – 2. Dokumenty*. Praha, 1965, s. 641 a nasl.; *Cestou Května. Dokumenty k počátkům naší národní a demokratické revoluce*. Praha, 1975, s. 130.

37 Uznesenie československej vlády o skončení činnosti ČNR (zápis zo 14. schôdze vlády, 10. máj 1945). In: GROVSKÝ, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. 1945 – 1960*. Praha : Karolínium, 2006, s. 38.

38 PLEVZA, V.: *Československá štátnost' a slovenská otázka v politice KSČ*. Bratislava, 1971, s. 185.

39 *Prvé kroky po oslobodení*. Zborník ÚD KSS, Bratislava, 1971, s. 215.

40 Tamtiež, s. 215–217.

41 Pozri CHOVANEC, J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978, s. 43; PLEVZA, V.: *Československá štátnost' a slovenská otázka v politice KSČ*. Bratislava, 1971, s. 186; *Prvé kroky po oslobodení*. Zborník ÚD KSS. Bratislava, 1971, s. 200 a nasl.

Svojbytnosť a zvrchovanosť slovenského národa, ako i jeho rovnoprávnosť s českým národom politicky deklarovaná v dokumentoch z obdobia Slovenského národného povstania a v Košickom vládnom programe, ako aj riešenie vzájomných štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov bolo potom až do prijatia Ústavy 9. mája upravené politickými dohodami, tzv. tromi pražskými dohodami, ústavným dekrétom prezidenta republiky č. 1/1945 Zb. o novej organizácii vlády a ministerstiev v dobe prechodnej, ústavným dekrétom prezidenta republiky č. 47/1945 Zb. o Dočasnom národnom zhromaždení, ako i ústavným zákonom č. 65/1946 Zb. o Ústavodarnom národnom zhromaždení. Všetky tieto ústavnoprávne dokumenty upravovali štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov v duchu odkazu SNP a Košického vládneho programu a zakotvili viaceré federalizačné prvky, až na tretiu pražskú dohodu. V tejto súvislosti treba povedať, že tretia pražská dohoda bola ústupkom od Košického vládneho programu, prvej a druhej pražskej dohody, ako aj od ústavného zákona č. 65/1946 Zb. Táto dohoda odstránila z úpravy štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov federalizačné prvky. Tretia pražská dohoda bola výsledkom konkrétnej politickej situácie, ktorá vznikla ako dôsledok nepriaznivých výsledkov volieb z mája 1946 do Ústavodarného národného zhromaždenia na Slovensku, kde zvíťazila Demokratická strana.⁴² No KSS i napriek tomu udržala na Slovensku silné pozície a rozhodujúci vplyv na široké masy pracujúcich.

Na Slovensku volebné víťazstvo Demokratickej strany zaktivizovalo sily reakčnej buržoázie a katolíckeho kléru, ktoré sabotovali realizáciu Košického vládneho programu a Budovateľského programu vlády K. Gottwalda. V tejto súvislosti treba vidieť i aktivizáciu buržoáznych politických strán v Čechách, ktoré takisto ako Demokratická strana na Slovensku sabotovali Košický vládny program a Budovateľský program vlády K. Gottwalda a využívali volebné víťazstvo Demokratickej strany na oživovanie čechoslovakizmu. Osobitne výrazne sa reakčnosť čechoslovakizmu a českého šovinizmu prejavila v tzv. Memorande o Slovensku, ktoré prijali národní socialisti 7. júla 1946 a v ktorom si vytýčili plán asimilácie slovenského národa, ktorý naivne zdôvodňovali tým, že ho tak chcú získať pre československú myšlienku.⁴³ V súvislosti s prípravou novej ústavy však rozširovali najmä šovinistické vášne a nálady vo vzťahu k Slovensku a oživovali staré čechoslovakistické koncepcie.

Tieto skutočnosti negatívne vplývali na vývoj štátoprávnych vzťahov medzi Čechmi a Slovákami a brzdili uskutočňovanie programu národnej a demokratickej revolúcie. Vzhľadom na túto skutočnosť Komunistická strana podriadila i riešenie národnostnej otázky, respektíve štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov v Československu záujmom revolúcie. To sa nakoniec prejavilo i uzavretím tretej pražskej dohody, ktorá na rozdiel od predchádzajúcich dvoch pražských dohôd nebola uzavretá medzi SNR a vládou, ale bola prerokovaná v Národnom fronte Čechov a Slovákov, a to tak na úrovni celoštátnej, ako aj na úrovni Slovenska. Jej politická záväznosť

42 Pozri TRELLA, R. – CHOVANEC, J.: *Nové štátoprávne usporiadanie ČSSR*. Bratislava, 1971, s. 59–61; PLEVZA, V.: *Československá štátnosť a slovenská otázka v politike KSČ*. Bratislava, 1971, s. 186–204; GROSPÍČ, J.: *Štátoprávni usporiadání vztahů českého a slovenského národa v období vypracování a přijetí Ústavy 9. května*, Praha, 1967, s. 15–26; CHOVANEC, J.: *Rovnoprávnost národov a národností v československé socialistickej federácii*. In: *Desať rokov československej federácie*. Bratislava, 1978, s. 119–127.

43 Pozri KRÁL, V.: *Cestou k Únoru*. Dokumenty. Praha, 1963, s. 177 a nasl.

vznikla až po jej schválení predstaviteľmi politických strán v ústrednom orgáne NF Čechov a Slovákov 27. júna 1946. Štátnopolitickú záväznosť nadobudla uznesením vlády ČSR z 28. júna 1946. Slovenská národná rada tretiu pražskú dohodu schválila na svojom zasadaní 16. júla 1946. Od tých čias sa štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov vyvíjali v intenciách tretej pražskej dohody a navyše boli deformované silnou centralizáciou politického, štátneho a hospodárskeho života.

Vývoj politickej situácie zásadne ovplyvnili najmä voľby v roku 1946 do Ústavodarného národného zhromaždenia, ktoré na Slovensku predznamovali pomer síl v prospech demokratického a národného programu s prvkami kresťanstva. V českých krajinách vyzneli evidentne v prospech programu socialistických, resp. komunistických síl. Vzhľadom na vtedajší volebný systém znamenal celkový výsledok volieb v Československu víťazstvo komunistov, i keď na Slovensku jednoznačne vyhrala Demokratická strana (61,4 % voličov, KSS 30,4 % voličov). Slovensku bola fakticky zo strany centrálnej vlády vnútená komunistická politická orientácia, od začiatku priamo podriadená Sovietskemu zväzu, bez možnosti inej alternatívy vývoja. Výsledky volieb do Národného zhromaždenia ČSR boli určujúce aj pre zloženie SNR, keďže volebný poriadok neumožňoval osobitné voľby do československého a slovenského parlamentu (SNR). Demokratickosť povolebného vývoja na Slovensku bola jednoznačne narušená tým, že oproti parlamentnej zvyklosti, keď je predstaviteľ víťaznej strany poverený zostavením vlády, bola Slovensku vnútená vláda komunistov, hoci vo voľbách zvíťazila Demokratická strana.

Po prehre KSS vo voľbách v roku 1946 na Slovensku vyhlásil Klement Gottwald, že Slovensko je slabý článok republiky. Toto vyhlásenie podmienilo centralizáciu a upustenie od štátoprávneho odkazu SNP, t. j. od zásady rovný s rovným.

Nadväzujúc na výsledky volieb vývoj československého štátu predznamovala tretia pražská dohoda uzavretá 28. júna 1946.⁴⁴ V súlade s ňou bola pod kontrolu československej vlády postavená zákonodarná činnosť SNR a v konečnom dôsledku aj výkonná moc Zboru povereníkov.

Zo štátoprávneho hľadiska znamenala tretia pražská dohoda prakticky začiatok procesu centralizácie a podriaďovania slovenských národných orgánov vláde a ostatným ústredným orgánom Československej republiky. Odstránili sa prvky federalizmu a štátoprávne vyjadrenie národnej svojbytnosti a rovnoprávnosti bolo oslabené. V tomto období sa zakotvil asymetrický model Československa. Z pohľadu štátoprávneho treba povedať, že tretia pražská dohoda priniesla slovenskému národu rad nepríjemných, ba až neprijateľných zvrátov v usporiadaní vzťahov medzi slovenskými národnými orgánmi a československými orgánmi v celoštátnom meradle, najmä pokiaľ išlo o orgány zákonodarnej a výkonnej moci.

Dohoda zverovala československej vláde už predbežnú kontrolu návrhov nariadení SNR a Zbor povereníkov v personálnej i rozhodovacej oblasti podriadila vláde. Preto možno konštatovať, že tretia pražská dohoda v porovnaní s predchádzajúcim vývojom zaujala najmä v otázke štátoprávneho vzťahu Slovákov a Čechov silne centralistický a komunistický postoj, a tým súčasne odstránila demokratizačné a federalistické prvky vzájomného spolužitia.

44 RÁKOŠ, E. – RUDOHRADESKÝ, Š.: *Slovenské národné orgány 1943 – 1968*. Bratislava : SAS MV SSR, 1973, s. 63–67.

V roku 1946 sa v dôsledku rozpadu antihitlerovskej koalície vyostřila medzinárodná situácia a nastúpilo obdobie studenej vojny. Vo veľkej miere sa to prejavilo aj na úsilí politických síl na Slovensku a v Čechách presadiť vlastné záujmy a ciele.

Úsilie o paralyzovanie demokratických síl vyvolalo na Slovensku na jeseň roku 1947 zásadné stretnutie stúpcov demokracie s prehlbujúcim sa ľavým radikalizmom. V novembri dospela situácia do štádia, keď Komunistická strana Slovenska (KSS) v intenciách Komunistickej strany Československa, zjazdu slovenských závodných rád, slovenských partizánov a zjazdu roľníckych komisií vytýčila požiadavku radikálnej očisty celého verejného života na Slovensku od „nepriateľov národnej a demokratickej revolúcie, robotníkov, roľníkov a ostatných pracujúcich“. Následne sa zmenil pomer síl v Národnom fronte na Slovensku a bol rozpustený Zbor povereníkov zložený zo zástupcov Demokratickej strany. Nový Zbor povereníkov zložil 20. novembra 1947 na čele s Dr. Gustávom Husákom sľub do rúk predsedu československej vlády Klementa Gottwalda v súlade s treťou pražskou dohodou o podriadení výkonnej moci na Slovensku československej vláde. Bola to v istom zmysle generálka februárových udalostí v roku 1948. Ústredný výbor KSČ vytýčil v novembri 1947 program boja za definitívne dobytie moci a nastolenie prechodu pokojného vývinu k budovaniu základov socializmu ako „predobrazu“ komunistickej budúcnosti v Československu.

Boj o moc sa odzrkadlil aj v boji o novú Ústavu ČSR. Základné koncepčné otázky ústavy boli vyjadrené už v Budovateľskom programe československej vlády z roku 1946. Tento zápas sa spolu s riešením otázok dvojročného plánu hospodárskej obnovy republiky stal jednou z hlavných foriem boja komunistov s odporcami. Opozícia namiesto aktívneho riešenia narastajúcich aktuálnych politických a ekonomických problémov a získavania podpory občanov zaujímala skôr pasívny postoj. V skutočnosti predstavitelia opozície strácali pozície bez toho, aby si to uvedomili. Navyše zo situácie nevyvodili náležité závery. V snahe zabrániť komunistom prevziať moc vyvolali vo februári 1948 hospodársku a politickú vládnu krízu, čo sa komunisti jej prehlbovaním usilovali využiť. KSČ si v tom čase vedela zabezpečiť všetky rozhodujúce pozície v politickom, hospodárskom a štátnom živote a zapojiť svojich prívržencov do vlastného riešenia krízy. Práve preto dokázala vládnu krízu využiť a pritom dodržiavať ústavnosť. Klement Gottwald ako predseda československej vlády donútil prezidenta Eduarda Beneša za demonštratívnej podpory prívržencov komunistov prijať demisiu časti vlády a potvrdiť návrhy na jej doplnenie a rekonštrukciu. Na svoju podporu využil zjazd závodných a odborových organizácií, ako aj konferenciu predsedov okresných roľníckych komisií. Nemalú úlohu pritom zohrali aj akčné výbory Národného frontu, ktoré komunisti vyhlasovali za orgány bezprostrednej moci a pracujúceho ľudu vôbec. Presadzovali sa tak, aby vo všetkých orgánoch štátu, ako aj v ostatných organizáciách bola uplatňovaná ústavná zásada vôle ľudu ako jediného zdroja všetkej moci v štáte.

Program, s ktorým nová komunistami doplnená vláda Národného frontu Čechov a Slovákov (NF) predstúpila pred Ústavodarné národné zhromaždenie, vychádzal pod pláštikom „víťazstva pracujúceho ľudu“ už vlastne z neobmedzeného mocenského panstva komunistov a z ideológie marxizmuleninizmu. Parlament schválil akčný program vlády a vyslovil dôveru novej vláde. V súlade s marxistickoleninským učením sa tak „dovŕšil proces prerastania národnej a demokratickej revolúcie do revolúcie socialistic-

kej“. Vytvorili sa predpoklady na vznik socialistického štátu typu diktatúry proletariátu a bola nastúpená cesta budovania socializmu v Československu.

Túto skutočnosť zakotvila Ústava ČSR 9. mája 1948, ktorá bola publikovaná vo forme ústavného zákona č. 150//1948 Zb.⁴⁵ Štruktúra, obsah a forma tejto ústavy boli ovplyvnené podmienkami, v ktorých bezprostredne vznikala, a to predovšetkým úsilím komunistov presadiť svoj návrh, ako aj priebehom udalostí vo februári 1948, keď sa KSČ dostala k moci. Z formálnej stránky sa skladala z troch častí, a to vyhlásenia, dvanástich článkov a desiatich kapitol, ktoré obsahovali 178 paragrafov.

„Víťazný Február“ 1948 alebo februárový komunistický prevrat vyriešil otázku moci v prospech KSČ. Vznikli teda objektívne možnosti i na inštitucionálne vyjadrenie rovnoprávnosti Čechov a Slovákov, respektíve na ústavnoprávne riešenie štátoprávných vzťahov formou federácie, t. j. v duchu štátoprávného odkazu SNP, v novom socialistickom štáte diktatúry proletariátu. I keď Ústava ČSR 9. mája 1948 základné politické postuláty o samobytnosti slovenského národa deklarovala, nevyužila dôsledne možnosti upraviť štátoprávne vzťahy medzi Čechmi a Slovákami rovnakým spôsobom pre obidva národy. Nerešpektovala teda možnosť riešiť tieto vzťahy formou federácie, ale zakotvila asymetrický model riešenia národnostnej otázky v Československu, ktorý sa v teórii i praxi nazýval riešením *sui generis* (model svojho druhu). Asymetrický model spočíval v tom, že na jednej strane vychádzal z rovnoprávnosti obidvoch národov v republike, no na druhej strane inštitucionálne túto rovnoprávnosť nezakotvoval. Na jednej strane zakotvoval samobytnosť slovenského národa a na druhej strane zakotvoval postavenie a kompetenciu slovenských národných orgánov takým spôsobom, že v mnohých prípadoch vyvolával pochybnosti o možnosti realizácie národnej suverenity. Tento model nedával slovenskému národu dostatočný priestor na dôslednú sebarealizáciu v zmysle poňatia práva národov na sebaurčenie. I keď išlo o špecifické československé podmienky, je tu na mieste otázka, či už vtedy nebolo treba hľadať riešenie tejto otázky podľa vzoru prvej socialistickej federácie na svete – federácie sovietskej. ZSSR mal už vtedy bohaté skúsenosti a osvedčené štátoprávne formy riešenia národnostnej otázky vo viacnárodnom socialistickom štáte.⁴⁶

Ide o model, ktorý teoreticky vychádzal z rovnoprávnosti obidvoch národov, v praxi však táto rovnosť nebola inštitucionálne zakotvená. Na jednej strane nevytváral sústavu orgánov, ktoré by reprezentovali suverenitu českého národa, na druhej strane kompetencie slovenských národných orgánov upravoval takým spôsobom, že neraz neumožňovali realizáciu národnej suverenity.

Nesporné je, že v ústave spoločného štátu Čechov a Slovákov bol po prvý raz explicitne zakotvený *in abstracto* princíp rovnoprávnosti Čechov a Slovákov najmä ústavnoprávnym postavením slovenských národných orgánov. V porovnaní s Košickým vládny programom a reálnym stavom vecí po troch pražských dohodách sa pôvodná symetricky sa formujúca základňa štátoprávných vzťahov pretvárala na asymetrickú. Asymetrické riešenie v nejednom ohľade odzrkadľuje štátoprávnu situáciu krátko pred zánikom prvej republiky v roku 1939, keď Slovensko dosiahlo autonómne postavenie v rámci Československa.

45 Ústava Československej republiky z 9. mája 1948. Bratislava : ŠN, 1949.

46 Pozri CHOVANEC, J.: Československá socialistická federácia. Bratislava, 1978, s. 44.

V tejto súvislosti však treba upozorniť na skutočnosť, že v porovnaní s Ústavou ČSR z roku 1920 bolo ústavnoprávne zakotvenie štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov, ako aj ich vzájomnej politickej rovnoprávnosti v Ústave ČSR 9. mája 1948 veľkým krokom vpred.

Po úvahách o riešení národnostnej otázky v Československu pred februárom 1948 a po ňom, v období budovania socializmu, treba poukázať na to, že odmietnutie riešenia štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov formou federácie do februára 1948 podľa vtedajších predstaviteľov štátu a tiež niektorých historikov možno akceptovať, ako sme už konštatovali. Iná bola situácia po februári 1948. Tu sa žiada poukázať, že učenie a teórie o národnostnej otázke v socialistickej revolúcii a v období budovania socializmu predpokladali rešpektovať jej všeobecne platné zákonitosti i jej špecifiká, t. j. mať pri jej riešení stále na zreteli dialektickú jednotu triedneho, internacionálneho a národného (všeobecného a špecifického). Táto skutočnosť oprávňovala k záveru, že sme nemuseli mať obavy z preberania dobrých skúseností z riešenia národnostnej otázky z existujúcich viacnárrodných socialistických štátov, najmä zo ZSSR, kde národnostnú otázku vyriešili formou socialistickej federácie, a tak zabezpečili všestranný a demokratický rozvoj všetkých národov a národností žijúcich v týchto socialistických štátoch. Už tu treba vidieť deformáciu štátoprávneho odkazu SNP, ktorá sa začala vlastne po prijatí tzv. tretej pražskej dohody, a to faktickou centralizáciou celého politického, hospodárskeho aj štátneho života vo vzťahu k Slovensku zo strany československého celoštátneho ústredného riadiaceho centra. Deformácia spočívala v tom, že dobromyseľný ústup slovenskej politickej reprezentácie od pôvodných federalizačných prvkov v riešení národnostnej otázky v Československu, presadený najmä československými komunistami a uskutočnený v záujme rozvoja revolúcie a jej programových cieľov – budovania socializmu – a vyjadrený v tzv. tretej pražskej dohode, podmienil a neskôr vyvolal bezhraničnú faktickú všestrannú centralizáciu vo vzťahu k Slovensku, ktorá sa uplatňovala v spoločensko-politickej, hospodárskej, štátnej a neskôr aj v právnej praxi, a to dokonca nad rámec tzv. tretej pražskej dohody. Táto centralizácia nebola len dočasná a účelová, ako ju chápali najmä slovenskí komunisti a a SNR, ale pod vplyvom oživovania čechoslovakizmu v českých krajinách, nepriaznivých výsledkov volieb na Slovensku pre komunistov, hlásania štátnej jednoty a v jej záujme neopodstatnených obáv, že Slovensko je slabšou stránkou, respektíve slabšou časťou republiky, ako to vyhlásil K. Gottwald po voľbách v roku 1946, a tiež hlásania nesprávnej tézy o zaostávaní Slovenska v revolučnom procese a nerešpektovaní jeho špecifického vývoja, ako aj subjektivismu v riešení národnostnej otázky v Československu, sa premenila na trvalejšiu a dlhodobejšiu štátnu politiku a tiež politiku KSČ vo vzťahu k Slovensku. Po februári 1948 túto bezmedznú všestrannú centralizáciu treba jednoznačne odmietnuť ako škodlivú, neopodstatnenú a veci socializmu vo viacnárodnom socialisticom štáte cudziu.

Riešenie národnostnej otázky v Československu veľmi skomplikoval i neskorší boj proti tzv. buržoáznym nacionalistom, ktorý štátoprávne vzťahy medzi Čechmi a Slovákmí, respektíve štátprávny odkaz SNP ešte viac deformoval, a to i v politickej oblasti, v neprospech Slovákov a Slovenska. Výrazne sa to prejavilo aj v neodôvodnených centralizačných snahách a opatreniach. V tejto súvislosti G. Husák napísal: „Myslím, že jadrom deformácií okolo Slovenského národného povstania a jeho

účastníkov bol v päťdesiatych rokoch nesprávny prístup k riešeniu tzv. slovenskej otázky, lepšie povedané vzťahu Čechov a Slovákov. Byrokratický a tuho centralistický smer, ktorý v týchto rokoch prevládal, sa neznášal s povstaleckou koncepciou rovnoprávných bratských vzťahov, i keď sa v propagande o tom formálne hovorilo. Preto sa museli falšovať aj dejiny Povstania, osudy postáv a životy jeho predstaviteľov. Počas Slovenského národného povstania sme vytýčili federatívnu predstavu usporiadania nášho štátu. Tí, čo túto predstavu odmietli, neskôr potláčali a zakazovali, museli nevyhnutne dospieť k deformáciám.⁴⁷

Komunistická strana Československa v roku 1956 pod vplyvom záverov XX. a XXII. zjazdu Komunistickej strany Sovietskeho zväzu vyvinula úsilie napraviť chyby a deformácie v riešení národnostnej otázky v Československu, ktoré sa v období kultu osobnosti vyskytovali v ústavnoprávnej, a najmä spoločensko-politickej praxi. V dôsledku toho došlo k novej ústavnoprávnej úprave celej V. kapitoly Ústavy 9. mája zakotvujúcej postavenie a pôsobnosť slovenských národných orgánov. Stalo sa tak ústavným zákonom č. 33/1956 Zb., ktorý neprekročil rámec úpravy z obdobia fungovania asymetrického modelu riešenia štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov, ako aj ich vzájomnej rovnoprávnosti podľa Košického vládneho programu, prvej a druhej pražskej dohody a ústavného zákona č. 65/1946 Zb., a to až do prijatia tretej pražskej dohody. Táto ústavnoprávna úprava postavenia slovenských národných orgánov sa uskutočnila pozitívnym spôsobom, ktorý už zrejme bral do úvahy aj zmenenú triedno-politickú a mocenskú situáciu a z nej vyplývajúcu skutočnosť, že socializmus sa u nás už pevne zakotvil a buržoázia stratila nielen politické, ale i hospodárske pozície. V tejto súvislosti treba upozorniť, že prijatie tohto ústavného zákona bolo do istej miery vynútené i nespokojnosťou slovenského národa a jeho politickej reprezentácie s postavením slovenského národa a jeho národných orgánov, tak ako ich zakotvovala Ústava ČSR 9. mája 1948, ktorých právomoc a činnosť navyše obmedzovali centralizačné opatrenia z politického a štátneho centra nášho viacnárodného socialistického štátu. Žiaľ, po krátkom oživení činnosti slovenských národných orgánov, ktoré bolo podmienené novelizáciou Ústavy ČSR 9. mája 1948, sa postupne začal proces centralizácie, ktorá v konečnom dôsledku vyvolávala vnútorné konfliktné situácie a negatívne pôsobila na celú činnosť slovenských národných orgánov.

Od prijatia Ústavy ČSR 9. mája 1948 do prijatia Ústavy Československej socialistickej republiky v roku 1960 uplynulo dvanásť rokov. Za ten čas nastali veľké spoločenské zmeny v oblasti hospodárskej, politickej a kultúrnej. Celé obdobie však poznačilo množstvo kontroverzných proklamácií o budovaní základov socializmu, úlohe diktatúry proletariátu, o demokratickom centralizme a podobne. Podľa názoru predstaviteľov KSČ a vtedajšej štátovedy sa vraj ľudovodemokratický systém už pretvoril na socialistický politický systém, a teda názov ľudovodemokratický je už neadekvátny. Pokladalo sa to za základný prelomový moment, ktorý mal odlišovať dve diametrálne odlišné etapy vývoja československého štátu a celej spoločnosti v jej základni i nadstavbe.

Asymetrický model riešenia národnostnej otázky v Československu prevzala aj Ústava ČSSR z roku 1960, ktorá asymetriu ešte väčšmi prehĺbila tým, že vlastne odbúrala všetky právomoci slovenských národných orgánov a zrušila Zbor povereníkov.

47 HUSÁK, G.: *Pravda*, 28. augusta 1969.

Toto riešenie neprinieslo pozitívne výsledky, ale naopak, negatívne vplývalo na činnosť slovenských národných orgánov. Slovenské národné orgány boli touto ústavnou úpravou odtrhnuté od národných výborov a od riadenia jednotlivých odvetví národného hospodárstva. Nová Ústava ČSSR touto ústavnoprávnou úpravou slovenských národných orgánov deformovala princíp rovnoprávnosti národov pri riešení národnostnej otázky vo viacnárodnom československom socialistickom štáte. Teda v podstate upustila od štátoprávneho odkazu SNP.

Takéto ústavnoprávne postavenie slovenského národa v socialistickom Československu spolu so silnými centralizačnými opatreniami z centra štátu k Slovensku i napriek úspechom, ktoré ČSSR dosahovala v tomto období, pôsobili do istej miery ako brzdiaci faktor a jednoznačne hrubo deformovali štátoprávny odkaz SNP. Tak došlo aj k deformáciám v chápaní národnostnej politiky v Československu. V roku 1964 chceli preto ÚV KSČ a ÚV KSS zlepšiť postavenie slovenských národných orgánov a ich činnosť a tak odstrániť túto brzdú rozvoja našej socialistickej spoločnosti a štátu. Komunistická strana pristúpila k tomuto kroku aj pod vplyvom a na základe rezolúcie ÚV KSČ z decembra 1963 o preskúmaní kritiky buržoázneho nacionalizmu vznesenej na IX. zjazde KSS. Vychádzajúc z týchto skutočností schválili ÚV KSČ a ÚV KSS 7. mája 1964 uznesenie, na ktorého základe sa mali urobiť opatrenia na plnšie uplatnenie SNR.⁴⁸ Tieto opatrenia však nemohli spôsobiť zásadný obrat v riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov. Prinajlepšom sa vracali k stavu pred prijatím Ústavy ČSSR z roku 1960. „Rehabilitácia Povstania,“ ako zdôraznil G. Husák, „v rokoch 1963 až 1964, aspoň jeho hlavných myšlienok a predstaviteľov, utvorila priestor, aby sa povstalecká koncepcia federácie začala znovu dostávať do vedomia ľudí a roku 1968 sa stala skutočnosťou.“⁴⁹

V súvislosti s hodnotením riešenia národnostnej otázky v ČSSR však treba zdôrazniť, že hoci obidve naše povojnové ústavy (Ústava ČSR 9. mája 1948 a Ústava ČSSR z roku 1960) svojím štátovým fixovaním postavenia slovenského národa a jeho politickej reprezentácie nevytvárali dostatočné ústavnoprávne podmienky a garancie na realizáciu suverenity obidvoch štátotvorných národov – Čechov a Slovákov – rovnakým spôsobom, ako aj na skutočnú rovnoprávnosť slovenského národa s národom českým, napriek tomu v tomto období revolučno-demokratických a socialistických premien sa pod vedením KSČ sformuloval pozitívny a veľkolepý program ekonomického a sociálno-kultúrneho rozvoja Slovenska, ako i jeho postupného vyrovnávania na úroveň českých krajín, ktoré pokračovalo i v ďalšom období budovania socializmu a pokračovalo aj v období „rozvinutia socialistickej“ spoločnosti.

V období budovania socializmu dosiahlo Slovensko pod vedením KSČ a KSS a za bratskej pomoci českého národa významné úspechy vo všetkých oblastiach hospodárskeho, politického a kultúrneho života. Poukázal na ne na XIV. zjazde KSČ aj J. Lenárt, vtedajší člen predsedníctva ÚV KSČ a prvý tajomník ÚV KSS: „Priemyselná výroba Československa sa do roku 1970 zvýšila vyše sedemnásobne oproti roku 1937, na Slovensku je toto zvýšenie dokonca 23,5 násobné. Poľnohospodárska výroba na Slovensku vzrástla v roku 1970 oproti predvojnovnej úrovni o 73 percent. Roku 1937 sa Slovensko zúčastňovalo na celoštátnej výrobe priemyslu 7,8 percentami a v poľ-

48 Pozri Dokumenty. Bratislava 1964, s. 29–47.

49 HUSÁK, G.: Pravda, 28. augusta 1969.

nohospodárstve 23 percentami. Rolu 1970 bol tento podiel v priemysle 23,5 percenta a v poľnohospodárstve 32 percent. Prudký vzrast výroby umožnil zvýšenie životnej úrovne ľudu, vzdelanosti a kultúry. Skutočne prenikavo v prospech pracujúceho človeka sa zmenil život na kedysi biednom, živoriacom vyst'ahovaleckom Slovensku.¹

Osobitne treba poukázať, že tieto úspechy vyjadrujú pozitívne stránky riešenia národnostnej otázky v ČSSR ako výraz politiky KSČ. Za týmito ekonomickými a sociálnymi úspechmi, ktoré Slovensko dosiahlo, však ešte stále zaostávalo štátoprávne riešenie vzťahov Čechov a Slovákov, ktoré bolo podmienené subjektivismom a chybami v národnostnej politike,² podcenením komplexnej aplikácie princípov národnostnej politiky, najmä otázky práva národov na sebaurčenie vrátane jeho vyjadrenia štátoprávnou formou v podobe národnej štátnosti. Na tieto chyby a nedostatky v riešení národnostnej otázky v ČSSR poukázalo i Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ, ako aj XIV. zjazd KSČ. Bol preto potrebné prekonať subjektivismus a chyby, ktoré sa pri riešení národnostnej otázky vyskytovali, a prikrôčiť k jej dôslednému riešeniu na princípoch práva národov na sebaurčenie, dobrovoľnosti, rovnoprávnosti, v duchu socialistického internacionalizmu a vyjadriť ho aj v inštitucionálnej forme národnou štátnosťou, ktorá je adekvátna existencii dvoch rovnoprávných bratských štátotvorných národov – Čechov a Slovákov – žijúcich v spoločnom socialistickom štáte, a naplniť tak štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania, v ktorom bol politicky deklarovaný vzťah ich spolužitia v obnovení ČSR na princípe rovný s rovným a nastroľovaná požiadavka spoločného federatívneho štátu.

Uvedomujúci si chyby a nedostatky v riešení národnostnej otázky v ČSSR a poznajúc príklad a skúsenosti ZSSR z riešenia národnostnej otázky formou socialistickej federácie, prišli KSČ a KSS v roku 1968 s iniciatívou prehodnotiť dovtedajší asymetrický model riešenia národnostnej otázky v ČSSR a doriešiť štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov na princípoch práva národov na sebaurčenie formou socialistickej federácie. Iniciatíva vyšla zo SNR dňa 15. marca 1968, potom aj ČNR súhlasila s potrebou federalizácie ČSSR (v júni 1968). K realizácii došlo 27. októbra 1968 prijatím ústavného zákona č. 143 o česko-slovenskej federácii Národným zhromaždením ČSSR, ktorý bol potom slávnostne podpísaný 30. októbra 1968 na Bratislavskom hrade a nadobudol účinnosť 1. januára 1969.³

Nadobudnutím účinnosti ústavného zákona o československej federácii vzniklo nové národnoštátne zriadenie spoločného štátu Čechov a Slovákov, to jest z unitárneho (jednotného) československého socialistického štátu sa vytvoril federatívny (zložený) štát, pričom v Ústave ČSSR z roku 1960 zostala zachovaná jeho socialistickej triedna podstata, socialistické spoločenské zriadenie, výstavbové organizačno-politic-

1 LENÁRT, J.: *Rozkvet Slovenska – výsledok socializmu. XIV. zjazd KSČ*. Bratislava, 1971, s. 142.

2 Pozri ŠTROUGAL, L.: *Hlavní nástroj výstavby socialismu. Otázky míru a socialismu*, roč. 16, 1973, č. 7, s. 36.

3 Podobný výklad príčin a predpokladov prijatia ústavného zákona o československej federácii vrátane ideovo-politických a ústavných zásad československej socialistickej federácie, sústavy najvyšších orgánov československej federácie a sústavy štátnych orgánov národných republík – ČSR a SSR – pozri v monografickej práci CHOVANEC, J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978.

ké princípy socialistického štátu, ako aj jeho názov – Československá socialistická republika –, a tiež vedúca úloha KSČ (čl. 4 a čl. 6 Ústavy ČSSR).

V súvislosti s hodnotením riešenia štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov G. Husák, vtedajší generálny tajomník ÚV KSČ a prezident ČSSR, okrem iného napísal: „Dôležitým aspektom nášho československého vývoja sú i skúsenosti z riešenia národnostnej otázky ... v mohutnom priateľskom a rovnoprávnom zväzku sovietskych socialistických republík. V ňom videli ... československí komunisti príklad dôsledného riešenia jednej z najdôležitejších otázok vývoja ľudskej spoločnosti ... KSČ si postupne osvojila ... prístup k tejto i u nás zložitej a citlivej problematike. Vybojovala napriek húževnatému odporu buržoázie zásadu samostatnosti, rovnoprávnosti slovenského národa, presadila líniu na ekonomické vyrovnanie Slovenska na úroveň českých krajín. Prekonala chyby a nedostatky, ktoré sa v prístupe k tejto otázke prejavili i v etape budovania socializmu a ktoré boli v rozpore s princípmi národnostnej politiky. Toto úsilie strany zákonite vyústilo do uplatnenia princípu federatívneho usporiadania ČSSR, vychádzajúceho z bohatých skúseností mnohonárodného Sovietskeho zväzu.“⁴

Príprava a uzákonenie československej socialistickej federácie spadá do obdobia politickej krízy rokov 1968 – 1969. V tomto období vystupovala pravica s myšlienkou tzv. demokratickej federácie, ktorú spájala s projektom tzv. optimálneho modelu politického systému ČSSR a hlásala najprv demokratizáciu a potom federalizáciu. Pravicové sily sa tento model usilovali za každú cenu presadiť do spoločensko-politickej praxe. Na tento cieľ chceli využiť, respektíve zneužiť aj spravodlivú myšlienku federalizácie ČSSR, ktorú nastolili KSČ, KSS a Slovenská národná rada.

Názory a koncepcie, ktoré pravica v tomto období presadzovala, sa vyznačovali tým, že nerešpektovala internacionálny charakter riešenia národnostnej otázky, jej ekonomický obsah, a oddeľovala ho od národného aspektu. Vzhľadom na to komunistická strana na čele s G. Husákom jednoznačne odmietla pravicové názory a koncepcie na federalizáciu ČSSR, a prebojovala obsah československej federácie vyjadrený v ústavnom zákone č. 143/1968 Zb. o česko-slovenskej federácii.

Z tohto aspektu bolo vytvorenie československej socialistickej federácie pozitívnym faktorom pri obnovovaní a posilňovaní autority nášho štátu a pri uskutočňovaní politickej a hospodárskej konsolidácie ČSSR, a to predovšetkým preto, že paralyzovalo jeden z trvalých zdrojov napätia a stalo sa významným konsolidačným činiteľom pre obidva naše bratské národy, ako aj na zabezpečenie ich všestranného rozvoja a vzájomnej rovnoprávnosti.

V súvislosti so vznikom československej federácie sa riešila aj otázka postavenia národností v ČSSR, a to osobitným ústavným zákonom č. 144/1968 Zb., ktorý všetkým národnostiam žijúcim na území ČSSR ako štátnym občanom a ako etnickopolitickým celkom zabezpečuje rovnoprávne postavenie, všestranný rozvoj i plnú účasť na štátnej moci, na riadení a správe spoločnosti a štátu.⁵

Československá socialistická federácia vznikla na národnom princípe a je prostriedkom, respektíve formou riešenia národnostnej otázky v ČSSR, ktorú realizovala KSČ ako súčasť socialistickej revolúcie a programu budovania socializmu v ČSSR. Táto nová štátoprávna forma ČSSR mala význam a úlohu v rozvoji a zbližovaní Če-

4 HUSÁK, G.: Vernost' odkazu Októbra. In: *Pravda*, 22. októbra 1977.

5 Pozri CHOVANEC, J.: Československá socialistická federácia. Bratislava, 1978, s. 238–252.

chov a Slovákov a národností žijúcich na území ČSSR. Federácia riešila štátoprávne vzťahy Čechov a Slovákov vo všetkých oblastiach štátnopolitického, spoločenského, hospodárskeho a sociálno-kultúrneho života. Vznikom československej socialistickej federácie sa dovŕšilo úsilie KSČ, KSS a SNR o definitívne doriešenie štátoprávných vzťahov medzi českým a slovenským národom na demokratických a rovnoprávných základoch.

Ústavným zákonom o československej federácii v znení neskôr prijatých ústavných zákonov a ústavným zákonom o postavení národností v ČSSR sa zabezpečila politická a právna rovnoprávnosť národov a národností a postupne sa aj v spoločensko-politickej praxi zabezpečila faktická rovnoprávnosť národov a národností v československej socialistickej federácii.

Československá socialistická federácia zabezpečila obidvom národom – českému a slovenskému – v tejto forme národnoštátneho zriadenia realizáciu práva národov na sebaurčenie až do oddelenia. Stalo sa tak nadobudnutím účinnosti ústavného zákona o československej federácii, ktorý ústavnoprávne zakotvil konštituovanie národnej štátnosti českej a slovenskej, ktorú v inštitucionálnej forme reprezentovali Česká socialistická republika a Slovenská socialistická republika, ktoré sa zároveň na základe vzájomnej súhlasnej vôle obidvoch národných politických a štátnych reprezentácií – ČNR a SNR – spojili do československej federácie – ČSSR, a tak sa stali jej rovnoprávnymi subjektmi. Treba zdôrazniť, že táto forma národnoštátneho zriadenia bola adekvátna existencii dvoch rovnoprávných, štátotvorných a suverénnych národov – Čechov a Slovákov, žijúcich vedľa seba v spoločnom socialistickom štáte. Týmto je daný, respektíve určený i zmysel a účel československej socialistickej federácie, lebo sa ňou zabezpečovala a naplnila požiadavka realizácie zásady rovný s rovným, deklarovaná ešte v Slovenskom národnom povstaní, a to vo všetkých oblastiach štátnopolitického, spoločenského, hospodárskeho a sociálno-kultúrneho života našich bratských národov.

Treba zdôrazniť významnú skutočnosť, že československá socialistická federácia zabezpečovala- ekonomické a sociálne vyrovňovanie Slovenska na úroveň českých krajín, respektíve subjektov federácie, t. j. Slovenskej socialistickej republiky na úroveň Českej socialistickej republiky. Tento vyrovnávací proces sa vo federácii uskutočňoval na kvalitatívne vyššej úrovni a rýchlejšie než za unitárneho štátu. V oblasti vyrovnávania SSR na úroveň ČSR za viac než dvadsaťročné fungovanie československej socialistickej federácie dosiahla významné úspechy, o čom svedčil sústavný všestranný rozvoj a prosperita nášho československého socialistického federatívneho štátu – ČSSR ako celku a osobitne Slovenskej socialistickej republiky.

Definitívne doriešenie národnostnej otázky v ČSSR formou socialistickej federácie bolo vyjadrením štátoprávneho odkazu Slovenského národného povstania, ako aj významným mobilizačným zjednocujúcim činiteľom pri vytváraní morálno-politickej jednoty našich národov a národností.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že československý socialistický federatívny štát uskutočňoval politiku založenú na princípoch socialistického a proletárskeho internacionalizmu nielen medzi národmi a národnosťami vnútri štátu, ale aj vo vzťahu k iným štátom svetovej socialistickej ústavy, ktorej bola ČSSR súčasťou. Pri desaťročnom hodnotení existencie československej socialistickej federácie a fungovania

jej mechanizmu treba osobitne podčiarknuť skutočnosť, že československá federácia bola prospešná nielen pre slovenský národ, ale aj pre národ český, a že pritom mala jednoznačne na zreteli i prosperitu a budúcnosť československú, to jest československú socialistickú federatívnu štátnosť – ČSSR. Túto skutočnosť potvrdili i slová J. Korčáka, vtedajšieho člena predsedníctva ÚV KSČ a predsedu vlády ČSR: „Skúsenosti českej vlády, praxe Českej národnej rady, ÚV Národného frontu ČSR a ďalších národných orgánov potvrdzujú správnosť vyústenia politiky KSČ pri riešení národnostnej otázky do uplatnenia princípu socialistickej federácie. Prestavba československého štátu na federatívnych princípoch znamená prekonanie nekomplexného prístupu k tejto problematike a docenenie jej politických a štátoprávných stránok. Uvedené riešenie je v najvlastnejšom záujme českého národa a vytvára priaznivé objektívne podmienky na jeho ďalší všestranný rozvoj. Naplnením tejto stránky revolučného odkazu Slovenského národného povstania a celého národnooslobodzovacieho boja vytvárame predpoklady na ďalšie prehĺbenie bratskej spolupráce medzi našimi národmi a národnosťami, na upevnenie jednotného vedomia československého ľudu na zásadách socialistického internacionalizmu a vlastenectva. Bilancia, ktorú vláda ČSR uskutočnila uprostred 6. päťročnice v duchu záverov 11. zasadania ÚV KSČ, znova dokázala, že posilňovanie spoločného postupu oboch národných republík uľahčuje a urýchľuje uvádzanie našich plánov do života.“⁶

Na záver tejto štúdie sa žiada konštatovať, že úspechy, ktoré slovenský národ dosiahol za pomoci českého národa, respektíve Českej republiky pri budovaní slovenskej spoločnosti a štátu, sú významné a dokazujú, že spoločný boj Slovákov a Čechov v Slovenskom národnom povstaní nebol márnym, že štátoprávny odkaz Slovenského národného povstania sa plne realizoval, čoho dôkazom je i to, že slovenský národ mal svoju vlastnú národnú štátnosť – SSR, ktorú dosiahol demokratickou a ústavnou formou vznikom česko-slovenskej federácie.

Literatúra:

- ASMOLOV, A. N.: *Front v tylu wermachta*. Moskva, 1977.
- BEER, F. – BENČÍK, A. – GRACA, B. – KŘEN, J. – KURAL, V. – ŠOLC, J.: *Dejinná križovatka Slovenského národného povstania – predpoklady a výsledky*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1964.
- BENEŠ, E.: *Paměti. Od Mnichova k nové válce a novému vítězství*. Praha, 1947.
- BERÁNEK, P.: *Češi a Slováci. Státoprávní uspořádání v letech 1944 – 1969*. 1. vyd. Praha : Fortuna, 2011.
- BOBÁK, J. a kol.: *Slovenské štátoprávne vzťahy v dvadsiatom storočí*. Martin : Matica slovenská, 2018.
- BOUČEK, M. – KLIMEŠ, M.: *Ohlas slovenského národného povstania v českých zemích*. In: *Nová mysl*, č. 5/1974.
- BOUČEK, M. – KLIMEŠ, M. – VARTÍKOVÁ, M.: *Program revolúcie*. Bratislava, 1975.
- BROD, T.: *Československo a Sovětský svaz 1939 – 1945*. Moskva – objetí a pouto. Praha, 1992.
- BYSTRICKÝ, M. – HROZIENČÍK, J.: *V spoločnom boji*. Bratislava, 1978.

6 KORČÁK, J.: *Revoluční odkaz SNP a dnešek*. In: *Tvorba* č. 34, 23. augusta 1978.

- CAMBEL, S.: SNP a jeho sociálno-ekonomický program. In: *Nová mysl*, č. 8/1969.
- COLOTKA, P.: Mohyla padlých – škola živých. Prejav pri príležitosti osláv 25. výročia SNP v Banskej Bystrici. In: *Pravda*, 30. augusta 1969.
- ČERNÁK, T. – MACKO, M.: *Husák v odboji a SNP 1938 – 1945*. Bratislava : Marenčin PT, 2016.
- GAŠPAROVIČ, I.: *Prejavy a vystúpenia*. Bratislava : Kancelária prezidenta, 2011.
- GOSIOROVSKÝ, M.: *Slovenské národné povstanie*. Bratislava, 1954.
- GOSPIČ, J. – CHOVANEC, J. – VYSOKAJ, J.: *Košický vládni program – program budování lidově demokratického Československa*. Praha, 1977.
- GOTTWALD, K.: *Desať rokov. Zborník statí a prejavov z 1936 – 1946*. Bratislava, 1950.
- HROZIENČÍK, J.: Medzinárodná účasť v Slovenskom národnom povstaní. In: *Štúdie o Slovenskom národnom povstaní*. Bratislava, 1975.
- HUSÁK, G.: *Zápas o zajtrajšok*. Bratislava, 1948.
- HUSÁK, G.: *Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní*. 2. upravené vyd. Bratislava : Epoque, 1969.
- HUSÁK, G.: Stále živé ideály Slovenského národného povstania. Prejav pri príležitosti osláv 25. výročia SNP v Banskej Bystrici. In: *Pravda*, 30. augusta 1969.
- CHOVANEC, J.: Od Povstania k federácii. In: *Nové slovo* č. 39, z 25. septembra 1969, a č. 40 z 2. októbra 1969.
- , J.: Štátoprávny význam Slovenského národného povstania. In: *Právny obzor*, č. 1/1970.
- CHOVANEC, J.: *Slovenské národné povstanie v dokumentoch*. Bratislava : Dom československo-sovietskeho priateľstva v Bratislave, 1974.
- CHOVANEC, J.: *Slovenské národní povstání – slavná kapitola dějin našich národů*. Praha : Horizont, 1974.
- CHOVANEC, J. – TRELLA, R.: *Ústava Československej socialistickej republiky*, Bratislava, 1976.
- , J.: *Československá socialistická federácia*. Bratislava, 1978.
- CHOVANEC, J.: Vianočná dohoda – zakladajúci a programový dokument ilegálnej SNR (k 37. výročiu SNP). In: *Bulletin SÚTI*, č. 23/1980.
- CHOVANEC, J.: *Revolučný a štátoprávny odkaz SNP*. Bratislava : Pravda, 1980.
- CHOVANEC, J.: K problematike revolučno-demokratických a politickomocenských aspektov Slovenského národného povstania. In: *Historický časopis* 32, 3, 1984 (vyd. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava)
- CHOVANEC, J.: Slovenské národné povstanie a naša súčasnosť. (Rozhovor s redaktorom Petrom Poludnicom.) In: *Slovensko* č. 8/1984, roč. VIII.
- CHOVANEC, J.: Slovenská národná rada a národné výbory ako orgány štátnej moci a správy. In: *Právny obzor* č. 6/1985.
- CHOVANEC, J.: SNP – základný kameň česko-slovenskej federácie. In: *Osvetová práca*, č. 17/1989.
- CHOVANEC, J.: Štyridsaťpäť rokov od vzniku Slovenskej národnej rady – reprezentantky politickej vôle slovenského národa. In: *Právnik*, roč. CXXVIII, č. 8/1989.
- CHOVANEC, J.: Slovenská národná rada ako vedúci politický orgán SNP. In: *Slovenské pohľady*, č. 7 – 8/2002.

- CHOVANEC, J.: Ústava Slovenskej republiky – základný zákon štátu. Bratislava, 2002.
- CHOVANEC, J.: Moderná slovenská štátnosť. Bratislava, 2009.
- CHOVANEC, J.: Budovanie štátu – Slovenskej republiky. Bratislava, 2012.
- CHOVANEC, J.: Deväťdesiatpäť rokov od vzniku prvej Československej republiky – štátoprávny a ústavný vývoj a Ústava Československej republiky 9. mája 1948. In: Štát a právo, roč. 1., 2014, č. 1.
- CHOVANEC, J.: Štátoprávne koncepcie o Slovensku v kontexte SNP. In: *Vojenská história* č. 3/2019.
- CHOVANEC, J. – MOZOLÍK, P.: *Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky*. 1. vyd. Bratislava, 1994.
- JABLONICKÝ, J.: *Povstanie bez legend*. Bratislava : Obzor, 1990.
- JABLONICKÝ, J.: *Glosy o historiografii SNP. Zneužívanie a falšovanie dejín SNP*. Bratislava : NVK International, 1994.
- JABLONICKÝ, J.: *Z ilegality do Povstania. Kapitoly z občianskeho odboja*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2009.
- KOVÁČ, M.: *365 dní Michala Kováča. Z prejavov a príhovorov prezidenta SR*. Zostavil Jozef Sitko. Bratislava, 1994.
- KORČÁK, J.: Revoluční odkaz SNP a dnešek. In: *Tvorba* č. 34, 23. septembra 1978.
- KRÁL, V.: *Osvobození Československa*. Praha, 1975.
- KROPILÁK, M.: Účasť vojakov v Slovenskom národnom povstaní. Bratislava, 1960.
- KROPILÁK, M.: Idea čs. štátnosti v Povstaní. In: *Práca*, 26. augusta 1978.
- LACKO, M.: *Slovenské národné povstanie 1944*. Bratislava : Slovart, 2008.
- LAZAR, J.: Vplyv ideí Slovenského-národného povstania na proces revolučného pretvárania majetkových vzťahov. In: *Právny obzor* č. 7-8/1974, s. 689-701.
- LAŠTOVIČKA, B.: *V Londýne za války*. Praha, 1978.
- LENÁRT, J.: Revoluční odkaz Povstania, jeho poučenie pre dnešok. In: *Pravda*, 21. mája 1974.
- LETTRICH, J.: *O Slovenskej národnej rade*. Bratislava, 1945.
- MATHÉ, S.: *Pokus povstaleckej koalície*. Martin : Matica slovenská, 2015.
- Nariadenia Slovenskej národnej rady č. 1 až č. 40. Publikované: *Sbierka nariadení Slovenskej národnej rady. Ročník 1945*.
- NEDOZEROV, A. J.: O medzinárodnom význame Povstania (k 30. výročiu SNP). In: *Život strany*, č. 16/1974.
- NOVOMESKÝ, L.: Na okraj našej kultúrnej politiky. In: *Nové slovo*, roč. 2, 1945, č. 3, z 15. júna 1945.
- NOVOMESKÝ, L.: *Publicistika. Zv. 5, 1945 – 1950*. Bratislava : Pravda, 1972.
- PEČAN, V.: *Slovenské národné povstanie. Dokumenty*. Bratislava, 1965.
- PEKNÍK, M. a kol.: *Slovenské národné rady a cesta k parlamentarizmu*. 2. rozš. vydanie. Bratislava: Veda, 2008.
- PLEVZA, V.: SNP a československá štátnosť. In: *Nová mysl*, č. 8/1969.
- PLEVZA, V.: Vianočná dohoda. In: *Nové slovo*, č. 50 – 51, 20. decembra 1973.
- PLEVZA, V.: *Vzostupy a pády. Gustáv Husák prehovoril*. Bratislava : Tatrapress, 1991.
- *Právny obzor*, č. 7 – 8/1974, venované 30. výročiu SNP. Bratislava, september 1974.

- *Program prvej domácej vlády republiky, vlády Národného frontu Čechov a Slovákov*. Zbierka dokumentov. Košice, 1945.
- RÁKOŠ, E. – Rudohradský, Š.: *Slovenské národné orgány 1943 – 1968*. 1. vyd. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1973.
- RIMAJ, Š.: Odkaz Kališťa je aktuálny aj dnes. (Prejav S. Mičeva na oslavách SNP.) In: *Pravda*, 14. augusta 2017.
- SEGEŠ, D.: *Dvojkríž v siločiarach bieleho orla. Slovenská otázka v politike poľskej exilovej vlády za 2. svetovej vojny*. Bratislava : Veda, 2009.
- SCHUSTER, R.: *Piaty rok prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava : Kancelária prezidenta SR, 2004.
- *Slovník Slovenského národného povstania*. Bratislava, 1970.
- *Slovenské národní orgány v dokumentoch I. Obdobie SNP*. Bratislava : Archívna správa MV SSR, 1977.
- *Slovenské národné povstanie. Dokumenty*. Bratislava, 1965.
- *Slovenské národné povstanie. Zborník materiálov z vedeckej konferencie k 30. výročiu SNP*. Bratislava, 1975.
- *Slovenské národné povstanie 1944 – súčasť antifašistickej rezistencie v rokoch druhej svetovej vojny*. Editor Miroslav Pekník. Bratislava : Veda, 2009.
- *Slovenské národné povstanie roku 1944*. (Zborník príspevkov z národnooslobodzovacieho boja 1938 – 1945). Bratislava : SAV, 1965.
- *SNP v pamäti národa. Zborník z konferencie*. Zostavil Ján Chovanec. Banská Bystrica : Metodické centrum, 1995.
- SVOBODA, L.: *Slavné výročí v histórii obou našich národů, SNP 1944 – 1969*. Bratislava : ÚV NF ČSSR, 1969.
- ŠTEFANICA, J.: *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalizmu*. Ostrava : KEY Publishing, 2017.
- ŠVERMA, J.: *V bojoch o budúcnosť*. Bratislava, 1973.
- Štúdie o Slovenskom národnom povstaní. (K 30. výročiu SNP a oslobodeniu Československa Sovietskou armádou). Bratislava : SAV, 1975.
- TOMČÍK, V.: Príprava na Povstanie bola podpísaná v byte na Gajovej ulici. In: *Pravda*, 20. apríla 2017.
- TRELLA, R. – CHOVANEC, J.: *Dokumenty o československej federácii*. Bratislava, 1972.
- Ústava Československej republiky – zákon zo dňa 29. februára 1920, ktorým sa uvodzuje Ústavná listina Republiky Československej – čís. 121 v Sb. z. a n. štátu československého, č. XXVI, zo dňa 6. marca 1920.
- Ústava Československej republiky z 9. mája 1948, ústavný zákon z 9. mája 1948, Sb. z. a n., uverejnený 52. číastke pod číslom 150 dňa 9. mája 1948.
- Ústava Československej socialistickej republiky – ústavný zákon č. 100/1960 Zb., číastka 40.
- Ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii zo dňa 27. októbra 1968 v znení neskorších ústavných zákonov.
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. zo dňa 1. septembra 1992 v znení neskorších V boji za svobodu Československa. Praha : Historický ústav ČSA, Magnet-Press, 1990.

- VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T.: Česko-slovenské právné dejiny (1918 – 1992). 2. vyd. Bratislava, 2013.
- *Zborník materiálov z vedeckej konferencie k 40. výročiu SNP*. Bratislava : Pravda, 1985.

Summary: State-law legacy of the Slovak National Uprising and its implementation by the establishment of Slovak national statehood in the Czechoslovak Federation

75 years ago on 29 August in 1944, the Slovak National Uprising broke out against German fascist occupiers and domestic fascist traitors and collaborators, as well as against the Nazi-fascist regime of the Slovak state - the Slovak Republic. Its preparation was programmed by the Christmas Agreement of the end of December 1943, which united the domestic communist resistance and civil resistance against fascism. An illegal Slovak National Council was created by the Christmas Agreement, which prepared and organized, together with its military headquarters, the Slovak National Uprising, which had a multilateral significance (military-political, moral, international and state-law). In our study, the state law legacy of the Slovak National Uprising for the establishment of the Slovak national statehood, which fifty years ago, through a democratic and constitutional path to Czechoslovak federal statehood as a compound federal state, within which two national states were formed: the Slovak Socialist Republic and the Czech Socialist Republic. Both national states realized the right of nations to self-determination in the spirit of UN international documents and in the spirit of state legacy of the Slovak National Uprising.

Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc.
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta masmediálnej komunikácie, Katedra právnych a humanitných vied
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: sintec@stonline.sk

Recenzie

Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc.: *Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*. Martin : Matica Slovenská, 2018, 172 strán, ISBN 978-80-8128-221-8.

V roku 2018 bola publikovaná vedecká monografia „*Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*“ (Martin: Matica Slovenská. 2018. ISBN 978-80-8128-221-8. 172s.), od Jaroslava Chovanca. Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc., ako ústavný právnik, vysokoškolský pedagóg, publicista a spisovateľ literatúry faktu, pôsobil naposledy na Katedre právnych a humanitných vied na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, a je známy svojou rozsiahlou publikačnou činnosťou.

Monografia *Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike* má prehľadnú štruktúru pozostávajúcu zo siedmich kapitol, následne logicky členených na podkapitoly. Autorom zvolená štruktúra je vhodná a nie je voči nej možné mať žiadne vážnejšie výhrady.

Prvá kapitola s názvom *Vznik a historický vývoj inštitútu ľudských práv a slobôd vrátane národnostných menšín a etnických skupín a ich zakotvenie v ústavách národných štátov* popisuje a ďalej rozvíja nosnú terminológiu, charakterizuje a analyzuje základné pojmy, ktoré sú nevyhnutné nielen pre teoretickú, ale aj praktickú aplikáciu právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín. Zároveň, ako už napovedá aj názov samotnej kapitoly, autor detailne a precízne popisuje vývoj, ale aj súčasnú právnu úpravu predmetnej problematiky nielen na území Slovenska a Česko-Slovenska, ale aj v Spojených štátoch Ame-

rických, vo Francúzsku, Veľkej Británii ale aj v RSFSR a Sovietskom zväze. Prínosom tejto časti práce je nepopierateľná výhoda komparatívneho náhľadu autora na problematiku národnostných menšín a etnických skupín, v krajinách, ktoré v danej dobe boli vedúcimi mocnosťami určujúcimi praktickú aplikáciu právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín. Autor sa pritom neobmedzuje len na strohú deskripciu právnej úpravy predmetnej problematiky, ale zároveň ju dopĺňa aj o svoje hodnotiace stanoviská, názory a myšlienkové postuláty.

Druhú kapitolu autor nazval *Retro-spektívna deskripcia a rekonštrukcia postavenia národností v Československej socialistickej republike*. Autor podrobne popisuje ústavný zákon Národného zhromaždenia ČSFR č.144/1968 Zb. o postavení národností. Autor sa v tejto časti práce však neobmedzil len na strohé konštatovania popisujúce predmetnú právnu úpravu, ale čo je navyše vhodné, predmetnú právnu úpravu zhodnotil aj z pohľadu jej dopadov na subjekty práva národnostných menšín a etnických skupín daného obdobia. Tretia kapitola *Ústavnoprávne postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike* už analyzuje problematiku národnostných menšín a etnických skupín v našej krajine od jej vzniku v roku 1993. Autor popisuje primárne právne predpisy upravujúce postavenie národnostných menšín a etnických skupín, pričom osobitný dôraz kladie najmä na zákon č.184/1999 Z. z. o používaní jazyka

národnostných menšín. Poukazuje pritom aj na úskalia, ktoré predmetná právna úprava pri svojej praktickej aplikácii v bežnom živote mala.

V štvrtej kapitole s názvom Účasť na štátnej moci a politike štátu v oblasti kultúry a školstva národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike venuje autor posudzovanej monografie svoju pozornosť analýze štátnych orgánov (Národnej rady Slovenskej republiky a Vlády Slovenskej republiky) z hľadiska ich národnostného zloženia. Autor pritom neopomína ani pomocné a koordinačné orgány, teda vládnych splnomocnencov a Rady vlády. Osobitnú pozornosť autor pritom venuje aj financovaniu v oblasti kultúry národnostných menšín a etnických skupín zo strany štátu. Nie nezaujímavými sú pritom aj konkrétne údaje o finančnej pomoci pre jednotlivé národnostné subjekty (napríklad autor detailne popisuje výšku príspevkov zo strany štátu pre všetky národnostné menšiny a etnické skupiny). Ide pritom o zaujímavé údaje, ktoré však bežne prístupné nie sú. Zaujímavou časťou tejto práce je aj sprístupnenie údajov týkajúcich sa politických strán národnostných menšín a etnických skupín, ktoré síce sú registrované na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky, ale pre širšiu verejnosť ich existencia nie je známa. Aj touto cestou autor poukazuje na neopomenuteľný – hoci často opomínaný – fakt, že národnostné menšiny a etnické skupiny môžu uplatňovať (a aj uplatňujú) svoje politické práva v spoločensko-politickej a ústavno-právnej praxi v tej rovine, ako ich zakotvuje Ústava SR alebo právny poriadok SR.

V piatej kapitole *Rómska národnostná menšina a jej integrácia do spoločnosti v Slovenskej republike* sa autor zaoberá problematiku historických as-

pektov existencie Rómov na území Slovenska, neopomínajúc pritom existenciu, život a právnu úpravu ich postavenia už od obdobia Uhorska vrcholného stredoveku, neskôr v období existencie Československa a kontinuálne až do obdobia existencie súčasnej Slovenskej republiky. Autor monografie pritom poukazuje na nepopierateľný fakt, že po roku 1989 došlo k čiastočnému zlepšeniu postavenia Rómov v našej krajine, najmä čo sa týka právnej úpravy ich ochrany ako subjektu práva národnostných menšín a etnických skupín. Autor poukazuje aj na Stratégiu integrácie Rómov do spoločnosti do roku 2020 a poukazuje pritom aj na obmedzenie a limity aplikácie týchto (a obdobných) dokumentov v praxi. Autor pritom poukazuje aj na konkrétne kroky, ktoré sa v najnovšej dobe udiali pre zlepšenie faktického postavenia Rómov v Slovenskej republike. Autor prezentuje zaujímavý fakt: zatiaľ čo väčšina domácich aj zahraničných médií prezentuje najmä Rómov žijúcich na okraji spoločnosti, len zriedka sú prezentované úspechy, ktoré sme v našej krajine dokázali pri integrácii Rómov.

Šiesta kapitola nazvaná *Vzťahy Maďarska k maďarskej národnostnej menšine v Slovenskej republike* popisuje problematiku, ktorej sa súčasná odborná spisba venuje málo, respektíve ju obchádza. Autor popisuje v úvode kapitoly vznik nástupníckych štátov Československa a Maďarska po zániku Rakúsko-Uhorska. Poukazuje pritom na to, že mnohí predstavitelia verejného života v minulosti, ale aj v súčasnosti „snívajú“ o „Veľkom Maďarsku“ cestou revízie Trianonskej mierovej zmluvy. V ďalšej časti tejto kapitoly autor popisuje aj právnu úpravu inštitútu štátneho občianstva obsiahnutého v Ústave Maďarska z roku 2011 určenom pre maďarské národnostné menšiny žijúce mimo Maďarska (teda aj

na území Slovenskej republiky) pričom neopomína aj reakciu Národnej rady Slovenskej republiky, ktorá vo svojom vyhlásení zo dňa 27.5.2011 túto právnú exteritorialitu jednoznačne odmieta. Dôležitým konštatovaním tejto časti monografie je poukázanie na skutočnosť, že Slovenská republika rieši postavenie a ochranu národnostných menšín na svojom území nadštandardne, oproti iným krajinám Európy, Maďarsko nevynímajúc.

Posledná kapitola monografie, v poradí siedma, *Orgány ochrany práva vrátane práv národnostných menšín a etnických skupín*, popisuje príslušné kontrolné orgány ochrany práva, orgány právnych služieb a právnej pomoci, mimoriadne súdne rozhodovacie orgány a vykonávajúce orgány ochrany práva, verejného ochrancu práv nevynímajúc. Autor pritom poukazuje aj na vymožitelnosť práv pre všetky subjekty právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín.

Celkovo monografiu Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslava Chovanca, CSc., „*Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*“ i s ostatnými jej na tomto mieste nemenovanými prvkami (poznámkový aparát, literatúra atď...) hodnotíme vysoko pozitívne. Autor sa vo svojom diele neobmedzuje len na strohú deskripciu predmetnej problematiky, ale ju dopĺňa aj o svoje hodnotiace stanoviská, názory a myšlienkové postuláty. Konštatujeme, že publikácia je rozhodne obohatením literatúry venujúcej sa problematike právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín. Autor monografie si vzhľadom na svoj vek aj postavenie pritom mohol dovoliť aj otvoriť také otázky právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín, ktoré sú ostatnými odborníkmi úmyselne prehliadané či

opomínané, vzhľadom na „akademickú apolitickosť“ či „politickú korektnosť“.

Monografiu hodnotíme pozitívne aj z pohľadu formy písania: neobsahuje ťažkopádne nezrozumiteľné termíny a práca je v tejto podobe zrozumiteľná nielen pre odborníkov venujúcim sa predmetnej problematike, ale čo je potrebné osobitne zvýrazniť, monografia je zrozumiteľná ja pre širšiu odbornú verejnosť a pre študentov. Práve v tomto vidíme možnosť jej širokého využitia aj ako učebnej pomôcky pre študentov vysokých škôl kde sa realizuje nielen výučba v odbore právo, medzinárodné vzťahy, alebo politológia, ale aj v iných odborov, kde prebieha výučba priamo alebo nepriamo venujúca sa problematike právnej úpravy národnostných menšín a etnických skupín.

doc. JUDr. PhDr. Róbert Jäger, PhD.